

STUDIJE NOVINA RSTVA

CPM*
CENTAR ZA PROFESIONALIZACIJU MEDIJA
BEOGRAD

Beograd, 2007.

STUDIJE NOVINARSTVA

Autori:

Jovanka Matic
Suzana Ignjatović
Zoran Pavlović
Dragomir Pantić
Mirjana Milošević

Izdavači:

Centar za profesionalizaciju medija i
Institut društvenih nauka – Centar za politikološka
istraživanja i javno mnjenje

Za izdavače:

Stevan Nikšić
Mirjana Rašević

Recenzenti:

Aleksandar Bošković
Marija Kolin

Lektura i korektura

Rada Ilić

Štampa:

Interprint, Beograd

Tiraž: 500

Realizaciju ovog istraživanja i objavljivanje knjige finansijski je pomogao
Fond za otvoreno društvo

Beograd, 2007.

Sadržaj

Reč na početku

Pristup problemu i metod istraživanja

Studije novinarstva između akademije i medijske industrije
Ciljevi istraživanja
Metodologija istraživanja
Istraživački tim

Studije novinarstva u Srbiji – opšti pregled

Osnovne univerzitetske studije novinarstva
Diplomske i doktorske studije novinarstva
Nastavni programi osnovnih akademskih studija novinarstva
Studenti osnovnih akademskih studija novinarstva
Nastavni kadar studija novinarstva

Institucije i programi osnovnih akademskih studija novinarstva

Fakultet političkih nauka, Beograd: Odeljenje za novinarstvo
i komunikologiju – Studijski program Novinarstvo
Filozofski fakultet, Novi Sad: Odsek za medijske studije –
Studijski program Žurnalistika
Filozofski fakultet, Niš: Departman za žurnalistiku –
Studijski program Novinarstvo
Fakultet humanističkih nauka, Novi Pazar: Odeljenje u Beogradu –
Studijski program Novinarstvo
Fakultet za kulturu i medije, Megatrend univerzitet, Beograd –
Studijski program Novinarstvo
Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum, Beograd
– Studijski program Novinarstvo
Akademija lepih umetnosti, Beograd – Studijski program
Novinarstvo

Uporedni pregled kurseva u studijskim programima novinarstva

Stavovi i ocene urednika i istaknutih novinara o fakultetskom obrazovanju novinara

Stavovi i ocene studenata novinarstva

Dileme obrazovanja novinara u Srbiji: Zaključci i preporuke

Stručni skup „Univerzitetsko obrazovanje novinara u Srbiji”

Literatura

University Journalism Education in Serbia

Prilozi

O izdavačima knjige

O autorima

Reč na početku

Iako je svest o ljudskom pravu na slobodno širenje i primanje informacija sada već doboko i čvrsto utemeljena u svaki iole smislen demokratski projekt, malo je onih istovremeno svesnih da u isti korpus ljudskih prava spada i pravo svakog čitaoca, slušaoca i gledaoca da dobije odgovor na jednostavno pitanje: ko se to javnosti obraća preko novina, radija i televizije? Jer, samo mediji čija je vlasnička struktura potpuno prozračna i javnosti znana, i mediji čiji se novinari pridržavaju unapred obznanjenih i opštepoznatih profesionalnih novinarskih i drugih medijskih standarda, usklađenih sa opšteprihvaćenim demokratskim standardima, mogu da uživaju kredibilitet i poverenje onih kojima se obraćaju i doprinesu stvaranju javnosti koja racionalno poima svoju svakodnevicu i racionalno odlučuje o svojoj budućnosti.

Nažalost, kvalitet medija i novinarstva u Srbiji, i nivo profesionalizma u njima su danas na nivou kojim niko ne može biti zadovoljan.

Stoga i pitanja – ko su naši novinari, šta oni znaju o svojoj profesiji, ili o problematici o kojoj informišu javnost, kako su i gde obrazovani za profesiju kojom se bave – u ovom trenutku mogu da imaju višestruki smisao. Jednako kao i pitanja: ko se danas opredeljuje za novinarsku profesiju, kako se na našim univerzitetima obrazuju budući novinari, šta se uči na fakultetima na kojima se studira novinarstvo, ko su profesori na tim fakultetima, po kakvim se programima tamo studira...

Knjiga Studije novinarstva prikazuje i analizira rezultate prvog detaljnog istraživanja te vrste u Srbiji, čiji su autori tražili odgovore na ta i mnoga slična pitanja u vezi sa studijama novinarstva na fakultetima i univerzitetima u Srbiji. Državnim i privatnim. Na kojima ovog trenutka studira veliki broj mladih ljudi, uprkos činjenicama (znanim iz nekih drugih istraživanja) da je novinarska profesija sve više potcenjena u našem društvu i da su i sami novinari veoma nezadovoljni stanjem u svojoj profesiji.

Reč je o istraživanju sprovedenom u okviru dugoročnog i ambiciozno zamišljenog projekta na kojem su tokom tri protekle godine bile angažovane tri institucije – Centar za profesionalizaciju medija (CPM) iz Beograda, Institut društvenih nauka (IDN), tj. njegov Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje iz Beograda i Fond za otvoreno društvo Srbija.

Svaka od ove tri institucije imala je svoje, različito, polje aktivnosti i interesovanja, i prema tome i svoje specifične razloge da se upusti u ovaj poduhvat.

CPM se od svog osnivanja pre svega bavio razvojem i unapređivanjem profesionalnih novinarskih standarda u medijima u Srbiji. I, obrazovanjem domaćih medijskih profesionalaca koji ranije nisu imali priliku da se upoznaju sa važećim profesionalnim novinarskim standardima u demokratskom društvu. IDN je već nekoliko decenija naša vodeća naučna ustanova u oblasti društvenih istraživanja, i ima veliko iskustvo u oblasti politikoloških istraživanja, a posebno istraživanja medija i javnog mnjenja. Fond za otvoreno društvo u Srbiji se godinama sistematski bavi stvaranjem optimalnog ambijenta za razvoj profesionalnog novinarstva, čiji je bitni element stručno usavršavanje novinara. S druge strane, Fond se angažuje na animiranju ukupne društvene svesti i svih demokratskih potencijala u Srbiji na reformi obrazovanja, kao jednom od osnovnih činilaca ukupne društvene tranzicije, a posebno na realizaciji specifičnih projekata u vezi sa reformom obrazovanja u Srbiji i usklađivanjem domaćih obrazovnih programa sa savremenim evropskim obrazovnim standardima, radi uključivanja Srbije u jedinstveni evropski obrazovni prostor.

Vođene zajedničkim interesom, koji se u krajnjoj liniji izražava željom za razvijanjem i afirmacijom demokratskih vrednosti u domaćim medijima, i dodatno motivisane mnogim dodirnim tačkama u svojim programima, ove tri institucije su 2005. godine započele da ostvaruju dugoročni program usredsređen na demokratsku tranziciju onog segmenta naše društvene scene koji je u neposrednoj vezi sa medijima i novinarstvom.

U toku 2005/2006. godine ove tri institucije su inicirale i realizovale prvo veliko istraživanje u ovoj oblasti, čiji su rezultati objavljeni u knjizi „Obrazovanje za medije“. Radilo se o jednoj vrsti eksplorativnog istraživanja koje je pokazalo ko se sve i na koji način danas u Srbiji, na različitim nivoima i u svim znanim obrazovnim formatima, bavi obrazovanjem za različite medijske profesije.

Rezultati tog prvog istraživanja u oblasti obrazovanja za medije bili su predstavljeni domaćoj akademskoj javnosti, kao i predstavnicima medija. I, pokazalo se da postoji veliko zanimanje da se ova vrsta istraživanja nastavi. Inače, rezultati tog prvog istraživanja pokazali su da je pre svega visoko obrazovanje novinara opterećeno mnogim problemima i dilemama i da je neophodna njegova reforma.

U cilju utvrđivanja stanja u visokom obrazovanju novinara i glavnih problema koji opterećuju njegovu modernizaciju, 2006/2007. godine inicirano je novo istraživanje, pod nazivom „Univerzitetsko obrazovanje novinara u Srbiji“, usmereno na kvalitativnu dimenziju obrazovnog procesa i fokusirano na univerzitete, državne i privatne, čiji su rezultati pred vama.

Tri organizacije udružene u ovom poduhvatu potrudile se ponovo da materijal prezentiran u ovoj knjizi dopre do svesti svih kojih se to sada tiče: mladih ljudi zainteresovanih za studije novinarstva i za novinarsku profesiju, akademskih krugova angažovanih u procesu obrazovanja budućih novinara, medijske industrije, državnih institucija koje se bave obrazovanjem... I, naravno, svih

profesionalnih, društvenih, nevladinih i drugih organizacija, voljnih i zainteresovanih da se uključe u projekt demokratske tranzicije medijske sfere u Srbiji.

Ideja organizacija udruženih u ovom poduhvatu jeste da pokrenu široku stručnu i društvenu debatu o pravcu i sadržaju reforme univerzitetskog obrazovanja novinara i time doprinesu demokratskoj tranziciji medijske sfere u Srbiji. Ova debata će biti korisna ako se u nju uključe svi oni kojih se tiče kvalitet novinarskog obrazovanja, a kojima je ova knjiga i namenjena.

Organizacije koje su inicirale ovaj program, planiraju da – po okončanju prvog kruga istraživanja ove vrste i nakon serije javnih razgovora – objave sopstvene preporuke za dalju reformu sistema obrazovanja za medije, posebno obrazovanja novinara. Drugim rečima: nastaviće da se aktivno zalažu za dalju reformu sistema obrazovanja za medije, posebno obrazovanja novinara.

U Beogradu, decembra 2007.

Izdavači

Pristup problemu i metod istraživanja

Studije novinarstva između akademije i medijske industrije

Globalni kontekst obrazovanja novinara

Medijski sistemi čine jedan od stubova modernih demokratija. S političkog aspekta, mediji mogu da unaprede i obogate demokratski život, a mogu ga svojim delovanjem i urušiti. U razvijenim demokratskim društvima se očekuje da mediji profesionalno obavljaju niz funkcija: informisanje građana koje je osnova za njihovo učestvovanje u političkom i društvenom životu, identifikovanje najvažnijih društvenih pitanja i obezbeđivanje platforme za debatu o njima kroz spektar različitih mišljenja i ideja, kontrola vlasti i vršilaca javnih ovlašćenja (Gurevitch and Blumler, 1990).

Posmatrani iz ekonomskog ugla, mediji danas čine jednu od najprofitabilnijih industrija modernih kapitalističkih privreda. Razvoj tehnologije, pojačana komercijalizacija medija, ukрупnjavanje medijskog kapitala i povećanje broja medijskih kompanija koje ostvaruju velike profite, čine ovu industriju važnim delom globalnog tržišta (Gomery, 1983) u svetu koji se približava viziji informatičkog „umreženog“ društva.

Savremeni mediji su izloženi mnogostrukim uticajima, kako političkim tako i ekonomskim. Vlasnička struktura i koncentracija vlasništva mogu imati presudan uticaj na izbor sadržaja i tema koje dobijaju publicitet. Sve intenzivnija konkurencija i prisutan imperativ profita primoravaju medijske organizacije da privlače masovnu publiku kroz niskokvalitetne populističke sadržaje. Da bi se negativni uticaji minimizirali a interes građana zaštitio, evropska tradicija je razvila dve široko definisane oblasti regulisanja delovanja i poslovanja medija. Prva je regulativa sadržaja koja zahteva od medija plasiranje ili izbegavanje određenih vrsta sadržaja. Druga je strukturna ili infrastrukturna regulativa koja podrazumeva pravila i ograničenja koja se odnose na medijske organizacije i njihove odnose (Lichtenberg, 1990: 127).

Aktuelne tehnološke, ekonomske i socijalne promene u oblasti komunikacija i medija višestruko deluju na medijske profesionalce. Potražnja za novinarima raste, ali se profil savremenih novinara veoma brzo menja. Od njih se očekuje da budu u stanju da brzo uče i da se prilagođavaju novim okolnostima (Jour-

nalism Training Forum, 2002). Zato je danas je prihvaćeno mišljenje da veliki deo profesionalne socijalizacije novinara i prilagođavanja zahtevima tržišta direktno zavisi od formalnog i neformalnog obrazovanja. Teorijska znanja, veštine, čak i etičnost novinara razvijaju se kroz obrazovni proces (Ignjatović, 2006: 119). U nekim zemljama je obrazovna struktura novinara toliko poboljšana da se novinarstvo smatra isključivo profesijom visokoobrazovanih (Journalism Training Forum, 2002). To znači da je jedno od najvažnijih pitanja novinarske profesije postalo definisanje koncepta obrazovanja za novinarstvo, kako visokog obrazovanja, tako i raznih formi profesionalnog usavršavanja (Bierhoff, 1997: 5).

Kada je reč o visokom obrazovanju, danas se vodi velika rasprava oko nekoliko pitanja. Prvo, tehnološki i ekonomski aspekti multimedijalnosti zahtevaju unapređivanje klasične podele kurikuluma na segmente koji obučavaju studente za vizuelne, audio i tekstualne medijske forme. Dilema o univerzalnom ili specijalizovanom novinaru za određene vrste medija postaje manje značajna zahvaljujući mogućnostima i zahtevima novih medija koji nužno donose prevazilaženje strogih podela među vrstama medija (Hilgert, 1997). Takođe se ističe potreba nove definicije korpusa opštih i užestručnih znanja kojeg studenti novinarstva treba da savladaju. Neki autori smatraju da je nakon perioda specijalizacije u medijskoj industriji porasla tražnja za novinarima koji poznaju šire oblasti. Konačno, vrlo aktuelno postaje pitanje „fleksibilizacije” studijskih programa, pošto se studije novinarstva sve više preklapaju sa graničnim oblastima, npr. odnosima sa javnošću (Winston, 1997).

Sve promene u sferi visokog obrazovanja novinara odvijaju se u kontekstu opštih trendova u obrazovanju. Generalno, sama obrazovna industrija doživljava transformacije i ubrzan rast na svim nivoima. Kao i u sferi medija, inovacije u tehnologiji unapređuju dostupnost obrazovanja i dezinstitutionalizuju ga (učenje na daljinu, učenje kod kuće, mentorski rad itd.).

U evropskom kontekstu, glavni indikator promena u oblasti visokog obrazovanja jeste tzv. bolonjski proces. On treba da doprinese izgradnji evropskog obrazovnog prostora, tj. unapređivanju uzajamnog priznavanja diploma u obrazovnim institucijama i ekonomiji na području cele Evrope (Department for Education and Skills, 2007). Osnovni principi bolonjskog procesa usmereni su na sam obrazovni proces i njegove ishode. Najvažnija svrha bolonjskog procesa jeste uzajamno priznavanje zvanja na evropskom nivou i olakšavanje vertikalne mobilnosti studenata (između nivoa studija) i horizontalne mobilnosti (kretanje između raznih univerziteta), kao i stvaranje uslova za realizaciju „doživotnog učenja”, kao važnog zahteva tržišta rada. Među najvažnija reformska rešenja koja treba da doprinesu realizaciji ovih ciljeva spadaju „dodatak diplomu” (detaljni prikaz sadržaja obrazovnog procesa), uvođenje modela visokog obrazovanja sa tri ciklusa studija (osnovne, diplomatske, doktorske studije), izražavanje vrednosti kurikuluma u evropskom sistemu bodovanja (ESPB bodovi) i razvijanje sistema osiguranja

kvaliteta. U poslednjem izveštaju sa evropske ministarske konferencije o bolonjskom procesu jasno je naglašena važnost uvođenja „evropskog okvira kvalifikacija” kojim će se olakšati priznavanje kvalifikacija za sve nivoe obrazovanja (Department for Education and Skills, 2007). Ostali principi bolonjskog procesa imaju obrazovnu ali i političku dimenziju: jačanje evropske dimenzije obrazovanja, podsticanje „horizontalne” mobilnosti studenata i nastavnog kadra i participacija studenata u funkcionisanju visokoškolskih ustanova.

Pomenuti skup reformskih zahvata predstavlja strateški okvir za uspešnije prilagođavanje visokoškolskih institucija Evrope aktuelnim uslovima konkurencije vanevropskih akademskih institucija. On treba da doprinese i boljoj poziciji na tržištu onih koji diplomiraju na evropskim univerzitetima (tzv. zapošljivost). Kada je reč o visokom obrazovanju novinara, većina principa se uklapa u zahteve koji su specifični za ovu oblasti (npr. bolonjski princip doživotnog učenja). Zahtevi za permanentnu obuku tokom karijere, nakon završetka inicijalnog obrazovanja, korespondiraju sa trendom uvođenja „novih medija” i medijske globalizacije.

Studije novinarstva u svetu

U svetu postoji nekoliko modela studija novinarstva (Bowers, 2004). Prvu kategoriju čine države u kojima se novinarstvo studira na osnovnim univerzitetskim studijama (Finska, Španija, SAD, Kanada). Drugu grupu čine zemlje gde se obuka odvija izvan univerziteta (Italija, Holandija, Danska). Treću grupu čine zemlje u kojima se novinari obrazuju i na univerzitetu i u novinarskim školama (Francuska, Portugal, Nemačka). Četvrta grupa su zemlje gde se obuka odvija pretežno u okviru profesionalnog rada (Britanija, Austrija).

U Evropi postoje razlike u modelu studijskog programa novinarstva i u strukturi kurikuluma (Milošević, 2006: 24). Univerziteti praktikuju model 3+2 ili 3+1 za novinarsko/medijsko obrazovanje: prve tri godine su osnovne studije, a drugi ciklus čine specijalističke (1 godina) ili master studije (1 ili 2 godine). Druga dilema kod kreiranja kurikuluma za studije novinarstva jeste da li studije medija i komunikologije treba da budu objedinjene sa novinarskim studijama. Treća dilema je kako odrediti dobru srazmeru između opšteobrazovnih i stručnih oblasti, s jedne, odnosno između teorije i praktične nastave s druge strane. (Milošević, 2006: 25).

Bez obzira na ove razlike, studije novinarstva se koncipiraju tako da zadovolje određene standarde u pogledu ishoda obrazovanja i uslova u kojima se ostvaruje nastava. Standarde za visoko obrazovanje novinara određuju akreditacione komisije ili saveti. U Americi, to čini Akreditacioni savet za novinarske studije, ACEJMC (The Accrediting Council on Education in Journalism and Mass Communications). U Evropi, to je nadležnost Evropske asocijacije za obuku novinara, EJTA (European Journalism Training Association).

Američki akreditacioni savet ACEJMC putem akreditacije procenjuje stepen usaglašenosti programa obrazovnih institucija sa standardima koje definiše Savet (ACEJMC, 2003). Osim kurikuluma, ocenjuju se tehnički uslovi, pedagoške veštine nastavnika, očekivana znanja i veštine kojima studenti moraju da ovladaju nakon završenih studija. Ovo telo je sastavljeno od predstavnika udruženja obrazovnih institucija za studije novinarstva i medija, predstavnika profesionalnih udruženja urednika, novinara i ostalih medijskih profesija kao što je PR. Evropska asocijacija za obuku novinara EJTA predlaže eksternu evaluaciju za institucije koje se bave obrazovanjem novinara. Stručni evaluacioni timovi treba da ocenjuju institucije u celini i njihove pojedinačne programe.

Iako ove dve uticajne organizacije standardizuju „novinarski profil” na različite načine, među očekivanim ishodima obrazovanja novinara, prikazanim na donjoj tabeli, ima veoma mnogo sličnosti, što ukazuje na određeni konsenzus u shvatanju osnovnih kompetencija koje treba da pruži obrazovanje novinara na univerzitetu.

Očekivani ishodi novinarskog obrazovanja (osnovne studije)

EJTA	ACEJMC
Razumevanje mesta i tendencija razvoja novinarstva	Razumevanje i primena principa i propisa slobode govora i štampe
Sposobnost da se nađu relevantna pitanja i perspektive, u skladu sa vrstom publike i produkcijskim zahtevima određenog medija	Poznavanje istorije i uloge profesionalaca i institucija koje utiču na medije Poznavanje specifičnosti društvenih grupa u globalnom društvu u odnosu na medije
Sposobnost organizovanja i planiranja novinarskog posla	Poznavanje pojmova i primena teorija koje se koriste u vizuelnoj reprezentaciji i prezentovanju informacija
Sposobnost da se brzo prikupe informacije primenom uobičajenih tehnika prikupljanja informacija i istraživačkih metoda	Poznavanje profesionalnih etičkih pravila i primena etičkih principa u traganju za istinom, pravdom, i poštovanjem različitosti
Veština da se odaberu bitne informacije	Veština da se misli kritički, kreativno i samostalno
Veština strukturisanja (organizovanja) informacija na novinarski način	Veština sprovođenja istraživanja i procene informacija na osnovu odgovarajuće metodologije medijske profesije
Veština prezentovanja informacija odgovarajućim jezikom i na novinarski način	Veština da se piše ispravno i jasno poštovanjem forme i stila koji odgovara medijskoj profesiji, publici i svrsi
Veština ocene novinarskog rada i preuzimanja odgovornosti za njega	Veština da se kritički procenjuje sopstveni rad i rad drugih na osnovu kriterijuma istinitosti, poštenja, jasnoće, stila i gramatičke ispravnosti
Veština saradnje u timu ili redakciji	Umeće primenjivanja osnovnih matematičkih i statističkih metoda
Veština rada u profesionalnoj medijskoj organizaciji ili kao "freelancer"	Veština primene odgovarajuće tehnike

Od ostalih važnih sistema standarda za obrazovanje novinara važno je pomenuti Britansku agenciju za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju. Godine 2002. usvojen je novi standard za obrazovanje u oblasti komunikacija, medija, filma i studija kulture (The Quality Assurance Agency for Higher Education, 2002). U okviru ovih standarda postoji dovoljan stepen slobode za postizanje diverziteta: neki programi su isključivo teorijski (*cultural studies, communication*), neki su usmereni ka sticanju veština (*journalism, public relations*). Na taj način se zadovoljavaju različite potrebe studenata i industrije, a postavljeni standardi garantuju zadovoljavajući kvalitet obrazovne usluge, bez obzira na osnovnu orijentaciju kurikuluma.

Problemi obrazovanja novinara u Srbiji

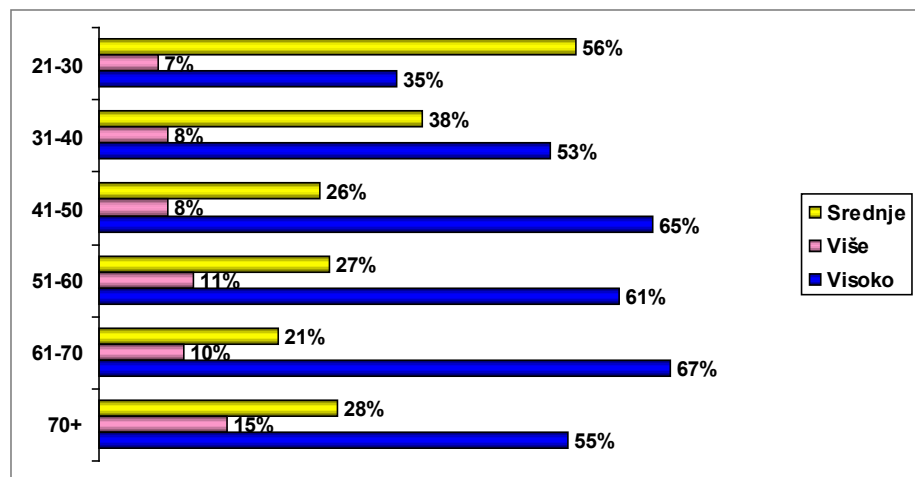
Pitanje obrazovanja novinara u Srbiji prelama se kroz dva paralelna procesa: tranzicije obrazovne i medijske sfere. To znači da je novinarstvo podložno delovanju specifičnih mezo i mikro faktora koji utiču na sve aspekte profesije: formativnu fazu obrazovanja novinara, profesionalnu socijalizaciju, usavršavanje na radnom mestu, kadrovsku politiku medija.

Srpsku medijsku scenu nakon demokratskih promena već godinama karakteriše nepoštovanje zakonske regulative i pravila tržišne konkurencije, a osnovni profesionalni standardi i etički kodeksi se svakodnevno krše. Iako se Srbija kasno uključila u globalne promene, njena medijska scena se menja, zahvatajući visokoobrazovani kadar koji će opsluživati nove potrebe društva.

Paralelno s razvojem medijske industrije u Srbiji tokom devedesetih odvijao se proces deprofesionalizacije novinarske struke. Velika potražnja za novinarima zahtevala je okretanje radnoj snazi bez fakultetske diplome. Niska stopa diplomiranja na fakultetima sa kojih se „regrutuju” novinari, svakako je jedan od razloga za ovaj trend. Drugi uzrok je u tome što mediji u Srbiji baziraju svoju kadrovsku politiku na principu ekstenzivnog ulaganja u ljudski kapital. Materijalni status novinara, uslovi rada i edukacija novinara prate politiku “niske cene novinarskog rada”. Novinarsku profesiju karakteriše visoka fluktuacija radne snage i nizak stepen privlačnosti za najkvalitetnije kadrove koji odlaze u profitabilnije profesije čak i sa diplomama novinarstva.

Kako pokazuju rezultati istraživanja SMMRI “Novinari i novinarstvo u očima građana i novinara Srbije” (2007), prikazani na grafikonu, u strukturi obrazovanja mladih novinara povećan je broj onih sa srednjom školom. Tokom poslednje decenije, smanjen je udeo novinara sa fakultetom (35% kod generacije 21–30 i 56% kod generacije 31–40). Deo najmlađe generacije novinara (mlađi od 30 godina) verovatno još nije završio obrazovni proces. Međutim, loša obrazovna struktura generacije u tridesetim godinama, za koju se pretpostavlja da je završila inicijalno obrazovanje, potvrđuje tezu o dekvifikaciji novinarstva.

Obrazovna struktura novinara u Srbiji (SMMRI, 2007)

Paralelno sa ovim stanjem nivoa obrazovanja novinara, u tranzicionoj Srbiji je zabeleženo „cvetanje“ vanuniverzitetskog obrazovanja novinara. Fenomen velike ponude programa za stručno usavršavanje zaposlenih novinara objašnjava se delovanjem velikog broja aktera – raznih obrazovnih institucija, nevladinih organizacija, profesionalnih udruženja i samih medija, uz pomoć domaćih i stranih donatora. Nedostatak sinhronizacije i partnerske koordinacije između ovih aktera stvorio je veliku, ali slabo diverzifikovanu ponudu obrazovnih programa (Matić, 2006: 43). Iako je kratkoročno pomoglo rešavanje gorućih kadrovskih problema u medijima, vanuniverzitetsko obrazovanje može biti dugoročna održiva strategija profesionalizacije novinarstva samo ako je povezano sa promenjenom perspektivom aktera industrije i obrazovanja.

Prvo, sistem vanuniverzitetskog obrazovanja mora imati bolju kopču sa sistemom formalnog visokog obrazovanja (nastavni kadar, programi). Drugo, povlačenje donatora podrazumeva da mediji treba da razviju novu politiku ulaganja u ljudski kapital, odnosno da uključe edukaciju novinara u planove za investiranje i dugoročni razvoj. Urednici prepoznaju važnost jačanja dimenzije permanentnog usavršavanja profesionalaca u medijima (Matić i dr., 2006). Ipak, imajući u vidu diskrepancu između ovog deklarativnog stava i aktuelnog stanja obrazovanja novinara, postavlja se pitanje da li će buduća kadrovska politika medijskih kuća biti transformisana. Na promene svakako mogu uticati razni činioci, npr. povećana očekivanja publike i zahtevi za višim kvalitetom produkcije, dostupnost ponude stranih medija, konkurencija novih medija i novih sadržaja itd.

Visoko obrazovanje novinara i zahtevi medijske industrije

Fakulteti, kako stari, tako i novi, kako državni tako i privatni, suočeni su sa dvostrukim izazovom i zadatkom, sa naizgled protivrečnim ciljevima: da uvedu novi režim studiranja koji će ih približiti standardima visokoškolskog obrazovanja u Evropi, tj. da se univerzalizuju, a s druge strane, da definišu svoje posebne ciljeve i misije – da pronađu svoju „nišu“ na širokom i privlačnom polju obrazovanja za medije, tj. da se partikularizuju. Dodatna, nemala teškoća u ovom procesu jeste veoma brzi razvoj komunikacionih tehnologija, digitalnih medija i novih medijskih zanimanja u poslednjoj deceniji, koji zahteva inovacije u nastavi kako bi studijski programi odgovorili zahtevima rastuće i društveno sve značajnije medijske industrije.

Studije novinarstva treba, dakle, da uključe nov pristup medijskom biznisu koji zahteva tehnološki sofisticirana znanja i nov pristup novinarskoj profesiji koja deluje u okviru evropskih standarda regulacije i samoregulacije (i u kojoj se posebno vrednuju istraživačko novinarstvo, novinarska kreativnost, kao i profesionalna etičnost), ali i da svojim diferencijalnim prednostima privuku značajan broj studenata i tako opravdaju postojanje i razviju se u održive institucije.

Predstavnici medijske industrije generalno nemaju pozitivno mišljenje o kvalitetu akademskog obrazovanja novinara koje zapošljavaju. Istraživanje o stavovima medijskih urednika je pokazalo da oni preferiraju višemesečnu specijalizovanu novinarsku obuku nakon završenih studija bilo kog fakulteta kao model novinarskog obrazovanja (Matić i dr., 2006: 112). Visokoškolske ustanove koje obrazuju novinare nisu prepoznale ovaj model obrazovanja i nijedna ne nudi odgovarajući kurikulum za traženi obrazovni profil. Ovo je jedan od indikatora slabe saradnje i jaza između akademije i industrije.

Aktuelni porast broja obrazovnih novinarskih institucija i programa novinarstva u Srbiji daje mogućnost za redefinisavanje ovog odnosa. U proceni kapaciteta akademskih institucija i medijske industrije za promene, treba imati u vidu činioce globalnog nivoa ali i lokalne specifičnosti Srbije. U sferi medijske industrije, najvažniji faktor koji može delovati na obrazovanje za novinarstvo jeste vlasnička i strukturna transformacija medija. Kada je reč o obrazovnom sistemu Srbije, to je proces reforme koji uključuje primenu novog Zakona o visokom obrazovanju (2005), kao i liberalizacija obrazovanja i porast ponude na obrazovnom tržištu, koji su karakteristični za ceo sistem visokog obrazovanja Srbije.

Visoko obrazovanje novinara u Srbiji – aspekti promena

	MAKRO NIVO Evropa i globalne tendencije	MEZO NIVO Srbija	MIKRO NIVO medijske kuće i obrazovne ustanove
MEDIJI	Tehnološke promene u sferi medija i komunikacija Medijska globalizacija Regulacija u sferi medijske prakse (Evropa)	Vlasnička i strukturna transformacija medija	Rast tražnje za novinarima Opadanje važnosti obrazovanja prilikom zapošljavanja Fluktuacija radne snage Nizak nivo ulaganja medijskih kuća u ljudski kapital
OBRAZOVANJE	Promena modela obrazovanja novinara Porast značaja permanentnog obrazovanja Preklapanje novinarstva i graničnih oblasti Akademski i strukovni karakter obrazovanja novinara Pitanje koncepta obrazovanja – univerzalni ili specijalizovani novinar Obrazovanje za nove medijske forme Bolonski proces	Implementacija „bolonjskog“ zakona Razlike između državnog i privatnog obrazovnog sektora	Porast broja studijskih programa i institucija za akademsko obrazovanje novinara Porast zainteresovanosti studenata za studije novinarstva Podvojenost akademije i medijske industrije Slaba veza vanuniverzitetskog i univerzitetskog obrazovanja Teškoće usaglašavanja kvaliteta nastave i borbe za većim prihodima od školarina Nedostatak nastavnog kadra Teškoće usaglašavanja potreba nastavnika i reformskih zahvata

Prethodno istraživanje je pokazalo da urednici deklarativno prepoznaju važnost inicijalnog obrazovanja novinara, uprkos aktuelnoj obrazovnoj strukturi zaposlenih u redakcijama. Dakle, u medijima postoji svest o važnosti univerzitetske diplome i realno je očekivati „skok“ vrednosti diplome. Naravno, postavlja se pitanje da li će novinarska diploma steći prednost u odnosu na ostale diplome. Urednici do sada nisu davali naročit prioritet „diplomiranim novinarima“. Promene u ponudi programa i porast broja studenata novinarstva daju mogućnost za promene stavova urednika i menadžmenta medija. Na to će uticati kvalitet studenata i samih diploma, tj. prednosti „novinarske diplome“ u odnosu na ostale oblasti studiranja.

Ključno pitanje se odnosi na aktere koji treba da definišu koncept obrazovanja novinara na univerzitetskom nivou. U tom procesu mogu delovati univer-

ziteti, studenti i medijska industrija. Prvi akter svakako jesu nastavnici i uprave visokoškolskih ustanova, budući da oni presudno utiču na kreiranje kurikuluma i izvođenje nastave. Drugi akter, studenti, posredno ili neposredno utiču na dešavanja u obrazovnoj industriji tako što biraju i upisuju određene fakultete i učestvuju u odlučivanju na fakultetima. Uvođenje bolonjskih principa stvara prostor za jačanje participativne uloge studenata.

Uloga trećeg aktera, medija, nešto je kompleksnija. Oblici uticaja medija na visoko obrazovanje mogu biti raznovrsni: od angažovanja novinara i ostalih medijskih profesionalaca u nastavi, do akreditacije programa visokog novinarskog obrazovanja kroz tela u kojima ravnopravno učestvuju sa predstavnicima akademije. Uloga medijske industrije u srpskom obrazovnom prostoru do sada je bila minimalna. Obuhvatala je učešće profesionalaca u nastavi i neobaveznu praksu studenata u medijima. Ključno pitanje je kakvo mesto danas u Srbiji mediji imaju u formiranju budućih novinara koji će jednoga dana doći u redakcije.

Neke mogućnosti za ovu promenu otvaraju se kroz proces akreditacije. U Srbiji predstoji državna akreditacija programa i institucija visokog obrazovanja. Akreditacija zvanično treba da raščisti stanje trenutne ponude raznolikog i netransparentnog kvaliteta obrazovanja na fakultetima i da maksimalno uskladi srpsko visoko obrazovanje sa bolonjskim principima. Nije sporno da je akreditacija potencijalno moćan instrument za podizanje kvaliteta novinarskih studija. Ipak, u vezi sa ovim procesom postoje dve dileme.

Prvo, postavlja se pitanje samih standarda na osnovu kojih će se procenjivati kvalitet ustanova i programa. Standardi moraju odražavati minimalni konsenzus predstavnika industrije i obrazovnog sektora o profilu novinarske profesije koji je poželjan u Srbiji. Pri tome svakako neće doći do unifikacije obrazovanja, budući da standardi treba da budu okvir u kome je moguće napraviti široku ponudu studijskih programa i zadovoljiti specifičnosti raznih kategorija studenata i raznih segmenata tržišta.

Trenutno ne postoje regulativni okviri za pokretanje ovakve aktivnosti, budući da je novi zakonodavni okvir zadržao stanje relativne podvojenosti akademije i industrije u obrazovnom procesu. Nepostojanje formalne mogućnosti delovanja aktera iz medijske industrije, posebno profesionalnih udruženja, medijskih kuća i nevladinih organizacije, u procesu akreditacije, može dovesti do reprodukcije decenijske podvojenosti obrazovanja i medijske sfere.

Drugo, postavlja se pitanje akreditacionog tela, a naročito recenzenata koji će sprovesti akreditaciju. Realnost malog i zatvorenog obrazovnog tržišta Srbije može dovesti do „kartelizovane akreditacije“, tj. do prećutnog spuštavanja kriterijuma kvaliteta prilikom ocenjivanja ustanova i programa. Nivo kompetentnosti recenzenata takođe je sporan, ali čak ni obučeni i stručni recenzenti nisu garancija uspešne akreditacije. Nepreciznost standarda koji se odnose na važne aspekte obrazovanja novinara (posebno tehnički uslovi za praktičnu nastavu) nužno vodi arbitrarnosti ocenjivača.

Danas nije realno očekivati promenu odabranog modela državne akreditacije u visokom obrazovanju. Međutim, moguće je pokrenuti proces „paralelne akreditacije“. Predstavnici medija i nevladinog sektora već dugo iskazuju spremnost da se uključe kao akteri u obrazovnu reformu novinarskih studija. Izrada strategije razvoja obrazovanja novinara bila bi jedan oblik institucionalizacije ovog procesa. Početni korak je umrežavanje predstavnika medija i ustanova visokog obrazovanja i osnivanje komisije, organizacije ili saveta koji bi obavljao unutrašnju „profesionalnu akreditaciju“. Ovakav model kontrole kvaliteta studija novinarstva već postoji u svetu. Akreditacije koje obavljaju organizacije poput američkog Akreditacionog saveta za studijske programe novinarstva (ACEJMC), sadrže skup standarda za sve bitne aspekte funkcionisanja institucije i samog programa novinarstva. Definisane standarde i mehanizama za njihovo praćenje predstavljalo bi prvi korak u razvoju modela „unutrašnje akreditacije“ studija novinarstva u Srbiji. Institucionalizacija ovog procesa bi predstavljala dobru osnovu za buduću promenu zakonodavstva kojim bi se zvanični proces akreditacije odvijao pre svega unutar okvira koje zajedno definišu medijska industrija i visokoškolske ustanove.

Ciljevi istraživanja

Institut društvenih nauka (Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje) je tokom 2005. godine realizovao eksplorativno istraživanje programa i oblika obrazovanja za medijske profesije u Srbiji tokom školske 2004/2005. godine. Cilj istraživanja je bio da na osnovu empirijskih podataka pruži uvid u postojeći sistem univerzitetskog i neuniverzitetskog obrazovanja za medijske profesije, da utvrdi glavne probleme u ovoj oblasti na osnovu percepcije koju o tim problemima imaju njegovi akteri (organizatori oblika edukacije, predavači, polaznici, kao i medijski urednici) i da pruži preporuke za njegovo unapređivanje.

Kraj 20. veka i početak 21. veka obeležio je ogroman porast značaja medija i komunikacija. Savremeni procesi globalizacije oslanjaju se na brzi razvoj komunikacionih tehnologija, a moderno društvo približava se viziji informatičkog društva koje sve više poprima oblik „umreženog“ društva. Iako se Srbija kasno uključila u globalne promene, njena medijska scena se menja, zahtevajući visoko-obrazovani kadar koji će opsluživati nove potrebe društva.

U istraživanju iz 2005. godine je utvrđeno da obrazovanje za medijske profesije ne odgovara potrebama društva, kao ni potrebama medija koji imaju značajnu ulogu u razvoju otvorenog i pluralističkog društva. Konstatovano je da obrazovanje za medije deli probleme nepovoljnog položaja medija u društvu i haotične situacije u medijskoj sferi Srbije usled zakasnele i nedovršene tranzicije, slabosti

zakonske regulative, siromašnog medijskog tržišta, spore transformacije vlasništva medija, političkih uticaja na medije, anarhične komercijalizacije, finansijskih teškoća medija itd. Međutim, pomenuto istraživanje je pokazalo da se reformisanje visokog obrazovanja novinara suočava i sa dodatnim, specifičnim problemima koji proističu iz nesnalaženja u primeni principa Bolonjske deklaracije, novog Zakona o visokom obrazovanju, ali i iz krize univerzitetskog obrazovanja uopšte.

Rezultati istraživanja, objavljeni u knjizi „Obrazovanje za medije: iskustva, iskušenja, perspektive“, zajedničkom izdanju Instituta društvenih nauka i Centra za profesionalizaciju medija, pružili su mnoštvo kredibilnih i potrebnih podataka kako o institucijama koje se bave novinarskim/medijskim obrazovanjem, tako i o obrazovnim programima i standardima kojima se oni rukovode, o problemima u ovoj oblasti i o neophodnosti reforme obrazovanja za medijske profesije. Kao ključna oblast reforme identifikovana je reforma fakultetskih programa i oblika obrazovanja, pre svega novinara.

U univerzitetskom obrazovanju novinara u poslednjih nekoliko godina dogodile su se dve velike promene. Prvo je 2003. godine ukinut monopol Fakulteta političkih nauka na izdavanje novinarske diplome. Posle samo četiri godine, novinarstvo se, umesto na jednoj, moglo studirati na 12 visokoškolskih ustanova, na programima osnovnih i strukovnih studija. Istovremeno, u oblasti visokog obrazovanja započeo je proces sistemskih promena, tzv. bolonjska reforma, koji nastoji da visoko obrazovanje u Srbiji uključi u Evropsku zonu visokog obrazovanja.

Budući da je u toku sveobuhvatna promena celokupnog visokog obrazovanja, ona pruža povoljnu priliku da se od početka primene bolonjskog procesa utvrdi održiva strategija reforme visokoškolskog obrazovanja novinara, koja će uvažiti potrebe tranzicione Srbije za obrazovanim i društveno odgovornim novinarima, sa odgovarajućim znanjima i kompetencijama, osposobljenim da ostvaruju složene uloge medija u razvoju modernog i demokratskog društva.

U cilju podrške reformi visokoškolskog obrazovanja novinara, istraživački tim Instituta društvenih nauka je dizajnirao istraživanje „Univerzitetsko obrazovanje novinara u Srbiji“.

Istraživanje je imalo sledeće ciljeve:

- Da pruži uvid u opšte stanje u univerzitetskom obrazovanju novinara u pogledu institucija koje se njime bave, nastavnog kadra i studenata;
- Da utvrdi usaglašenost studijskih programa novinarstva sa ciljevima bolonjske reforme;
- Da utvrdi sličnosti i razlike u postojećim studijskim programima novinarstva;
- Da utvrdi uslove u kojima se ovi programi realizuju;
- Da ustanovi sporne tačke u obrazovnoj ponudi studija novinarstva u Srbiji sa stanovišta potreba društva, medija i studenata;
- Da mapira potrebe medija za vrstom obrazovanja novinara i kompetencijama i veštinama koje su neophodne modernom novinaru u brzo razvijajućoj medijskoj industriji;

- Da podrži proces utvrđivanja standarda u visokom obrazovanju i kontrole kvaliteta i da ukaže na pozitivne strane i oblasti u kojima su moguća poboljšanja;
- Da pomogne u širenju dobre prakse.

Zadatak istraživačkog tima je bio da prikupi podatke o studijskim programima novinarstva i da ih analizira, da stekne uvid u kvalitet obrazovanja u pogledu njegovih ciljeva i resursa, da identifikuje njegove jake i slabe strane, da utvrdi stavove i ocene bivših i sadašnjih studenata novinarstva sa različitih fakulteta, da utvrdi ocene i stavove medijskih urednika koji imaju iskustva rada sa novinarima početnicima i da formuliše preporuke u cilju unapređivanja kvaliteta univerzitetskog obrazovanja novinara.

Istraživački tim je analizirao osam programa osnovnih akademskih studija novinarstva koji se realizuju na 11 univerzitetskih ustanova u Srbiji.

Metodologija istraživanja

Složenost istraživačkog projekta zahtevala je primenu nekoliko tehnika prikupljanja podataka koje se međusobno dopunjuju. Za razliku od prethodnog istraživanja (rezultati objavljeni u knjizi iste grupe autora „Obrazovanje za medije: iskustva, iskušenja, perspektive”, u zajedničkom izdanju Centra za profesionalizaciju medija i Instituta društvenih nauka, 2006) u kojem su korišćene kvantitativne tehnike, u ovom su korišćene sledeće, pretežno kvalitativne tehnike ispitivanja:

(1) Polustrukturisani i produbljeni intervju sa reprezentima nosilaca reforme obrazovanja novinara u visokoškolskim ustanovama – državnim i privatnim fakultetima (dekani, prodekani, šefovi komisija za reformu u skladu sa Bolonjskom deklaracijom i profesori fakulteta, smerova, odeljenja i odseka za obrazovanje novinara) i sa nekoliko istaknutih urednika i novinara;

(2) Analiza sadržaja programa akademskih studija novinarstva;

(3) Diskusija u fokus grupama koje su činili studenti novinarstva i zaposleni novinari koji su završili studije novinarstva u poslednjih nekoliko godina i

(4) posebna vrsta upitnika za odabrane urednike kao predstavnike medijske industrije.

Uzimajući u obzir primenu pretežno kvalitativnih tehnika, uzorci primenjeni u istraživanju su imali drugačiju prirodu i svrhu nego u krupnim kvantitativnim zahvatima kao što su, recimo, istraživanja javnog mnjenja koja se sprovode na velikim, reprezentativnim uzorcima.

Tehnikom produbljenog intervju obavljeni su razgovori sa ukupno 28 zaposlenih na osam fakulteta i sa 6 novinara i urednika. Produbljeni intervju su vođeni na osnovu unapred pripremljenih pitanja koja su tokom razgovora mogla da se proširuju i delimično modifikuju. Svi intervju su snimljeni, kako bi se

mogli koristiti za kvalitativnu analizu, ali i kao izvor informacija za razvijanje ostalih instrumenata, posebno za konstrukciju upitnika i vodiča za fokus grupe. Najveći broj intervju vođen je na samom početku istraživanja, tj. u aprilu 2007. godine. Sami po sebi, oni su bili mala ali i izuzetno dragocena eksplorativna ispitivanja, koja su doprinela da se tok i sadržaj istraživanja preciznije odrede i usmere. Zahvaljujući fleksibilnoj formi vođenja razgovora, polustrukturisani intervju su obezbedili i relevantne sadržaje za ilustrovanje kvantitativnih podataka dobijenih u drugim delovima projekta, na primer korišćenjem upitnika za anketiranje medijskih urednika.

Analiza sadržaja je korišćena za sagledavanje strukture studijskih programa novinarstva (kurikuluma), za njihovu komparaciju i za uvid u sadržaje nastave pojedinih predmeta (silabusa), tamo gde je to bilo moguće. Analizom je obuhvaćeno ukupno osam programa osnovnih akademskih studija novinarstva koje se ostvaruju na osam fakulteta u Srbiji.

Za potrebe analize sadržaja korišćeni su svi dostupni planovi i programi visokog obrazovanja novinara, kao i drugi prateći dokumenti (silabusi, interne analize, itd.).

Analiza sadržaja je primenjena i u analizi diskusija u studentskim fokus grupama, za obradu odgovora intervjuisanih sagovornika i odgovora na otvorena pitanja u upitniku za medijske urednike.

Organizovane su ukupno četiri fokus grupe – sa studentima četvrte godine studija novinarstva na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, sa studentima treće godine studija novinarstva Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, sa studentima novinarstva druge i treće godine tri privatna fakulteta (Fakultet za kulturu i medije – Megatrend univerzitet, Fakultet za medije i komunikacije – Univerzitet Singidunum, Odeljenje u Beogradu Fakulteta humanističkih nauka u Novom Pazaru), i sa mladim zaposlenim novinarima koji su u poslednjih nekoliko godina završili studije novinarstva na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Grupe su imale između osam i deset učesnika. Grupna diskusija je snimana, a zatim analizirana.

U četiri fokus grupe obuhvaćeno je ukupno 38 učesnika. Sastav grupa (studenti druge, treće i četvrte godine i nedavno diplomirani zaposleni novinari) određen je na osnovu ciljeva istraživanja. Za učesnike fokus grupa su izabrani studenti koji imaju najviše iskustva sa nastavom (četvrta godina), kao i oni među njima koji već imaju i praktično iskustvo rada u medijima. Kriterijum za izbor studenata treće godine je opredelila činjenica da su najstariji studenti na nekim fakultetima tek na trećoj godini studija, jer su njihove studije startovale pre tri godine ili kasnije.

Fokus grupe su organizovane na osnovu unapred pripremljenog vodiča za diskusiju koji je imao identično jezgro za sve grupe, kao i varijabilne, specifične delove za svaku od četiri grupe. Pitanja moderatora su bila usmerena na sledeće teme: razlozi opredeljivanja studenata za studije novinarstva, njihova očekivanja

od ovih studija, ocena kvaliteta studija u pogledu sadržaja predmeta i metoda izvođenja nastave, dobre i loše strane studija novinarstva sa stanovišta očekivanih ishoda učenja i kompetencija i veština neophodnih novinarima-početnicima, motivisanost studenata novinarstva da se zaposle u medijima, itd. Diskusija se ticala i promena u studiranju u skladu sa Bolonjskom deklaracijom i specifičnosti reforme studija novinarstva.

Učesnici fokus grupa su pružili značajan doprinos razmatranju tema važnih za projekat i omogućili sticanje detaljnog uvida u pojedine probleme i dolaženje do jedinstvenih informacija koje se drugim tehnikama ili uopšte ne bi mogle obezbediti ili bi to bilo moguće tek parcijalno.

Anketom je obuhvaćeno ukupno 100 istaknutih urednika i novinara sa iskustvom u radu sa mladim novinarima (faktičkih mentora novinara početnika) iz različitih medija širom Srbije. Upitnik za anketiranje medijskih urednika je konstruisan u dve forme – u obliku klasičnog *poštanskog upitnika* i u *elektronskoj formi*, sa propratnim pismom (motivirajućim apelom), adekvatnim uputstvima i pitanjima uglavnom sa ponuđenima odgovorima. Pitanja su omogućavala ispitanicima da izraze mišljenja, ocene, očekivanja i iznesu predloge u vezi sa univerzitetskim obrazovanjem novinara, posebno o reformi obrazovanja. Ispitanici su mogli da vrate popunjene upitnike na dva načina – preko obične pošte ili preko elektronske pošte (E-mail). Preko obične pošte primljeno je 30% popunjenih upitnika od planiranog uzorka, dok je 27% upitnika poslato preko elektronske pošte. U e-mail varijanti ispitanici su mogli da odaberu anonimno učešće u ispitivanju, što su neki i iskoristili. Pošto se na poziv za učestvovanje u anketi odazvalo 57 od 100 planiranih ispitanika, kao dopunska metoda korišćen je individualni direktni razgovor („face-to-face”), pri čemu je upitnik bio zapravo obrazac za postavljanje pitanja i registrovanje odgovora. Intervjue su sproveli stalni saradnici terenske mreže Centra. Kvalitet dobijenih odgovora predstavnika medijske industrije je u sve tri varijante upitnika zadovoljavajući i značajno je doprineo zaokruživanju saznanja u vezi sa potrebama prakse i zahtevima koje ona postavlja pred sistem univerzitetskog obrazovanja novinara.

Uzorak istaknutih urednika i novinara sa iskustvom u radu sa mlađim kolegama predstavlja zapravo vrstu relativno velikog „žirija” (tačno stotinu učesnika) koga su činili relevantni i kompetentni ispitanici u pogledu reforme visokog obrazovanja novinara.

Uzorak je komponovan tako da se u njemu nađu predstavnici svih najvažnijih nacionalnih i regionalnih medija. Prilikom sastavljanja liste učesnika, vođeno je računa o reprezentativnosti medija prema njihovoj vrsti i prema realnom rejtingu – praćenju i uticaju na javnost (najviše urednika je iz TV stanica, zatim iz štampanih medija i iz radio-stanica, ali su zastupljeni i novinari iz agencija, Internet medija, kao i slobodni novinari i oni koji rade u profesionalnim asocijacijama). Takođe, uzeta je u obzir regionalna distribucija medija (iz Beograda je 58%, iz Vojvodine 19% i iz centralne Srbije 23% ispitanika). Pored ispitanika iz

Beograda, uzorak obuhvata urednike iz Niša (11), Novog Sada (10), Kragujevca (5), Subotice, Zrenjanina, Pančeva, Novog Pazara, Čačka (po tri) i Vranja (1). Najveći deo uzorka je formiran na osnovu formalne visoke pozicije urednika (glavni i odgovorni urednik medija, njegov zamenik, pomoćnici, urednici važnijih sektora) i suštinskog kriterijuma – dugogodišnjeg iskustva u radu na uvođenju u posao i edukaciji mladih novinara u samim redakcijama. Približno jedna petina učesnika ovoga uredničkog „žirija” uključena je u uzorak na osnovu tzv. snowball uzorka (ili uzorka „snežne lavine”), tj. pošto su ih prethodno ispitani urednici predložili za učešće u istraživanju imajući u vidu ciljeve projekta, a to su pre svega bile njihove kolege sa velikim iskustvom u mentorskom radu sa novinarima početnicima. Da je zaista reč o veoma iskusnim novinarima u uzorku tipa „žirija”, svedoči činjenica da u ukupnom uzorku njih 51% ima više od dvadeset godina novinarskog staža, a još 40% njih od jedanaest do dvadeset godina radi u novinarstvu.

Istraživački tim

Istraživanje su realizovali saradnici CPIJM Instituta društvenih nauka u Beogradu: dr Dragomir Pantić, naučni savetnik i upravnik Centra, dr Jovanka Matić, naučni saradnik, mr Mirjana Milošević, istraživač-saradnik i istraživači Suzana Ignjatović (sociolog) i Zoran Pavlović (socijalni psiholog).

Studije novinarstva u Srbiji – opšti pregled

Usvajanjem Zakona o visokom obrazovanju (2005. godine), omogućene su osnovne, diplomatske i doktorske studije novinarstva. Opšti pregled studija novinarstva u Srbiji, u pogledu ustanova koje ih realizuju, njihovog nastavnog kadra, sadržaja nastavnih programa i studenata koji ih pohađaju, predstavljen u ovom poglavlju, oslanja se na informacije prikupljene tokom prve polovine 2007. godine. Informacije se odnose na školsku 2006/2007. godinu. Najveći deo faktografskih podataka dobijen je od fakultetskih uprava, bilo u pismenoj formi ili tokom intervjua sa rukovodiocima studija, u usmenoj formi. Deo podataka potiče sa internet sajtova odgovarajućih fakulteta.

Osnovne studije novinarstva

Za poslednjih pet godina u Srbiji je značajno porastao broj studijskih programa novinarstva. Do 2002. godine novinarstvo se moglo studirati samo na jednom mestu – na Fakultetu političkih nauka u Beogradu.

Tokom školske 2006/2007. godine je postojalo devet programa osnovnih studija novinarstva, od toga osam programa osnovnih akademskih studija i jedan program osnovnih strukovnih studija.

Osnovne akademske studije novinarstva se ostvaruju na osam fakulteta. Od toga su četiri državna – Fakultet političkih nauka u Beogradu, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Filozofski fakultet u Nišu i Filozofski fakultet u Kosovskoj Mitrovici, a četiri privatna – Fakultet humanističkih nauka u Novom Pazaru, Fakultet za kulturu i medije (Megatrend univerzitet) u Beogradu, Fakultet za medije i komunikacije (Univerzitet Singidunum) u Beogradu i Akademija lepih umetnosti u Beogradu. Uključujući odeljenja van sedišta fakulteta, koja ima samo Fakultet humanističkih nauka u Novom Pazaru, i to u Beogradu, Nišu i Subotici, osnovne akademske studije novinarstva su tokom školske 2006/2007. godine realizovane na 11 visokoškolskih ustanova i jedinica.

Jedini program osnovnih strukovnih studija novinarstva postoji na državnom Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja u Beogradu i odnosi se na sportsko novinarstvo.¹

Visokoškolske ustanove obrazovanja novinara 2006/2007

Ime ustanove	Studijski program	Obrazovni profil
Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Odeljenje za novinarstvo i komunikologiju	Osnovne akademske studije 4 godine	1. Novinarstvo 2. Komunikologija 3. Teorija kulture
Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsjek za medijske studije, Studijska grupa Žurnalistika	Osnovne akademske studije 4 godine	Novinarstvo
Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, Departman za žurnalistiku	Osnovne akademske studije 3 godine	Novinarstvo
Univerzitet u Prištini (Kosovska Mitrovica), Filozofski fakultet, Odsjek za žurnalistiku	Osnovne akademske studije 4 godine	Novinarstvo
Univerzitet u Novom Pazaru, Fakultet humanističkih nauka, Odsjek političkih nauka, Smer za žurnalistiku - Odeljenje u Beogradu - Odeljenje u Nišu - Odeljenje u Subotici	Osnovne akademske studije 4 godine	1. Novinarstvo 2. Diplomacija i međunarodni odnosi 3. Politikologija
Megatrend univerzitet, Beograd Fakultet za kulturu i medije	Osnovne akademske studije 4 godine	1. Novinarstvo 2. Menadžment u medijima 3. Odnosi s javnošću 4. Menadžment u kulturi
Univerzitet Singidunum, Beograd Fakultet za medije i komunikacije	Osnovne akademske studije 3 godine	1. Novinarstvo 2. Komunikologija
Akademija lepih umetnosti, Beograd, Odeljenje za menadžment u umetnosti	Osnovne akademske studije 4 godine	1. Novinarstvo 2. Menadžment mas-medija 3. Menadžment umetničke produkcije
Univerzitet u Beogradu, Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Strukovne studije sporta	Osnovne strukovne studije 3 godine	Sportsko novinarstvo

¹ U procesu akreditacije strukovnih studija, u proleće 2007. godine odbijen je program strukovnih studija sportskog novinarstva Evropske više škole za sportsko novinarstvo u Beogradu. Na početku školske 2006/2007. godine Visoka košarkaška akademija Megatrend univerziteta je ponudila program za obrazovanje sportskih novinara specijalizovanih za košarku. Zbog nedovoljnog broja studenata, ovaj program nije realizovan, pa nije ni prijavljen za akreditaciju.

Postojeći studijski programi novinarstva omogućuju studentima izbor u pogledu stepena kvalifikacije, sadržaja studijskog programa i mesta studiranja. Novinarstvo je moguće studirati u šest gradskih centara: u Beogradu (četiri akademska programa i jedan strukovni), Nišu (dva programa), Novom Sadu, Kosovskoj Mitrovici, Novom Pazaru i Subotici (po jedan program).

Od osam akademskih studijskih programa, šest traje četiri godine, tj. 240 ESPB bodova, dok dva programa (na Filozofskom fakultetu u Nišu i na Fakultetu za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum) traju tri godine (180 ESPB bodova). Obim strukovnih studija iznosi tri godine, odnosno 180 ESPB bodova.

Prve studije novinarstva u Srbiji su počele 1968. godine na Fakultetu političkih nauka u Beogradu (smer za novinarstvo). One su bile jedini oblik visokog obrazovanja novinara do 2002. godine. Broj studijskih programa novinarstva se od tada uvećavao svake godine. Nove studije su uvedene

2003. godine – na Filozofskom fakultetu u Kosovskoj Mitrovici i Fakultetu humanističkih nauka u Novom Pazaru (sa dodatnim odeljenjem u Nišu);

2004. godine – na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, Filozofskom fakultetu u Nišu i na odeljenju u Beogradu Fakulteta humanističkih nauka iz Novog Pazara;

2005. godine – na Fakultetu za kulturu i medije Megatrend univerziteta u Beogradu i na odeljenju u Subotici Fakulteta humanističkih nauka iz Novog Pazara;

2006. godine – na Fakultetu za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum u Beogradu, na Akademiji lepih umetnosti u Beogradu i na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja u Beogradu.

Novi studijski programi su se razvili dugo nakon ogromnog porasta broja medija tokom devedesetih godina, koji je doveo do velike tržišne potražnje za profesionalnim kadrom. Osnivanje novih studija i fakulteta je usledilo posle konsolidacije ekonomsko-političkih prilika u društvu i liberalizacije sektora visokog obrazovanja, koja je omogućila osnivanje privatnih obrazovnih institucija. Kako visoko obrazovanje sve više postaje tržišna, a sve manje socijalna kategorija, otvaranje novih privatnih fakulteta je posledica povećanih zahteva na samom obrazovnom tržištu, ali i sporog reformisanja državnih univerziteta.

Prema zahtevima tekuće systemske reforme u oblasti obrazovanja, svi studijski programi novinarstva su u određenoj meri usklađeni sa odredbama Zakona o visokom obrazovanju iz 2005. godine, koji je uveo principe Bolonjske deklaracije u visoko školstvo Srbije. U njima su zastupljeni najvidljiviji aspekti reforme: jednosemestralni kursevi, bodovna vrednost svakog predmeta iskazana u skladu sa Evropskim sistemom prenosa bodova (ESPB), izražavanje programa kroz ESPB bodove, mogućnost studenata da biraju određeni broj kurseva i uključiva-

nje raznih oblika studentskog angažovanja tokom nastave u ocenjivanje studenata.

Reformom visokog školstva obuhvaćeni su i akademski i naučni nazivi (profi) koji se stiču nakon završenih osnovnih, diplomskih i doktorskih studija. Prema *Izmenama i dopunama Liste stručnih, akademskih i naučnih naziva sa naznakom zvanja odgovarajućeg stepena studija*, studijski programi novinarstva omogućavaju sticanje zvanja koja spadaju u grupu Kulturološke nauke i komunikologija. Osnovna zvanja su sledeća: *novinar* (osnovne akademske studije), *diplomirani novinar* (diplomske akademske studije), *diplomirani novinar-specijalista* (specijalističke akademske studije), *doktor nauka-novinarstvo* (doktorske akademske studije).

Diplomske i doktorske studije novinarstva

Studijskim programima usvojenim 2006. godine, u Srbiji je prvi put uvedena mogućnost diplomskih (master) studija novinarstva.

Nastavni programi master studija novinarstva postoje na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i Filozofskom fakultetu u Nišu. Tokom 2006/2007. godine master studije su realizovane samo na Fakultetu političkih nauka. One će biti okončane dodeljivanjem zvanja "diplomirani politikolog – master iz oblasti novinarstva". Dva navedena filozofska fakulteta planiraju da počnu sa master studijama nakon što njihova prva generacija studenata završi prvi ciklus studija (osnovne studije), a diplomci će dobiti zvanje "diplomirani novinar".

Master studije na Fakultetu političkih nauka i na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu trajaće jednu godinu (60 ESPB bodova). Na Filozofskom fakultetu u Nišu, master studije će trajati dve godine (120 bodova), budući da osnovne studije traju tri godine.

Drugi fakulteti koji ostvaruju osnovne studije novinarstva takođe planiraju master studije, ali ne novinarstva već studije medija i komunikologije. Na primer, Fakultet humanističkih nauka u Novom Pazaru, odeljenje u Beogradu, planira komunikološke master studije. Fakultet za kulturu i medije Megatrend univerziteta nudi tri programa master studija – menadžment u kulturi, menadžment u medijima i menadžment odnosa s javnošću. Ipak, nakon završetka diplomskih studija menadžmenta u medijima je predviđena dodela zvanja "diplomirani mediolog-novinar-master". Fakultet za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum planira da ponudi pet programa master studija (Teorija medija, Ljudski resursi, Studije Evrope, Globalizacija i Psihologija i komunikacije), od kojih nijedan nije program studija novinarstva.

Nijedan od fakulteta na kojima se može studirati novinarstvo nije do sada planirao specijalističke studije novinarstva, kao mogući oblik diplomskih akademskih studija (drugi ciklus studija).

Fakultet političkih nauka je za školsku 2006/2007. godinu ponudio pet programa specijalističkih studija (Međunarodne studije, Evropske studije, Teorija kulture, Politička teorija i metodologija političkih nauka, Socijalna rehabilitacija), ali nijedan program novinarstva.

Treći ciklus studija – doktorske studije, planira se na Fakultetu političkih nauka i na Fakultetu za kulturu i medije Megatrend univerziteta. Međutim, programi doktorskih studija, koje treba da traju tri godine (180 ESPB bodova), još su u postupku izrade i nije jasno da li će to biti studije novinarstva.

Nastavni programi osnovnih akademskih studija novinarstva

Akademski studijski programi novinarstva se ostvaruju na fakultetima koji se bave različitim naučnim oblastima. Tradicija smeštanja studija novinarstva u obrazovno-naučno polje političkih nauka, koja je uspostavljena pri nastanku prvih studija, prekinuta je nakon 35 godina. Nove studije su prvo situirane u takođe tradicionalno polje filoloških i humanističkih nauka. Naime, prvi novi programi su se pojavili na nekoliko filozofskih fakulteta, koji su kombinacija studija jezika, filozofije i drugih humanističkih nauka. Tek u novije vreme (2005–2006. godine) su formirani fakulteti na kojima noseće nastavne oblasti čine komunikološke i medijske studije – Fakultet za kulturu i medije (Megatrend univerzitet) i Fakultet za medije i komunikacije (Univerzitet Singidunum). To je studije novinarstva u Srbiji približilo modernom trendu multidisciplinarnog obrazovanja u okruženju komunikološko-medijskih studija. Na Megatrend univerzitetu, koji sebe definiše kao univerzitet primenjenih nauka, novinarske i medijsko-komunikološke studije kombinovane su s još jednim modernim obrazovnim trendom – studijama marketinga i menadžmenta. Dva nova programa, pokrenuta 2006. godine (Fakultet za medije i komunikacije i Akademija lepih umetnosti), nasuprot tome, kombinuju komunikološko-medijske studije sa studijama kulture i umetnosti.

Analiza postojećih studijskih programa novinarstva je nastojala da utvrdi sličnosti i razlike između njih u pogledu učešća različitih naučnih oblasti u ukupnoj nastavi, a posebno u pogledu udela stručnih sadržaja u celokupnom programu. U tom cilju, ističe se razlika između tri vrste nastavnih sadržaja:

a) Stručnih novinarskih predmeta, koji uključuju praktičnu nastavu (kao što su *TV novinarstvo*, *Istraživačko novinarstvo*, *Stilistika*) i usmereni su na razvijanje praktičnih veština;

b) Stručnih komunikološko-medijskih predmeta, koji obično ne sadrže praktičnu nastavu i usmereni su na razvijanje znanja i razumevanja raznih fenomena koji su u direktnoj vezi sa novinarskom profesijom (na primer, *Komunikologija*, *Etika novinarstva*, *Medijsko pravo*, *Istorija novinarstva*);

c) Opšteobrazovnih predmeta koji pripadaju naučnim disciplinama koje

nisu deo uskostručnog obrazovanja, već su ili deo opšteg univerzitetskog obrazovanja (na primer, *strani jezik, Sociologija*) ili su deo obrazovno-naučnog polja kojim se fakultet bavi kao specijalizovana visokoškolska ustanova (matični – specijalizovani predmeti) i obično se izučavaju i na drugim studijskim programima istog fakulteta (na primer, discipline političkih nauka koje su matično polje za Fakultet političkih nauka).

Analizom osam postojećih programa osnovnih akademskih studija novinarstva, utvrđeno je da oni zajedno sadrže ukupno 154 različita kursa, računajući i obavezne i izborne kurseve. Odnos opšteobrazovnih i stručnih kurseva u celokupnoj obrazovnoj ponudi je 62% : 38% u korist opštih. Studenti novinarstva u Srbiji na svim fakultetima na kojima se studira novinarstvo mogu pohađati 95 (62%) opšteobrazovnih i matično – specijalizovanih kurseva, a po tri puta manji broj praktičnih novinarskih (31 ili 20%) i komunikološko-medijskih kurseva (28 ili 18%).

U proseku, jedan studijski program novinarstva sadrži 24 opšteobrazovna kursa, 10 komunikološko-medijskih i 10 praktičnih novinarskih kurseva. Razlike između fakulteta su, međutim, velike. Najveća ponuda stručnih kurseva postoji na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu (32), a najmanja na Fakultetu za kulturu i medije Megatrend univerziteta (13) i Akademiji lepih umetnosti (12).

Najveća razlika između studijskih programa novinarstva se ispoljava u sadržaju opšteobrazovnih oblasti koje upotpunjavaju stručno obrazovanje novinara. U njima ne postoji zajedničko jezgro obaveznih opšteobrazovnih predmeta fokusiranih na razvijanje opštih intelektualnih kompetencija univerzitetski obrazovanog novinara.

Od ukupnog broja ponuđenih kurseva u svim studijskim programima (154) na osam fakulteta, polovina (81 ili 53%) se studira samo na jednom fakultetu, a 25 (16%) na po dva fakulteta. Najveći broj ovih kurseva pripada opšteobrazovnoj oblasti studija.

Svim programima novinarstva zajednička su samo dva predmeta izvan stručne oblasti – strani jezik i informatika². Još tri predmeta se predaju u polovini studijskih programa – sociologija, sociologija kulture i predmet iz oblasti političkih nauka.³

Ako bi se u zajedničko jezgro uključili i kursevi koje student novinarstva može da pohađa, ali ne mora, kao i oni koji se bar polovinom sadržaja odnose na dati predmet (npr., *Srpski jezik i književnost, Pravo i medijsko pravo*), obrazovni profil novinara u polovini studijskih programa uključio bi znanja iz književnosti (62% studijskih programa), filozofije (50%), prava (50%), ekonomije (50%), isto-

² Kursevi imaju različite nazive: Informatika, Informatička pismenost, Računarstvo, Računarske tehnologije i Digitalne komunikacije, ali je njihov sadržaj veoma sličan.

³ Nazivi kurseva su *Politički sistem Srbije, Državno uređenje Srbije i Osnovi politike*, a sadržaji im se u velikoj meri preklapaju.

rije (50%), međunarodnih odnosa (50%), antropologije (50%) i istorije kulture (50%).

Maternji jezik se izučava na tri od osam studijskih programa (37%), i to samo na filozofskim fakultetima. Na tri programa se takođe kao obavezni izučavaju drugi strani jezik, socijalna psihologija, teorija kulture, menadžment i kadrovski menadžment.

Odnos između stručnog dela studija i opšteobrazovnog varira od fakulteta do fakulteta. Uočljiva su, ipak tri modela: programi koji daju prednost stručnoj oblasti nad opšteobrazovnom (Filozofski fakultet u Nišu, Filozofski fakultet u Novom Sadu), programi u kojima su ove dve oblasti približno izjednačene (Fakultet političkih nauka) i programi u kojima opšteobrazovni sadržaji imaju primat nad stručnim, koji su brojniji od prethodna dva (Fakultet humanističkih nauka u Novom Pazaru, Fakultet za kulturu i medije – Megatrend, Fakultet za medije i komunikacije – Singidunum, Akademija lepih umetnosti).

Odnos između stručnog i opšteobrazovnog dela programa bolje se vidi kroz odnos broja kurseva koji su deo nastavnog programa nego kroz broj ESPB bodova, koji ili ne postoje u svim programima ili izgledaju prilično proizvoljno raspoređeni. Po broju predmeta, stručni sadržaji čine 65% studijskog programa novinarstva na Filozofskom fakultetu u Nišu i 58% na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. U bodovima je prednost stručne nastave još veća: 72% na niškom fakultetu i 64% na novosadskom.

Program Fakulteta političkih nauka po broju predmeta uključuje 53% opšteobrazovnih sadržaja, a po broju bodova 55%. Studije novinarstva na novopazarskom Fakultetu humanističkih nauka sadrže 67% opšteobrazovnih predmeta (69% ukupnog broja bodova) i 33% stručnih, a na Fakultetu za kulturu i medije Megatrend univerziteta 60% opšteobrazovnih i 40% stručnih predmeta.

Kao što ne postoji zajedničko jezgro opšteobrazovnih predmeta, studijski programi pokazuju da među njihovim tvorcima ne postoji ni saglasnost o teorijsko-konceptualnim znanjima koja su neophodna novinarima iz oblasti komunikoloških i medijskih studija. Nastavni programi sadrže ukupno 31 kurs o komunikaciji i medijima. Samo jedan od njih je zajednički svim fakultetima – *Komunikologija*, koji studentima pruža teorijska znanja o informacijama, odlikama procesa masovnog komuniciranja, medijima i vrstama medijskih poruka. Još dva kursa su prisutna u 75% programa: uvodni predmet u oblast komunikacije, medija i novinarstva i *Etika novinarstva*.

U pogledu strukture stručnog dela studijskog programa, uočava se da u studijama novinarstva postoje dva modela, oba zasnovana na konceptu niskog učešća praktične nastave u celokupnom programu. Prvi model predstavlja udeo praktične nastave od jedne trećine u studijskom programu, a drugi udeo od jedne petine.

Po broju predmeta, program Filozofskog fakulteta u Nišu sadrži 35% stručnih predmeta koji se ostvaruju kroz praktičnu nastavu. Program Filozofskog fakulteta u Novom Sadu ima 32% takvih predmeta. Na beogradskom FPN je taj udeo 20%, na novopazarskom 23%, a na FMK (Megatrend) 15%. Drugi deo stručne nastave čine stručno-naučni predmeti iz oblasti komunikoloških i medijskih studija koji nisu namenjeni usavršavanju profesionalnih veština.

Za razliku od velike raznovrsnosti opšteobrazovnih predmeta, ponuda novinarskih praktičnih kurseva u postojećim nastavnim programima je veoma slična: svi programi u nekom obliku, i pod nešto drugačijim nazivima, sadrže kurseve o novinarskim žanrovima, novinarstvu u štampi, na radiju, na televiziji i kurseve stilistike i retorike. Neki programi imaju kurs agencijskog novinarstva (četiri), internetskog novinarstva (tri programa) i istraživačkog novinarstva (tri). Niški fakultet uključuje kurseve radio i TV montaže, a Fakultet za medije i komunikacije ima kurseve video produkcije i grafičkog dizajna.

Programska ponuda nadogradnje osnovnih profesionalnih veština preko specijalizovanih novinarskih kurseva je veoma štura. Mogućnosti za praktičnu novinarsku specijalizaciju u značajnoj meri postoje samo na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, koji nudi tematske specijalizacije – političko izveštavanje, sportsko novinarstvo, izveštavanje o katastrofama i nesrećama, izveštavanje u kriznim uslovima, izveštavanje o „drugosti”. Novopazarski Fakultet humanističkih nauka, pored osnovnog kursa o uređivanju, ima i specijalistički kurs o uređivanju novina, o izveštavanju o javnim događajima i o posebnim izveštajima. Najveći broj ovih kurseva su izborne opcije.

Iako Bolonjska reforma počiva na principu prevazilaženja granica između fakulteta i univerziteta, nijedan fakultet na osnovnim studijama ne nudi novinarski modul koji bi mogli da pohađaju studenti drugih fakulteta osim matičnog ili svršeni studenti drugih fakulteta.

Studenti osnovnih akademskih studija novinarstva

Na početku školske 2006/2007. godine, ukupan broj studenata osnovnih akademskih studija novinarstva (na svim godinama studija), iznosio je oko 1670. Računajući i studente strukovnih studija, novinarstvo je u Srbiji studiralo oko 1710 studenata.⁴

U proseku, jedan akademski program je pohađalo oko 210 studenata. Broj studenata znatno varira od fakulteta do fakulteta, što je rezultat razlika u dužini ostvarivanja programa, kadrovskih i prostornih resursa matičnih fakulteta i nji-

⁴ Na prvu godinu strukovnih studija sportskog novinarstva na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja upisana je prva generacija od 45 studenata.

hovich regionalnih specifičnosti. Najviše studenata ima najstariji akademski program novinarstva na Fakultetu političkih nauka u Beogradu (750), a najmanje najmlađi među njima, na Akademiji lepih umetnosti (28). Drugi najmlađi fakultet, Fakultet za medije i komunikacije, nije se našao na začelju liste, jer je pored studenata prve godine upisao i studente treće godine (ukupno 160 na dva smera, novinarstvo i komunikologija). Uzimajući u obzir dužinu postojanja, najveća disproporcionalnost u broju studenata postoji na Filozofskom fakultetu u Kosovskoj Mitrovici (ukupno 54 studenta), što je verovatno rezultat turbulentnih okolnosti života u kosovskom regionu.

Ukupan broj studenata osnovnih akademskih studija novinarstva (zimski semestar 2006)

Fakultet	Ukupan broj studenata	Ženski	Muški
Fakultet političkih nauka, Beograd	750	612	138
Filozofski fakultet, Novi Sad	298		
Filozofski fakultet, Niš	123		
Filozofski fakultet, Kosovska Mitrovica	54		
Fakultet humanističkih nauka, Novi Pazar (odeljenja u Beogradu, Nišu, N. Pazaru i Subotici)	185		
Fakultet za kulturu i medije (Megatrend), Beograd	oko 150	oko 75%	oko 25%
Fakultet za medije i komunikacije (Singidunum), Beograd	oko 80	oko 75%	oko 25%
Akademija lepih umetnosti, Beograd	28	24	4
Ukupno	1668		

Među studentima izrazito dominiraju pripadnice ženskog pola. Na gotovo svakom pojedinačnom fakultetu studentkinje su brojnije od studenata. Na Fakultetu političkih nauka, od 100 polaznika, 82 su devojke. Na Fakultetu za kulturu i medije (Megatrend) i Fakultetu za medije i komunikacije (Singidunum) odnos je oko 75 : 25 u korist studentkinja, a na Akademiji lepih umetnosti 85 : 15. Feminizacija novinarske profesije u Srbiji je u skladu sa međunarodnim trendom feminizacije svih profesija u vezi sa medijima. Na primer, na finskim univerzitetkim studijama u oblasti medija zabeležen je odnos 70% : 30% u korist studentkinja (T. Rantanen, 2002: 22).

Na početku školske 2006/2007. godine, upisano je oko 630 studenata na prvu godinu akademskih studija novinarstva. Na državne fakultete upisano je 60% (373), a na privatne 40% studenata (257).

Podatak o ukupnom broju novoupisanih studenata novinarstva nije precizan, jer se studenti nekih fakulteta koji nude nekoliko programa ne opredeljuju za jedan program (smer) na prvoj godini, već kasnije. Na primer, na prvu godinu Fakulteta za kulturu i medije (Megatrend) na početku školske godine je upisano 450 studenata, koji će se tek posle godinu dana opredeliti za jedan od četiri smera, dok je na Fakultetu za medije i komunikacije (Singidunum) upisano 160 studena-

ta koji će se kasnije opredeliti za dva različita programa. Procena je da u prvom slučaju ima oko 110 potencijalnih studenata novinarstva, a u drugom oko 80.

Najveći broj novih mesta ponuđen je u Beogradu (oko 430), od čega najviše na Fakultetu političkih nauka (209 upisanih studenata). Sledeći najbrojniji akademski program novinarstva je u Novom Sadu, na Filozofskom fakultetu (101 student). Na Filozofskom fakultetu u Kosovskoj Mitrovici i na Fakultetu humanističkih nauka u Novom Pazaru, registrovano je opadanje broja novih studenata. Naime, fakultet u Kosovskoj Mitrovici na četvrtoj godini studija ima 22 studenta, na trećoj 17, na drugoj 7, a na prvoj 8 studenata. Beogradsko odeljenje novopazarskih studija novinarstva na četvrtoj godini studija ima 18 studenata, na trećoj godini 27, na drugoj 26, a na prvoj 15 studenata. Na odeljenju istog fakulteta u Nišu, četvrtu godinu studija pohađa 25 studenata, treću 22, drugu 18, a prvu 17 studenata. U samom Novom Pazaru studiraju ukupno tri studenta, svi na četvrtoj godini.

Za školsku 2007/2008. godinu ukupne upisne kvote su slične prošlogodišnjim: predviđa se upis oko 650 novih studenata (preciznije, 645), tj. oko 20 više nego prethodne godine. Povećanje broja novih studenata planiraju pre svega privatni fakulteti. Na državnim fakultetima predviđen je upis 320, a na privatnim 325 studenata, što bi dovelo do izjednačenja broja studenata novinarstva na državnim i privatnim fakultetima.

Polovina fakulteta je povećala upisne kvote u odnosu na broj studenata prve godine primljenih 2006. godine, ali taj porast nigde nije veći od 25 studenata. Akademija lepih umetnosti ponudila je 22 mesta više nego prethodne godine, Fakultet za kulturu i medije oko 15 više (ukupno 500 na na sva četiri smera, umesto ranijih 450), a Filozofski fakultet u Nišu za pet više.

Filozofski fakultet u Kosovskoj Mitrovici nije raspisao konkurs za upis novih studenata novinarstva za sledeću školsku godinu jer čeka zvaničnu akreditaciju programa u Ministarstvu obrazovanja Srbije. Fakultet političkih nauka je raspisao konkurs za isti broj studenata kao i ranije – 160, ali je prošle godine na prvu godinu upisao oko 50 studenata više od kvote za novoupisane.

Najveća konkurencija vlada za upis na Fakultet političkih nauka – u proseku za jedno mesto konkurišu dva kandidata. U junu 2007. godine na ovom fakultetu se za 160 slobodnih mesta prijavilo 311 kandidata. Na Filozofski fakultet u Novom Sadu se za 100 mesta prijavio 131 kandidat, a u Nišu 82 kandidata za 60 mesta. Privatni fakulteti organizuju prijemne ispite nešto kasnije nego državni, kako bi se na njih mogli prijaviti i kandidati koji nisu primljeni na državne univerzitete. Konkurencija za ova mesta nije oštra, a na nekim fakultetima je broj slobodnih mesta veći od broja prijavljenih; tako je na Fakultetu humanističkih nauka u Novom Pazaru, koji je 2006. godine raspisao konkurs za 100 studenata, a u odeljenjima u Beogradu, Nišu i Subotici upisao 39 studenata.

Broj novih mesta za studente novinarstva 2006. i 2007. godine

Fakultet	Upisani, I godina, 2006.	Budžet-stipendija	Samo-finansirajući	Plan upisa, 2007.	Budžet-stipendija	Samo-finansirajući
Fakultet političkih nauka, Beograd	209	41	168	160	40	120
Filozofski fakultet, Novi Sad	101	46	55	100	49	51
Filozofski fakultet, Niš	55	20	35	60	20	40
Filozofski fakultet, Kosovska Mitrovica	8	4	4	0	0	0
Fakultet humanističkih nauka, Novi Pazar (odeljenja u Beogradu i Nišu)	39	0	39	60	0	60
Fakultet za kulturu i medije (Megatrend), Beograd	oko 110*	4	106	oko 125*	4	121
Fakultet za medije i komunikacije (Singidunum), Beograd	oko 80*	0	80	oko 90*	0	90
Akademija lepih umetnosti, Beograd	28	0	28	50	0	50
Ukupno	630	115	515	645	113	532

* Procena broja upisanih na osnovu ukupnog broja upisanih i broja smerova na fakultetu za koji se studenti opredeljuju na kasnijim godinama

Poređenje broja novoupisanih studenata tokom poslednjih nekoliko godina pokazuje da interesovanje za studije novinarstva raste. U odnosu na 2002. godinu, broj studenata upisanih na prvu godinu se povećao za gotovo tri puta – od 220 na oko 630 studenata upisanih 2006. godine i oko 650 planiranih za upis 2007. godine.

Trend povećanja broja studenata upisanih na prvu godinu obuhvata isključivo studente koji sami finansiraju svoje obrazovanje. Iz državnog budžeta se već nekoliko godina zaredom finansira isti broj studenata novinarstva prve godine – oko 110 (40 na FPN, između 40 i 50 na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, 20 na Filozofskom fakultetu u Nišu, manje od 5 u Kosovskoj Mitrovici). U Srbiji ne postoji nijedan program fakultetskog novinarskog obrazovanja koji je u potpunosti besplatan. Od ukupnog broja novoupisanih 2006. godine, 82% je plaćalo studije, a 18% nije plaćalo (ukupno 115 studenata). Na državnim fakultetima odnos budžetskih i samofinansirajućih studenata prve godine je ili bio gotovo izjednačen (Filozofski fakultet u Novom Sadu, Filozofski fakultet u Kosovskoj Mitrovici), ili je broj onih koji se sami finansiraju bio veći od studenata na budžetu (64% : 36% na Filozofskom fakultetu u Nišu, 80% : 20% na Fakultetu političkih nauka). Na privatnim fakultetima svi studenti plaćaju školarinu. Izuzetak čini nekoliko studenata na Fakultetu za kulturu i medije Megatrend univerziteta (15

od ukupno 450 upisanih na četiri postojeća smera), koji se oslobađaju plaćanja školarine na osnovu dobrog uspeha.

Upis studenata na prvu godinu novinarstva od 2003. do 2006. godine

Godina	Upis na fakultete	Ukupno studenata
2002	220 – FPN, Beograd	220
2003	217 – FPN, Beograd	274
	22 – FF, Kosovska Mitrovica	
	35 – FHN, Novi Pazar	
2004	163 – FPN, Beograd	377
	100 – FF, Novi Sad	
	55 – FF, Niš	
	17 – FF, Kosovska Mitrovica	
	42 – FHN, Novi Pazar	
2005	160 – FPN, Beograd	411
	103 – FF, Novi Sad	
	50 – FF, Niš	
	7 – FF, Kosovska Mitrovica	
	oko 40 – Megatrend, Beograd	
	51 – FHN, Novi Pazar	
2006	209 – FPN, Beograd	630
	101 – FF, Novi Sad	
	55 – FF, Niš	
	8 – FF, Kosovska Mitrovica	
	39 – FHN, Novi Pazar	
	oko 110 – Megatrend, Beograd	
	oko 80 – Singidunum, Beograd	
	28 – ALU, Beograd	

Školarine za studije novinarstva se veoma razlikuju i variraju od 33.000 dinara do oko 160.000 dinara za jednu godinu studija. One nisu ujednačene ni na državnim fakultetima (trostruka razlika između najniže i najviše godišnje školarine) ni na privatnim fakultetima (dvostruka razlika). U školskoj 2006/2007. godini najniže školarine imala su dva državna fakulteta (Filozofski fakulteti u Kosovskoj Mitrovici – 33.000 dinara i u Nišu – 50.000 dinara), a najviše školarine zahtevane su za dva nova studijska programa u Beogradu – na Fakultetu za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum (1900 evra, odnosno 161.500 dinara⁵) i na Akademiji lepih umetnosti (1200 evra, tj. 102.000 dinara). Na četiri fakulteta školarine su iznosile između 900 i 1100 evra, i bile su više na dva državna fakulteta (96.000 dinara na

⁵ Školarina je izražena u dinarskoj vrednosti na osnovu srednjeg kursa evra od 85 dinara u vreme upisa novih studenata u julu 2006. godine.

Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i 90.000 na Fakultetu političkih nauka) nego na dva privatna fakulteta (76.000, tj. 85.000 dinara na Fakultetu u Novom Pazaru i Fakultetu za kulturu i medije Megatrend univerziteta).

Školarina za studije novinarstva od 2003. do 2007. godine

	2003	2004	2005	2006	2007
Fakultet političkih nauka, Beograd	50.000	60.000	80.000	90.000	90.000
Filozofski fakultet, Novi Sad			80.000	96.000	96.000
Filozofski fakultet, Niš		40.000	40.000	50.000	50.000
Filozofski fakultet, Kosovska Mitrovica	30.000	30.000	33.000	33.000	
Fakultet humanističkih nauka, Novi Pazar/Beograd			1000 E	1000 E	1000 E
Fakultet za kulturu i medije (Megatrend), Beograd			900 E	1000 E	1180 E
Fakultet za medije i komunikacije (Singidunum), Beograd				1900 E	1990 E
Akademija lepih umetnosti, Beograd				1200 E	1500 E
Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja					68.000

Državni fakulteti su za školsku 2007/2008. godinu zadržali školarine iz prethodne godine, dok su ih privatni povećali, sa izuzetkom novopazarskog fakulteta. Na Akademiji lepih umetnosti školarina je povećana za 300 evra, a na Megatrend univerzitetu za 180 evra, i time je izjednačena sa najvišim školarinama na dva najskuplja državna univerziteta, Na Univerzitetu Singidunum, na kome su studije već bile najskuplje, školarina je povećana za 90 evra.

Podaci o prosečnoj dužini studiranja novinarstva postoje samo za Fakultet političkih nauka, jer na drugim fakultetima, osnovanim 2003. godine i kasnije, prva generacija upisanih još uvek nije završila studije.⁶ U periodu 2003–2007, prosečno vreme za sticanje diplome na studijama je iznosilo 7,4 godine. Godišnje je u proseku diplomiralo 80 studenata, s prosečnom ocenom osam.

Uslovi za konkurisanje na studije novinarstva su isti. Svi fakulteti zahtevaju završenu četvorogodišnju srednju školu. Na svim fakultetima postoji i kvalifikacioni ispit.

Ispiti za prijem novih studenata se razlikuju. Kvalifikacioni ispit Fakulteta političkih nauka se sastoji od testa znanja iz srednjoškolskih predmeta Srpski jezik i književnost, Sociologija i Ustav i prava građana. Prijemni ispit na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu uključuje test znanja iz maternjeg jezika i književnosti, kao i test medijske kulture i opšte kulture iz oblasti sociologije, istorije, filozofije i Ustava i prava građana, uz dodatni praktični rad (pisanje vesti na osnovu ključnih reči).

⁶ Studije novinarstva na Fakultetu humanističkih nauka (Novi Pazar) do proleća 2007. godine završilo je 15 studenata, ali su to studenti koji su se upisali odmah na treću godinu studija, a ne na prvu.

Uspeh studenata novinarstva FPN, Beograd

Školska godina	Broj diplomiranih	Prosečna dužina studiranja – godine	Prosečna ocena
2003–2004	67	7,18	8,03
2004–2005	87	7,00	7,97
2005–2006	118	7,53	8,00
2006 –1.3.2007	50	7,84	8,04
	322	7,4	8,01

Na ostalim fakultetima prijemnim ispitom se proverava opšta kultura ili opšta informisanost, tj. opšta pismenost kandidata i sposobnost verbalnog komuniciranja, obično pismenim testom i intervjuom sa prijemnom komisijom. Ovo je uobičajeni sadržaj prijemnog ispita na svim privatnim fakultetima, a od državnih samo na Filozofskom fakultetu u Nišu. Niške studije novinarstva od kandidata traže da pišu esej na temu “interesovanja, potreba i problema mlade generacije u našem društvu” i da u usmenom intervjuu iskažu opštu informisanost o tekućim društvenim zbivanjima, elokventnost i govornu kulturu. Kvalifikacioni ispit na Fakultetu za kulturu i medije Megatrend univerziteta obuhvata samo test opšte kulture i pismenosti. Upis na novopazarski fakultet zahteva test opšte kulture i informisanosti i intervju kojim se proveravaju sposobnosti kandidata za odabranu struku. Ispit za upis na Fakultet za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum najviše se razlikuje od drugih. Na njemu se ne proverava znanje maternjeg jezika već znanje engleskog jezika, dok intervju sa kandidatima ima cilj da proveriti “veštinu komuniciranja, sposobnost izražavanja i prezentacije”, kao i njihovu motivaciju za studije i “adekvatnost profila” za izabrani smer studija.

Po pravilu, prijemni ispiti su rigorozniji na onim fakultetima na kojima na jedno mesto konkuriše veći broj kandidata.

Školske 2006/2007. godine master studije novinarstva u Srbiji je studiralo ukupno 22 studenta. Svi su upisani na diplomatske – master studije na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Uslovi za upis na master studije su bile završene četvorogodišnje univerzitetske studije i vladanje jednim od svetskih jezika. Školarina za master studije je iznosila 80.000 dinara, tj. za 10.000 dinara manje nego za osnovne akademske studije na istom fakultetu.

Nastavni kadar studija novinarstva

Brzi razvoj studija novinarstva u poslednjih pet godina rezultirao je značajnim manjkom odgovarajućeg nastavnog kadra na fakultetima, posebno za novinarske i komunikološko-medijske predmete. Ovi kadrovi su se decenijama pre toga školovali samo na jednom fakultetu u zemlji. Na fakultetima i odeljenjima na kojima se studira novinarstvo, posebno je malo stalno zaposlenih nastavnika. Usled nedostatka nastavnika, značajan broj postojećih nastavnika sa zvanjima docenta

ili profesora predaje na dva ili više fakulteta, a deo kadra se obezbeđuje među penzionisanim profesorima.

Na početku školske 2006/2007. godine, veliki broj fakulteta nije ispunjavao kriterijum propisan za akreditaciju programa da ima najmanje 70% nastavnika u radnom odnosu s punim radnim vremenom od ukupnog broja predmeta na studijskom programu. Između njih su ipak postojale znatne razlike u broju angažovanih nastavnika. Po pravilu, broj nastavnika je veći na fakultetima koji su ranije osnovani, dok se kasnije osnovani fakulteti suočavaju s velikim problemom nedostatka predavača.

Nedostatak kadrova veoma nepovoljno utiče na kvalitet nastave i primenu modernih metoda nastave, pogotovo što je broj novoupisanih studenata veliki, a kod nekih fakulteta i raste. Odnos broja nastavnika i studenata na svim fakultetima je nepovoljan i predstavlja opterećenje i za studente i za nastavnike.

U pogledu stalno zaposlenih nastavnika, kadrovski je najopremljeniji Fakultet političkih nauka, koji je decenijama bio jedina institucija za obrazovanje novinara i time prirodno mesto za zapošljavanje specijalizovanog nastavnog kadra. Od ukupno 80 nastavnika angažovanih na četiri odeljenja Fakulteta političkih nauka,

u nastavi programa novinarstva angažovano je 47, od kojih 31 predaje samo na ovom programu. Od toga, 24 su docenti ili redovni i vanredni profesori, dok je sedam nastavnika angažovano kao nastavnici veština. Fakultet, međutim, ima veoma veliki broj studenata na svim godinama studija, pa je odnos broja nastavnika i broja studenata nepovoljan: studenata je 16 puta više nego nastavnika. Grupe sa kojima se izvodi nastava su velike. Teorijska predavanja izvodi jedan nastavnik za celu generaciju studenata (160 do 200), dok se vežbe i praktična nastava izvode u grupama od 30 do 40 studenata. Fakultet ima u planu dalje kadrovsko osnaživanje, pogotovo radi izvođenja master i doktorskih studija.

Na Odseku za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, stalno je zaposleno šest nastavnika. Studije novinarstva se, međutim, oslanjaju na kadrovsku bazu od ukupno 138 nastavnika koji rade na ovom fakultetu. Ne računajući kurseve stranih jezika, tokom 2006/2007. godine, u nastavi na Odseku za medijske studije bilo je angažovano 36 nastavnika sa naučnim nazivima (20 redovnih profesora, 9 vanrednih profesora, 7 docenata), kao i veliki broj saradnika (14 asistenata, 5 studenata postdiplomaca) i dva nastavnika veština.

Departman za žurnalistiku Filozofskog fakulteta u Nišu u stalnom radnom odnosu ima samo jednog nastavnika u zvanju docenta i jednog saradnika (asistenta), dok su konkursi za prijem još dva nastavnika u proceduri. Nastava se ostvaruje angažovanjem nastavnika i saradnika sa drugih odeljenja Fakulteta, kao i sa drugih fakulteta Univerziteta u Nišu, u Beogradu i u Novom Sadu, od kojih je sedam stalno angažovano po ugovoru.

Studije novinarstva na odeljenju u Beogradu Fakulteta humanističkih nauka iz Novog Pazara imaju 32 nastavnika. Fakultetski odsek (Odsek za politič-

ke nauke), na kome postoji smer novinarstva pak ima ukupno 52 nastavnika i saradnika, među kojima jednog akademika, 22 redovna profesora, osam vanrednih profesora, četiri docenta i 17 saradnika.

Fakultet za kulturu i medije Megatrend univerziteta ima 29 nastavnika, od toga 11 stalno zaposlenih. Ukupno pet nastavnika ima naučni naziv doktora nauka (dva redovna i tri vanredna profesora).

Na Fakultetu za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum predaje dvadesetak nastavnika, od kojih je više od polovine zaposleno na drugim fakultetima ovog univerziteta ili na državnim fakultetima (na primer, na Fakultetu dramskih umetnosti).

Na svim fakultetima, za nastavnike kurseva namenjenih sticanju praktičnih novinarskih veština, angažovani su kao stalni ili gostujući predavači iskusni novinari. Na Fakultetu političkih nauka ima sedam stalnih nastavnika sa dugogodišnjim profesionalnim iskustvom koji su i uvaženi profesionalci u svojim oblastima. Filozofski fakultet u Novom Sadu ima tri takva stalna nastavnika koji su istaknuti novinari, a beogradsko odeljenje Fakulteta humanističkih nauka u Novom Pazaru ima dva. Među fakultetskim kadrom se veoma retko nalaze nastavnici koji imaju i veliko profesionalno iskustvo u medijima i docentska ili profesorska zvanja.

Institucije i programi osnovnih akademskih studija novinarstva

U ovom poglavlju su predstavljene i analizirane osnovne akademskih studija novinarstva koji su realizovani u Srbiji školske 2006/2007. godine. Ukupno je predstavljeno sedam od osam postojećih programa, na tri državna i četiri privatna fakulteta. Pregled nije obuhvatio program novinarstva na Filozofskom fakultetu u Kosovskoj Mitrovici Univerziteta u Prištini, jer ovaj fakultet neće upisivati studente u školskoj 2007/2008. godini, tj. dok ne dobije akreditaciju za novi program studija. Obuhvaćeni su studijski programi na sledećim fakultetima: Fakultet političkih nauka u Beogradu, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Filozofski fakultet u Nišu, Fakultet humanističkih nauka u Novom Pazaru, Fakultet za kulturu i medije Megatrend univerziteta, Fakultet za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum i Akademija lepih umetnosti.

Podaci o studijama novinarstva prikupljeni su iz više izvora – zvanično objavljenih programa studija i drugih zvaničnih dokumenata, razgovora sa predstavnicima fakulteta koji realizuju programe studija i razgovora sa studentima ovih fakulteta.

U tabelama koje grafički prikazuju strukturu studijskih programa, nastavni predmeti su podeljeni na tri vrste, kako bi se lakše uočile sličnosti i razlike između studijskih programa u pogledu sadržaja opšteobrazovnih i matično – specijalizovanih predmeta, stručnog dela programa kojeg čine teorijski komunikološko-medijski kursevi i onog kojeg čine novinarski kursevi koji uključuju praktičnu nastavu. Među praktično orijentisanim novinarskim kursevima posebno su prikazani oni koji omogućuju neku vrstu specijalizacije, bilo tematsku ili prema vrsti medija, kako bi se razlikovali od bazičnih novinarskih kurseva.

Izborni kursevi su u tabeli označeni zelenom bojom. Ukoliko izborne opcije pripadaju različitim delovima programa, izborne alternative su prikazane jedna do druge, s naznakom da je reč o izbornim opcijama. Kako program Fakulteta za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum sadrži veliki broj izbornih kurseva, koji međusobno nisu isključivi, već se na primer od ponuđenih 5 biraju 3, u odgovarajućoj tabeli su obavezni predmeti obeleženi žutom bojom.

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA, BEOGRAD

Odeljenje za novinarstvo i komunikologu – Studijski program Novinarstvo

Studije novinarstva Fakulteta političkih nauka u Beogradu su jedine akademske studije novinarstva na državnom Univerzitetu u Beogradu. Tradicija studiranja novinarstva seže do 1968. godine, kada je Fakultet osnovan, izrastavši iz Visoke škole političkih nauka, tzv. Diplomatsko-novinarske škole. Ovo je najstariji akademski program novinarstva u Srbiji i do 2003. bio je i jedini. Procenjuje se da je do sada diplomu novinara na FPN steklo oko 2000 ljudi, koji rade u svim medijskim organizacijama bivše Jugoslavije (2001. godine procena je iznosila 1700 diplomaca).

Po ukupnom broju studenata (750), danas je to najveći studijski program novinarstva, sa značajnom reputacijom u okolnim zemljama, kao i u inostranstvu. Brojnim bivšim studentima diploma FPN je nostrifikovana u inostranim visokoškolskim ustanovama.

Bez obzira na osnivanje velikog broja novih novinarskih studija, FPN je još uvek najprestižnije mesto za univerzitetsko obrazovanje novinara u Srbiji, kako u pogledu broja i prethodnog uspeha upisanih studenata, tako i kvaliteta nastavničkog kadra. Na prvu godinu novinarskih studija FPN se upisuje najveći broj studenata (160) od svih postojećih fakulteta za obrazovanje novinara, a za jedno upisno mesto vlada najveća konkurencija. Od prijavljenih, na studije se upiše tek svaki drugi. Među njegovim polaznicima ima najviše studenata iz svih krajeva zemlje, što potvrđuje nacionalni značaj fakulteta. Gotovo svi urednici u medijima znaju za ove studije (oko 90%), dok manje od polovine zna za neki drugi fakultet na kome se takođe studira novinarstvo.

Studije novinarstva organizovane su kao jedan od nekoliko akademskih programa Fakulteta. Naime, na FPN postoji ukupno četiri odeljenja koja nude po nekoliko obrazovnih profila. Pored Odeljenja za novinarstvo i komunikologiju, to su Odeljenje za međunarodne studije, Politikološko odeljenje i Odeljenje za socijalnu politiku i socijalni rad. Studije novinarstva su najpopularniji program FPN, sa najvećim brojem studenata i najvećim upisnim kvotama u odnosu na druge studije. Na početku 2006/2007. školske godine studije novinarstva je pohađalo 750 studenata, dok je na programu međunarodnih studija bilo 730, a na druga dva odeljenja po 480 studenata.

Ciljevi studijskog programa

Studijski program novinarstva FPN znatno je izmenjen 2006/2007. godine, kada je Fakultet, zajedno sa drugim fakultetima Univerziteta u Beogradu, uskladio nastavne programe sa zahtevima novog Zakona o visokom obrazovanju i principima Bolonjske deklaracije.

Odeljenje za novinarstvo i komunikologiju FPN nudi tri akademska programa: studije novinarstva, studije komunikologije i studije teorije kulture. Sva

tri programa imaju dva ciklusa studija, organizovana po shemi 4+1: osnovne studije koje traju četiri godine i imaju ukupno 240 ESPB bodova i dvosemestralne master studije, sa 60 bodova.

Programi obuhvataju jednosemestralne kurseve i na osnovnim i na master studijama i izborne kurseve na master nivou. Po završetku osnovnih studija novinarstva, studenti dobijaju zvanje politikolog-novinar, a po završetku master studija novinarstva, zvanje diplomirani politikolog-master iz oblasti novinarstva. Razlika između programa studija komunikologije i novinarstva na osnovnim studijama je veoma mala (dva kursa), dok su master studije (koje nude zvanje master iz oblasti komunikologije) znatno različite.

Iako je generaciji upisanoj 2006/2007. godine ponuđen program četvorogodišnjih osnovnih studija, među realizatorima programa još uvek postoji dilema da li za predstojeću akreditaciju programa ponuditi novi program po sistemu 3+2 godine. Po toj ideji, trogodišnje studije bi studentima dale široko opšte obrazovanje i osposobile bi ih za praktičan rad na manje složenim novinarskim poslovima, dok bi se sledeće dve godine usmerile na stručne kurseve i visoko specijalizovana znanja.

Studijski program novinarstva FPN ima jasan identitet, koji je rezultat tradicije, ali i inovacija koje su prihvatili i drugi novinarski studijski programi. Fakultet obrazuje novinare sa jakim teorijskim bekgraundom u disciplinama političkih nauka. Nastavni kadar čine profesori različitih specijalnosti, od kojih mnogi imaju visok nacionalni i međunarodni ugled. Fakultet je bio i još uvek predstavlja najvažniji izvor nastavnog i istraživačkog osoblja koje obrazuje novinare u drugim institucijama. Veliki broj profesora FPN se aktivno bavi istraživanjima u svojim oblastima ekspertize i autori su brojnih studija i udžbenika. Nastavni kadar Odeljenja za novinarstvo i komunikologiju čine najpoznatiji komunikolozi i stručnjaci za medijske studije u zemlji. Nastavnici Odeljenja su u široj javnosti poznati po javnom angažmanu u korist etabliranja etičkih vrednosti novinarstva, transformacije državnih medija u javne servise, istraživačkog novinarstva i po kritičkom odnosu prema medijskoj praksi. Ovo je i prvi fakultet koji je za nastavnike stručnih novinarskih predmeta angažovao istaknute novinare

Međutim, i pored velikih kapaciteta kojima raspolaže, studijski program novinarstva na FPN nije visoko cenjen ni u medijima, ni među njegovim nedavno diplomiranim studentima, ni među onima koji su na kraju studija. Anketirani urednici u medijima ocenili su kvalitet studija novinarstva u Srbiji srednjom ocenom 2,4. Ova ocena, po svemu sudeći, ponajviše se odnosi na studije novinarstva na FPN, jer jedino ovaj fakultet ima brojne diplomce koji su zaposleni u medijima, i jedini je za čije postojanje najveći broj urednika uopšte zna (88% urednika zna za FPN, dok za bar još jedan fakultet zna 44% anketiranih). Grupa zaposlenih mladih novinara koji su završili studije FPN u poslednjih nekoliko godina, a čiji su stavovi ispitivani u ovom istraživanju, ocenila je kvalitet studija ocenom nižom od dva. Ispitivana grupa studenata četvrte godine je dala srednju ocenu nižu od tri.

Iako inoviran prema principima Bolonjske deklaracije, novi program studija od 2006/2007. godine nije značajno modernizovan niti je doneo suštinske promene koje bi uklonile glavne slabe strane prethodnog programa i značajno ga razlikovale od drugih studijskih programa novinarstva.

Osnovni cilj prvog stepena akademskih studija, kao i na drugim fakultetima, jeste obrazovanje „univerzalnog novinara”, osposobljenog za rad na jednostavnim produkcionim poslovima u svim tipovima tradicionalnih medija (štampa, radio, televizija). Novi mediji prisutni su samo kroz kurs *On-line novinarstvo*, koji ima i nekoliko drugih akademskih programa.

Umesto veće specijalizacije za pojedine medije, Odeljenje za novinarstvo i komunikologiju FPN se opedelilo za „integrativni” pristup novinarskom obrazovanju. Iako isto odeljenje realizuje program Komunikologija, namenjen onima koji će se baviti drugim poslovima komunikatora – odnosi sa javnošću, advertajzing, medijski marketing, medijske studije – i program Novinarstvo sadrži kurseve koji novinarima omogućuju da rade na ovim drugim, nenovinarskim poslovima. Ova karakteristika takođe čini program FPN više sličnim nego različitim od drugih postojećih studijskih programa novinarstva.

Nastavni program

Program osnovnih studija sadrži 51 kurs tokom četiri godine. Od toga, samo jedan kurs je izborni, sa ukupno tri ponuđene opcije. Po broju kurseva, stručni deo programa je manji od opšteobrazovnog. Naime, opšteobrazovni i matični – specijalistički kursevi čine 55% ukupnog broja kurseva nasuprot 45% kurseva stručnog dela programa. Ista struktura (55% : 45%), prisutna je i u ukupnom broju bodova celog programa.

Izbor konceptualnih komunikološko-medijskih i praktičnih novinarskih kurseva pokazuje da program daje prednost teorijskim nad praktičnim znanjima po broju kurseva (25% : 20%), a još više po broju bodova (29% : 16%).

Centralni deo obrazovanja novinara na FPN je politikološko obrazovanje. Iako, kao i drugi programi, studijski program novinarstva predstavlja kombinaciju akademske i stručne nastave, on je prepoznatljiv pre svega po snažnom akcentu na izučavanju političkih nauka. Od ukupno 51 kursa, jedna trećina (31%, tj. 16 kurseva) pripada politikološkim disciplinama (ne računajući ovde *Političko komuniciranje* i *Politički marketing*, koje su tretirane kao komunikološke discipline).

Grupa kurseva iz politikoloških disciplina nije samo najveći deo opšteobrazovnog dela programa, nego je i najznačajniji deo ukupnog programa: po broju bodova (95) on je tek nešto manje vrednovan od stručnog dela programa (108 bodova).

Studijski program novinarstva FPN prema vrstama kurseva

Opšti kursevi	ESPB bod	Komunikološko-medijski	Bod	Praktični novinarski – Opšti	Bod
Strani jezik	2	Medijski sistem Srbije	4	Teorija i tehnika novinarstva. I	4
Strani jezik	2	Mediji i društvo	5	Teorija i tehnika novinarstva. II	5
Strani jezik	2	Komunikologija	6	Agencijsko novinarstvo	2
Strani jezik	2	Javno mnjenje	6	Novinarstvo u štampi	3
Strani jezik	2	Političko komuniciranje	5	Radio novinarstvo	4
Strani jezik	2	Medijska regul. i etika	5	TV novinarstvo	4
Strani jezik	2	Menadžment medija	6	On-line novinarstvo	5
Informatika	4	Analiza medija	5	Stilistika	4
Sociologija	5	Mediji i različitost	6	Retorika	5
Filozofija	5	Odnosi s javnošću	6	Novinarski – Specijalistički	
Teorija kulture	5	Informaciono-komunikacioni sistemi	6	Istraživačko novinarstvo u štampi, Istraživačko novinarstvo na radiju, Istraživačko novinarstvo. na TV	2
Politička antropologija	5	Pravo novih medija	5		
Socijalna psihologija	5	Politički marketing	5		
Politička sociologija	6				
Uvod u političku teoriju	6				
Istorija političkih teorija I	6				
Istorija politič. teorija II	6				
Politička ekonomija	6				
Savremena politička ekonomija	6				
Usporedna politika	6				
Politički sistem Srbije	6				
Osnovi metodologije političkih nauka	6				
Savremena politička teorija	6				
Metodologija polit. istraživanja sa statistikom	6				
Politička sociologija savremenog društva	6				
Međunarodni odnosi	6				
Javna uprava	6				
Politički sistem EU	6				
Ukupno	133		70		38

Snažna orijentacija ka politikološkom obrazovanju daje jedinstven pečat studijskom programu novinarstva. Ona je u skladu sa stavovima medijskih urednika, kao i studenata, koji smatraju da poznavanje političkih procesa kod nas i u svetu treba da bude nezaobilazni deo obrazovanja novinara. Ona je, međutim, i predmet velikog nezadovoljstva ovih istih grupa subjekata, koji smatraju da su druge vrste znanja, takođe neophodne novinarima, potisnute na račun oblasti političkih nauka.

Studijski program prema grupama kurseva

Kursevi	Broj bodova	Broj kurseva
Novinarski – praktični	38	10
Komunikološko-medijski	70	13
Politikološki	95	16
Drugi opšteobrazovni	38	12
Ukupno	241	51
Novinarski – praktični	16%	20%
Komunikološko-medijski	29%	25%
Politikološki	40%	31%
Drugi opšteobrazovni	15%	22%

Opšteobrazovni i matični – specijalizovani kursevi

Opšteobrazovni kursevi čine nešto više od polovine (55%) ukupnog nastavnog programa, kako po broju kurseva tako i po ESPB bodovima. U odnosu na druge, program FPN je najmanje raznovrstan u pogledu vrsta opštih znanja koje studenti dobijaju kao osnovu za bavljenje novinarskim poslom. Od ukupno 21 predmeta opšteobrazovnog dela programa, 15 predmeta odnosi se na discipline političkih nauka, a šest (izučavanja stranog jezika, sociologije, filozofije, teorija kulture, socijalne psihologije i informatike) na druge društveno-humanističke nauke.

Pored centralnih politikoloških disciplina, kao što su *Uvod u političku teoriju, Savremena politička teorija, Istorija političkih teorija, Politički sistem Srbije, Uporedna politika* itd., u programu su prisutne i druge koje društvene fenomene izučavaju sa politikološkog stanovišta (*Politička sociologija, Politička antropologija, Politička ekonomija*, itd.). Ove discipline su tradicionalno deo studija na FPN. U novije vreme, program je modernizovan uvođenjem kurseva *Politički sistem EU i Javna uprava*, koji su jedinstveni u novinarskom obrazovanju u Srbiji.

Značaj politikološkog obrazovanja novinara na FPN, kao centralnog dela opšteg obrazovanja, potenciran je i bodovnim vrednovanjem kurseva iz oblasti političkih nauka. Svaki od njih nosi po 6 bodova (najveći broj), dok su drugi opšteobrazovni kursevi vrednovani sa po 5 ili po 2 boda. U strukturi bodova opšteobrazovnih kurseva, udeo politikoloških kurseva je 74% (dok je njihov udeo u pogledu broja kurseva 59%).

Pored političkih nauka, jedini značajan deo opšteobrazovnog dela programa je modul stranog jezika. Dok se na nekim fakultetima izučavaju dva strana jezika, ovde se izučava jedan (tradicionalni jezici – engleski, francuski, nemački i ruski), ali tokom gotovo celih studija (7 kurseva u 7 semestara). Drugi opšteobrazovni kursevi su *Sociologija, Filozofija, Socijalna psihologija, Teorije kulture i Informatika*. Zajedno sa jezičkim modulom oni su u ukupnoj nastavi zastupljeni sa 15% bodova.

Izraziti nedostatak opšteobrazovnog dela programa je izučavanje maternjeg jezika, koje po mišljenju urednika i po mišljenju bivših i sadašnjih studenata treba da čini deo studija novinarstva. Druga slaba strana programa je odsustvo izbornih predmeta, jer su svi kursevi iz nestručnog dela nastave obavezni.

Ipak, najveće zamerke bivših i sadašnjih studenata novinarstva na FPN odnose se na predimenzioniranost udela disciplina političkih nauka u celokupnom programu. Od 18 sadašnjih i bivših studenata novinarstva FPN koji su učestvovali u fokus grupama, 88% je kao jednu od tri najvažnije mere za poboljšanje studija istaklo veći udeo praktične novinarske nastave u studijskom programu.

Komunikološko-medijski kursevi

Kombinacija konceptualnih komunikološko-medijskih i praktično-orijentisanih novinarskih kurseva na FPN je ostvarena u korist teorijskih komunikoloških znanja. Ovi kursevi su brojniji (13 : 10), ali i gotovo dvostruko više vrednovani po broju bodova nego praktični novinarski kursevi (70 : 38 bodova)

Komunikološki kursevi su raznovrsni. Oni obuhvataju neka opšta znanja o masovnom komuniciranju i medijima – teorije informacija i komunikacije, odnose medija i društva, strukturu komunikacionih sistema u savremenom svetu, a posebno medijskog sistema Srbije, teorije o javnom mnjenju i njegovim ulogama u društvu, osobenosti političkog komuniciranja, kao i specifična znanja o pravnom okviru u kojem novinari obavljaju svoj svakodnevni posao (medijska regulativa i etika).

Komunikološki deo programa obuhvata nekoliko kurseva koji omogućuju novinarima da se obrazuju za druge poslove mimo novinarskih, kao što su *Odnosi s javnošću, Menadžment medija, Politički marketing, Analiza medija*. Nasuprot tome, u ponudi je samo jedan kurs (pored *Etike*) koji osposobljava novinare za bolje obavljanje praktičnih novinarskih uloga (*Mediji i različitost*).

Lista komunikološko-medijskih kurseva je u velikoj meri slična izboru ovih predmeta na drugim studijskim programima. Prednost programa FPN je pre u visokim kvalifikacijama nastavnika koji ove predmete predaju, od kojih su mnogi pioniri ove vrste nastave u zemlji, nego u njihovom sadržaju. Pored kursa *Političko komuniciranje* i *Mediji i različitost*, originalnost programa je jedino još u kursu *Pravo novih medija*, koji se jedini odnosi na najnovije fenomene u sferi masovnog komuniciranja. U ovom delu programa izrazit je nedostatak nastave

o ekonomskim aspektima funkcionisanja medija kao i o uticaju modernih komunikacionih tehnologija na medijsko funkcionisanje.

Novinarski kursevi

Praktični stručni deo obrazovanja je dvostruko zanemaren – to je najmanji deo ukupnog programa i po broju kurseva (10 kurseva, dok politikoloških ima 16) i po broju bodova. Za razliku od politikoloških kurseva koji su svi vrednovani sa po šest bodova, i nekih komunikoloških, koji takođe imaju najveći broj bodova, novinarski kursevi u proseku imaju manje od četiri boda. Tek nekoliko kurseva nosi pet bodova, a neki su vrednovani i sa dva ili tri.

Ovaj deo programa je ujedno i najtradicionalniji u odnosu na druge studije novinarstva. On sadrži dva uvodna kursa o teorijama i tehnikama novinarstva, čiji su najvažniji deo novinarski žanrovi, a zatim tradicionalne kurseve novinarstva koji su u nastavi ovog fakulteta prisutni već dugi niz godina – *Agencijsko novinarstvo*, *Novinarstvo u štampi*, *Radio novinarstvo*, *TV novinarstvo* i *On-line novinarstvo*, *Stilistika* i *Retorika*. Svi kursevi su usmereni na ovladavanje bazičnim znanjima i veštinama potrebnim za rad u posebnim tipovima medija i za njih je predviđen mali broj časova nastave – po tri ili četiri nedeljno.

Set stručno-aplikativnih kurseva najviše je odgovoran za stvaranje profila „univerzalnog novinara”. Svi studenti obavezni su da prođu obuku iz svih vrsta novinarstva, bez obzira na lične preferencije, talente i planove o zapošljavanju. Ovo povećava šanse studenata na tržištu rada, ali u sistemu koji nudi slične „unverzalne novinare” iz mnogo izvora, istovremeno smanjuje njihove mogućnosti sticanja diferencijalnih prednosti. Jedino se na poslednjoj godini studija, u okviru predmeta *Istraživačko novinarstvo*, studentima omogućuje da izraze svoja zanimanja i izaberu između različitih tipova medija (štampa, radio, TV). To, međutim, nije dovoljno za povećanje diverzifikacije obrazovanja za novinare niti za definisanje posebne „niše” ovog studijskog programa, što se uobličava kao potreba medijske industrije.

U okviru praktičnog rada, studenti su obavezni da naprave po nekoliko radova, koji su i predmet ocenjivanja. Na kursu *Novinarstvo u štampi* studenti pišu pet radova koji pripadaju različitim žanrovima (vest, izveštaj, tematski intervju, komentar i članak). Na kursu *Radijsko novinarstvo*, oni samostalno pripremaju i realizuju kratku emisiju vesti, izveštaj sa tonskim insertom, anketu i intervju. Praktičan rad na kursu *TV novinarstvo* podrazumeva takođe realizaciju kratke emisije TV vesti, izradu intervjua ili izveštaja s mesta događaja i izradu složenog priloga (TV paketa) u kojoj zajedno učestvuju po dva ili tri studenta.

Na fakultetu dominira mišljenje da će studenti veliki deo praktičnih veština potrebnih za dobro obavljanje novinarskih poslova steći na radnom mestu, kada počnu da rade u medijima. Kursevi stoga nisu koncipirani kao praktična obuka u kojoj se savladavaju veštine zanata, već kao simulacija uloga novinara u

različitim situacijama i ovladavanje veštinama proizvodjenja nekoliko osnovnih vrsta priloga (vest, izveštaj, intervju, anketa, članak, odnosno radio i TV paket) za različite vrste medija.

Međutim, anketirani urednici i studenti FPN nisu zadovoljni konceptom nastave stručnih predmeta. Urednici ističu da studenti po završetku studija nisu oslobođeni straha od mikrofona, da ne znaju da se ponašaju pred kamerom, a da u medijima niko nema vremena da ih tome uči. Studenti se osećaju nespregnima za rad u medijima nakon što su tokom četiri godine studija proizveli po pet novinskih priloga ili po tri, četiri ili pet radio ili TV priloga. Znatno broj diplomiranih studenata ističe da su, kada su se zaposlili u medijima, shvatili da su na fakultetu naučili malo i da karijera zavisi umnogome od savladavanja osećaja neznanja, od lične motivacije za samostalno učenje kroz praksu i od okruženja kolega.

Ni u stručno-praktičnom delu programa nema izbornih predmeta, osim jednog, koji omogućuje da se istraživačko novinarstvo specijalizuje za jedan od tri tipa medija – štampu, radio ili televiziju.

Diplomirani studenti FPN i studenti četvrte godine novinarstva ističu mali udeo praktične nastave kao najveću slabost studijskog programa novinarstva na FPN. Iako su oni studije završili, odnosno završavaju po starom programu, u novom programu ne vide da je ova slabost prevaziđena.

Metode nastave i uslovi izvođenja nastave

Veliki broj studenata otežava primenu modernih metoda nastave. Svi kursevi, pored predavanja, uključuju vežbe na kojima su studenti podeljeni u grupe, ali se grupe sastoje od po 40 ili 30 studenata, što otežava interakciju između studenata i nastavnika. Novi nastavni plan predviđa da se nastava izvodi u grupama od 12 do 15 studenata. Nastava uključuje pisanje seminarskih radova, grupnu analizu, konsultacije sa nastavnicima, gostovanje predavača-specijalista za određene oblasti.

Nastava pojedinačnih stručnih praktičnih kurseva obuhvata 4 časa nedeljno i odvija se kao kombinacija vežbi, novinarskih radionica, prisustvovanja medijskim događajima van Fakulteta, poseta redakcijama, kolektivnih i individualnih konsultacija sa nastavnicima i gostovanja predavača novinara, specijalista za određene oblasti. Na vežbama se analiziraju primeri radova novinara kao i studentski radovi, simuliraju profesionalne situacije.

U poslednjih nekoliko godina, uslovi izvođenja nastave na Fakultetu političkih nauka su značajno poboljšani i modernizovani. Nakon značajnih investicija u rekonstrukciju postojećih zgrada, Fakultet raspolaže sa ukupno 7403 m² funkcionalno uređenog prostora. Od toga je za 750 studenata novinarstva na svim godinama studija raspoloživo 1535,73m². Prostorije za praktičnu nastavu obuhvataju 200,28 m².

Odeljenje za novinarstvo i komunikologiju raspolaže sopstvenom tehničkom opremom za praktičnu nastavu, od koje je najveći deo donacija inostranih država ili organizacija, a deo je kupljen od školarine koju plaćaju samofinansirajući studenti. Najvažniji deo tehničke opreme su dva tehnološki savremena radio-studija, odnosno kompletna oprema potrebna za rad radio-stanice. Na Fakultetu je od 2002. do 2006. godine funkcionisala studentska radio-stanica (Radio Beogradskog univerziteta) u kojoj su radili studenti novinarstva FPN. Stanica je prekinula emitovanje nakon raspisivanja konkursa za dodelu frekvencija, a njeni kapaciteti se koriste za praktičnu nastavu radijskog novinarstva.

Pored radio-studija, oprema uključuje i TV studio sa tri montažne jedinice i četiri kamere. Studentski video radovi se emituju u posebnoj emisiji TV Studio B, sa kojom Fakultet ima ugovor o saradnji.

Studentima su na raspolaganju i kompjuteri za obuku, od kojih se neki koriste za pripremu studentskog lista „Politikolog”, čiju redakciju čine studenti Fakulteta.

Studenti novinarstva, međutim, tokom studiranja uspeju da naprave tek po nekoliko jednostavnih i po jedan ili dva složena radijska i TV rada. Radio i TV montaža nisu deo nastave, pa su u produkciji školskih novinarskih radova studenti zavisni od tehničke pomoći stručnih lica, angažovanih za opsluživanje tehničke opreme. Na oko 130 studenata kurseva *Radio novinarstvo* i *TV novinarstvo* angažovana je samo jedna osoba za poslove montaže.

Nastava praktičnih kurseva novinarstva je, oslanjajući se na dobre tehničke kapacitete, pre svega u radio-opremi, u nekom trenutku prestala da uključuje novinarsku praksu, koja je ranije bila obavezna, a koju su studenti obavljali u najznačajnijim beogradskim medijima. Po sada važećem programu, praksa nije obavezna, ali se angažovanjem nastavnika ovih kurseva zainteresovanim studentima ipak omogućuje, i to u nekoliko radio-stanica (Radio B92, Radio Beograd 1 i 2, Radio 202, Radio Indeks), kao i u nekoliko TV stanica ili nezavisnih TV produkcija (TV B92, TV Studio B, TV mreža).

Pored teškog pristupa korišćenju tehničke opreme, značajna prepreka uspešnom izvođenju nastave praktičnih novinarskih kurseva su velike studentske grupe. Teorijski deo nastave obavlja se za sve studente kursa (oko 130), a vežbe i praktične radionice u grupama brojnijim od 30 studenata.

Pored većeg udela praktične nastave, sadašnji i bivši studenti novinarstva FPN, koji su učestvovali u fokus grupama, ističu da je za poboljšanje kvaliteta studija neophodno da se nastava izvodi u manjim grupama. Kao jednu od tri mere, ovu predlaže 70% učesnika fokus grupa.

Nastavni kadar

Na Fakultetu političkih nauka je zaposleno 80 nastavnika i saradnika, od kojih su oko 30 redovni profesori. U nastavi studijskog programa novinarstva angažovano je 47 nastavnika, od kojih 31 predaje samo na ovom programu. Odnos

nastavnika i studenata je 1 : 16. Na prvoj godini studija generacije koja se upisala 2006/2007. godine, ovaj odnos je 1 : 10.

Stručne komunikološke i novinarske predmete predaju nastavnici sa visokim nastavničkim zvanjima, koji su i sami kao stručnjaci oformljeni na ovom fakultetu. Neki od njih su vodeći istraživači u oblasti komunikoloških i medijskih studija u zemlji, kao i autori udžbenika i knjiga koje predstavljaju obaveznu literaturu i za studente na drugim fakultetima, sa značajnim renomeom u zemlji i u inostranstvu. Ukupno pet ovih nastavnika angažovani su kao predavači i na drugim fakultetima.

Praktične predmete predaju istaknuti novinari sa dugogodišnjim profesionalnim iskustvom, među kojima je bivša glavna urednica nekoliko ilustrovanih magazina, bivša glavna urednica Informativnog programa TV Studio B, a sada direktor nezavisne TV produkcijske kuće, bivši direktor i glavni urednik Radio Beograda, glavni urednik magazina *Vreme* i dugogodišnji urednik agencije Tanjug. Među njima, dvoje nastavnika ima visoka nastavnička zvanja (naučni naziv doktora nauka), dok su drugi angažovani kao nastavnici veština.

Iako kadrovski najopremljeniji u odnosu na druge fakultete koji realizuju studije novinarstva, i Fakultet političkih nauka, poput drugih fakulteta, oseća kadrovski problem, pogotovo od kad su uvedene master studije i s obzirom na to da su planirane doktorske studije.

Studenti

Odeljenje za novinarstvo i komunikologiju je po broju studenata najveće na Fakultetu. Tokom školske 2006/2007. godine bilo je 750 upisanih studenata, na svim godinama studija. Godišnji plan upisa je 160 studenata, dok druga odeljenja upisuju 140 ili po 100 studenata.

Nekoliko poslednjih godina na studije novinarstva se upisuje po 160 novih studenata. Studije novinarstva su najpopularnije na Fakultetu, u odnosu na ostala tri programa osnovnih akademskih studija, na koje se upisuje po 20 ili 60 studenata manje. Konkurencija za upis je najoštrija u odnosu na druge fakultete na kojima se studira novinarstvo – na jedno mesto u proseku konkurišu dva kandidata.

Na početku školske 2006/2007. godine, na FPN je bilo ukupno 750 studenata, od toga 209 na prvoj godini, 214 na drugoj, 191 na trećoj i 136 na četvrtoj. Među studentima izrazito prevlađuje ženska populacija, u odnosu 82 : 18%. Feminizacija studija novinarstva je dugogodišnji trend (među studentima četvrte godine 82% su devojke, među studentima treće godine – 83%, druge godine – 84%, a među studentima prve godine – 78%).

Plan upisa predviđa da se jedna četvrtina (40) novoupisanih studenata školuje sredstvima državnog budžeta (tj. 120 studenata sami plaćaju svoje studije). Školske 2006/2007. godine, od 209 studenata, 41 je upisan bez plaćanja ško-

larine, a 168 kao samofinansirajući. Trenutno na fakultetu na svim godinama studija ima ukupno 430 studenata novinarstva koji ne plaćaju školarinu (57%) i 320 koji plaćaju. Broj samofinansirajućih studenata rapidno opada sa višim godinama studija – među trenutnim studentima druge godine ih je upola manje nego među studentima prve godine (71), na trećoj godini školarinu plaća 64, a na četvrtoj 17 studenata.

Godišnja školarina je 2006/2007. godine iznosila 90.000 dinara, a isti iznos je predviđen i za sledeću školsku godinu, što odgovara visini školarine na nekim privatnim fakultetima. Ranijih godina ona je iznosila 80.000, tj. 60.000 i 50.000 dinara. Od državnih fakulteta, školarina na FPN je druga najviša (najskuplja je školarina za studije novinarstva na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu).

U poslednje tri godine studije je godišnje završavalo oko 90 studenata. Studiranje, međutim, veoma dugo traje. Prosek studiranja je više od sedam godina. Mnogi studenti se zapošljavaju pre nego što završe studije, i dugo ostaju u statusu apsolventa. I među onima koji su stalno zaposleni na novinarskim poslovima nisu retki studenti koji nisu položili nekoliko završnih ispita. Prosečna ocena studenata koji su studije završili od 2003. godine do prvog tromesečja 2007. godine je 8,1.

FILOZOFSKI FAKULTET, NOVI SAD: Odsek za medijske studije – Studijski program Žurnalistika

Studije novinarstva na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu uvedene su 2004. godine. Uprkos tome što je Novi Sad veoma važan medijski centar, ni u gradu ni u Vojvodini u celini dugo nije postojao nikakav program za obrazovanje novinara. Većina fakultetski obrazovanih novinara se školovala u Beogradu.

Početakom 1990-ih godina je postojala ideja da se na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu (koji obuhvata programe koji se na drugim univerzitetima studiraju na Filozofskom i na Filološkom fakultetu⁷), pokrenu studije novinarstva, u okviru filologije i lingvistike kao osnovne oblasti obrazovanja. Nosilac inicijative je bio Odsek za srpsku i opštu književnost, što je podržao Odsek za srpski jezik i lingvistiku na kojem su postojali kadrovi sa iskustvom u istraživanjima iz raznih filoloških disciplina, sociolingvistike i jezika u medijima. Društvene okolnosti devedesetih godina, međutim, nisu pogodovale otvaranju novih studijskih programa. Ipak, pri Odseku za komparativnu književnost, na četvrtoj godini je uveden jedan novinarski predmet (*Medijska stilistika i retorika*), koji je studentima omogućavao da se usmere na budući rad u medijima.

Ideja o pokretanju novog studijskog programa novinarstva aktuelizovana je nakon 2000. godine, nastavljajući se na dve tradicije Filozofskog fakulteta – afirmaciju odgovornosti za javnu reč i uključivanje Vojvodine u evropski javni prostor. U međuvremenu, na Fakultetu je uobičajeno opredeljenje da studije treba da budu multidisciplinarne, i da pored filologije treba da uključe druge obrazovne oblasti koje se izučavaju na Filozofskom fakultetu – sociologiju, psihologiju, filozofiju, istoriju, ali i pravnu, ekonomsku i političku, koje nisu deo obrazovnog korpusa ovog fakulteta. Moguće rešenje je viđeno u saradnji Filozofskog i Pravnog fakulteta, dva člana Univerziteta u Novom Sadu i dva najbliža suseda, koji dele istu zgradu.

Međutim, uprave dva fakulteta se nisu saglasile u izboru predmeta u okviru opšteobrazovnih oblasti koje treba da se nađu u studijskom programu novinarstva. Nakon neuspeha dogovora, čiji rezultat je mogao da bude jedinstven interfakultetski odsek za medijske studije, Filozofski fakultet je odlučio da sam nastavi s koncipiranjem programa novih studija, insistirajući na multidisciplinarnom pristupu. Dve osobe, obe profesorke sa Odseka za srpski jezik i lingvistiku, dr Vera Vasić i dr Ljiljana Subotić, nakon proučavanja nastavnih programa drugih fakulteta na kojima se studira novinarstvo, konsultacija sa istaknutim novinarima i sa potencijalnim predavačima na budućem studijskom programu,

⁷ U to vreme na Filozofskom fakultetu su postojali sledeći odseci: za srpski jezik i lingvistiku, srpsku književnost, komparativnu književnost, anglistiku, germanistiku, slavistiku, romanistiku, hungarologiju, slovakistiku, rumunistiku, rusinistiku, zatim odsek za istoriju, pedagogiju, psihologiju, sociologiju i odsek za filozofiju.

i imajući u vidu postojeće kapacitete fakulteta, dizajnirale su novi program koji kombinuje akademske studije i praktičnu obuku.

Pri koncipiranju programa u obzir je uzet multietnički i multikulturni karakter Vojvodine, pa je predviđeno da studije novinarstva budu prilagođene pripadnicima etničkih manjina koji će filološke i lingvističke predmete izučavati na fakultetskim odsecima za manjinske jezike.

Prva generacija studenata upisana je 2004. godine, na novoosnovanom Odseku za medijske studije (kao 17-om odseku Filozofskog fakulteta) – studijska grupa Žurnalistika.

Tvorci studijskog programa Žurnalistika, od samog početka su imali u vidu promene u visokom obrazovanju koje zahteva Bolonjska deklaracija. Predviđeno je da većina kurseva bude jednosemestralna i da svaki od njih nosi određeni broj bodova. Program se u manjoj meri menjao tokom sledećih školskih godina.

Ciljevi studijskog programa

Od 2006/2007. godine, kada je Univerzitet u Novom Sadu zvanično uveo nov režim studiranja zasnovan na bolonjskom sistemu, studijski program Žurnalistika na Odseku za medijske studije Filozofskog fakulteta ima dva oblika, organizovana po shemi 4+1: osnovne akademske studije, koje traju četiri godine (osam semestara) i imaju 240 ESPB bodova i jednogodišnje diplomske akademske – master studije (dva semestra), od 60 bodova.

Opređenje za četvorogodišnje studije zasnovano je na uverenju da studenti posle tri godine provedene na studijama još uvek nisu dovoljno zreli, a ni dovoljno opremljeni znanjima, da prihvate odgovornosti novinarskog posla koji u velikoj meri oblikuje javnu sferu društva. Pored toga, studijski program se opredelio za formiranje novinara koji imaju dovoljno praktičnog iskustva da se odmah po završetku studija uključe u proizvodni rad u medijima. Po mišljenju kreatora programa, obimna praktična obuka i znatan broj predmeta iz drugih akademskih disciplina zahtevaju četvorogodišnje studije kako bi se izbeglo prekomerno opterećenje studenata.

Odsek za medijske studije nudi samo jedan program – studijsku grupu, pod nazivom Žurnalistika. Završavanjem osnovnih studija studenti stiču stručni akademski naziv prvog stepena akademskih društveno-humanističkih studija iz oblasti žurnalistike. Završavanjem diplomskih studija, oni stiču akademski naziv diplomirani novinar.

Studijski program ima jasan identitet. Njegova je misija regionalna i multijezična. Osnovni cilj akademskih studija je školovanje kadrova za regionalne i lokalne medije u Vojvodini, kako za one koji koriste srpski jezik tako i one koji koriste jezike nacionalnih manjina u Vojvodini. Program, ipak, ima aspiracije da bude nacionalno značajan, pa čak važan i u okviru balkanskog regiona – mimo upisne kvote upisuju se zainteresovani studenti iz Republike Srpske.

Iz geografskog položaja i akademskog okruženja Odseka za medijske studije, koje prevashodno čine filološke nauke, proistekla je posebna misija studijskog programa da obrazuje kadrove za medije na jezicima nacionalnih manjina. Ovo je jedina institucija u Srbiji čija upisna politika garantuje prijem pripadnika nacionalnih manjina i obezbeđuje im deo nastave na njihovim maternjim jezicima. Obrazovanje ovih kadrova je od izuzetnog značaja za razvoj medija na jezicima manjina u Vojvodini.

Cilj osnovnih akademskih studija je obrazovanje „univerzalnog novinara”, sposobnog za uključivanje u rad u štampanim i elektronskim medijima koji u značajnoj meri proizvode informativne sadržaje. Prema studijskom programu, studenti treba da usvoje znanja i ovladaju veštinama i tehnikama iz nekoliko vrsta novinarstva (novinarstvo u štampanim medijima, radijsko novinarstvo, televizijsko novinarstvo, internetsko novinarstvo, istraživačko novinarstvo) kako bi odmah mogli samostalno da rade u svakom od različitih medija. U ovom pogledu, program se ne razlikuje od drugih postojećih programa, što naglašava njegov regionalni značaj.

Program za sada nema planove da svoj identitet i misiju redefiniše fokusiranjem obrazovnih sadržaja na neke od posebnih tipova medija ili na nove, interaktivne medije. Primetni su naponi, međutim, da se trenutni obrazovni profil „univerzalnog novinara”, koji je karakterističan za nisko razvijene medijske i obrazovne sisteme, nadogradi uvođenjem početnog stepena specijalizacije za praćenje određenih tematskih oblasti (politika i privreda, kultura i obrazovanje) ili za proizvodnju posebnih vrsta sadržaja (gradske vesti, zabavni i sportski programi, dečji mediji, sportski mediji). Iako je dizajniranje specijalizovanog profila novinara tek u početnoj fazi (navedenim specijalizacijama se posvećuje samo po jedan nastavni kurs u ukupnom obrazovanju), ono predstavlja dodatnu mogućnost obogaćivanja tržišta rada i unapređivanja raznovrsnosti i kvaliteta medijskih sadržaja. Međutim, još nema uvida koliko je ova specijalizacija efektivna i koliko ona odgovara potrebama medija u Vojvodini i Srbiji u celini.

Nastavni program

Kao i ostali studijski programi, i program novosadskog Filozofskog fakulteta je kombinacija opšteobrazovnih i stručnih predmeta. Akademске studije obuhvataju filološke i društveno-humanističke nauke. Ova kombinacija teorijskih disciplina čini program jedinstvenim u odnosu na druge postojeće u Srbiji. Ona je u skladu s ranom američkom i britanskom tradicijom studija novinarstva koje su dugo bile vezane za filološke i lingvističke discipline.

Po broju bodova, studijski program se sastoji od 36% opšteobrazovnih sadržaja i 64% stručnih. Po broju predmeta, stručni sadržaji čine 58% celokupnog programa, a opšteobrazovni 42%.

Studijski program novinarstva FF, NS, prema vrstama kurseva

Opšti kursevi	ESP bod	Komunikološko-medijjski	Bod	Praktični novinarski – Opšti	Bod
Maternji jezik 1	5	Uvod u novinarstvo	6	Novinarski žanrovi 1	6
Maternji jezik 2	5	Komunikologija 1	6	Novinarski žanrovi 2	6
Maternji jezik 3	5	Komunikologija 2	6	Novinarstvo u štampanim medijima	9
Maternji jezik 4	5	Novinarska etika	4	Radijsko novinarstvo	9
Strani jezik I/1	3	Sociologija masovnih komunikacija	5	Agencijsko novinarstvo	6
Strani jezik I/2	3	Analiza medijskog diskursa	5	TV novinarstvo	10
Strani jezik I/3	3	Menadžment medija	4	Internetsko novinarstvo	6
Strani jezik I/4	3	Medijsko pravo	4	Istraživačko novinarstvo	9
Strani jezik II/1	3			Desk i redakcije	9
Strani jezik II/2	3			Retorika	5
Informatička pismenost	3			Stilistika	5
Državno uređenje Srbije	3			Jezik masovnih medija i redaktura teksta	4
Savremeni politički sistemi	4				0
Metodologija socijalnih istraživanja – izborni →	4	Psihologija javnog mnjenja	4		0
Uvod u književnost Istorija Balkana i SE Osnovi ekonomije	5			Novinarski Specijalistički	
Osnovi filozofije Osnovi sociologije Osnovi prava	3	Odnosi s javnošću izborni →	3	Izveštavanje o krizama i ratovima	3
Usmena i pisana kultura Verske zajednice u Srbiji Istorija srpske kulture Tokovi kulturne istorije u Vojvodini 18–20. veka Uvod u romologiju	4	Prikriveno oglašavanje Debata izborni →	4	Izveštavanje o drugom	4
Socijalna antropologija Evropska kulturna istorija	4	Politički marketing izborni →	4	Izveštavanje o katastrofama Mediji i nacionalne manjine	4
Politička geografija Osnovni principi ekologije Uvod u rodne studije	4			Novinarstvo i politika Sport i mediji Mediji za decu	3
Vizuelna kultura Kultura i književnost postmodernizma Istorija pozorišta	4				

Opšti kursevi	ESP Bod	Komunikološko-medijjski	Bod	Novinarski Specijalistički	Bod
Završni rad	15			Novinarska praksa (štampa)	5
				Novinarska praksa (radio)	5
				Novinarska praksa (televizija)	3
				Novinarska praksa (istraživačko)	3
Ukupno	91		55		110

Među stručnim sadržajima, veća pažnja je poklonjena praktičnim novinarskim predmetima nego komunikološko-medijjskim, kako po broju predmeta (15 : 12), tako još više po broju bodova (43% : 21%). Praktični novinarski predmeti su po broju najvažniji pojedinačni modul nastave.

Od ukupno 47 predmeta, 10 su izborni (21%), sa ukupnom ponudom od 31 opcionog kursa.

Studijski program prema grupama kurseva

Kursevi	Broj bodova	Broj predmeta
Novinarski – praktični	110	15
Komunikološko-medijjski	55	12
Jezik (maternji i strani)	38	10
Drugi opšteobrazovni	53	10
Ukupno	256	47
Novinarski – praktični	43%	32%
Komunikološko-medijjski	21%	26%
Jezik (maternji i strani)	15%	21%
Drugi opšteobrazovni	21%	21%

Opšteobrazovni i matični – specijalizovani kursevi

Kursevi lingvističkog i društveno-humanističkog obrazovanja, kao teorijski begrund novinarskog obrazovanja, čine oko 40% programa, po ukupnom broju časova nastave (39%) i broju bodova (36%) i ukupnom broju kurseva (42%, računajući ovde i završni rad).

U okviru opšteobrazovnog dela programa, njegovu glavnu osobenost čini jak jezički modul u nastavi, koji obuhvata studiranje maternjeg i dva strana jezika. Maternji jezik se izučava tokom prva četiri semestra (prve dve godine), sa po 60 časova po semestru. Cilj modula je ovladavanje pravilnim pisanjem i pravilnim izgovorom maternjeg jezika, tj. normama standardnog jezika (u pogledu fonetike, morfologije, sintakse i lingvistike i stilistike teksta, tj. akcentovanja, pravopisa, gramatike, opšte i specijalne leksike, strukture teksta).

Specifičnost Fakulteta je da „maternji jezik” uključuje srpski, mađarski, rumunski, rusinski i slovački jezik, što ovaj studijski program čini odgovornim za razvoj medija na manjinskim jezicima, koji spadaju u Ustavom zagarantovana prava manjinskih zajednica u Srbiji.

Program nudi učenje dva strana jezika. Prvi strani jezik se izučava kao i maternji, tokom prva četiri semestra (prve dve godine), sa 4 časa nedeljno, odnosno 60 časova po semestru, podrazumevajući prethodno znanje na nižem srednjem nivou. Nastava stranih jezika obuhvata jezike koji se uobičajeno uče i na drugim fakultetima – engleski, francuski, nemački i ruski. Drugi strani jezik uči se tokom dva semestra (treća godina), u istom obimu kao prvi strani jezik. Kursevi jezika su raznovrsni, jer se nude za početnike i za one koji već imaju početna znanja ovog jezika. Tokom 2006/2007. godine, pored standardnih stranih jezika, kao drugi jezik nudio se italijanski, dok se za sledeću školsku godinu predviđa i mogućnost učenja španskog i poljskog, kao i jezika sredine, mađarskog, rumunskog, rusinskog i slovačkog.

Budući da se medijski urednici žale da mladim novinarima nedostaje pismenost i smatraju da je nastava maternjeg jezika na fakultetima važna ili neophodna, detaljno izučavanje maternjeg jezika se može okarakterisati kao jaka strana studijskog programa i njegova prednost u odnosu na druge. Izučavanje dva strana jezika, kao i širok izbor drugog stranog jezika, takođe odvajaju ovaj program od drugih, a njegova posebna misija ogleda se u mogućnosti izučavanje jezika manjina kao drugog stranog jezika, što proširuje kadrovsku bazu za medije na manjinskim jezicima u Vojvodini.

Modul društveno-humanističkih kurseva organizovan je na bazi izbornih predmeta. Samo dva od 9 kurseva (ne računajući ovde kurs informatike i završni rad) su obavezna za sve studente: *Državno uređenje Srbije* i *Savremeni politički sistemi*. Većina izbornih kurseva nudi po tri opcije, tako da studenti imaju mogućnost da zadovoljavaju sopstvena interesovanja odabirajući između 21 kursa iz oblasti književnosti, istorije, prava, filozofije, sociologije, ekonomije, kulture, antropologije, metodologije, kao i nekih interdisciplinarnih oblasti (studije roda).

Izborne alternative, međutim, odražavaju odsustvo društvenog i profesionalnog konsenzusa o „koru” opšteobrazovnih sadržaja potrebnih za profesionalnog novinara. Naime, u okviru jednog od izbornih predmeta, studenti biraju između filozofije, sociologije i prava; u okviru drugog, između ekonomije, istorije i književnosti, u okviru sledećeg, između psihologije javnog mnjenja i metodologije društvenih istraživanja. Novosadski student novinarstva može steći diplomu a da nema ni elementarna znanja o ekonomiji, pravu ili sociologiji, ili pak o književnosti i kulturi, ako ova znanja nije stekao u srednjoj školi.

Moderni zahtev novinarskog posla, koji podrazumeva razumevanje savremenih ekonomskih, političkih i kulturnih procesa u društveno-istorijskom kontekstu, kao potporu za analitičko i kritičko mišljenje, nije dovoljno utemeljen u izboru alternativa ponuđenih studentima. Ovaj problem se čini utoliko značajnijim što na

Fakultetu ne postoji sistemski oblik savetovanja studenata o racionalnostima, tj. prednostima odgovarajućeg izbora obrazovnih sadržaja i njihovom uticaju na kasnije zaposlenje. Za razliku od drugih programa u kojima su opšteobrazovni kursevi obavezni, pa studentima onemogućuju da izaberu svoju užu („minor”) specijalizaciju, u ovom programu je izbor alternativnih kurseva toliko širok da, kombinovan sa jezičkim modulom, ipak ne garantuje dovoljnu „minor” specijalizaciju.

Komunikološko-medijski kursevi

Stručni deo programa je kombinacija komunikološko-medijskih i praktično-orientisanih kurseva. U njima se studenti upoznaju s teorijama komunikacije, osebnostima tipova medija, medijskim organizacijama u zemlji, ulogama medija u društvu, zahtevima profesije u pogledu etičkih standarda, medijskim pravom, regulativom i menažmentom, teorijama i pravcima istraživanja medijskog govora, marketingom i advertajzingom, sociološkim pogledima na medije i ekonomijom medija. Većina kurseva je obavezna, dok je izbor omogućen u upoznavanju s posebnim vrstama medija i uticajem ekonomije i politike na funkcionisanje medija.

Korpus stručno-teorijskih kurseva u velikoj meri je sličan ponudi na drugim studijskim programima. On nudi sticanje znanja iz oblasti koje su neophodne budućem novinaru radi razumevanja pravnog, ekonomskog, političkog i socijalnog okvira u kojem funkcionišu mediji. On prepoznaje značaj etike za etabliranje profesije, kao i regulative koja je usmerena na približavanje medijske sfere principima funkcionisanja u razvijenim evropskim društvima. Iako se u nastavnim programima kurseva *Komunikologija* i *Internetsko novinarstvo* pominju pojmovi „novi medij”, „informaciono društvo” i slično, program ipak poklanja malu pažnju fenomenu interaktivnih medija, multimedijalnih sadržaja i novoj praksi menadžmenta informacija u digitalnoj eri.

Novinarski kursevi

Kursevi uže struke predstavljaju veliki deo programa – 43% ukupnog broja bodova, više nego i na jednom drugom fakultetu. Po velikom učešću praktične nastave, program je bliži francuskom nego nemačkom modelu studija, od dva uobičajena u zemljama Evrope.

Praktični deo programa se ostvaruje kroz četiri oblika nastave: predavanja, vežbe, novinarske radionice i praksu u medijima. Na primer, kurs *Novinarstvo u štampanim medijima* obuhvata nedeljno dva časa predavanja, dva časa vežbi, dva časa novinarske radionice i obaveznu praksu u štampanom mediju, tj. ukupno 90 časova obuke na fakultetu tokom semestra i 30 časova prakse u redakciji novina (9+3 boda). Kurs *Radijsko novinarstvo* je strukturiran na isti način, s praksom koja se obavlja u radio-stanici. Kurs *Televizijsko novinarstvo* ima dodatni čas više u obliku radionice (ukupno 105 časova i 10+3 boda), a *Agencijsko novinarstvo* jedan čas nastave manje (60 časova, ukupno 6 bodova).

Praktična nastava obuhvata i internetsko novinarstvo, kao i istraživačko novinarstvo, koje se takođe dopunjuje obaveznom praksom, ali u mediju po izboru studenata (novine, radio ili TV stanica).

Jaku stranu studijskog programa predstavljaju izborni kursevi u okviru praktične stručne nastave koji su usmereni na tematsku specijalizaciju novinara. Pored kurseva koji studente osposobljavaju za osnovne vrste posla u različitim tipovima medija (štampi, radiju, televiziji), program omogućava studentima da se upoznaju sa osobenostima političkog izveštavanja, sportskog novinarstva ili medijima za decu. Pored toga, nastava obuhvata specifičnosti izveštavanja o prirodnim nesrećama i katastrofama, u kriznim ili ratnim uslovima, kao i načine na koji novinari treba da pišu o drugima i o „drugosti”. U okviru predmeta *Desk i redakcije* studentima se nudi da se upoznaju sa osobenostima rada u gradskoj rubrici ili specifičnostima organizovanja kulturno-obrazovnih programa. Po usmerenju na tematsku specijalizaciju, ovaj program se bitno razlikuje od svih drugih studija novinarstva, koji ne predviđaju praktičnu specijalizaciju novinara ni u jednom obliku.

Metode nastave

U akademskoj nastavi se koriste tradicionalne ali i mnoge moderne metode. Na fakultetu postoji opredeljenje da predavanja budu interaktivna. Gotovo svi kursevi, pored predavanja, uključuju vežbe na kojima su studenti podeljeni u grupe (po oko 25 studenata), na kojima se omogućuje direktna interakcija između studenata i nastavnika. Učenje se omogućuje i kroz pisanje seminarskih radova, individualne prezentacije uz grupnu diskusiju, grupnu analizu istraživačke građe, konsultacije sa nastavnicima, gostovanje relevantnih predavača-specijalista.

U nastavi stručno-aplikativnih kurseva, pored predavanja i vežbi, koriste se radionice i praksa u realnom profesionalnom okruženju. Na vežbama je akcent na diskusiji i analizi primera uz povratnu kritičku ocenu nastavnika, dok se u radionicama simuliraju profesionalne situacije i obavljaju praktični, produkcijski zadaci. Studentski radovi u okviru novinarske radionice iz predmeta Novinarstvo u štampanim medijima štampaju se u studentskom časopisu KOD 04, a video radovi se emituju u emisiji „Dekodiranje” nezavisne TV produkcije Urbans, koja se prikazuje na TV Vojvodine.

Pored praktične nastave na fakultetu, uz korišćenje fakultetske tehničke opreme, praktična obuka se delom obavlja u medijima – u novinama, radio i TV stanicama. Studenti su obavezni da tokom druge, treće i četvrte godine, po nedelju dana rade u svakoj od ove tri vrste medija. Na četvrtoj godini, praksa iz istraživačkog novinarstva se obavlja u jednoj vrsti medija, po izboru studenata. Praksa se obavlja po mentorskom principu. Fakultet sa svakim od medija u kojima studenti obavljaju praksu sklapa ugovor kojim se medij obavezuje da obezbedi studentskog mentora, a fakultet da obezbedi novčanu naknadu za rad mentora sa studentima.

Veliki udeo praktične nastave u programu i mentorski vođena praksa u različitim vrstama medija na drugoj, trećoj i četvrtoj godini studija predstavljaju jake strane programa.

Uslovi izvođenja nastave

Nekoliko okolnosti ograničava poželjne efekte korišćenih metoda nastave: nedostatak prostora, raspoloživa tehnička oprema na fakultetu, velike studentske grupe.

Filozofski fakultet, sa 17 odseka i ukupno 3637 studenata upisanih u školsku 2006/2007. godinu u celini pati od nedostatka prostora. Ovaj problem najviše pogađa Odsek za medijske studije, kao najmlađi, a zaoštren je još više uvođenjem master studija, odnosno povećanjem ukupnog broja studenata, koji će rasti u narednim godinama. Fakultet se odlučio da rešenje problema traži u izgradnji dodatnih nastavnih prostorija, čija je realizacija tek u začetku. Usled nedostatka prostora, nastava se (pa tako i praktična) obavlja u velikim studentskim grupama, što studenti ističu kao značajnu slabost studija.

Odsek za medijske studije raspolaže sopstvenom tehničkom opremom, koja je kupljena od školarine koje plaćaju samofinansirajući studenti i od sredstava dobijenih na konkursu Pokrajinskog sekretarijata za informisanje. Oprema uključuje kompjutere za obradu i uređivanje teksta, radio-studio sa digitalnom montažnom jedinicom i TV studio sa montažnom jedinicom. Iako moderna, postojeća tehnička oprema nije dovoljna za opsluživanje 100 studenata kurseva *Radijsko* ili *TV novinarstvo*. Osim toga, tehnički kadrovi koji pomažu studentima u izradi praktičnih radova su nedovoljni u odnosu na broj studenata (jedno stalno angažovano tehničko lice u radio-studiju i povremeno angažovano tehničko lice u TV studiju).

Mentorska praksa u medijima, koja se obavlja u grupama sa po pet studenata, iako jedinstvena u odnosu na ostale studijske programe, takođe ima izvesna ograničenja. Izbor medija u kojima mogu da obavljaju obaveznu praksu za studente je mali. On uključuje dva dnevna lista na srpskom jeziku među štampanim medijima (*Dnevnik* i *Građanski list*), dve radio-stanice (*Radio Vojvodine* i *Radio 021*) i dve TV stanice (*TV Vojvodine* i *TV Panonija*), kao i nekoliko medija na manjinskim jezicima. Fakultet ima u planu da proširi listu medija u kojima studenti mogu obavljati praksu.

Nastavni kadar

Na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu radi 138 nastavnika i 150 saradnika. Oni predstavljaju široku kadrovsku bazu za angažman u nastavi na Odseku za medijske studije. Na samom odseku stalno je zaposlen mali broj nastavnika (6) koji su uključeni samo u nastavu studijske grupe *Žurnalistika*. Najveći broj nastavnika pripada drugim odsecima Fakulteta, gde se nalaze njihove matične

katedre (profesori jezika, sociologije, filozofije, istorije, ekonomije itd.), a tu spadaju i profesori manjinskih jezika koji se izučavaju kao maternji (mađarski, slovački) i drugih stručnih novinarskih kurseva koji se predaju na jezicima manjina (novinarski žanrovi i stilistika na mađarskom, stilistika na slovačkom jeziku).

Ne računajući kurseve stranih jezika, tokom 2006/2007. godine, u nastavi na Odseku za medijske studije bilo je angažovano 60 nastavnika, od toga 20 redovnih profesora, 9 vanrednih profesora, 7 docenata i 2 viša predavača, kao i 14 asistenata, 5 saradnika u nastavi (studentata postdiplomaca), 1 lektor i 2 predavača bez stručnog zvanja. Odsek ubrzano podmlađuje sopstveni kadar, angažujući asistente (doktorante) i saradnike u nastavi (studente-postdiplomce) koji su radno aktivni u medijima.

Računajući da na Odseku studira oko 300 studenata na prve tri godine (298 studenata), odnos nastavnika i studenata je 1 : 5.

Odsek se opredelio da za stručne novinarske kurseve angažuje dve vrste predavača: novinare sa dugogodišnjim iskustvom koji imaju i visoka nastavnička zvanja, kao i istaknute dugogodišnje novinare bez akademskih i naučnih naziva. Prvi su retki i na Odseku je angažovan samo jedan (za predmet *Radijsko novinarstvo*), dok drugih ima tri (u nastavi o novinarskim žanrovima, novinarstvu u štampi, agencijskom novinarstvu, TV novinarstvu, istraživačkom novinarstvu). S obzirom na to da je udeo praktično orijentisanih novinarskih kurseva veliki, broj trenutno angažovanih nastavnika (4) u ovom delu programa je mali, tako da su isti ljudi angažovani u nastavi novinarstva u različitim vrstama medija (u štampi, na televiziji). Ovaj nedostatak se nadoknađuje praksom gostovanja istaknutih novinara, iz Vojvodine i Srbije, kako u nastavi, tako i na tribinama koje organizuju sami studenti.

Odsek za medijske studije planira da do početka sledeće školske godine zaposli još nekoliko nastavnika, asistenata i stručnih saradnika, čija je uža naučna oblast novinarstvo.

Studenti

Prva generacija studenata je upisana školske 2004/2005. godine i još nije završila osnovne studije. Odsek se opredelio da svake godine upisuje po 100 novih studenata, tako da je školske 2006/2007. godine studijski program pohađalo 298 studenata – 101 student prve godine, 103 studenta druge godine i 94 studenta treće godine.

Polovina novoupisanih školuje se sredstvima državnog budžeta, dok druga polovina plaća školarinu. Školske 2006/2007. godine, od 101 studenta, 46 je upisano bez plaćanja školarine, a 55 kao samofinansirajući. Godinu ranije, taj odnos je bio 48 : 55. Za 2007. godinu planiran je upis 100 studenata, od toga 49 budžetskih i 51 samofinansirajući. U obe grupe, predviđen je upis po 10 studenata iz manjinskih etničkih zajednica (mađarske – 4, rumunske, rusinske i slovačke po 2), što je politika koju Odsek praktikuje od samog nastanka.

I na ovom fakultetu, kao i na drugim, na delu je feminizacija novinarske profesije. Studentkinje su oko tri puta brojnije od studenata.

Prolaznost studenata iz jedne u višu godinu je velika. Od prvobitno upisanih 100 studenata na prvu godinu, 94 je upisalo drugu godinu studija. Prosečna ocena je oko osam.

Fakultet ne raspolaže podacima koliko studenata istovremeno i radi i studira. Međutim, zaposleni studenti nisu retkost. Veliki broj studenata je počeo da radi tokom studiranja, bilo da ima stalni ili povremeni angažman, dok je određen broj bio zaposlen i pre upisa na fakultet. Odsek ohrabruje praksu istovremenog studiranja i profesionalnog rada. Tokom 2006/2007. godine, Odsek za medijske studije je na tražnju Radio-televizije Vojvodine u ovu javnu radiodifuznu ustanovu uputio 10 studenata treće godine koji sada tamo rade i istovremeno nastavljaju studije.

FILOZOFSKI FAKULTET, NIŠ: Departman za žurnalistiku – Studijski program Novinarstvo

Departman za novinarstvo na Filozofskom fakultetu u Nišu osnovan je školske 2004/2005. godine, u isto vreme kada i Odsek za medijske studije na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Između studija novinarstva na ove dve institucije postoje neke sličnosti, kako zbog naučnog usmerenja fakulteta na kome se odvijaju (oba filozofska fakulteta su svojevrsna kombinacija studija filologije i drugih društvenih i humanističkih nauka), tako i zbog izraženog regionalnog značaja fakulteta. Ipak, studijski program novinarstva Univerziteta u Nišu osoben je prvenstveno zbog toga što je to jedini trogodišnji studij novinarstva na državnom fakultetu u Srbiji.

Ciljevi studijskog programa

Novi program studija novinarstva je usvojen 2006/2007. školske godine. Studije obuhvataju dva ciklusa: osnovne i diplomske studije novinarstva. One su organizovane po sistemu 3+2: osnovne studije traju tri godine (šest semestara) i imaju 180 ESPB bodova, a diplomske master studije traju dve godine i imaju 120 bodova. Svršeni studenti na osnovnim akademskim studijama stiču zvanje *novinar*.

Kreatori programa tumače opredeljenje za trogodišnje studije višestrukim razlozima. Njihov osnovni cilj je osposobljavanje studenata za ulogu „generičkog komunikatora”, koja će se specijalizovati u drugom ciklusu studija, na master nivou. Upravo stoga program osnovnih studija ima naglašenu praktičnu i stručnu komponentu, dok master studije naglašavaju akademsku i teorijsku komponentu obrazovanja komunikatora. Na fakultetu smatraju da tokom tri godine studenti mogu da dobiju dovoljna i teorijska i praktična znanja koja zadovoljavaju zahteve novinarske profesije, dok su master studije namenjene studentima sa akademskim i istraživačkim aspiracijama.

Pored toga, Univerzitet u Nišu je izvor visokoobrazovanih kadrova za celokupno područje južne Srbije i njegove mnogobrojne medije. Ekspanzija medija tokom poslednje decenije u ovom regionu rezultirala je velikim brojem medijskih profesionalaca bez odgovarajućeg obrazovanja, koje bi trogodišnje studije lakše motivisale na pohađanje fakulteta.

Fakultet se opredelio za multidisciplinarni program studija. U programu su zastupljeni predmeti koji pružaju znanja iz nekoliko disciplina društvenih nauka (sociologija, psihologija, istorija...), kao i specifična stručna teorijska (novinarski žanrovi, novinarska etika...) i praktična znanja (radijsko novinarstvo, TV novinarstvo, medijski PR...). Studijski program novinarstva prevashodno se oslanja na tradiciju i nastavno naučne kapacitete niškog Filozofskog fakulteta.

Prvu godinu studija mogu upisati lica sa završenom srednjom školom u trajanju od četiri godine. Prijemni ispit se sastoji od eseja i intervjuja. Rang-lista

kandidata na prijemnom ispitu formira se na osnovu uspeha u srednjoj školi i uspeha na prijemnom ispitu.

Nastavni program

Nastavni program ima za cilj da formira novinare koji imaju dovoljno praktičnog iskustva da se odmah po završetku studija uključe u proizvodni rad u medijima.

Studijski program novinarstva FF, Niš, prema vrstama kurseva

Opšti kursevi	ESP Bod	Komunikološko-medijski	Bod	Praktični novinarski – Opšti	Bod
Strani jezik I	4	Uvod u novinarstvo sa istorijom novinarstva	6	Novinarski žanrovi	6
Strani jezik II	4	Teorije društvenog komuniciranja	6	Agencijsko novinarstvo	6
Strani jezik III	4	Savremeni medijski sistemi	6	Novinarstvo u štampanim medijima	6
Strani jezik IV	4	Novinarska etika	6	Radijsko novinarstvo	6
Pravopis	4	Uvod u pravo sa medijskim pravom	6	TV novinarstvo	6
Uvod u računarstvo	5	Sociologija medijske produkcije	6	Istraživačko novinarstvo	6
Uvod u sociologiju	5	Kultura komuniciranja	4	Desk i redakcija	4
Socijalna psihologija	5	Interkulturno komuniciranje i mediji	0	Novinarska stilistika	6
Religije savremenog sveta	4	Savremene medijske tehnologije	5	Redaktura teksta i uređivanje u medijima	4
Kritičko mišljenje izborni →	4			Retorika – izborni	4
Osnovi ekonomije Sociokulturna antropologija	4	Neverbalno komuniciranje izborni →	4	TV montaža – izborni	4
Savremena istorija Balkana Socijalna ekologija	4			Fotožurnalizam Radio montaža	4
				Novinarska radionica i praksa I	4
				Novinarska radionica i praksa I	4
				Novinarska radionica i praksa I	4
				Završni rad	8
Ukupno	51		49		82

Studijski program je po broju predmeta podeljen na tri približno jednaka dela – jednu trećinu čine opšteobrazovni predmeti (35%), druga trećina pripada komunikološko-medijskim predmetima (30%), a poslednja praktičnoj obuci

(35%). U celini, on daje prednost stručnim nad opšteobrazovnim sadržajima u odnosu 35%: 65% u pogledu broja predmeta, više nego ijedan drugi program studija novinarstva. Bodovna prednost je još više na strani stručnih sadržaja, jer su svi stručni predmeti bodovani sa najvećim brojem bodova, a u ovu grupu bodova ulazi i studentska praksa u medijima, kao i završni rad koji je predviđen u obliku novinarske produkcije. Stručna obuka je vrednovana sa ukupno 45% bodova, nasuprot 28% predviđenih za izučavanje pravopisa, stranog jezika, informatike i drugih disciplina društveno-humanističkih nauka.

Studijski program prema grupama kurseva

Kursevi	Broj bodova	Broj kurseva
Novinarski – praktični	82	12
Komunikološko-medijski	49	10
Opšteobrazovni	51	12
Ukupno	182	34
Novinarski – praktični	45%	35%
Komunikološko-medijski	27%	30%
Opšteobrazovni	28%	35%

Opšteobrazovni predmeti, kojih je najmanje u odnosu na ostale studijske programe novinarstva, obuhvataju svega nekoliko naučnih disciplina. Njihov izbor aktuelizuje pitanje opštih znanja koja su potrebna novinarima u budućem poslu. Niški fakultet opedelio se za pravopis maternjeg jezika, za strani jezik i računarstvo, kao i za sociologiju, socijalnu psihologiju i religiju, dok su kao izborni predmeti ponuđeni ekonomija, savremena istorija, antropologija i ekologija, uglavnom na bazi osnovnog poznavanja materije (*Uvod u sociologiju, Osnovi ekonomije, Uvod u računarstvo*). Izbor opšteobrazovnih predmeta i njihova kombinacija sa stručnim (*Uvod u pravo sa medijskim pravom*) upućuju da je težište opšteobrazovnog dela programa na sociološkim i kulturološkim studijama (*Socijalna psihologija, Sociokulturna antropologija, Socijalna ekologija, Sociologija medijske produkcije, Kultura komuniciranja, Interkulturno komuniciranje i mediji*). U programu je vidljiv nedostatak ponude znanja iz oblasti političkih nauka i međunarodnih odnosa.

Program Departmana za žurnalistiku nudi originalno rešenje za razvijanje analitičkog i kritičkog mišljenja kod studenata novinarstva. U upravi Fakulteta ističu da su ovu potrebu prepoznali i da su zaključili da uobičajeni kursevi logike nisu dovoljni već su dizajnirali poseban kurs *Kritičko mišljenje*, s namerom da buduće novinare upoznaju sa zakonitostima rasuđivanja i zaključivanja, kako ne bi pravili logičke greške. Predmet je, za sada, u ponudi, kao izborni, u alternativni sa kursom retorike.

Među komunikološko-medijskim kursevima uočljiv je fokus na discipline u neposrednoj vezi sa delatnošću novinara, dok odsustvuju predmeti vezani za

poslove odnosa sa javnošću, medijskog menadžmenta, marketinga i slično, koji su deo programa master studija. Osobnost ovog dela programa su kursevi *Sociologija medijske produkcije* i *Savremene medijske tehnologije*, koji novinare upoznaju sa širim društvenim aspektima medijske sfere i fenomenima digitalnih medija, dok nedostaju ekonomski aspekti medijskog funkcionisanja.

Novinarski praktični kursevi su veoma slični kursevima na drugim fakultetima. Oni obuhvataju nastavu i vežbe o novinarskim žanrovima, i osobenosti novinarstva u agencijama, štampi, na radiju i televiziji. Jedino po čemu se ovaj program razlikuje od drugih je uvrščivanje u program praktične obuke za radio i TV montažu. Fakultet, međutim, u ovom trenutku ne raspolaže spostvenom opremom za izvođenje ovakve nastave, pa je realizacija ovih kurseva pod znakom pitanja. Studenti završne godine, na primer, nemaju praktičnu nastavu iz predmeta TV novinarstvo, upravo zbog nedostatka opreme.

Svi kursevi su jednosemestralni, sa nedeljnim fondom predavanja, vežbi i radioničarskog rada, a deo bodova studenti mogu da ostvare izbornim kursevima i određenim brojem radnih sati prakse u medijima. Na kraju studija radi se diplomski rad. Za realizaciju završnog rada u vidu samostalnog novinarskog priloga predviđeno je 120 radnih sati i njime se ostvaruje 8 ESPB bodova.

Studenti pohađaju predavanja i vežbe, učestvuju u radu radionica i predviđeno je da obavljaju stručnu praksu u medijima. Novinarske radionice koncipirane su u skladu sa sadržajima predmeta uže struke, odnosno sa sadržajima koji su neophodni za osposobljavanje za obavljanje novinarskog posla. U izvođenju novinarskih radionica, osim nastavnika užih stručnih predmeta, angažovani su i istaknuti novinari, kao i stručnjaci iz pojedinih oblasti.

Postoji obaveza stažiranja na kraju treće godine. Studenti koji u školskoj 2006/07. završavaju treću godinu, prvi put će imati praksu u narednim mesecima. Predviđeno je da se praksa obavlja u domaćim štampanim i elektronskim medijima, kako u Nišu tako i u drugim medijskim centrima sa kojima Fakultet dogovori ovakvu vrstu saradnje.

Konačna ocena studenata se formira na osnovu predispitnih aktivnosti – minimum 50%, a maksimum 70% i ispitnih aktivnosti od 30% do 50%. Fokus je na kontinuiranom radu i praćenju studenta tokom semestra. Zbog toga se prisustvo na času posebno vrednuje.

Što se tiče nastavnih sredstava, zbog nedostatka udžbenika i literature, studenti dobijaju spisak literature, uz eventualnu kompilaciju tekstova („reader“).

Nastavni kadar

Kao i ostali novoosnovani fakulteti, Filozofski fakultet u Nišu ima problem kompetentnih kadrova koji bi izvodili nastavu na programu novinarstva. Kadrovski problem je ovde, ipak, izraženiji nego na drugim fakultetima, budući da su u stalnom radnom odnosu trenutno samo jedan nastavnik i jedan saradnik. Oni

predaju veliki broj stručnih predmeta. U toku su izborne procedure za zapošljavanje još dva nastavnika. Pokrivenost nastave obezbeđuje se i angažovanjem nastavnika sa drugih odseka Filozofskog fakulteta kao i sa drugih fakulteta Univerziteta u Nišu, Univerziteta u Beogradu i Univerziteta u Novom Sadu. Nedostatak nastavnog kadra aktivirao je studente novinarstva koji sami organizuju tribine na koje pozivaju kao goste-predavače istaknute novinare iz Beograda.

Studenti

Školske 2007/08. planiran je upis 60 studenata, 20 finansiranih iz budžeta i 40 samofinansirajućih. Školarina za jednu godinu studija iznosi 50.000 dinara.

Na Fakultetu trenutno studiraju tri generacije studenata. Na trećoj, završnoj godini ima 18 studenata, drugu godinu pohađa 50, a prvu godinu 55 studenata. Iako se broj upisanih na prvu godinu studija u poslednje tri godine malo razlikuje, on ipak odražava uzlazni trend, što govori o povećanju ugleda studija novinarstva na Filozofskom fakultetu. U isto vreme, broj studenata novinarstva u Nišu na drugom studijskom programu dostupnom u ovom gradu (odeljenje Fakulteta humanističkih nauka u Novom Pazaru) je opao.

FAKULTET HUMANISTIČKIH NAUKA, NOVI PAZAR: Odeljenje u Beogradu – Studijski program Novinarstvo

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru je osnovan početkom 2002. godine. Sa radom su počela četiri fakulteta: Fakultet humanističkih nauka, Pravni fakultet, Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju i Fakultet za informatiku i informacione tehnologije. Univerzitet je osnovan sa idejom da bude jedan od važnih izvora međunacionalnog upoznavanja, razumevanja i tolerancije uzimajući u obzir multietničku, multikulturnu i multijezičku strukturu regiona.

U međuvremenu, Fakultet humanističkih nauka je otvorio četiri odeljenja van sedišta, i to u Nišu (2003. godine), Beogradu (2004), Pančevu i Subotici (2006. godine). Studije novinarstva postoje u svim odeljenjima, osim u Pančevu.

Studije žurnalistike se u sva četiri centra (Novi Pazar, Beograd, Niš i Subotica) odvijaju po istom nastavnom programu, a delom i sa istim nastavnicima. One se realizuju kao jedan od studijskih programa fakultetskog Odseka za političke nauke. Pored smeru za žurnalistiku, na ovom odseku postoje smerovi za diplomatiju i međunarodne odnose (odeljenje u Nišu i Subotici), kao i politiko-loški smer (odeljenje u Beogradu).

Iako je program studiranja isti, prema raspoloživim informacijama, potpuna nastava se odvija samo u Beogradu. U ostalim odeljenjima nastava se odvija konsultativno, tj. nastavnici po potrebi odlaze u Novi Pazar, Niš i Suboticu. Na odeljenjima u Beogradu, Nišu i Novom Pazaru na početku 2006/2007. godine studirao je 171 student.

U prvu godinu se mogu upisati kandidati koji su stekli srednje obrazovanje u četvorogodišnjem trajanju, nakon polaganja prijemnog ispita. On se sastoji od testa opšte kulture i informisanosti i utvrđivanja sklonosti i sposobnosti za struku (koje sprovodi stručna komisija putem intervjua).

Nastavni program

Pri usvajanju nastavnog plana razmatrano je tridesetak stranih modela, a za osnovu su uzete studije žurnalistike na Univerzitetu Zapadnog Vašingtona. Koncept je već 2004. godine utemeljen na Bolonjskoj deklaraciji. Iako je u planu uvođenje većeg broja izbornih predmeta, prvobitni program se do danas nije menjao.

Studije su organizovane po modelu 4+1, što uključuje četiri godine osnovnih studija (240 ESPB bodova) i jednu godinu studija drugog stepena (60 bodova). Dilema u vezi sa sistemom 4+1 ili 3+2 godine razrešena je na nivou Univerziteta prilikom njegovog osnivanja. Usvojeno je opredeljenje za četvorogodišnje studije kao bliže klasičnoj predstavi o fakultetu i studiranju uopšte. Realizatori programa novinarstva, međutim, ističu da model 3+2 smatraju prikladnijim za studije žurnalistike. Svi kursevi su jednosemestralni, kako na osnovnim, tako i na master studijama. Završetkom osnovnih studija stiče se zvanje žurnaliste, a završetkom master studija se dobija zvanje diplomirani novinar.

Studijski program novinarstva FHN, N. Pazar, prema vrstama kurseva

Opšti kursevi	ESP Bod	Komunikološko-medijski	Bod	Praktični novinarski – Opšti	Bod
Engleski jezik I	5	Uvod u mas-medije	5	Struktura pisanja, Pisanje vesti	5
Engleski jezik II	5	Komunikologija	3	Izveštavanje, Član redakcije novina	7
Engleski jezik III	5	Istorija mas-medija	3	Obrada vesti, Pisanje fičera	7
Engleski jezik IV	5	Istorija srpskog novinarstva	3	Napredno izveštavanje, Član redakcije za periodiku	7
Engleski jezik V	5	Novinarska etika	5	Fotožurnalizam	3
Engleski jezik VI	5			Uređivanje i urednik novina ili urednik periodike	7
Engleski jezik VII	5			Istraživačko novinarstvo	7
Engleski jezik VIII	5			Radio novinarstvo	3
Osnovi marketinga	5			TV novinarstvo	3
Strategije marketinga	5			Internet novinarstvo	3
Ekonomika poslovanja	5				
Biznis plan	5			Novinarski-specijalistički	
Osnovi sociologije	5			Poseban izveštaj, Izveštavanje o javnim događajima	4
Sociologija kulture	5				
Računarske tehnologije	5				
informativni sistemi	5				
Osnovi menadžmenta	5				
Kadrovski menadžment	5				
Istorija umetnosti I	5				
Istorija umetnosti II	5				
Etnologija I	5				
Etnologija II	5				
Etnologija III	5				
Antropologija I	5				
Antropologija II	5				
Osnovi prava	5				
Književn. novinarstva I	5				
Književn. novinarstva II	5				
Međunarodna ekonomska politika	5				
Demografija	5				
Ljudska prava	5				
Međunarodni odnosi	5				
Uvod u političke nauke	5				
Diplomski rad	10				
Ukupno	165		19		56

Po rečima realizatora programa, studenti novinarstva se edukuju za profesionalno i kompetentno obavljanje novinarskih poslova, od elementarnog pisanja vesti do uređivanja listova, radio programa i televizijskih stanica. Na fakultetu smatraju da mnogi studenti kada počnu studije imaju romantičarske zablude o novinarstvu, pa je program dizajniran tako da neguje profesionalni odnos prema novinarskom poslu i najvažnijoj industriji 21. veka, tj. da studentima pruži široko humanističko obrazovanje, kombinovano sa studijama biznisa, marketinga i menadžmenta.

Studijski program se sastoji od 47 kurseva i izrade završnog rada pod rukovodstvom mentora. U programu prevladuje opšteobrazovna oblast nad stručnom – 65% predmeta pripada raznim nastavnim oblastima, dok 35% čine komunikološko-medijski-novinarski predmeti. Sličan odnos postoji i u pogledu bodovne vrednosti predmeta – 69% : 31% u korist opšteobrazovnih oblasti.

Studijski program prema grupama kurseva

Kursevi	Broj bodova	Broj kurseva
Novinarski – praktični	56	11
Komunikološko-medijski	19	5
Opšteobrazovni	165	32
Ukupno	240	48
Novinarski – praktični	23%	23%
Komunikološko-medijski	8%	10%
Opšteobrazovni	69%	67%

U programu je uočljiva niska zastupljenost konceptualnih komunikološko-medijskih predmeta. Među osam studijskih programa novinarstva u Srbiji, novopazarski program ima najmanje kurseva koji obezbeđuju razumevanje okvira u kojima mediji funkcionišu i novinar obavlja svoj posao. Ovaj deo programa sastoji se od pet kurseva.

Od ukupnog broja kurseva, samo u okviru tri su mogući izbori, što daleko odudara od poželjnog broja izbornih kurseva koji bi studentima dali mogućnost da utiču na svoje obrazovanje unutar datog studijskog programa.

Jednogodišnje master studije u trajanju od dva semestra i 60 bodova, obuhvataju ukupno 5 kurseva i diplomski rad. U prvom semestru studenti pohađaju kurs *Savremeni medijski sistemi, Globalno komuniciranje i društvo* i jedan *Izborni predmet* opšteg karaktera. *Metodologija naučno-istraživačkog rada, Izborni predmet iz struke* (Mediji i demokratija, Politički sistemi, Marketing u medijima ili Menadžment u informaciono-komunikacijskim sistemima) i *Diplomski rad* čine sadržaj drugog semestra.

Opšteobrazovni i matični – specijalizovani kursevi

U programu izrazito dominira oblast opšteg visokog obrazovanja (oko 70%) u odnosu na stručnu. Osobenost studija čini kombinacija društveno-humanističkih nauka, filoloških disciplina i poslovnih studija.

Izbor društveno-humanističkih nauka je takođe jedinstven. Lista od 15 predmeta uključuje sociologiju, sociologiju kulture, pravo, ekonomiju, politologiju, dok je najveći akcenat stavljen na istoriju umetnosti, etnologiju, antropologiju i književnost, koje su zastupljene sa po dva vezana kursa U okviru etnologije, na primer, stiču se znanja o antropogeografiji, zatim o evropskim narodima, američkim narodima i o nacionalnim manjinama. Kurs *Antropologija II* nosi naziv *Rase, jezici, narodi* i predaje ga po zvanju najviši član (akademik) nastavnog kolektiva Fakulteta. Ovaj izbor humanističkih disciplina (uz kurs *Demografija*) može biti atraktivan za studente sa posebnim interesovanjem za discipline inače zanemarene u srednjoškolskom obrazovanju.

Filološke discipline fokusirane su isključivo na engleski jezik. Ovo je jedini program studija novinarstva u kome se strani jezik uči tokom svih osam semestara. Program, međutim, ne obuhvata samo časove učenja jezika, već i kulture anglo-američkih zemalja, engleske i američke književnosti, specijalizovani kurs prevodjenja, upoznavanje sa novinarskom terminologijom na engleskom jeziku, što je veoma značajno u eri globalizacije. Međutim, učenje stranog jezika se ostvaruje na štetu maternjeg koji nije obuhvaćen nijednim posebnim kursom, iako je ovo jedna od vrsta znanja koje se veoma vrednuje među urednicima u medijima.

Poslovne studije zastupljene su sa šest predmeta koji kombinuju poslovanje (*Biznis plan, Ekonomika poslovanja*), marketing (*Osnovi marketinga, Strategija marketinga*) i menadžment (*Osnovi menadžmenta, Kadrovski menadžment*). Kombinacija ovih predmeta treba da omogući studentima da se u budućnosti bave i poslovima menadžera u medijima, iako se nijedan od ovih kurseve ne tiče direktno medijskog biznisa.

Program nudi i osnovna znanja o međunarodnim odnosima, iz ekonomske i političke perspektive (*Međunarodna ekonomska politika, Međunarodni odnosi*), ali nije predvideo obrazovanje novinara za kvalifikovano praćenje domaćih ekonomskih i političkih odnosa i kretanja.

Komunikološko-medijski kursevi

Grupa komunikološko-medijskih kurseva je zanemareni deo programa. Čini je samo pet kurseva, manje nego na bilo kom drugom fakultetu – *Komunikologija, Uvod u medije* i *Novinarska etika*, i dva predmeta koji se odnose na istoriju medija, tj. srpskog novinarstva. Znanja iz ova dva poslednja su inače znanja koja nisko vrednuju i medijski urednici i studenti novinarstva u procenama neophodnih znanja jednog novinara.

Svi kursevi su obavezni. Najviše bodova u ovoj grupi predmeta nosi uvodni predmet u oblasti medijskih studija (*Uvod u mas-medije*) i poslednji iz grupe – *Novinarska etika* (5 bodova).

U programu je uočljiv nedostatak kursa o medijskom zakonodavstvu i regulativi, kao i o ekonomskim aspektima funkcionisanja medija. Studenti ističu da ni opšteobrazovni predmeti nisu usmereni na medije. Program sadrži kurs o pravu, ali se u njemu ne pominje medijsko pravo. On ima i kurs marketinga, ali se u njemu ne govori o advertajzingu. Predmet *Informatika* se bavi hardverom, a ne kompjuterskim programima koje novinari koriste u svakodnevnom radu. Program u velikoj meri zanemaruje nova tehnološka dostignuća u medijskoj industriji (interaktivni mediji, multimedijalni sadržaji i sl.), kojima se daje značaj tek na master studijama.

Novinarski kursevi

Studijski program, poput svih ostalih, sadrži kurseve o novinarstvu u štampi, na radiju i na televiziji, ali je njegov fokus ipak na pisanom novinarstvu.

U okviru kurseva žurnalistike studenti se upoznaju sa osnovama novinarskog rada tako što počinju od pisanja vesti i izveštaja, obrade vesti i pisanja fičera. Preko nastave o radio i TV novinarstvu stiže se do uređivanja medija i do internetskog i istraživačkog novinarstva, tj. do „*univerzalnog novinara*”. Ovo su ujedno kursevi koji kroz sve godine nose najviše bodova (po 7).

Praktični kursevi, ipak, po sadržaju najviše se odnose na novinarske poslove u štampanim medijima. Kurs o pisanju izveštaja kombinovan je sa delom koji se odnosi na ponašanje novinara kao člana redakcije u novinama. Kurs o naprednom izveštavanju govori o organizaciji rada u redakciji periodičnog lista. Kurs o uredničkim poslovima ostvaruje se u kombinaciji sa kursom o radu urednika dnevnih ili periodičnih novina. U prilog ovome govori i sadržaj (dva) kursa o književnosti u opšteobrazovnom delu programa koji je posvećen književnosti novinarstva.

Najveći problem u vezi sa grupom novinarskih kurseva je nedovoljan udeo praktičnog rada, kako u vidu nastave na fakultetu, tako i u vidu studentske prakse u medijima. Praktična fakultetska nastava predviđena je kroz vežbe. Neki kursevi (*Pisanje vesti, Pisanje fičera*) uključuju tri časa vežbi nedeljno, dok *Radio* i *TV novinarstvo* imaju po jedan čas vežbi nedeljno. Ova nesrazmera uslovljena je odustvom tehničke opreme za izvođenje nastave. Odeljenje u Beogradu, koje je najveće po broju studenata i najpotpunije ostvaruje nastavu, ne raspolaže ni sa minimumom opreme za izvođenje nastave radio i TV novinarstva.

Realizatori programa u Beogradu, s druge strane, ističu da se nedostatak praktične nastave na fakultetu i opreme za njeno izvođenje nadoknađuje praksom u redakcijama medija, i to Blica, Standarda, Evrope, Svedoka, Politike, RTS-a i Radija 202). U zvaničnim dokumentima fakulteta se, međutim, navodi da se praksa u trajanju od 10 radnih dana obavezno obavlja u toku prve studijske godi-

ne (ili tokom raspusta nakon prve godine). Kursevi radijskog i TV novinarstva se predaju tek na trećoj godini, pa je nejasno kako se zapravo rešava problem nedostatka opreme za praktičnu nastavu. Studenti ostvaruju dodir s praksom najčešće kroz gostovanje istaknutih novinara iz vodećih medija u zemlji, kao predavača određenih delova predviđenih kurseva. Međutim, veliki broj studenata je već zaposlen u medijima (oko polovine studenata treće i četvrte godine), pa oni nedostatak praktične nastave ne smatraju slabošću nastavnog programa.

Metode i uslovi izvođenja nastave

U nastavi se uglavnom koriste tradicionalne metode u vidu predavanja grupi studenata. Interaktivni modeli nastave, pre svega u vidu vežbi za određene kurseve koji bi omogućili direktan odnos nastavnik i student i adekvatnu i uvremenu povratnu informaciju, ograničeni su na manji broj predmeta. U okviru nekih kurseva studenti imaju obavezu izrade seminarskih radova, izrade projekata (*Business plan*), ili samostalne obrade određenih nastavnih jedinica i njihove prezentacije (*Istorija srpskog novinarstva*).

Prisustvo na predavanjima nije obavezno za studente koji su zaposleni. Upravo zato što mnogi studenti nisu u mogućnosti da u punoj meri prisustvuju predavanjima, ili je malo upisanih studenata (tri studenta na četvrtoj godini na Odeljenju u Novom Pazaru, sedam studenata na drugoj godini u Odeljenju u Subotici), za njih se organizuju konsultacije sa nastavnicima.

Odeljenje u Beogradu Univerziteta iz Novog Pazara (jedino za koje su raspoloživi podaci) ima velikih teškoća sa prostornim uslovima i opremom za izvođenje nastave i najsiromašnije je u ovom pogledu u poređenju sa drugim fakultetima. Realizatori programa navode nedostatak prostora i nedostatak opreme kao dve glavne prepreke za podizanje kvaliteta nastave.

Odeljenje je smešteno u iznajmljenim prostorijama Udruženja novinara Srbije. Raspoložuje sa tri učionice, jednom velikom i jednom konferencijskom salom koje treba da koristi 86 studenata. Odeljenje nema posebnu tehničku opremu za izvođenje nastave, osim nekoliko kompjutera. Ono nema ni posebnu biblioteku, mada studenti mogu koristiti biblioteku Udruženja novinara Srbije i ostale biblioteke u Beogradu.

Realizatori programa ocenjuju kvalitet literature koju studenti koriste za učenje kao zadovoljavajući. Za predmete za koje ne postoje posebni udžbenici, koriste se skripta čiji su autori predavači kurseva. Studenti, međutim, nisu zadovoljni literaturom i navode je kao slab aspekt studija. Zamerke se naročito odnose na literaturu za predmete koje predaju nastavnici sa drugih fakulteta, a koja nije prilagođena potrebama studenata novinarstva.

Nastavni kadar

Odsek za političke nauke Odeljenja u Beogradu novopazarskog Fakulteta humanističkih nauka ima ukupno 52 nastavnika, od kojih su 32 angažovana u nastavi na smeru žurnalistike. Prema akademskoj strukturi, prevlađuju redovni profesori (22) i vanredni profesori (8). Među nastavnicima je jedan akademik, četiri docenta, osam magistara, jedan lektor, jedan istraživač-saradnik i sedam saradnika.

Nastavnici, međutim, ne predaju samo na Odeljenju u Beogradu, koje je na početku 2006/2007. godine imalo 86 studenata, već su mnogi od njih angažovani i u nastavi Odeljenja u Nišu i u Subotici (zajedno oko 100 studenata). Studentske grupe u nastavi ipak nisu velike, osim za predmete koje zajedno uče studenti novinarstva i studenti na smerovima smerova za engleski jezik i za diplomatiju i međunarodne odnose (npr. sociologija), kada grupe imaju između 40–50 studenata.

Nastavni kadar uključuje četiri nastavnika sa dugogodišnjim novinarskim iskustvom, od kojih dva imaju visoka nastavnička zvanja. U svojstvu gostujućih predavača angažuju se poznati novinari i urednici vodećih medija u zemlji (*Politika, Novosti, Blic, Danas, NIN, RTS, Radio 202*).

Studenti

Na početku školske 2006/2007. godine, u Odeljenju u Beogradu Fakulteta humanističkih nauka u Novom Pazaru bilo je 86 studenata – 15 studenata prve godine, 26 studenata druge godine, 27 studenata treće godine i 18 studenata četvrte godine. Ovde nisu uračunata dva studenta na postdiplomskim studijama. Odeljenje u Nišu imalo je 82 studenta – 17 studenata prve godine, 18 studenata druge godine, 22 studenta treće godine i 25 studenata četvrte godine. Odeljenje u Subotici imalo je 7 studenata prve i 7 studenata druge godine. Odeljenje na matičnom fakultetu u Novom Pazaru imalo je ukupno tri studenta, sve troje na četvrtoj godini studija.

Na Odeljenju u Beogradu je do sada diplomiralo 15 studenata. To su studenti koji su, kada su studije započete (2004/2005. godine) upisali treću godinu studija jer su im priznate dve godine studija koje su završili na nekom drugom fakultetu. Prva generacija studenata koji od početka studiraju na Odeljenju u Beogradu diplomiraće školske 2007/2008. godine.

Za školsku 2007/2008. godinu Fakultet u Novom Pazaru je raspisao konkurs za upis 60 novih studenata na prvu godinu studija.

Od ukupnog broja studenata u beogradskom odeljenju, veliki deo je zaposlen u medijima – oko 50% studenata treće i četvrte godine, mada zaposleni nisu retki ni među studentima na ranijim godinama studija.

Godišnje se na prvu godinu studija upisuje manje studenata od predviđene kvote. Za 2006/2007. godinu raspisan je konkurs za upis 100 studenata, dok se na sva četiri odeljenja upisalo 39 studenata.

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru, kome Fakultet pripada, je po imovinsko-pravnom statusu zadužbina. Predstavnici Univerziteta su na ovo ponosni, i ističu ovaj osobeni status kao zaštitu od političkih zloupotreba, koje su moguće kod državnih fakulteta, ali i od samovolje vlasnika privatnih fakulteta. Po načinu finansiranja studija, Fakultet je, međutim, isti kao privatni fakulteti – svi studenti plaćaju školarinu. Školarina iznosi 1000 evra po godini (u dinarskoj protivvrednosti) za studente Odeljenja u Beogradu i 900 evra za studente u drugim odeljenjima. Realizatori ističu da iznos školarine pokriva realne troškove studiranja koji iznose između 80 i 100 evra mesečno. Matično odeljenje Fakulteta u Novom Pazaru, kao sedišta Univerziteta, odobrava popust u školarini za studentkinje, čime se želi stimulisati visoko obrazovanje žena u Sandžaku.

FAKULTET ZA KULTURU I MEDIJE, MEGATREND UNIVERZITET, BEOGRAD: Studijski program Novinarstvo

Fakultet za kulturu i medije pripada Megatrend univerzitetu, a dozvolu za rad je dobio 2005. godine. Misija Fakulteta za kulturu i medije (FKM) definisana je na sledeći način: na njemu se obrazuju „kulturni poslenici, novinari i menadžeri novoga kova, sposobni da uočavaju i kritički vrednuju različite oblike duhovnog, ekonomskog i medijskog stvaralaštva.“

FKM ima četiri smeru: Menadžment u kulturi (stiče se zvanje *kulturolog*), Menadžment u medijima (*mediolog*), Odnosi s javnošću (*menadžer odnosa sa javnošću*) i Novinarstvo (*novinar*). Prva godina studija je zajednička za sve smerove. Postoji mogućnost dobijanja diplome za ostale smerove polaganjem razlike u ispitima.

Školske 2006/2007. godine upisano je 450 studenata na osnovne studije. Školarina je iznosila 1000 evra za prvu godinu i 900 evra za treću godinu. Na novinarskom smeru (na II, III i IV godini) trenutno ima četrdesetak studenata (studentkinje čine oko 75 posto).

Konkursom za upis nove generacije studenata, za školsku 2007/2008. godinu, planiran je upis 500 studenata, od toga 485 samofinansirajućih i 15 sa stipendijom Univerziteta.

Školarina nije ista za sve godine. Na prvoj godini iznosi 1180 evra u dinarskoj protivvrednosti, a u nju su uključeni: komplet udžbenika u elektronskom obliku (CD) i mogućnost sticanja ECDL (European Computer Driving Licence) sertifikata. Na trećoj godini školarina iznosi 900 evra u dinarskoj protivvrednosti.

Nastavni program

Studije novinarstva na FKM strukturisane su prema modelu 4+1 (240 ESPB bodova osnovne + 60 ESPB bodova master studije). Prilikom pravljenja programa FKM, analizirani su razni programi, od američkih i evropskih do istočnoevropskih i dalekoistočnih univerziteta. Kreatori programa su se najviše oslanjali na američke i britanske programe. Ponuda na domaćim državnim univerzitetima predstavljala je takođe reper u osmišljavanju programa. Plan je bio da se pokrije oblast za koju se smatralo da je nedovoljno zastupljena na državnim univerzitetima: kombinacija studija kulture, novinarstva i odnosa sa javnošću.

Prva godina je zajednička za sva četiri smeru. Ukupan broj kurseva na novinarskom smeru tokom četiri godine iznosi 33. Zajednički kursevi (isti za sve smerove) čine 70% kurikuluma. Upravo zbog toga se studenti novinarstva odlučuju da diplomiraju na dva smeru. Najmanja razlika u ispitima je na smerovima Novinarstvo i Odnosi sa javnošću (5 ispita), tako da se najveći broj studenata novinarstva opredeljuje da diplomira na ovom drugom smeru.

Po starom programu nije bilo diplomskog rada, a po novom programu diplomski rad vredi 16 ESPB bodova. Tema se bira sa liste tema koje se javno objavljuju ili u dogovoru sa mentorom. Ako student radi u nekoj medijskoj kući, moguća su prilagođavanja konkretnim aktivnostima kojima se student bavi.

Za razliku od Fakulteta političkih nauka čiji program je fokusiran na političke i sociološke teorije, novinarski program FKM kombinuje studije kulture, novinarstva, odnosa sa javnošću i menadžmenta. Prema rečima glavnih učesnika u izradi programa, osnovni koncept je da se obrazuju novinari koji će imati dovoljan nivo opšteg obrazovanja, specifična novinarska znanja, ali i znanja iz drugih bliskih oblasti (PR, menadžment). Usmeravanje počinje od druge godine studija. Studenti mogu da promene odabrani smer u toku studija.

Izbor sistema studija 4+1 umesto 3+2, kreatori programa objašnjavaju sledećim razlozima:

- Trogodišnje studije bi imale manji broj ispita sa većom „težinom“, odnosno daleko većom zahtevnošću. Većina studenata dolazi iz srednjih škola u kojima je navikla na reprodukciju znanja, a ne na aktivno učenje, samostalan rad i kritičko mišljenje. Zahtevni ispiti tokom trogodišnjih studija za njih bi bili teški i prolaznost studenata s jedne na drugu godinu manja nego ako se nastavna građa rasporedi na četiri godine.

- Novinari u fazi obrazovanja moraju da akumuliraju veliku količinu činjenica i znanja, a to nije moguće uraditi ubrzanim, „instant“ postupkom. Tek master-nivo studija dozvoljava neke sinteze i specijalizacije.

Prema planu i programu za studente novinarstva prve i druge godine, nedeljno opterećenje studenata izgleda ovako: 30 časova nedeljno u prvom semestru, 22 časa u drugom semestru; 28 časova nedeljno u trećem, a 16 časova nedeljno u četvrtom semestru.

Izborni kursevi još uvek nemaju značajno mesto u kurikulumu. Trenutno studenti mogu da biraju samo drugi strani jezik koji će učiti. Uprava ima nameru da uvede izborne kurseve, kao dopunski deo postojećih, koje bi predavali medijski profesionalci, a ne nužno akademski nastavni kadar. U planu su kursevi televizijskog menadžmenta, rok-novinarstva i sportskog novinarstva.

U ukupnom programu, po broju predmeta, stručni novinarski i komunikološko-medijski predmeti čine nešto manje od polovine kurikuluma (40%). ESPB bodovi još nisu određeni za sve godine studija. Prema dostupnim podacima za prvu i drugu godinu studija, stručni deo programa (komunikološko-medijski i praktični novinarski kursevi) čine 40% bodova, opšteobrazovni 45%, a matični-specijalizovani 15%.

Studijski program novinarstva FKM (Megatrend), prema vrstama kurseva

Opšti kursevi	Broj	Komunikološko-medijski	Broj	Praktični novinarski –Opšti	Broj
Engleski I		Komunikologija		Teorija žanrova	
Engleski II		Uvod u mediologiju		Novinarstvo u štampi	
Engleski III		Marketing u kulturi i medijama		Radio i TV-novinarstvo	
Drugi strani jezik I		Globalni mediji		Stilistika i retorika	
Drugi strani jezik II		Istorija novinarstva		Kreativno pisanje, čitanje i interpretacija	
Drugi strani jezik III		Medijska analitika			
Estetika		Odnosi s javnošću			
Istorija kulture i civilizacije		Etika javnog komuniciranja			
Sociologija kulture i umetnosti					
Teorija stvaralaštva					
Ekonomija					
Osnovi menadžmenta					
Poslovna informatika					
Poslovna korespondencija					
Poslovno pravo					
Pravo intelektualne svojine					
Interkulturalni menadžment					
Upravljanje istraživanjem i razvojem					
Upravljanje ljudskim resursima					
Digitalne komunikacije					
Ukupno	20		8		5

Najveći deo kurseva koji nisu direktno povezani sa medijskim/novinarskim oblastima pripada studijama menadžmenta i biznisa, što je centralna oblast studija na Megatrend univerzitetu. Svi drugi smerovi FKM su menadžerski orijentisani (menadžment u kulturi, menadžment u medijama, odnosi sa javnošću). Ovo akademsko okruženje nužno određuju i studije novinarstva, i programski i kadrovski. Prema rečima kreatora programa, osnovni koncept obrazovanja novinara insistira podjednako na poznavanju tehnoloških aspekata medija i na aspektima medijskih sadržaja (tehnički aspekti, ekonomija medija, kulturni aspekti itd.). Stoga su u program uvršteni kursevi ekonomije, menadžmenta, upravljanja istraživanjem i razvojem i ljudskim resursima, poslovnog prava i koresponden-

cije itd. Značajna novina programa je kurs *Pravo intelektualne svojine*, koji ne postoji ni u jednom drugom programu studija novinarstva. Kulturološki aspekt studija ostvaruje se kroz izučavanje sociologije kulture i umetnosti, istorije kulture, teorija stvaralaštva i estetike.

Studenti novinarstva ovaj koncept vide kao prednost Fakulteta u odnosu na druge. Oni smatraju da dobijaju mogućnost sticanja znanja iz oblasti koje nisu povezane samo sa pravljenjem sadržaja za medije. Druga prednost je mogućnost sertifikacije ovih znanja: studentima novinarstva je omogućeno da diplomiraju na drugim smerovima uz neke finansijske i programske olakšice.

Stručni teorijski deo studija obuhvata uvodni predmet u novinarstvo i medije ("mediologiju") i osnovna komunikološka znanja o teorijama informacija i osobenostima masovnog komuniciranja, kao i etiku javnog komuniciranja i istoriju novinarstva. U njemu se značaj daje modernim fenomenima globalizacije medija i medijskom marketingu, dok se zanemaruju pravni, sociološki i psihološki konteksti i aspekti medijskog funkcionisanja.

Praktični novinarski kursevi su malobrojni (5) i veoma tradicionalni. Oni su usmereni samo na sticanje bazičnih znanja i veština u vezi sa novinarskim žanrovima, štampanim, radio i TV novinarstvom, stilistikom i retorikom. Ovo je jedini program u kome se radio i TV novinarstvo izučava u okviru istog predmeta. Novina programa je kurs kreativnog pisanja.

Trenutno se novinarski kursevi sastoje od predavanja i vežbi, u okviru kojih se uvežbavaju jednostavni novinarski zadaci (npr. izveštavanje sa konferencija za novinare, pravljenje vesti o realnim događajima, itd.) i simulira rad novinarske redakcije. Studentima koji rade u medijima dozvoljava se da donesu svoje radove koje teorijski obrazlažu.

Metode nastave praktičnih kurseva uslovljene su nedostatkom tehničke opreme. Fakultet, međutim, planira da opremi digitalizovani studio sa radio i TV montažom. U planu je i stvaranje studentskog radija, namenjenog obuci studenata od druge godine studija.

Iako u sastavu Megatrend univerziteta postoji posebna TV stanica, TV Metropolis, ona se trenutno ne koristi za obuku studenata. Među ljudima koji u njoj rade nema odgovarajućih edukatora niti onih koji bi imali dovoljno vremena da se posvete mentorskom radu sa studentima. Plan uprave fakulteta, međutim, jeste da se ovaj resurs iskoristi za obuku novinara, voditelja i stručnjaka za odnose sa javnošću, tako što će se angažovati profesionalni novinari da obučavaju studente čiji će se radovi emitovati u posebnim terminima na TV Metropolis. Trenutno, studenti obavljaju praksu u RTS, sa kojom Fakultet ima ugovor o saradnji. Predviđa se da se ubuduće praksa obavlja jednom godišnje, i to u različitim medijskim kućama.

Uslovi izvođenja nastave i evaluacija

Fakultet za kulturu i medije je odnedavno smešten u novu zgradu. Ona je veoma dobro opremljena za nastavu i vannastavne aktivnosti. Studenti su uglavnom zadovoljni uslovima studiranja, misleći pri tome na slušaonice, računarsku učionicu, biblioteku, ali i organizacione aspekte, kao što su studentska služba, vannastavne aktivnosti i razna akademska dešavanja na fakultetu (predavanja, gostovanja, tribine, promocije).

Studenti su generalno zadovoljni odnosom nastavnika, njihovom dostupnošću i angažovanjem. Sistem konsultacija je takav da su profesori i saradnici u nastavi dostupni svakodnevno, iako nastavnici smatraju da je to teško zbog velikog broja studenata. Nastavnici smatraju da postoje velike potrebe za konsultativnim radom na početku studija, na prvoj i drugoj godini, kada se studenti privikavaju na nov sistem rada, pronalaženje literature, nove nastavne metode itd.

Evaluacija postoji na nivou fakulteta, ali studenti ne misle da je formalna, anonimna i redovna evaluacija važnija od one koja se obavlja usmenim putem, u toku nastave i kroz direktnu komunikaciju sa profesorima. Oni smatraju da otvoreni razgovori i reagovanja tokom samog kursa daju bolje efekte nego velike anonimne evaluacije.

Nastavni kadar

Školske 2006/2007. godine, nastavno osoblje FKM je činilo 11 stalno zaposlenih. Od toga, ukupno ima 5 profesora (2 redovna, 3 vanredna). Plan je da se ojača nastavni kadar u sledećoj školskoj godini (obe kategorije, nastavnici i saradnici u nastavi). Uprava ima plan da kadrovskom politikom stvori novi imidž fakulteta, tj. da angažuje prepoznatljive nastavnike i stvori profesorske „zvezde“. Name-ra je da se u nastavu uključuju novi i mladi saradnici, a ne oni koji su već završili radni vek ili predaju na drugim fakultetima.

Studenti

Prilikom osnivanja fakulteta, najveći deo studenata činili su bivši studenti drugih fakulteta. Najviše studenata je tada došlo sa FPN, a veliki deo njih je već radio u medijima. Prva generacija je imala 22 studenta, koji su došli sa treće ili četvrte godine državnih fakulteta na treću godinu FKM. Očekuje se da prva generacija diplomira u jesen 2007. godine.

Generacija studenata prve godine je upisana školske 2005/2006. godine. Zbog procesa akreditacije i čekanja dozvole od Ministarstva prosvete, upis je obavljen u septembru, umesto u junu. Za većinu ovih studenata, FKM nije bio prvi izbor. Neki od njih su se upisali na FMK jer nisu uspeli da se upišu na drugi fakultet, nisu dobili budžetski status na državnim fakultetima ili su bili u nedoumici oko izbora fakulteta. Školske 2006/2007. upisana je nova generacija, ukupno

450 studenata. Ova generacija se na fakultetu ocenjuje kao bolja od prethodne, pošto je upis ovog fakulteta bio planirani prvi izbor za većinu studenata.

Nastavnici FKM smatraju da je osnovna podela koja postoji među studentima FKM prema kriterijumu *zaposlenosti*. Jedna kategorija su studenti koji već rade (u medijima ili drugde), a druga su studenti koji nemaju radno iskustvo. Većina studenata treće i četvrte godine pripada prvoj kategoriji, dok su studenti prve i druge godine pretežno nezaposleni i bez novinarskog iskustva (prve dve generacije koje studiraju po bolonjskom sistemu). Kada nastavnici upoređuju ove dve grupe, uočavaju razlike među njima. Zaposleni studenti su bolji na vežbama iz praktičnih novinarskih predmeta, ali su slabiji po teorijskom znanju. Često ne poznaju etiku novinarstva i regulativu, a ponekad „robuju zahtevima redakcije“, plaše se da samostalno istražuju. Naprotiv, mladi studenti bez iskustva lakše prihvataju analitički i kritički pristup u razmišljanju, ali iskazuju slabije praktične rezultate. Ovo iskustvo opredeljuje upravu fakulteta da planira kombinaciju studentske prakse u raznim medijskim kućama, svake godine tokom studija.

Upoređujući studente novinarstva sa studentima ostalih grupa FKM, nastavnici ne primećuju velike razlike među njima. Ocenjuju ih generalno kao nadarene, sa intelektualnom radoznalošću, ali sa oskudnim znanjima iz opšte kulture ili veštinama kritičkog mišljenja.

Studenti FKM veruju da se na fakultetu neguje „duh zajedništva“ i solidarnosti. Uprava podstiče stvaranje jedinstvenog imidža i formiranje socijalnih mreža koje će biti aktuelne i nakon završetka studija.

Aktuelna je ideja osnivanja studentskog časopisa, ali još uvek nije realizovana. Trenutno funkcioniše književni klub na FKM.

FAKULTET ZA MEDIJE I KOMUNIKACIJE, UNIVERZITET SINGIDUNUM, BEOGRAD: Studijski program Novinarstvo

Fakultet za medije i komunikacije (FMK) je počeo s radom školske 2006/2007. godine. To je jedini privatni fakultet koji nudi trogodišnje osnovne studije novinarstva, uz dvogodišnje master studije.

Na FMK postoje dva smera: Novinarstvo, na kome se stiče zvanje *diplomirani novinar* i Komunikologija (mediji i komunikacije), koji omogućava sticanje zvanja *diplomirani komunikolog*. Prva godina studija je ista za studente oba smera.

Prve godine postojanja, Fakultet je raspisao konkurs za upis 90 studenata na prvu godinu. Uslov za upis je završena srednja škola. Prijemni ispit se sastoji od pismenog i usmenog dela. Pismenim delom se proverava „sposobnost rezonovanja, analize, sinteze i izražavanja kandidata, kao i njihova sposobnost da prenesu informaciju“. Drugi deo pismenog ispita proverava znanje engleskog jezika (esej od 300 do 400 reči). Usmenim ispitom se proverava veština komuniciranja, izražavanja i prezentacije, „motivacija, kao i adekvatnost profila za izabrani smer studija“.

Pored studenata prve godine, na studije je upisano 70 studenata treće godine. Ovo su studenti koji su već završili dve godine studija ili stekli uslov za upis treće godine na nekom srodnom fakultetu (uz eventualno polaganje diferencijalnih ispita).

Školske 2007/2008. godine planiran je upis 180 studenata. Školarina za jednu godinu studija iznosi 1990 evra, odnosno oko 160.000 dinara.

Nastavni program

Program studija novinarstva nastao je po modelu francuske škole CELSA. Sa francuskom školom su uspostavljeni partnerski odnosi, s planom da se u budućnosti omogući uzajamno priznavanje diploma. U skladu s programom francuske škole, u program FMK su uvedeni predmeti *Odnosi sa javnošću*, *Medijski konsalting* i *Ljudski resursi*.

Trogodišnje akademske studije su iskazane u ESPB bodovima, tako da ukupan broj bodova iznosi 180 +120 za oba studijska programa. Svi kursevi imaju po pet bodova, dok dvosemestralni kursevi (na primer *Remek-dela svetske književnosti*, *Remek-dela evropske filozofije* ili *Javno mnjenje i mediji*) imaju po 10 bodova. Na kraju studija radi se diplomski rad.

Prilikom izbora sistema studiranja po modelu 3+2, FMK se rukovodio idejom da studenti treba što pre da završe studije i da je reč o stručno orijentisanom programu. Sistem trogodišnjih osnovnih studija je ocenjen kao pragmatičniji u odnosu na četvorogodišnje.

Program sadrži velike mogućnosti izbora obrazovnih sadržaja. Naime, za studente novinarstva, nakon obaveznih 10 predmeta iz prve godine, obavezna su još samo tri predmeta – *Pisana štampa*, *Radio* i *Televizija*, kao i praksa u medijima.

Ostali predmeti su izborni, s tim što se predmeti biraju iz ponuđenog praktičnog modula, teorijskog modula, modula seminara i skupa od 16 teorijskih predmeta.

**Struktura nastavnog programa novinarstva
Fakulteta za medije i komunikacije**

Modul	Mogućnosti izbora
Obavezni stručni predmeti	Pisana štampa, Radio, Televizija, Praksa u medijima
Obavezni stručni modul, sa mogućnošću izbora	3 od 4 kursa (po 5 bodova)
Obavezni teorijski modul, s mogućnošću izbora	3 od 5 kurseva (po 5 bodova)
Obavezni predmeti prve godine	10 predmeta (60 bodova)
Izborni predmeti druge i treće godine	od 16 predmeta (po 5 ili 10 bodova)
Izborni seminari	2 od 9 (po 5 bodova)

Izbor kurseva i seminara se obavlja od ukupno 34 opcije. Fakultet planira da mogućnosti izbora još više proširi u narednim godinama. Možnosti izbora su tako velike da je program moguće završiti sa svega tri komunikološka kursa i sedam novinarskih, što bi ovaj program svrstalo kao program sa najnižim udelom stručnog obrazovanja.

Program se bazira na sledećim disciplinarnim i teorijskim područjima: semiologija, lingvistika, informatika, komunikologija, diplomatija, teorija umetnosti. Moglo bi se reći da su studijski programi osmišljeni tako da svojom paradigmatikom i metodološkom orijentacijom pripadaju studijama kulture, literature i umetnosti.

Za aktuelnu generaciju studenata treće godine postoji značajna verovatnoća da će dobiti dve diplome (studija novinarstva i studija komunikologije). Većina je pohađala obavezne kurseve na oba smera, između kojih ne postoji velika razlika – oko 20% sadržaja. Nešto veća diferencijacija dva smera se očekuje tek kod narednih generacija. Program Fakulteta je još u fazi definisanja, budući da on radi samo jednu godinu.

Kreatori programa ističu da program stavlja naglasak na široko obrazovanje, pismenost i razvijanje kritičkog mišljenja. Opšte obrazovanje podrazumeva znanja iz oblasti kao što su filozofija, literatura, umetnost, muzika. U fokusu je kulturološka dimenzija stručnog obrazovanja, koja obuhvata teoriju reprezentacija, poststrukturalistički pristup studijama kulture i umetnosti i rodne studije.

**Studijski program novinarstva FMK (Singidunum), prema vrstama kurseva
(označeni kursevi su obavezni, dok su svi drugi izborni)**

Opšti kursevi	ESPB bod	Komunikološko-medijjski	Bod	Praktični novinarski-Opšti	Bod
Engleski jezik I	5	Uvod u teorije informacije i komunikacije	5	Retorika i topika	5
Engleski jezik II	5	Sociologija mas-medija i novinarstva	5	Pisana štampa	5
Drugi strani jezik I	5	Psihologija medija/komunikacije	5	Radio	5
Drugi strani jezik	5	Marketing i komunikacija marke	5	Televizija	5
Remek-dela svetske književnosti	10	Analiza medijskog govora	10	Novinarska praksa	5
Struktura i stil	5	Reklama	5	Pisati i izveštavati	10
Znaci, slika i značenje	5	Pravo medija	10	Istraživačko novinarstvo	5
Od znaka do smisla	5	Komunikacija i kultura	10	Kreativno pisanje	5
Kultura pisane reči	5	Javno mnjenje i mediji	10	Video produkcija	5
Remek-dela evropske filozofije	10	Popularizacija nauke i mediji	5	Fotografija	5
Međunarodna politika	10	Politički marketing	5	Grafički dizajn	5
Metodologija nauka	5	Veština pregovaranja	5		
Jezik umetnosti	5				
Umetnost u kontekstu	5				
Jezik i društvo	5				
Svet muzike	5				
Moderna pop muzika	5				
Turbo folk	5				
Teorija filma	5				
Ženske studije i studije roda	5				
Drama i pozorišne umetnosti	5				
Uvod u procese informacija	10				
Ukupno	115		90		60

Kurikularni segment koji se odnosi na stručne sadržaje još uvek je u fazi dorade. U sadašnjoj fazi vidljivo je da su komunikološko-medijjski kursevi razrađeni od novinarskih. Osobnosti programa u odnosu na druge su kursevi video produkcije i grafičkog dizajna. Praktični novinarski kursevi su tradicionalni (štampa, radio, televizija), ali je praktični aspekt izvođenja nastave problematičan jer fakultet ne raspolaže sopstvenom opremom za izvođenje nastave. Kao prvi koraci popravljivanja uslova nastave planirani su kupovina studija za montažu i pokretanje studentskog časopisa.

Ove školske godine postoji jedan užestručni novinarski kurs namenjen studentima treće godine. Kurs *Istraživačko novinarstvo sa elementima teorije medija* namenjen je studentima oba smera na trećoj godini. Kurs traje 12 nedelja, sa fondom od 24 časa predavanja i 24 časa vežbi. Prema programu kursa, njegov cilj je da studenti „nauče da organizuju istraživanje – posebno iz oblasti ekologije, suočavanja sa istinom, ljudskih prava, zaštite životne sredine, održivog razvoja i pišu dobro organizovan, logički jasan, medijski efektan i gramatički ispravan tekst”. U nastavi se kao metode koriste istraživački rad, vežbanje pisanja i timski rad, a kroz grupne konsultacije sa nastavnikom se uvode drugi pojmovi vezani za medije i novinarstvo.⁸

Osnovni utisak predavača *Istraživačkog novinarstva* jeste da studenti treće godine malo znaju o medijima, čak i ako rade u medijskoj sferi ili su ranije studirali novinarstvo. U odnosu na studente prve godine, oni umeju da prepoznaju problem i lako se uključuju u nastavni proces. Zbog toga je ceo program kursa osmišljen tako da omogući uvid u razne vrste medija i pruži osnovna znanja o njihovom funkcionisanju (TV, štampa, internet). Osnovni princip rada je grupni rad. Formiraju se timovi od tri do šest studenata, a zadatak je da praktično rade istraživanje, odnosno da simuliraju istraživanje neke teme. U okviru kursa, studenti istražuju teme poput odnosa ekonomskih monopola i vlasti, finansijskih zloupotreba TV-kvizova itd. U konačnoj oceni uzima se u obzir stečeno znanje (test koji nosi 35%) ali i novinarski istraživački tekst (40%). Oni studenti koji ne rade praktični rad, obavezni su da napišu završni rad (teme: masovne komunikacije i društvo, značaj TV, novi mediji itd.) Na kursu se pojavljuju gostujući predavači. Plan je da se studenti upute u realna okruženja gde se novinari bave istraživačkim novinarstvom (npr. RTV B92).

Studenti imaju obavezu stažiranja na trećoj godini, dva puta po 15 dana, odnosno ukupno mesec dana ili najmanje 3 nedelje. Pre diplomskog rada oni brane izveštaj koji pišu nakon prakse, a stažiranje je uslov bez koga nije moguće diplomirati. Uspostavlja se saradnja sa medijskim kućama (Studio B), marketinškim kućama i kućama koje se bave konsaltingom. Moguće je da studenti stažiraju i u nekoj firmi po svom izboru.

Metode nastave i evaluacija znanja studenata

Na FMK postoji jednoobrazni sistem ocenjivanja u okviru kurseva. Konačna ocena se sastoji od nekoliko komponenata: 25% čini prisustvo na času, 35% čine

⁸ Nastavne jedinice kursa jesu: istraživačko novinarstvo, sloboda informisanja; istraživačko novinarstvo – zablude, simulakrumi i simulacije; teme istraživačkog novinarstva, posebno ekologija; proces istraživanja, 5 pitanja + zašto; izvori informacija, infobombe; dokumentacija i prezentacija, odgovornost medija; intervju, pravi i lažni intervju; TV prezentacija vesti i istraživanja; pravo na pristup informacijama; sinopsis, plan akcije i strategija istraživanja; struktura priče i jezik; štampa i elektronski mediji.

radovi, 40% je ocena na ispitu. Ovaj sistem studiranja stavlja naglasak na kontinuirani rad studenta i praćenje razvoja tokom celog kursa. Zbog toga se prisustvo na času posebno vrednuje. Studenti mogu da izostanu tri puta godišnje. Ako nemaju ispunjenu kvotu dolazaka, ocena se smanjuje za 25%. Najveći broj ispita se polaže pismenim putem. Veliku važnost imaju radovi (seminari, projekti itd.). Oni se rade tokom celog kursa i predstavljaju preduslov za izlazak na ispit. Naglasak je na praktičnom aspektu, tako da studenti konstantno dobijaju zadatke koje treba da obave tokom kursa.

Postoji jedinstvena politika u vezi sa udžbenicima, a svi nastavnici se pridržavaju pravila da se ne koriste udžbenici, već spisak literature, uz eventualnu kompilaciju tekstova („reader“).

Na kraju studija studenti rade diplomski rad, ali tokom studija, već od druge godine, naročito na trećoj, uvode se tzv. *projekti* koji se obavljaju uglavnom kroz timski rad. Time se ojačava praktični aspekt nastave i praktikuje vid kolaborativnog učenja. Timovi se sastavljaju od iskusnih studenata (zaposleni u medijima i sl.) i studenata prve godine koji nemaju iskustva.

Trenutno studenti rade na nekoliko projekata, od kojih se jedan odnosi na ljudska prava, a drugi na istraživanje o položaju Roma. U okviru FMK postoji Centar za medije i komunikacije koji je zamišljen kao istraživački centar koji bi realizovao istraživačke projekte.

Fakultet poseduje biblioteku sa više od 1000 jedinica, ali i pristup biblioteci Univerziteta Singidunum. Studenti FMK mogu da koriste Računarski centar Univerziteta Singidunum. Uprava planira proširenje prostora u narednoj školskoj godini, kao i dostupnost studija za izradu dokumentarnih filmova.

Na fakultetu se obavlja organizovana evaluacija nastave, i to na nivou celog univerziteta. Većina predavača sprovodi evaluaciju za svoje kurseve, kao deo interne provere kvaliteta nastave. Najčešće se obavlja u formi upitnika na kraju kursa.

Nastavni kadar

Uprava FMK ističe da ima razumevanja za propise koji nalažu da na fakultetu mora biti 70% stalno zaposlenih nastavnika, ali smatra da je teško pronaći dovoljno nastavnika kako bi se ovaj zahtev zadovoljio, posebno zbog toga što fakultet želi da uvede nov pristup i metode nastave.

Osnovni zahtev koji se postavlja pred nastavnike je stalna inovacija sadržaja nastave. Od njih se očekuje da ponude novu „temu“ svakog semestra, u okviru oblasti za koju su angažovani. To znači da se predavanja istog profesora mogu veoma razlikovati od jedne do druge školske godine.

Nastavnici imaju obavezu da stalno rade sa studentima, a način rada se približava mentorskom radu. Na primer, student dobije zadatak da napiše seminarski rad i prvo plan ili nacrt rada pošalje profesoru elektronskom poštom, koji

ga pregleda i daje primedbe i sugestije da bi potom student napravio konačnu verziju rada. Insistira se na stalnoj komunikaciji između profesora i studenata, tako da se svi problemi rešavaju u toku nastave.

Nastavnici navode da imaju odličnu saradnju sa kolegama (u pitanju je mali kolektiv) i da se programi pojedinih kurseva usaglašavaju kako bi se izbegla preklapanja. Studenti zapažaju da je materija dobro povezana i da nema raskoraka među kursevima.

Odnos nastavnika sa akademskim zvanjima i onih sa profesionalnim iskustvom je pola-pola. Ljudi iz prakse ulaze u nastavu iz raznih područja, naročito za kurseve kao što su *Istraživačko novinarstvo*, *Odnosi sa javnošću*, *Strateški marketing*, *Kreativno pisanje*, i kursevi posvećeni filmu i muzici. FMK planira unapređivanje kadrovskih potencijala u narednoj školskoj godini.

Uprava FMK ističe da bi bile poželjne promene u zakonodavstvu koje bi omogućile veću ulogu praktičara umesto insistiranja na zapošljavanju ljudi koji imaju isključivo akademsku karijeru.

Studenti

Ove školske godine na FMK postoje dve kategorije studenata koje se značajno razlikuju. Upisano je 90 studenata na prvu godinu i 70 na treću godinu studija. Studenti treće godine su uglavnom već zaposleni i većina njih radi u medijima, dok većina studenata prve godine nije zaposlena.

Stariji studenti su ili direktno prešli sa nekog drugog fakulteta gde su završili dve godine studija (fakulteti društvenog usmerenja) ili su u međuvremenu napravili pauzu u studiranju. Većina ima uglavnom loše prethodno iskustvo studiranja i veoma je zadovoljna načinom studiranja na FMK i bliskim profesionalnim odnosom sa nastavnicima. Njihov osnovni motiv je da „sertifikuju“ znanje koje su ranije stekli u medijima ili na drugim fakultetima. Ovi studenti su svesni toga da je korisno steći što više „ljudskog kapitala“, naročito ako se to može izvesti bez prevelikih teškoća. Zbog toga većina planira da diplomira na oba smera koja nudi FMK. Nastavnici smatraju da najbolje studente predstavljaju oni sa iskustvom rada u medijima, jer najbolje primaju ono što im se prenosi i znaju šta im nedostaje.

Studenti prve godine dolaze iz raznih srednjih škola, sa veoma neujednačenim i često nezadovoljavajućim znanjem (privatne škole, završene škole u inostranstvu i sl.) ili nakon neuspešnog upisa nekih umetničkih fakulteta. Prema zapažanjima nastavnika, na početku studija veruju da studiranje na privatnom fakultetu mora biti lakše nego na državnom fakultetu, ali kasnije pokazuju motivaciju i želju za napredovanjem. Kod njih je primetan i problem navikavanja na novi režim studiranja – aktivna nastava je za njih iznenađenje, kao i princip studiranja bez udžbenika, ali se brzo navikavaju na način rada drugačiji od srednjoškolskog.

Obe grupe rado prihvataju ideju izgradnje „duha fakulteta“ i shvatanja studiranja kao „zajedničkog projekta“ svih na fakultetu.

AKADEMIJA LEPIH UMETNOSTI, BEOGRAD Studijski program Novinarstvo

Akademija lepih umetnosti, odnosno Fakultet scenskih i primenjenih umetnosti, počela je s radom 1997. godine. Tada je to bio prvi privatni fakultet umetnosti u Srbiji.

Na samom početku, pored smerova za glumu, muziku, likovne i primenjene umetnosti, formiran je i smer za studije menadžmenta u umetnosti. U okviru ovog programa studenti su imali predmet Novinarstvo, koji se izučavao na trećoj i četvrtoj godini studija, i koji je bio usmeren na sticanje novinarskih znanja za potrebe rada u kulturi i umetnosti.

Od školske 2006/2007. godine, novinarstvo je poseban, zaokružen studijski program, četvorogodišnjeg trajanja, u okviru smera Menadžment u umetnosti. Dok je raniji program omogućavao studentima koji su branili diplomski ispit iz novinarstva da steknu zvanje *diplomirani menadžer masovnih medija – novinar*, novi program omogućuje sticanje zvanja *novinar*.

Jedno vreme Akademija je bila u sastavu Univerziteta Singidunum, ali je ponovo postala samostalna institucija. Postoje ambicije o prerastanju Akademije u univerzitet.

Studijski programi ostvaruju se u okviru još dva smera – Menadžment masovnih medija i Menadžment umetničke produkcije. Program smera Menadžment u umetnosti trenutno nudi samo osnovne akademske studije novinarstva, dok master studije nisu predviđene.

Prijemni ispit je isti za sve smerove, sastoji se od sledećih segmenata: test opšte kulture i informisanosti (60 bodova), esej na zadatu temu (20 bodova), intervju i opšti uspeh u srednjoj školi (20 bodova).

Školske 2006/2007. godine upisano je 28 studenata na studijski program Novinarstvo (24 studenta i 4 studentkinje). Skoro trećina studenata je već zaposlena kao novinari. Konkursom za 2007/2008. školsku godinu planiran je upis 170 studenata na smer Menadžment u umetnosti, od toga 50 na novinarstvo, 60 na Menadžment masovnih medija i 60 na Menadžment umetničke produkcije. Školarina je iznosila 1200 evra, a za sledeću godinu je povećana na 1500 evra.

Nastavni program

Program je usklađen sa opštom orijentacijom fakulteta (umetnost i menadžment u umetnosti). Prva godina studija je zajednička za sva tri smera (Novinarstvo, Menadžment masovnih medija, Menadžment umetničke produkcije). Program novinarstva je najbliži sa programom menadžmenta masovnih medija. Razlika u ispitima iznosi oko 10 posto.

Novi program koji je ponuđen za 2007/2008. godinu uvodi male izmene (izborni predmeti na trećoj i četvrtoj godini).

Program je dominantno menadžerski i umetnički orijentisan, a među kursevima koji ne spadaju u ovu grupu postoji svega nekoliko: *Osnovi politike, Međunarodni odnosi, Nacionalna istorija i strani jezik.*

Studijski program novinarstva Akademije lepih umetnosti

Opšti kursevi	ESPB bod	Komunikološko-medijski	Bod	Praktični novinarski –Opšti	Bod
Osnovi računarstva	4	Komunikologija	8	Osnovi novinarstva	10
Kadrovski menadžment	8	Odnosi s javnošću	4	Retorika i stilistika	10
Osnovi menadžmenta	8	Teorija medija	10	Interpretativno-istraživačko novinarstvo	10
Organizacija marketinga	6	Informacioni sistemi	6	Praktično novinarstvo	10
Marketing	6	Javno mnjenje	10		
Engleski jezik I	4	Istorija novinarstva	8		
Engleski jezik II	4	Etika novinarstva	6		
Pregled istorije umetnosti	4	Menadžment masovnih medija	8		
Književnost	6				
Osnovi politike	8				
Poslovno planiranje	4				
Poslovna etika	4				
Poslovna informatika	6				
Sociologija kulture	4				
Dramska umetnost	6				
Međunarodni menadžment	2				
Međunarodni odnosi	6				
Nacionalna istorija	8				
Filmska umetnost	2				
Muzička umetnost	2				
Marketing-menadžment u umetnosti	6				
Umetnost i pravo	6				
Estetika	6				
Izborni predmet 1	4				
Izborni predmet 2	8				
Izborni predmet 3	8				
Ukupno	140		60		40

Novinarski i komunikološko-medijski predmeti su raspoređeni tokom celih studija. Oni čine manje od trećine kurikuluma. Praktični novinarski kursevi su malobrojni – ima ih četiri, na svakoj godini po jedan.

Mali udeo praktične nastave za sada nije nadoknađen praktičnim radom u medijima. Naime, praksa nije obavezna za studente novinarstva, mada jeste za studente medijskog menadžmenta. Ona se obavlja u RTS i traje tri nedelje tokom leta.

Akademija ima u planu da poveća udeo praktične nastave u programu. Ona je trenutno suočena s problemom nedostatka nastavničkog kadra. Većina profesora drži nastavu po ugovoru, a zaposleni su na drugim, uglavnom državnim univerzitetima. ALU ipak angažuje novinare i medijske profesionalce u nastavi (novinari iz Politike, Blica, RTS, TV Pink i B92). Od ukupnog broja nastavnika (desetak), njih pet je stalno zaposleno na ALU.

Uporedni pregled kurseva u studijskim programima novinarstva

Poglavlje sadrži tabelu sa uporednim pregledom kurseva koji čine nastavni program studija novinarstva na osam fakulteta u Srbiji: Fakultet političkih nauka u Beogradu (FPN), Filozofski fakultet u Novom Sadu (FF, NS), Filozofski fakultet u Nišu (FF, Niš), Filozofski fakultet u Kosovskoj Mitrovici (FF, KM), Fakultet humanističkih nauka u Novom Pazaru (FHN, NP), Fakultet za kulturu i medije Megatrend univerziteta u Beogradu (FKM, Mg), Fakulteta za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum u Beogradu (FMK, Sg) i Akademije lepih umetnosti u Beogradu (ALU).

Kako bi se stekao što bolji uvid u sličnosti i razlike između postojećih studijskih programa novinarstva, klasifikacija kurseva je obavljena ne samo prema njihovim nazivima već prema sadržaju u slučajevima kada su informacije o tome bile dostupne. Otuda su neki kursevi klasifikovani u istu kategoriju iako im se nazivi razlikuju.

Obavezni kursevi su označeni zvezdicom i žutom bojom, a izborni znakom x i zelenom bojom. Znak */2 označava da je nastavnom sadržaju posvećeno samo pola kursa, tj. da se u njemu kombinuju dva nastavna sadržaja. Na primer, ako program sadrži kurs *Stilistika i retorika*, koji su posebni predmeti na drugim fakultetima, on će imati ovaj znak u koloni za kurs *Stilistika* i za kurs *Retorika*.

Uporedni pregled kurseva u studijskim programima novinarstva

Kursevi	FPN	FF, NS	FF, Niš	FF KM	FHN NP	FKM Mg	FMK Sg	ALU
Novinarski praktični – opšti								
Teorija i tehnika novinarstva/Novinarski žanrovi/Teorija žanrova/ Pisati i izveštavati	**	**	*	*	*	*	*	*
Agencijsko novinarstvo	*	*	*	*				
Novinarstvo u štampi/Pisana štampa	*	*	*		**	*	*	*/2
Radijsko novinarstvo/Radio	*	*	*		*	*/2	*	*/2
Televizijsko novinarstvo/Televizija	*	*	*		*	*/2	*	*/2
Fotožurnalizam/Fotografija			X		X		X	
Internetsko/On-line novinarstvo	*	*			*			
Istraživačko novinarstvo		*	*		*		*	*/2
Desk i redakcije		*	*		*			
Uređivanje u medijima			*	*	*/2			
Stilistika/Novinarska stilistika	*	*	*	*		*/2		*/2
Jezik mas-medija i redakcija teksta		X						
Kreativno pisanje/čitanje, interpret.						*	X	
Retorika/ I topika	*	*	X	*		*/2	*	*/2
Radio montaža			X					
TV montaža			X					
Video produkcija							X	
Grafički dizajn							X	
Novinarski praktični –specijalistički								
Istraživačko novinarstvo u štampi	X							
Istraživačko novinarstvo na radiju	X							
Istraživačko novinarstvo na televiziji	X							
Novinarstvo i politika		X						
Sport i mediji		X						
Mediji za decu		X						
Mediji i nacionalne manjine		X						
Izveštavanje o javnim događajima					X/2			
Poseban izveštaj					X/2			
Izveštavanje o katastrofama i nesrećama		X						
Izveštavanje u kriznim i ratnim uslovima		X						
Izveštavanje o drugom		X						
Urednik novina/Urednik periodike					*/2			

Kursevi	FPN	FF, NS	FF, Niš	FF KM	FHN NP	FKM Mg	FMK Sg	ALU
Komunikološko-medijiski								
Uvod u novinarstvo/mas-medije/Mediologiju/Medijiski sistem Srbije	*	*	*/2		*	*		
Komunikologija /Teorije društvenog komuniciranja/ Teorije informacije i komunikacije	*	*	*	*	*	*	*	*
Mediji i društvo/Komunikologija II/Teorija medija	*	*						*
Analiza medija/Medijskog diskursa/ Medijaska analitika	*	*				*	*	
Mediji i različitost	*							
Sociologija masov. komunikacija/ Medija i novinarstva/Medijske produkcije		*	*				*	
Javno mnjenje/Psihologija javnog mnjenja/Javno mnjenje i mediji	*	X		*			*	*
Psihologija medija i komunikacije							*	
Informaciono-komunikac. sistemi/ Savremeni medijiski sistemi/Mediji	*		*	*				*
Globalni mediji						*		
Međunarodna komunikacija/ Interkulturalno komuniciranje i mediji			*	*				
Etika novinarstva/Javnog komuniciranja/Novinarska etika	*/2	*	*	*	*	*		
Medijsko pravo, regulativa	*/2	*	*/2				*	
Pravo novih medija	*							
Istorija mas-medija/Istorija kulture i medija/ Istorija novinarstva/srpskog novinarstva.			*/2		**	*		*
Komunikacija i kultura/ Mediji i industrija kulture				*			*	
Popularizacija nauke i mediji							*	
Menadžment medija/Menadžment u novinarstvu	*	*		*				**
Medijski marketing/ Marketing u kulturi i medijima/ Marketing i komunikacija marke						*	*	
Političko komuniciranje	*							
Politički marketing	*	X					*	
Odnosi s javnošću	*	X		*		*		*
Reklama/Propaganda i reklame				*			*	
Prikriveno oglašavanje		X						
Kultura komuniciranja			*					
Neverbalno komuniciranje			X					
Debata/Veština pregovaranja		X					X	
Savremene medijske tehnologije			*					

Opšteobrazovni i matični – specijalizovani	naučne oblasti	FPN	FF, NS	FF, Niš	FF KM	FHN NP	FKM Mg	FMK Sg	ALU
Prvi strani jezik 1/Engleski	Filologija: Strani jezik, maternji	*	*	*	*	*	*	*	*
Prvi strani jezik 2/Engleski		*	*	*	*	*	*	*	*
Prvi strani jezik 3/Engleski		*	*	*	*	*	*	*	*
Prvi strani jezik 4/Engleski		*	*	*	*	*	*	*	*
Prvi strani jezik 5/Engleski		*	*	*	*	*	*	*	*
Prvi strani jezik 6/Engleski		*	*	*	*	*	*	*	*
Prvi strani jezik 7/Engleski		*	*	*	*	*	*	*	*
Prvi strani jezik 8/Engleski		*	*	*	*	*	*	*	*
Drugi strani jezik 1				*				*	*
Drugi strani jezik 2				*				*	*
Drugi strani jezik 3							*		
Srpski jezik					*/2				
Ortoepija i ortografija jezika/Pra-vopis			*	*					
Morfosintaksa			*						
Leksikologija i frazeologija jezika			*						
Lingvistika teksta			*						
Osnovi filozofije/ Filozofija/ /Remek-dela evropske filozofije	Društveno- humani- stičke nauke	*	x		*			*	
Estetika							*		*
Osnovi prava/Uvod u pravo				x	*/2	*	*		
Osnovi sociologije/Sociologija			*	x	*	*	*		
Socijalna psihologija			*		*	*			
Sociologija kulture/Sociologija kulture i umetnosti						*	*		*
Antropologija, Politička/Soci- jalna /Sociokulturna			*	x	x		**		
Religije savremenog sveta					*				
Verske zajednice u Srbiji				x					
Osnovi ekonomije/ Ekonomija/ Politička ekonomija			*	x	x			*	
Savremena politička ekonomija			*						
Međunarodna ekonomska poli- tika							x		
Demografija							x		
Etnologija							***		
Politička geografija				x					
Nacionalna istorija						*			*
Istorija Balkana i Srednje Evrope/ Savremena istorija Balkana				x	x				
Evropska kulturna istorija				x					
Usmena i pisana kultura				x					
Vizuelna kultura				x					

Opšteobrazovni i matični – specijalizovani	Društveno- humani- stičke nauke	FPN	FF, NS	FF, Niš	FF KM	FHN NP	FKM Mg	FMK Sg	ALU	
Istorija kulture i civilizacije /Isto- rija umetnosti /Istorija pozorišta	Društveno- humani- stičke nauke		x			**	*		*	
Istorija srpske kulture			x							
Tokovi kulturne istorije u višenacionalnoj Vojvodini 18–20. veka			x							
Uvod u romologiju			x							
Kultura i književnost postmod- ernizma			x							
Književnost/Remek-dela svetske književnosti/Knjiž. novinarstva			x		*/2	**		*	*	
Ekologija/Socijalna ekologija			x	x						
Metodologija socijalnih istraživanja/Metodologija nauka			x			*		x		
Ženske studije i studije roda/ Uvod u rodne studije			x					x		
Kritičko mišljenje					*					
Osnovi politike		Politi- čke nauke								*
Politički sistem Srbije /Državno uređenje Srbije				*	*		*			
Uvod u političke nauke				*				x		
Istorija političkih teorija				**						
Savremena politička teorija				*						
Uporedna politika/Savremeni politički sistemi			*	*						
Politički sistem EU			*							
Javna uprava			*							
Politička sociologija			*			*				
Pol. sociologija savremenog društva			*							
Međunarodni odnosi /Međ. politika			*				x	*	*	
Osnovi metodolog. političkih nauka			*							
Metodologija politikoloških istraživanja sa statistikom			*							
Ljudska prava							*			

Biznis plan/Poslovno planiranje	Poslovne studije					*			*
Osnovi marketinga/Marketing						*			*
Strategija marketinga						*			*
Ekonomika poslovanja						*			
Osnovi menadžmenta						*	*		*
Kadrovski menadžment, upravljanje ljudskim resursima						*	*		*
Marketing-menadžment u umetnosti									*
Poslovna informatika							*		*

Opšteobrazovni i matični-specijalizovani	Poslovne studije	FPN	FF, NS	FF, Niš	FF KM	FHN NP	FKM Mg	FMK Sg	ALU	
Poslovna korespondencija							*			
Poslovno pravo							*			
Poslovna etika									*	
Pravo intelektualne svojine							*			
Interkulturalni menadžment							*			
Međunarodni menadžment									*	
Upravljanje istraživanjem i razvojem							*			
Teorija kulture/Teorija stvaralaštva	Studije kulture i umetnosti	*			*		*			
Teorija filma/ Filmska umetnost									X	*
Drama i pozorišne umetnosti/ Dramska umetnost									X	*
Jezik i društvo									*	
Javni govor									X	
Kultura pisane reči									X	
Struktura i stil									*	
Znaci, slika i značenje									*	
Jezik umetnosti									*	
Od znaka do smisla									*	
Umetnost u kontekstu									*	
Svet muzike/Muzička umetnost									X	*
Moderna pop muzika									X	
Turbo folk									X	
Umetnost i pravo										*
Informatika/Informatička pismenost/ Računarstvo/ Računarske tehnologije/Digitalne komunikacije		ICT	*	*	*	*	*	*	*	*
Informacioni sistemi						*			*	
Statistika	Drugo				*					

Stavovi i ocene urednika i istaknutih novinara o visokom obrazovanju novinara

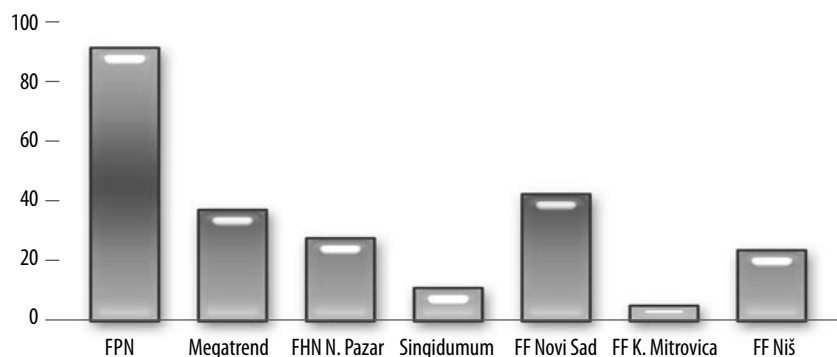
Anketiranje istaknutih novinara i urednika vodećih medija u Srbiji predstavlja nezaobilazan deo istraživanja o obrazovanju novinara. Kao ljudi iz prakse sa višegodišnjim profesionalnim iskustvom i iskustvom rada sa novinarima početnicima, oni predstavljaju svojevrsan stručni žiri i neku vrstu spoljnog kriterijuma u validaciji podataka dobijenih iz drugih izvora. U trenutnim okolnostima, to su pojedinci koji su najpozvaniji da daju svoju ocenu kako fakultetskog obrazovanja novinara – bilo na osnovu ličnog iskustva ili iskustva mladih novinara sa kojima se susreću – tako i ocenu o poželjnim pravcima promena i elementima koji bi mogli uticati na poboljšanje studija novinarstva. Najzad, njihovo mišljenje, iz ugla potencijalnih poslodavaca, o znanjima i veštinama koje očekuju od novinara početnika, tj. svojevrsnom idealnom profilu mladog novinara, kao i glavnim nedostacima visokog obrazovanja novinara uopšte, predstavlja dragocen izvor podataka za kreatora kurikuluma i za podizanja nivoa kvaliteta novinarske profesije u celini.

Procena kvaliteta univerzitetskih studija novinarstva

Na početku školske 2006/2007. godine novinarstvo se u Srbiji moglo studirati na devet fakulteta.⁹ Osim na Fakultetu političkih nauka (FPN), sve studije novinarstva počele su 2003. godine ili kasnije. Budući da na većini fakulteta prva generacija studenata još nije završila studije, većina urednika nije upoznata s postojanjem studija novinarstva na nekima od njih. Od mogućih devet fakulteta, najveći broj urednika zna da se studije novinarstva ostvaruju na jednom (22%) ili na dva fakulteta (34%), dok svega nešto više od trećine (36%) navodi da zna za tri i više fakulteta.

⁹ To su: Fakultet političkih nauka u Beogradu, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Filozofski fakultet u Nišu, Filozofski fakultet u Kosovskoj Mitrovici, Fakultet humanističkih nauka u Novom Pazaru (sa odeljenjima u Beogradu, Nišu i Subotici), Fakultet za kulturu i medije (Megatrend univerzitet) u Beogradu, Fakultet za medije i komunikacije (Singidunum univerzitet) u Beogradu, Akademija lepih umetnosti u Beogradu i Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja u Beogradu (strukovne studije sportskog novinarstva).

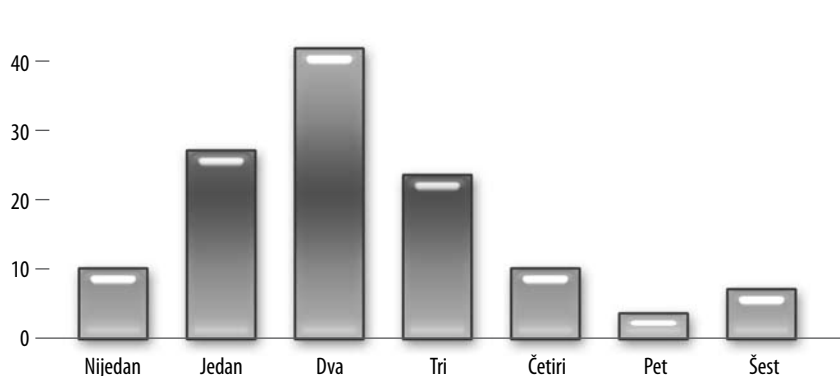
Broj novinarskih fakulteta za koje urednici znaju (%)

Skoro svaki deseti urednik (8%) nije naveo ime nijednog fakulteta na kome se može studirati novinarstvo. Nijedan od 100 ispitanika nije naveo sve fakultete na kojima postoje studije novinarstva.

Urednici najčešće znaju za studije novinarstva na Fakultetu političkih nauka (88%), koji ima najdužu tradiciju u obrazovanju novinara i koji je doskoro bio jedina institucija te vrste u zemlji. Potom sledi Filozofski fakultet u Novom Sadu (44%), Fakultet za kulturu i medije (Megatrend univerzitet) (36%), Fakultet humanističkih nauka u Novom Pazaru (27%) i Filozofski fakultet u Nišu (23%). Tek svaki deseti urednik pominje Fakultet za medije i komunikacije (Univerzitet Singidunum) (10%), a svaki dvadeseti Filozofski fakultet u Kosovskoj Mitrovici (5%).

Broj urednika koji znaju za fakultetske studije novinarstva (%)

Navedeni podaci su značajni iz dva razloga. Prvo, oni ukazuju na slabu vezu između fakulteta i medija, tj. odsustvo formalnih i neformalnih odnosa fakulteta i pojedinih medija (studentska praksa, gostovanje ljudi iz medija kao predavača i sl.), što naročito važi za fakultete koji su skoro počeli s radom. S druge strane, najčešće navode FPN (što je razumljivo, jer najveći broj fakultetski obrazovanih ispitanika potiče sa ovog fakulteta), ukazuje na to da kada urednici govore o visokom obrazovanju novinara, njihov najčešći referentni okvir za ocenu studija u celini jesu studije novinarstva na FPN. Drugim rečima, bilo da hvale ili kritikuju obrazovanje novinara u celini, najveći broj urednika zapravo hvale ili kritikuju studije novinarstva na FPN, jer ili ne znaju da postoje i druge studije novinarstva, ili te druge slabo poznaju jer nisu imali iskustvo rada sa njihovim diplomcima.

Urednici su, u apsolutnoj većini, nezadovoljni kvalitetom fakultetskih studija novinarstva u našoj zemlji. Prosečna urednička ocena studija novinarstva u celini, na skali od jedan (najniža ocena) do pet, iznosi 2,4. Preciznije, 92% anketiranih urednika daje ocenu 3 i niže, tek svaki deseti (8%) daje ocenu iznad 3 (samo u jednom slučaju ta ocena je 5).

Razlozi za nezadovoljstvo su brojni. Kao najslabiju stranu univerzitetskog obrazovanja novinara urednici ipak daleko najčešće izdvajaju premalo praktične nastave na fakultetu i prakse uopšte (47% urednika). Sličan, mada ređe navođen, prigovor jeste nedovoljna povezanost studija sa profesionalnom praksom (9%). Deo urednika problem vidi u nedovoljnom opštem obrazovanju studenata (9%), lošem nastavnom kadru (7%), pre svega nedostatku predavača sa iskustvom praktičnog rada, kao i u zastarelosti gradiva i staromodnosti studija (4%) i u nedostatku specijalizacije (3%). Kao druge slabe strane, iako u malom broju, urednici navode odsustvo kritičkog mišljenja, nerazvijenost etike, nepoznavanje pravno-političkog i ekonomskog sistema, niske kriterijume za upis studenata, prevelik broj fakulteta, a malo mogućnosti za zapošljenje, slabu konkurenciju među fakultetima.

Najslabije strane visokog obrazovanja novinara

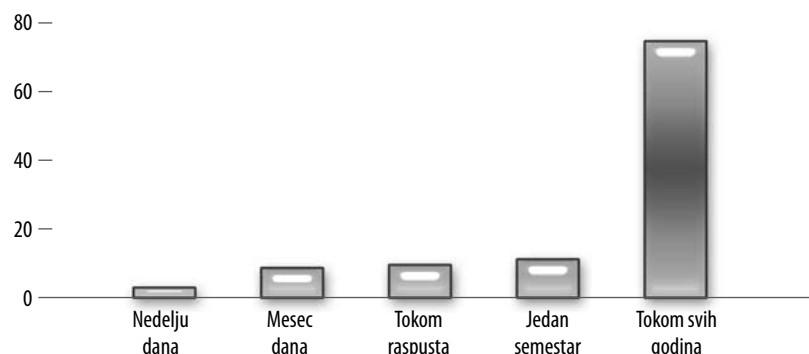
	Procenat
Previše teorije, malo praktične nastave	47%
Nedovoljna povezanost sa praksom	9%
Nedovoljno razvijanje opšte kulture	9%
Loš nastavni kadar, nedostatak predavača sa praksom	7%
Zastarelost, staromodnost, nepačenje savremenih trendova	4%
Nedovoljno specijalizacije	3%
Odsustvo kritičkog mišljenja	3%
Nerazvijenost etike	1%
Nepoznavanje pravno-političkog i ekonomskog sistema	1%
Niski kriterijumi za upis studenata	1%
Prevelik broj fakulteta, a malo mogućnosti za zapošljenje	1%
Slaba konkurencija među fakultetima	1%
Bez odgovora	10%

Najslabije strane visokog obrazovanja novinara

	Procenat
Previše teorije, malo praktične nastave	47%
Nedovoljna povezanost sa praksom	9%
Nedovoljno razvijanje opšte kulture	9%
Loš nastavni kadar, nedostatak predavača sa praksom	7%
Zastarelost, staromodnost, nepačenje savremenih trendova	4%
Nedovoljno specijalizacije	3%
Odsustvo kritičkog mišljenja	3%
Nerazvijenost etike	1%
Nepoznavanje pravno-političkog i ekonomskog sistema	1%
Niski kriterijumi za upis studenata	1%
Prevelik broj fakulteta, a malo mogućnosti za zapošljenje	1%
Slaba konkurencija među fakultetima	1%
Bez odgovora	10%

Praksa u medijima, po mišljenju urednika, treba da bude obavezni deo studiranja. Među urednicima postoji opšta saglasnost u vezi sa trajanjem prakse.

Koliko treba da traje studentska praksa? (%)

Većina urednika (69%) smatra da praksa ne treba da bude usko ograničena na kratak (sedam, mesec dana) ili duži vremenski period (tokom raspusta, jedan semestar) već da ona mora biti sastavni deo studija, tj. mora postojati tokom svih godina studija.

Slično velikoj saglasnosti u vezi sa slabim stranama visokog obrazovanja novinara, postoji i urednička saglasnost po pitanju njegovih najjačih strana. Polovina anketiranih urednika (50%) smatra da je najbolja strana obrazovanja široka teorijska osnova koju studenti stiču tokom studija i visok nivo opšte obrazovanosti s kojom odlaze s fakulteta. S druge strane, tek desetina urednika (10%) smatra da je ovladavanje osnovnim tehnikama novinarskog rada najbolja strana fakultetskog obrazovanja novinara.

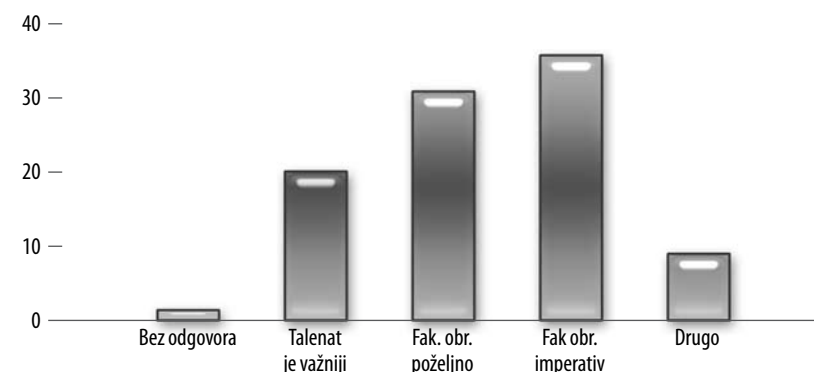
Najjače strane visokog obrazovanja novinara

	Procenat
Opšte obrazovanje, široka teorijska osnova	50%
Dobra osnova za profesiju, tehnika novinarskog rada	10%
Kvalitetan nastavni kadar	3%
Kontakt sa ljudima iz većine medija	2%
Osavremenjenost nastave	2%
Povećana zastupljenost istraživačkog novinarstva	1%
Razvijanje osećaja odgovornosti	1%
Izučavanje savremenih informacionih tehnologija	1%
Bez odgovora	28%

Mali broj urednika kao najbolje aspekte univerzitetskog obrazovanja novinara ističe kvalitetan nastavni kadar, razvijanje osećaja odgovornosti kod budućih novinara i moderne metode nastave. Ipak, neki urednici smatraju da je pohvalno što je u nastavi povećana zastupljenost istraživačkog novinarstva, što se u njoj pažnja posvećuje savremenim informacionim tehnologijama i što ona omogućuje uspostavljanje kontakata sa ljudima iz profesije i vodećih medija.

Većina urednika smatra da se novinarstvo ne može svesti na talenat i motivisanost. Trećina urednika (37%) smatra da je visoko obrazovanje imperativ u današnje vreme; približno isti broj (32%) misli da je fakultetsko obrazovanje poželjno, dok svaki peti urednik (21%) veći značaj pridaje talentu i motivaciji.

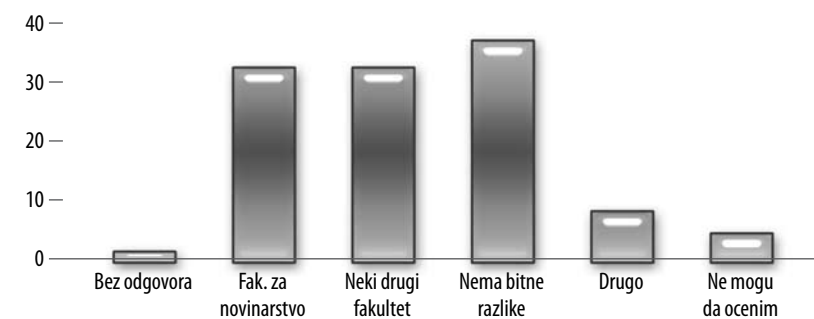
Procena važnosti fakultetskog obrazovanja za uspešnu karijeru (%)

Referentni okvir za procenu važnosti fakultetskog obrazovanja novinara jeste, pre svega, lično obrazovanje. Svega 10% anketiranih, čije je formalno obrazovanje na nivou srednje škole, smatra da je visoko obrazovanje neophodno za novinara u današnje vreme. Obrnuto, 12% fakultetski obrazovanih veći značaj pridaje talentu i motivaciji nego fakultetskom obrazovanju.

Međutim, fakultetsko obrazovanje jednog novinara, za urednike ne znači nužno diplomu studija novinarstva. Naime, najveći broj urednika (32%) smatra da za uspešnu novinarsku karijeru nije presudno da pojedinac završi fakultet na kome se studira novinarstvo, delom verovatno u kontekstu opšteg nezadovoljstva ovim fakultetima. Preciznije, moglo bi se reći da postoje tri „škole mišljenja“: jedna koja zagovara studiranje novinarstva (28%); druga, jednako brojna, grupa koja smatra da je bolje studirati neki drugi fakultet (28%) i treća, najbrojnija grupa (32%), koja misli da, u suštini, i nema bitne razlike uzimajući u obzir vrstu fakulteta.

Koji fakultet treba da završi neko ko želi da bude novinar? (%)

Kao i u slučaju procene važnosti visokog obrazovanja, kvalitet suda o poželjnoj vrsti studija za novinare zavisi od vrste fakulteta koju je pojedinac završio. Urednici koji su sami diplomirali na Fakultetu političkih nauka u većini (55%) smatraju da je za budućeg novinara bolje da pohađa studije novinarstva. Ostali urednici veći značaj daju nekoj drugoj vrsti fakulteta ili tvrde da nema bitne razlike.

U skladu s tim je i relativno potcenjivanje fakultetskog obrazovanja od strane urednika i istaknutih novinara, kako uloge koju je ono imalo u njihovoj uspešnoj karijeri, tako i značaja koje ono ima za generacije novinara koji dolaze. Među faktorima koji su najviše uticali na njihovu profesionalnu karijeru, urednici stavljaju obrazovanje na treće mesto (13% ga ističe kao najvažnije), posle lične motivisanosti (26%) i zanatskog usavršavanja kroz praksu (22%).

Uopšteno posmatrano, urednici mnogo veći značaj pridaju faktorima koji deluju nakon završetka fakulteta i koji uključuju stalno dalje usavršavanje kroz praksu, nego samim studijama novinarstva. Ukratko, za njihov uspeh odgovorna je (intrinzička) motivacija za profesiju i stalno samousavršavanje.

Urednici slično procenjuju i značaj analiziranih faktora u profesionalnom razvoju današnjih novinara koji tek započinju karijeru. Obrazovanje, po njima, ni danas nema ništa važniju ulogu. Oni presudnu ulogu pridaju zanatskom usavršavanju kroz praksu, stalnom stručnom obrazovanju i ličnoj motivisanosti.

U proceni uticaja navedenih činilaca na ličnu karijeru i na današnje novinare, uočava se bitna razlika: urednici daju manji značaj ličnoj motivaciji za uspešnu karijeru današnjih novinara (razlika od 20 procentnih poena), a veći značaj permanentnom stručnom (8 poena) i fakultetskom obrazovanju (5 poena).

Sa stanovišta urednika, prototip osobe koja će postati dobar novinar je fakultetski obrazovana osoba (bez obzira na vrstu fakulteta), zainteresovana i motivisana za novinarsku profesiju i za trajno usavršavanje u susretu sa praksom i u skladu sa zahtevima koje praksa postavlja.

Faktori koji utiču na uspešan profesionalni razvoj

Lična karijera	Procenat	Mladi novinari	Procenat
Lična motivisanost	52%	Zanatsko usavršavanje kroz praksu	40%
Zanatsko usavršavanje kroz praksu	44%	Permanentno stručno obrazovanje	33%
Univerzitetsko obrazovanje	26%	Lična motivisanost	32%
Permanentno stručno obrazovanje	25%	Univerzitetsko obrazovanje	31%
Lične osobine	23%	Lične osobine	27%
Talenat	14%	Talenat	14%
Specijalizacija za određenu temu ili oblast	5%	Specijalizacija za određenu temu ili oblast	12%
Podrška interesnih grupa	0%	Podrška interesnih grupa	1%

* Zbir procenata je veći od 100 jer je bilo moguće dati više odgovora.

Praktične implikacije gornje analize najbolje se vide u izboru kriterijuma kojima se urednici vode u situaciji zapošljavanja novinara početnika. Tek svaki peti urednik (19%) pominje visoko obrazovanje kao relevantan kriterijum za izbor između mogućih kandidata, a samo jedan anketirani navodi prosečnu ocenu tokom studiranja kao pokazatelj potencijalnog kvaliteta.

Najvažniji kriterijumi za zapošljavanje mladog novinara

	Procenat
Probni rad	85%
Uspeh na testu znanja i veština	47%
Fakultetska diploma	19%
Preporuke	12%
Iskustvo neprofesionalnog novinarskog rada	9%
Započete studije novinarstva	2%
Prosečna ocena tokom studiranja	1%
Bez odgovora	25%

* Napomena: zbir procenata je veći od 100 jer je bilo moguće dati više odgovora

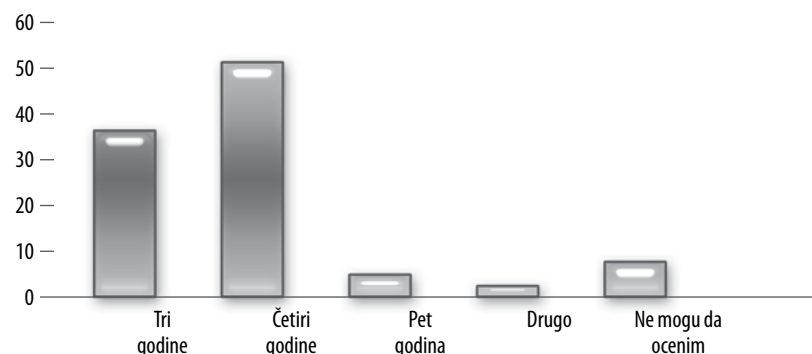
Daleko najvažniji kriterijum koji navodi velika većina anketiranih urednika (85%) jeste probni rad kao praktična manifestacija sposobnosti potencijalnog kandidata koji predstavlja razumnu kompenzaciju za nepoverenje i nezadovoljstvo prema fakultetskom obrazovanju novinara. Drugim rečima, urednicima ne znači mnogo činjenica da je neko završio novinarski (ili bilo koji drugi) fakultet; daleko važnije za njih je šta konkretan pojedinac ume da uradi, što se proverava probnim radom ili testom znanja i veština.

Reforma visokog obrazovanja u skladu sa bolonjskim procesom

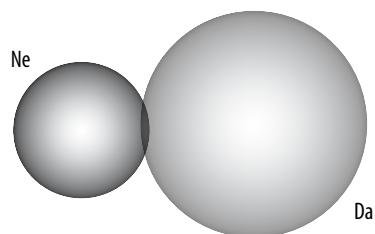
Izuzev Filozofskog fakulteta u Nišu i Fakulteta za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum, svi drugi fakulteti na kojima se može studirati novinarstvo organizovali su studije po principu 4+1 – četiri godine osnovnih studija i jedna godina diplomskih, tj. master studija.

Opšteprihvaćena koncepcija osnovnih studija novinarstva u trajanju od četiri godine u skladu je s mišljenjem istaknutih novinara i urednika o optimalnom trajanju studija. Polovina anketiranih (51%) smatra da su četvorogodišnje studije pravi model ako se posmatraju specifičnosti novinarstva kao profesije, nasuprot trećini (36%) koja se zalaže za studije novinarstva u trajanju od tri godine i zanemarljivom delu ispitanika (4%) koji smatra da je novinare potrebno obrazovati pet godina.

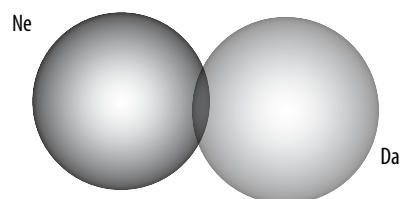
Procena optimalnog trajanja studija novinarstva (%)

Dva od tri urednika smatraju da treba da postoje master studije novinarstva (64%). U vezi sa doktorskim studijama novinarstva, mišljenja su podeljena: nešto veći broj ispitanika smatra da treba da postoje i doktorske studije (46%) od onih koji se protive toj ideji (40%).

Treba li da postoje master studije?

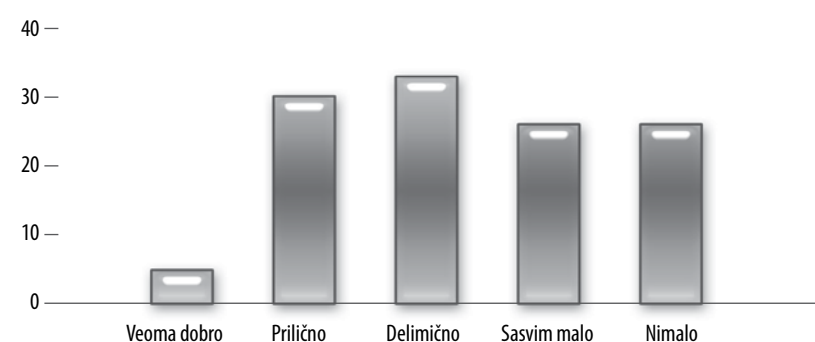
Treba li da postoje doktorske studije?

Preferiranje (osnovnih) studija u trajanju od četiri godine i prihvatanje master studija govori da se i urednici, posredno, zalažu za model 4+1 kao najadekvatniji.

Međutim, nema saglasnosti i nejasno je šta bi, po mišljenju urednika, trebalo da bude osnovni pravac reforme u obrazovanju novinara. U situaciji izbora između veće specijalizacije za različite vrste medija (štampa, radio ili TV) i programa koji bi studente pripremali i za novinarsko i za njemu srodna zanimanja (PR, reklamne, marketinške agencije i sl.), mišljenja urednika su oštro podeljena. Većini urednika bliža je ideja veće specijalizacije u okviru novinarske profesije (47%), nego obuhvata srodnih profesija (40%), ali su razlike male.

Iako se mišljenje urednika o formi studija poklapa sa tekućom reformom obrazovanja, većina urednika i istaknutih novinara (59%) je slabo upoznata sa reformom fakultetskog obrazovanja prema Bolonjskoj deklaraciji.

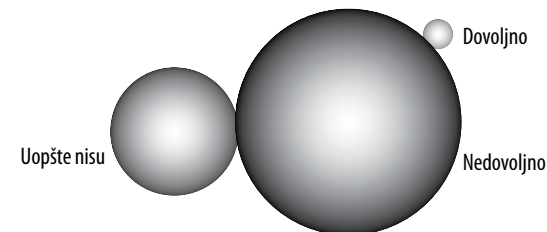
Koliko ste upoznati s promenama u skladu sa Bolonjskom deklaracijom? (%)

Tek svaki dvadeseti (5%) izjavljuje da je veoma dobro upoznat sa promenama. Najviše je onih koji su u dovoljnoj meri (33%) ili delimično upoznati sa bolonjskim procesom u našoj zemlji.

Velika većina anketiranih (71%) smatra da u toku pravljenja fakultetskih programa studija novinarstva nisu dovoljno ili nisu uopšte konsultovani zainteresovani i iskusni ljudi iz medija. Samo jedan anketirani urednik smatra da su ljudi iz medija bili dovoljno uključeni u proces izrade programa.

Koliko su u izradi programa konsultovani zainteresovani ljudi iz medija? (%)

Međutim, i pored toga što su relativno slabo informisani o promena u skladu sa Bolonjskom deklaracijom i što su nedovoljno učestvovali u samom tom procesu, većina urednika prihvata principe Bolonjske deklaracije kao važne za fakultetsko obrazovanje novinara.

Daleko najvažnijim se smatra princip koji i sami urednici navode kao faktor koji je presudan za profesionalnu karijeru – sistem permanentnog učenja, koji podrazumeva da se proces usavršavanja nastavlja i nakon diplomiranja (75%).

Procena važnosti principa Bolonjske deklaracije (%)

Principi	Stepen važnosti			
	Nimalo važno	Malo važno	Prilično važno	Veoma važno
Sistem permanentnog učenja koji podrazumeva da se proces usavršavanja nastavlja i nakon diplomiranja	1	1	18	75
Jačanje evropskih vrednosti visokog obrazovanja (višejezičnost, evropski identitet, multikulturalnost)	2	6	27	59
Mogućnost da studenti biraju kurseve i tako sami delimično kreiraju svoj obrazovni profil	1	7	34	51
Uvođenje sistema kontrole kvaliteta kroz razne vrste evaluacije i standarda	-	10	44	38
Mobilnost profesora i studenata (nastava na raznim univerzitetima u toku studija)	3	17	36	36
Uvođenje dodatka diplomi sa informacijama o detaljnom sadržaju programa kursevima i ocenama studenata	4	27	36	26
Uvođenje lako uporedivih akademskih i stručnih zvanja	2	23	42	24
Participacija studenata u upravljanju fakultetima	9	35	34	16

Urednici kao važne ističu principe jačanja evropskih vrednosti (59%), mogućnost kreiranja sopstvenog obrazovnog profila (51%) i uvođenje evaluacije i standarda (38%). Manje bitnim procenjuje se mobilnost profesora i studenata (36%), uporedivost zvanja (24%), uvođenje dodatka diplomi (26%) i participacija studenata u upravljanju fakultetom (16%), koja se ocenjuje najmanje važnim elementom čitavog procesa.

Kompetencije

Na osnovu procene važnosti veština i znanja koje bi, sa stanovišta urednika, studenti trebalo da stiču i razvijaju tokom studiranja, razlikuju se tri grupe kompetencija. Prvu grupu čine kompetencije koje bi, po mišljenju urednika, programi studija trebalo neizbežno da razvijaju. To su, pre svega, poznavanje maternjeg (85%), odnosno jednog stranog jezika (81%), pravilno i efektno pismeno i usmeno izražavanje (83%), analitičko i kritičko mišljenje (86%) i poznavanje i prihvatanje etičkih pravila novinarske profesije (81%).

Procena važnosti znanja i veština za fakultetske studije novinarstva (%)

Znanje i veštine	Stepen važnosti			
	Nimalo važno	Malo važno	Prilično važno	Veoma važno
Analitičko i kritičko mišljenje	-	1	47	86
Poznavanje maternjeg jezika	-	-	13	85
Poznavanje i prihvatanje etičkih pravila novinarstva	-	3	11	83
Pravilno i efektno pismeno i usmeno izražavanje	-	-	8	83
Aktivno znanje jednog svetskog jezika	-	2	15	81
Razumevanje fenomena u društveno-istorijskom kontekstu	1	2	27	66
Veština pravljenja osnovnih vrsta priloga za različite vrste medija	-	3	26	66
Poznavanje funkcija i uticaja medija i odgovornosti novinara	1	6	25	65
Veština pravljenja složenijih vrsta priloga za jednu vrstu medija	-	8	22	65
Umeće korišćenja savremenih informacionih tehnologija	-	3	32	61
Kompjuterska pismenost	-	3	37	59
Poznavanje ekonomskih i političkih procesa u savremenom svetu	1	2	40	55
Poznavanje kulturnih procesa u savremenom svetu	1	9	49	39
Poznavanje medijskog zakonodavstva i regulative	2	15	42	37
Razlikovanje funkcija komercijalnih medija i javnih servisa	2	15	41	38
Poznavanje metodologije primenjenih društvenih istraživanja	5	22	42	27
Poznavanje osnova medijskog menadžmenta	6	31	43	18
Poznavanje osnova marketinga i odnosa sa javnošću	7	26	47	18
Poznavanje istorije novinarstva	6	44	37	12

Drugu grupu čini niz znanja i veština koje se takođe, većinski, smatraju važnim, ali u nešto manjoj meri u poređenju sa kompetencijama iz prve grupe. Ovde spadaju društveno-humanistička i politikološka znanja – razumevanje fenomena u društveno-istorijskom kontekstu (66%) i poznavanje ekonomskih i političkih procesa u savremenom svetu (55%), kao i stručno-aplikativna znanja – veština pravljenja osnovnih vrsta priloga za različite vrste medija (66%), složenijih vrsta priloga za jednu vrstu medija (65%), kao i umeće korišćenja računara (59%) i

informativnih tehnologija uopšte (61%); ovde spada i poznavanje funkcija i uticaja medija i odgovornosti novinara (65%).

Najzad, treću grupu čine kompetencije koje se manjinski smatraju važnim, tj. manje od polovine urednika ih smatra veoma važnim delom obrazovnih kurikuluma. Najmanje važnim se, uslovno, procenjuju znanja i veštine koji se više odnose na zanimanja srodna novinarstvu nego na samo novinarstvo. To su upravo znanja i veštine koje smatraju važnim oni koji se zalažu za manje specijalizacije u programu studija novinarstva a više za osposobljavanje i za zanimanja srodna novinarstvu. Tu, pre svega, spada poznavanje osnova medijskog menadžmenta (18%), osnova marketinga i odnosa sa javnošću (18%), poznavanje medijskog zakonodavstva i regulative (37%) i metodologije primenjenih društvenih istraživanja (27%). Pored toga, poznavanje kulturnih procesa u savremenom svetu (39%) i istorije novinarstva (12%) se, sa stanovišta urednika, smatra manje važnim.

Dakle, sa stanovišta urednika, iako se sve analizirane kompetencije smatraju manje-više važnim, srž programa novinarstva trebalo bi da obuhvati četiri elementa. Prva dva čine *opšte kompetencije* koje se uopšteno razvijaju fakultetskim (i ne samo fakultetskim) obrazovanjem i nisu specifične samo za studije novinarstva (maternji i strani jezik, kritičko mišljenje, kompjuterska pismenost) i *društveno-humanistička i politikološka znanja* (društveni, politički, ekonomski procesi i zbivanja u zemlji i svetu). Druga dva su nešto specifičnija i za novinarstvo karakteristična elementa i obuhvataju *etiku i razvijanje osećaja odgovornosti* kod mladih novinara i dve vrste profesionalnih veština – umeće pravljenja osnovnih vrsta priloga za različite vrste medija, ali i umeće pravljenja složenijih priloga za jednu vrstu medija.

Većina znanja i veština koje urednici smatraju najvažnijim i nezaobilaznim delovima programa studija novinarstva su, po njima, najslabije razvijene kod novinara početnika sa kojima su oni imali dodira u redakciji.

Najslabije razvijene kompetencije kod novinara početnika (%)

Znanja i veštine	Procenat
Analitičko i kritičko mišljenje	55%
Pravilno i efektivno pismeno i usmeno izražavanje	26%
Poznavanje maternjeg jezika	25%
Razumevanje fenomena u društveno-istorijskom kontekstu	25%
Veština pravljenja složenijih vrsta priloga za jednu vrstu medija	24%
Poznavanje i prihvatanje etičkih pravila novinarstva	16%
Veština pravljenja osnovnih vrsta priloga za različite vrste medija	16%
Poznavanje ekonomskih i političkih procesa u savremenom svetu	15%
Poznavanje medijskog zakonodavstva i regulative	14%
Poznavanje funkcija i uticaja medija i odgovornosti novinara	13%
Umeće korišćenja savremenih informativnih tehnologija	10%

Znanja i veštine	Procenat
Aktivno znanje jednog svetskog jezika	8%
Razlikovanje funkcija komercijalnih medija i javnih servisa	5%
Poznavanje metodologije primenjenih društvenih istraživanja	5%
Poznavanje kulturnih procesa u savremenom svetu	4%
Kompjuterska pismenost	3%
Poznavanje osnova medijskog menadžmenta	3%
Poznavanje osnova marketinga i odnosa sa javnošću	2%
Poznavanje istorije novinarstva	1%

Napomena: podaci pokazuju broj ispitanika koji odgovarajuću kompetenciju procenjuju kao najslabije razvijenu; zbir procenata je veći od 100 jer je postojala mogućnost davanja većeg broja odgovora.

Od devetnaest analiziranih kompetencija, kod mladih novinara je, po mišljenju urednika, ubedljivo najslabije razvijeno analitičko i kritičko mišljenje (55% urednika to misli).

Slabo je razvijeno i poznavanje maternjeg jezika (25%), tj. pravilno i efektivno pismeno i usmeno izražavanje (25%), razumevanje fenomena u društveno-istorijskom kontekstu (25%) i veština pravljenja složenijih vrsta priloga za jednu vrstu medija (26%).

S druge strane, neke elemente koje smatraju važnim delom programa studija novinarstva, urednici procenjuju kao dobro razvijene kod novinara početnika. To se isključivo odnosi na tri kompetencije – kompjutersku pismenost (68%) i umeće korišćenja savremenih informativnih tehnologija (49%) i aktivno znanje jednog stranog jezika (41%).

Najbolje razvijene kompetencije kod novinara početnika (%)

Znanja i veštine	Procenat
Kompjuterska pismenost	68%
Umeće korišćenja savremenih informativnih tehnologija	49%
Aktivno znanje jednog svetskog jezika	41%
Veština pravljenja osnovnih vrsta priloga za različite vrste medija	14%
Poznavanje maternjeg jezika	11%
Poznavanje kulturnih procesa u savremenom svetu	9%
Razlikovanje funkcija komercijalnih medija i javnih servisa	8%
Poznavanje i prihvatanje etičkih pravila novinarstva	7%
Razumevanje fenomena u društveno-istorijskom kontekstu	4%
Poznavanje ekonomskih i političkih procesa u savremenom svetu	4%
Poznavanje osnova medijskog menadžmenta	4%
Pravilno i efektivno pismeno i usmeno izražavanje	4%
Analitičko i kritičko mišljenje	3%
Veština pravljenja složenijih vrsta priloga za jednu vrstu medija	3%

Poznavanje funkcija i uticaja medija i odgovornosti novinara	2%
Poznavanje istorije novinarstva	2%
Poznavanje osnova marketinga i odnosa sa javnošću	2%
Poznavanje medijskog zakonodavstva i regulative	1%
Poznavanje metodologije primenjenih društvenih istraživanja	1%

Napomena: podaci pokazuju broj ispitanika koji odgovarajuću kompetenciju procenjuju kao najbolje razvijenu; zbir procenata je veći od 100 jer je postojala mogućnost davanja većeg broja odgovora.

Imajući u vidu procenjenu važnost analiziranih znanja i veština, današnje studije novinarstva, po mišljenju urednika, samo delimično uspešno obavljaju svoju funkciju i to pre svega u sferi opštih kompetencija (kompjuterska pismenost, znanje stranog jezika), za razliku od uskostručnih znanja i veština, koja su od strane urednika procenjena kao veoma važna i istovremeno najslabije razvijena kod novinara početnika (npr. pravljenje složenijih vrsta priloga za jednu vrstu medija).

Urednici su kritični ne samo prema mladim novinarima, već u velikoj većini smatraju da je i novinarima koji rade u njihovim redakcijama potrebna reedukacija, odnosno, dodatno obrazovanje. Samo dva urednika (2%) smatraju da zaposlenima u njihovim medijima nije potrebno dodatno obrazovanje. Ostali smatraju da je reedukacija potrebna samo za neke novinare (36%), odnosno, većinski, da je potrebna za sve zaposlene (53%).

Postoji li potreba za dodatnim obrazovanjem novinara koji rade u vašoj redakciji? (%)

U tom kontekstu, medij iz koga određeni urednik potiče, bio bi spreman da pomogne dodatno obrazovanje trenutno radno aktivnog novinara na dva načina: oslobađanjem od radnih obaveza (26%) i omogućavanjem korišćenja tehničke opreme kojom medij raspolaže za potrebe stručnog usavršavanja (24%),

Vrsta pomoći od strane medija

	Procenat
Oslobađanje od radnih obaveza	26%
Korišćenje tehničke opreme za potrebe usavršavanja	24%
Pomoć u plaćanju školarine	14%
Bez odgovora	7%
Druga vrsta finansijske pomoći	5%
Nije spreman, nema mogućnosti da pomogne	4%
Ne mogu da ocenim	20%

Petina urednika (19%) bila bi spremna na neku vrstu finansijske pomoći – plaćanje (dela) školarine ili neki drugih troškova studiranja.

S druge strane, urednici očekuju i da fakulteti, kao drugi element u tom procesu, pomognu u eventualnoj reedukaciji zaposlenih novinara. Najbolji način da se to ostvari bilo bi organizovanje specijalizovanih kurseva, seminara, tematskih kurseva i sl. koje bi pohađali zaposleni novinari (52%).

Vrsta pomoći zaposlenim novinarima od strane fakulteta

	Procenat
Organizovanjem specijalizovanih kurseva, dodatne edukacije	52%
Posete inostranim kućama i gostovanje inostranih stručnjaka	6%
Mogućnost studiranja na daljinu	2%
Informisanjem o novinama u raznim oblastima	1%
Bez odgovora	38%

Javljaju se i tri dodatna predloga koje je dalo nekoliko urednika – posete inostranim medijskim kućama ili gostovanje stranih medijskih stručnjaka (6%), omogućavanje studiranja na daljinu (2%), informisanje o novinama u raznim oblastima (1%).

Predlozi za poboljšanje studija novinarstva

Sami urednici su dokaz slabe povezanosti medijske industrije i fakulteta za novinarstvo jer velika većina urednika ne može ni da navede sve fakultete na kojima se studira novinarstvo. Najveći broj urednika (74%) smatra da je jačanje veze između fakulteta i medijske industrije od ključnog značaja za poboljšanje fakultetskih studija, posebno u pogledu koncipiranja programa studija novinarstva. Kao ljudi iz prakse, oni se smatraju relevantnim izvorom informacija o potrebama medija za određenim profilom novinara, tj. znanjima i veštinama koje bi mladi novinari trebalo da poseduju. To je jedini činilac koji većina urednika

smatra važnim za podizanje kvaliteta obrazovanja novinara, a istovremeno je i jedan od načina na koji bi sami urednici i istaknuti novinari direktno mogli uticati na programe studija i buduće generacije mladih novinara.

Urednici procenjuju da drugi činioci koji mogu imati uticaja na poboljšanje kvaliteta novinarskog obrazovanja imaju manji značaj. Samo trećina anketiranih urednika (34%) vidi reformu obrazovanja u skladu sa Bolonjskom deklaracijom kao značajan faktor u ovom pogledu, iako se principi Bolonjske deklaracije većinski prihvataju.

Činioci poboljšanja studija novinarstva*

	Procenat
Jača veza između medijske industrije i fakulteta u koncipiranju programa studija novinarstva	74%
Reforma državnih fakulteta u skladu sa Bolonjskom deklaracijom	34%
Promene na medijskom tržištu i tržištu rada	22%
Veći uticaj profesionalnih udruženja na program studija novinarstva	21%
Stroža selekcija pri upisu studenata	15%
Tehnološke inovacije u studiranju (npr. studiranje na daljinu)	6%
Otvaranje privatnih fakulteta za novinarstvo	4%

* Napomena: zbir procenata je veći od 100 jer je postojala mogućnost davanja većeg broja odgovora.

Važnost ostalih činilaca – veći uticaj profesionalnih udruženja na program studija (21%), promene na medijskom tržištu (22%), stroža selekcija pri upisu studenata (15%), tehnološke inovacije u studiranju (6%) i otvaranje privatnih fakulteta za novinarstvo (4%) – nije velika i u najboljem slučaju, tek petina urednika ih vidi kao bitne faktore promena.

Među specifičnim merama koje mogu poboljšati kvalitet fakultetskog obrazovanja novinara urednici izdvajaju jednu – više praktične nastave (61%). Ovo je u skladu s mišljenjem urednika da je obim praktične nastave najslabija strana fakultetskog obrazovanja. Veliku podršku među urednicima ima i predlog da se nastava na fakultetu odvija sa malim grupama studenata (48%).

Sledeća tri urednička predloga tiču se direktnog učešća ljudi iz medija u studijama novinarstva i obuhvataju angažovanje istaknutih novinara za predavanje praktičnih kurseva na fakultetima (40%), učestvovanje ljudi iz medija u izradi programa i standarda obrazovanja (32%) i gostovanje medijskih profesionalaca u nastavi (30%).

Mali broj urednika smatra da su bolji tehnički uslovi nastave (11%) i bolja opremljenost literaturom (4%) presudni faktori za poboljšanje kvaliteta studija novinarstva.

Specifični predlozi za poboljšanje programa studija novinarstva*

	Procenat
Više praktične nastave	61%
Rad predavača sa malim grupama	48%
Angažovanje istaknutih novinara za predavanje praktičnih kurseva na fakultetima	40%
Učestvovanje ljudi iz medija u izradi programa i standarda obrazovanja	32%
Gostovanje profesionalaca iz medija u nastavi	30%
Obaveza inovacije znanja fakultetskih nastavnika	22%
Manji broj studenata	13%
Bolji tehnički uslovi izvođenja nastave	11%
Finansijske olakšice i stipendije za uspešne studente	8%
Niže školarine od sadašnjih	4%
Više odgovarajuće literature	4%
Stroža upisna politika	4%
Veći broj predavača	3%
Strože ocenjivanje	1%
Veća budžetska sredstva za državne fakultete	0%

Napomena: zbir procenata je veći od 100 jer je postojala mogućnost davanja većeg broja odgovora.

Na osnovu svog iskustva, urednici su predložili da se u studijske programe novinarstva uključe sledeći kursevi, za koje pretpostavljaju da se na fakultetima trenutno ne predaju a oni ih smatraju važnim za buduće novinare:

- Komunikacijske veštine i ophođenje prema sagovornicima
- Prikupljanje i selekcija podataka
- Simulacija rada u redakciji
- Podela uloga u redakciji
- Organizacija rada u medijima
- Izveštavanje iz državnih institucija
- Analitički pristup u medijima
- Izbor tema pri izveštavanju
- Novinarstvo u lokalnim medijima
- Rad na terenu
- Praktični rad u studiju
- Vođenje i korišćenje dokumentacije u novim tehnološkim uslovima
- Međunarodno novinarstvo
- Vodeći svetski mediji
- Međunarodne medijske profesionalne asocijacije
- Evropsko iskustvo u oblasti medijskog zakonodavstva
- Slepno kucanje
- Kurs za portparola

- Rodna ravnopravnost u medijima
- Upoznavanje etničkih i drugih manjina
- Novinarstvo i budućnost, potrošačko društvo
- Socio-politička slika najvažnijih zemalja
- Kulturno-istorijske veze na prostoru bivše Jugoslavije
- Reforma vojske po standardima NATO
- Proces pridruživanja i članstvo u EU
- Uticaj privatnog vlasništva nad medijima na sadržaj vesti

Stavovi i ocene studenata novinarstva

Pored stavova i ocena urednika iz medija, istraživanje je obuhvatilo i ocene studenata o kvalitetu studija novinarstva koje pohađaju, njihovo shvatanje aktuelne reforme visokog školstva i stavove o kompetencijama koje se stiču na fakultetskim programima koji obrazuju novinare. Statistike upisa u poslednjih nekoliko godina pokazuju stabilan rast broja mesta i broja upisanih studenata novinarstva na visokoškolskim ustanovama, što ukazuje na visoko mesto novinarskih studija na skali preferencija jednog dela budućih bruceša.

Stavovi i ocene studenata novinarstva su ispitivani tehnikom grupne diskusije u fokus grupama. Organizovane su četiri fokus grupe. U svakom razgovoru je učestvovalo između osam i deset studenata novinarstva. Istraživanjem su obuhvaćeni sledeći ispitanici:

- Diplomirani studenti Fakulteta političkih nauka u Beogradu koji rade u medijima kao novinari;
- Studenti četvrte godine Fakulteta političkih nauka;
- Studenti treće godine Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu;
- Studenti privatnih fakulteta, i to: studenti druge godine Univerziteta Megatrend, treće godine Univerziteta Singidunum i treće godine Univerziteta u Novom Pazaru – Odeljenje u Beogradu.

Fokus grupe su formirane tako da obuhvate sve važne postojeće kategorije studenata novinarstva. Uključeni su studenti koji su završili studije po starom programu, studenti koji studiraju po aktuelnim programima, studenti koji su zaposleni i studenti koji nisu zaposleni, studenti koji su studirali samo na jednom fakultetu i studenti koji su promenili fakultet.

Detaljni pregledi rezultata grupne diskusije u svakoj pojedinačnoj fokus grupi, sa izvodima iz diskusije, dati su u Prilozima.

Motivacija za studije novinarstva

Iako su na svim studijama novinarstva studentkinje izrazito brojnije od studenata – u proseku, njih je tri puta više, u vezi sa motivacijom za upis studija i profesionalnim planovima među studentima nije registrovana razlika na osnovu pola. Razlike su prvenstveno generacijske. One postoje na liniji stariji–mlađi studenti, ali su izrazitije na liniji diplomirani–novoupisani studenti, odnosno između starijih i mlađih studijskih generacija, nezavisno od njihove starosne dobi. Druga linija podele postoji između studenata privatnih i državnih fakulteta. Na osnovu ovih razlika moguće je izdvojiti dve grupe studenata u pogledu motivacije za studiranje novinarstva.

Jedna grupa studenata iskazuje jasno opredeljenje za bavljenje novinarskom profesijom, iako su svesni njenih nepovoljnih strana (relativno nizak materijalni status, teški uslovi rada). Većina ovih studenata je imala jasne aspiracije i planove za bavljenje novinarstvom još u srednjoj školi. Oni shvataju studije kao proces sticanja profesionalne kompetentnosti. Među ispitivanim studentima, ovakvi stavovi su najviše bili zastupljeni kod već zaposlenih diplomaca FPN, a zatim i kod studenata završne godine FPN i studenata Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Znatno broj studenata objašnjava izbor novinarstva kao poziva potrebom za društvenim angažmanom, ali i time da je novinarstvo kreativna, dinamična i zanimljiva profesija ili im omogućuje da povežu različita lična interesovanja i odgovara njihovoj prirodi.

Pri opredeljenju za konkretan fakultet, studenti FPN u stvari nisu imali izbor u vreme upisivanja fakulteta pre nekoliko godina. Ipak, znatan broj ovih studenata je bio zainteresovan za političko novinarstvo. Iako su kritični prema onome što su zatekli na FPN, ovi studenti još uvek FPN smatraju boljim od drugih fakulteta. Većina ima negativno mišljenje o privatnim fakultetima uopšte i smatra da se na FPN stiže najbolje opšte znanje. Kod studenata novosadskog Filozofskog fakulteta značajan uticaj na izbor fakulteta imala je mogućnost da se obezbedi jeftinije studiranje u mestu stanovanja ili bliže mestu stanovanja. Za neke je presudna bila obrazovna orijentacija fakulteta (jezik, književnost, druge društvene i humanističke nauke), a za neke i novi program, dizajniran u skladu sa bolonjskim principima.

Drugi skup studentskih stavova reflektuje fleksibilnije razumevanje studija novinarstva. Ovoj poziciji su naklonjeniji studenti privatnih fakulteta i delimično mlađi studenti državnih fakulteta. Ovi studenti više vrednuju novinarsku diplomu nego novinarski poziv. Oni imaju svest o niskom socijalnom i finansijskom statusu novinarske profesije i spremni su da se prilagode tržištu, što znači da neće nužno imati novinarsku karijeru. Novinarska diploma za njih ima dobre strane jer pruža mogućnost ulaska u različite poslove (marketing, odnosi sa javnošću). Pored toga, na nekim fakultetima se relativno lako može steći dodatna diploma iz

menadžmenta, odnosa sa javnošću ili komunikologije, i oni su spremni da iskoriste ovu mogućnost i time povećaju svoje šanse na tržištu rada.

U okviru studentske populacije, na programima novinarstva izdvojena je jedna posebna kategorija studenata. Reč je o studentima koji su već zaposleni, prekinuli su svoje nekadašnje studije, a odlučili su da školovanje sada nastave. Oni uglavnom studiraju na privatnim fakultetima, koji su bolje odgovorili na njihove potrebe (fleksibilna nastava za zaposlene studente). Njihova motivacija za studije novinarstva sadrži neke elemente oba pomenuta tipa motivacije, ali i dodatni koja se izražava kroz kadrovski zahtev medija u kojima rade da zaposleni moraju imati fakultetsku diplomu.

Razloge za upis privatnih fakulteta studenti sumiraju jednostavno: završavanje studija u najkraćem roku. Ovo važi i za studente koji su nastavili studije na privatnim fakultetima nakon dugogodišnje pauze. Većina veruje da privatni fakulteti nude praktično orijentisan program i dobre uslove studiranja, uz dobru komunikaciju sa studentima. Neki su svoj izbor zasnovali na orijentaciji fakulteta na određenim naučnim oblastima koje upotpunjuju stručnu nastavu (studije kulture, menadžmenta, umetnosti). Kada planiraju da se bave novinarstvom, ovi studenti su zainteresovani za posebne tematske oblasti, kao što su kultura, umetnost ili sport pre nego za politiku ili ekonomiju.

Stavovi o programu, nastavi i uslovima studiranja

Ispitivani studenti privatnih fakulteta su ocenili opšti kvalitet studija koje pohađaju višom srednjom ocenom nego studenti sa odabranih državnih fakulteta. Na skali od 1 do 5, studenti tri privatna fakulteta su studijama novinarstva dali zbrinu ocenu 4. Studenti Filozofskog fakulteta su svoje studije takođe ocenili povoljnom ocenom – 3.55, dok ih zaposleni diplomci i studenti FPN vrednuju najniže – ocenom nižom od dva, tj. nižom od tri.

U ocenjivanju kvaliteta studija kod studenata privatnih fakulteta naglašen je komercijalni aspekt visokog obrazovanja. Oni ističu da su dobili obrazovnu uslugu koja je vredna onoliko koliko su za nju i platili, dok neki smatraju da su dobili i više nego što su očekivali. Ovo svedoči o predrasudama koje još uvek postoje u pogledu kvaliteta studija na privatnim fakultetima. Studenti ovih fakulteta priznaju da su i sami imali negativne predrasude o kvalitetu studija, vrednosti diplome, renomeu fakulteta, ali da su ih izgubili tokom studiranja. Studenti državnih fakulteta svoje ocene zasnivaju pre svega na očekivanjima koja su imali pre upisa. Ona su bila veoma velika kod studenata FPN, zbog ugleda fakulteta i snažne konkurencije za upis, a nisu ispunjena pre svega u pogledu obima i kvaliteta nastave stručnih predmeta. Većina ispitivanih studenata Filozofskog fakulteta u Novom Sadu nije imala jasno definisana očekivanja budući da je studijski program tek oformljen kada su oni upisani. Nekima je nedostatak tradicije sma-

njio očekivanja u pogledu kvaliteta studija, dok drugi nisu bili sigurni šta da očekuju od programa koji je uvodio novi, bolonjski režim studiranja.

Bez obzira na razlike u ocenama, studenti različitih fakulteta izdvajaju nekoliko istih karakteristika studija novinarstva kao njihove najslabije aspekte. U pogledu nastavnog programa, to je nizak stepen sticanja iskustva praktičnog novinarskog rada (osim u programu Filozofskog fakulteta u Novom Sadu), a često je pominjana i neadekvatna literatura. U pogledu nastavnog kadra, to su nedovoljan broj nastavnika, nedovoljan kontakt sa nastavnicima koji imaju iskustvo rada u medijima, ili nedostatak pedagoških veština kod nastavnika. U pogledu metoda i uslova izvođenja nastave, to su naglasak studija na memorisanju kao glavnom ishodu učenja a odsustvo podsticanja analitičkog i kritičkog mišljenja, suviše velike studentske grupe, nedovoljna tehnička oprema za nastavu stručnih predmeta ili nizak intenzitet njenog korišćenja i problemi s prostorom za izvođenje nastave.

Ispitivani bivši i sadašnji studenti FPN, koji su studirali po nereformisanom programu, iskazali su najveće nezadovoljstvo u pogledu obima nastave stručnih predmeta. Izrazita većina smatra da su stručni predmeti bili marginalizovani u odnosu na opšteobrazovne, odnosno politikološke, koji su pak, bili prezahtevni i činili studije teškim i dugim. Studenti FKM Megatrend univerziteta su nezadovoljni što su stručni novinarski predmeti raspoređeni na kasnije godine studija.

Studenti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu jedini su zadovoljni udelom praktične nastave, ali su kao specifičan problem svog nastavnog programa istakli neusklađenost sadržaja pojedinih predmeta, odnosno prisutnost istih nastavnih sadržaja u različitim predmetima i nedovoljno jasno definisan sadržaj nekih predmeta, kao posledicu neuhodanosti i nerazrađenosti programa.

Problem literature pomenut je u svim fokus grupama. Studenti novopazarskog i novosadskog fakulteta posebno su nezadovoljni literaturom za opšteobrazovne predmete koja nije prilagođena njihovim potrebama, dok je neadekvatnost literature za stručne predmete opšti problem svih studenata novinarstva.

Studenti privatnih fakulteta, koji se dosta razlikuju među sobom po broju studenata, tehničkoj opremljenosti, kvalitetu nastavnog kadra i nastavnim metodama, najčešće su se žalili na neadekvatne tehničke uslove za praktičnu nastavu i retko prisustvo istaknutih medijskih profesionalaca u nastavi, bilo kao stalnih ili kao gostujućih predavača.

Studenti fakulteta sa velikim brojem studenata (FPN, Megatrend) češće su isticali odnos nastavnika prema studentima kao lošu stranu studija, nego studenti fakulteta sa manjim brojem studenata. Prvi su svoje nastavnike češće ocenjivali kao nezainteresovane, krute ili nedosledne u ocenjivanju. Studenti Filozofskog fakulteta iz Novog Sada, sa malim brojem nastavnika angažovanim samo za nastavu stručnih predmeta, žalili su se na nemotivisanost nastavnika sa drugih odseka, kao i na veliko učešće saradnika u nastavi umesto profesora. Bez obzira

na odnose koje su mogli da uspostave sa nastavnicima, studenti privatnih fakulteta i fakulteta u Novom Sadu češće kao problem ističu nedostatak pedagoških veština svojih nastavnika nego studenti FPN.

Studentske ocene dobrih strana studija novinarstva se razlikuju. One su zajedničke samo u pozitivnom vrednovanju inovacija unetih u skladu sa bolonjskim principima – jednosemestralni kursevi, drugačije ocenjivanje studenata koje uključuje prisustvo na časovima i druge redovne aktivnosti.

Studenti FPN smatraju da im nastavni program omogućuje dobijanje veoma široko opšte obrazovanje i dobre teorijske podloge za buduće praćenje društveno-političkih događaja, ali i za dalje samostalno usavršavanje novinarstva kroz praksu. Posebno su zadovoljni kvalitetom nekih politikoloških predmeta i većinom konceptijskih komunikoloških kurseva. Iako priznaju da njihov fakultet nema veliki prestiž među medijskim urednicima, oni ističu visok stručni kvalitet i ekspertizu pojedinih profesora kao specifičnost svog fakulteta, kao i to da im novinarske predmete predaju istaknuti medijski profesionalci.

Studenti iz Novog Sada smatraju da njihov studijski program ponajviše karakteriše dobra proporcija između nastave opšteobrazovnih i stručnih predmeta i dobra pripremljenost za uključivanje u profesionalni rad u medijima odmah nakon završetka studija (zahvaljujući velikoj pažnji koja se pridaje udelu praktične nastave i prakse u medijima tokom studiranja), kao i veliki broj izbornih predmeta koji im omogućava da se opredeljuju za predmete koji ih najviše interesuju. Oni smatraju da dobre strane studija predstavlja i izučavanje maternjeg jezika, koje je detaljnije nego na bilo kojim drugim studijama novinarstva, kao i dobar izbor komunikoloških kurseva, kroz koje se afirmiše etika novinarske profesije. Ovi studenti kao važno ističu i posvećenost nastavnika stručnih predmeta i njihovu spremnost da studentima pomognu na razne načine u sticanju znanja i van fakulteta.

Studenti privatnih fakulteta su zadovoljni što je njihov program prilagođen studentima koji su trenutno zaposleni. Studenti FMK (Singidunum) i (FKM, Megatrend) kao prednost ističu mogućnost da na svojim fakultetima posle polaganja nekoliko dodatnih ispita steknu još jednu diplomu (kao stručnjaci za komunikologiju, tj. odnosa sa javnošću). Svoje programe smatraju konzistentnim i modernim, a teorijske kurseve povezane sa realnim aktuelnim događajima i trendovima. Studenti FMK (Singidunum) sa zadovoljstvom naglašavaju veliki broj izbornih predmeta koji uvažavaju studentsko interesovanje. Studenti privatnih fakulteta kao pozitivnu stranu studiranja ističu i organizaciju studija, koja obuhvata sistem konsultacije, laku i direktnu komunikaciju sa upravom fakulteta i studentskom službom i sa nastavnicima.

Stavovi o znanjima i veštinama kao ishodu obrazovnog procesa

Studenti očekuju da na studijama treba steći podjednako opšte i stručne kompetence za novinarsko zanimanje. Tri četvrtine ispitivanih studenata izdvaja sledeće opšte ciljeve studija kao veoma važne: znanje stranog jezika, poznavanje maternjeg jezika i sposobnost analitičkog i kritičkog mišljenja, dok više od polovine uz ovo dodaje kompjutersku pismenost i poznavanje ekonomskih i političkih procesa u savremenom svetu.

Većina studenata smatra da su za novinarski poziv veoma važne sledeće stručne kompetencije: pravilno i efektno pismeno i usmeno izražavanje, veština pravljenja jednostavnih priloga za razne vrste medija ali i složenih priloga za jednu vrstu medija, poznavanje uticaja medija i odgovornosti novinara, poznavanje etike profesije, kao i medijskog zakonodavstva. Najveći broj malo važnim ocenjuje znanja o istoriji novinarstva i medijskom menadžmentu, a nešto manji broj tu ubraja poznavanje marketinga i odnosa sa javnošću, kao i razlika između komercijalnih i javnih medija.

Studentske pozitivne ocene sopstvenog iskustva na fakultetu i kompetencija koje su stekli tokom studiranja tek se delimično poklapaju sa navedenim prioritetima. Većina smatra da su im najvažnije opšte kompetencije – osim kompjuterske pismenosti, dobro razvijene, a posebno sposobnost analitičkog i kritičkog mišljenja, poznavanje stranog jezika i savremenih ekonomskih i političkih procesa. Nešto ređe se ovde navodi i poznavanje maternjeg jezika.

Samoocenjivanje najrazvijenijih kompetencija studenata

Aktivno znanje stranog jezika _____	29,4
Poznavanje maternjeg jezika _____	26,5
Analitičko i kritičko mišljenje _____	41,2
Kompjuterska pismenost _____	8,8
Poznavanje ekonomskih i političkih procesa _____	29,4
Pravilno i efektno pismeno i usmeno izražavanje _____	20,6
Veština pravljenja složenih vrsta novinarskih priloga _____	5,9
Veština pravljenja jednostavnih vrsta novinarskih priloga _____	29,4
Poznavanje uticaja medija i odgovornosti novinara _____	11,8
Poznavanje i prihvatanje etičkih pravila novinarstva _____	5,9

Od stručnih veština, studenti kao dobro razvijenu izdvajaju samo jednu – pravljenje jednostavnih vrsta priloga za različite vrste medija. Među dobro razvijenim stručnim kompetencijama češće su neke od onih koje studenti smatraju manje važnim (poznavanje marketinga i odnosa s javnošću i razlika između komercijalnih i javnih medija) nego one koje smatraju veoma važnim (poznavanje etike profesije). Dodatno, dve kompetencije koje se smatraju veoma važnim, većina studenata svrstava među najslabije razvijene – poznavanje medijskog zakonodavstva i regulative i veština pravljenja složenih vrsta priloga za jednu vrstu medija.

Samoocenjivanje najslabije razvijenih kompetencija studenata

Poznavanje maternjeg jezika _____	14,7
Analitičko i kritičko mišljenje _____	14,7
Poznavanje ekonomskih i političkih procesa _____	20,6
Veština pravljenja jednostavnih vrsta novinarskih priloga _____	14,7
Veština pravljenja složenih vrsta novinarskih priloga _____	29,4
Poznavanje i prihvatanje etičkih pravila novinarstva _____	17,6
Poznavanje medijskog zakonodavstva _____	41,2
Poznavanje medijskog menadžmenta _____	47,1

Poseban uvid u vrednost stečenih znanja i veština na tržištu pružaju stavovi diplomiranih studenata FPN koji rade u medijima. Oni iskazuju najviši stepen kritičnosti prema rezultatima sopstvenog obrazovanja, koji objašnjavaju kako niskim vrednovanjem diplome FPN pri zapošljavanju i među kolegama, tako i sopstvenim osećajima (ne)kompetentnosti na početku karijere. Mnoga znanja koja su stekli na fakultetu oni ističu kao neprimenljiva u poslu (filozofija, istorija političkih teorija), neka kao neadekvatna (ekonomija), dok su im neka nedostajala jer nisu bila predviđena programom studija (nastava maternjeg jezika). Ovi studenti posebno naglašavaju potrebu specijalizacije na fakultetu, kako za pojedine vrste medija tako i za određene tematske oblasti.

Stavovi o bolonjskom procesu i predlozi za promene

Studenti smatraju da su sistem permanentnog učenja i sistem kontrole kvaliteta najvažniji principi bolonjskog procesa. Ostali aspekti su ocenjeni kao nešto manje važni: „dodatak diplomi”, participacija studenata, mobilnost studenata, evropska dimenzija obrazovanja, izborni kursevi i olakšavanje uporedivosti akademskih i stručnih zvanja.

Ipak, važnost permanentnog obrazovanja još uvek nije dovoljno prepoznata među diplomiranim zaposlenim novinarima. Oni nisu ubeđeni da bi samoinicijativno usavršavanje bilo vrednovano na odgovarajući način u medijima u kojima rade. Većina ne smatra sadašnje master studije dovoljno zanimljivim i privlačnim.

Studenti su podeljeni u ocenama veće adekvatnosti trogodišnjih ili četvrogodišnjih osnovnih akademskih studija. Većina studenata državnih fakulteta smatra boljim model četvrogodišnjih studija, dok studenti privatnih fakulteta iskazuju preferenciju prema trogodišnjim studijama. Po mišljenju većine, diplomske (master) studije i specijalističke studije treba da budu usmerene na specijalizovanje za vrstu medija ili za neku oblast novinarstva. Sadašnja velika ponuda novinarskih programa i institucija koje ih nude ne ocenjuje se negativno. Naprotiv, većina studenata smatra da je raznolikost poželjna i da na fakultetima treba da se obrazuju različiti profili novinara.

Dileme obrazovanja novinara u Srbiji: Zaključci i preporuke

Najveći broj studenata smatra da su za poboljšanje studija novinarstva neophodne dve mere – povećanje udela praktične nastave i smanjivanje studentskih grupa u kojima se odvija ukupna nastava. Veliki broj misli da bi povećanju kvaliteta studija doprinelo angažovanje istaknutih novinara kao predavača stručnih kurseva i češće gostovanje novinara kao predavača određenih delova nastave. Među predlozima za promene istaknut je i zahtev da nastavnici osavremene sopstveno znanje i da fakulteti omoguće intenzivnije učešće ljudi iz medija u koncipiranju nastavnih programa. Bolji tehnički uslovi za izvođenje nastave nisu viđeni kao presudni za podizanje kvaliteta studiranja. To je slučaj i sa sadašnjim načinom državnog finansiranja fakulteta i ukupnim brojem nastavnika, što znači da studenti vide mogućnosti za unapređenje visokog obrazovanja novinara u okviru trenutnih finansijskih i kadrovskih resursa na fakultetima.

Predlozi za promene u studijama novinarstva

Više praktične nastave	67,6
Rad u malim grupama	58,8
Istaknuti novinari kao predavači	32,4
Češće gostovanje profesionalaca	29,4
Inovacija znanja nastavnika	20,6
Učešće ljudi iz medija u izradi programa	17,6
Manji broj studenata	14,7
Bolja literatura	14,7
Bolji tehnički uslovi nastave	11,8
Veća budžetska sredstva	8,8
Veći broj predavača	5,9

Zaposleni novinari, diplomci FPN, predlažu da se u nove programe studija uvedu sledeći predmeti: uređivanje u medijima, pribavljanje informacija, odnos prema javnim institucijama, dikcija, ponašanje pred mikrofonom i ponašanje pred kamerom.

Srbija se potpisivanjem Bolonjske deklaracije obavezala da će reformisati visokoškolski obrazovni sistem sa ciljem da bude deo jedinstvene evropske zone visokog obrazovanja. Reforma sistema obrazovanja pre svega treba da omogući podizanje kvaliteta i veću efikasnost studiranja.

Istraživanjem je identifikovan niz problema u sadašnjoj praksi univerzitetskog obrazovanja novinara. Neki od njih su odraz dugotrajnih dilema u vezi sa obrazovanjem novinara koje su globalnog karaktera, neki se tiču takođe globalnih problema univerzitetskog obrazovanja, dok su neki specifični upravo za Srbiju. U ovom poglavlju se predstavljaju rezultati istraživanja u vidu diskusije o dilemama u pogledu pojedinih aspekata fakultetskog obrazovanja novinara i iznose preporuke u cilju njegovog poboljšanja.

Bolonjska reforma studija novinarstva: formalne ili suštinske promene?

Zakonom o visokom obrazovanju iz 2005. godine napravljen je legislativni (zakonodavni) okvir za uvođenje sistemskih promena u visoko školstvo Srbije. Implementacija novog zakona je ključni deo procesa koji će stvoriti preduslove da Srbija postane deo „evropske zone visokog obrazovanja“ koja treba da se formira do 2010. godine. Proces obuhvata deset oblasti usklađivanja sistema visokog obrazovanja: uporediva zvanja (dodatak diplomu); tri ciklusa studija (osnovne, diplomatske, doktorske studije); sistem kredita (ESPB bodovi) i modularizacija nastave; mobilnost studenata, nastavnog i akademskog osoblja; sistem osiguranja kvaliteta, evropski nivo osiguranja kvaliteta; evropska dimenzija visokog obrazovanja (saradnja, programi); doživotno (permanentno) učenje; participacija studenata u odlučivanju; veća privlačnost evropskog prostora visokog obrazovanja; povezivanje obrazovanja i istraživanja, odnosno trećeg ciklusa studija (doktorske studije) sa istraživačkim sektorom.

Visokoškolske ustanove koje su realizovale studijske programe novinarstva u Srbiji tokom 2006/2007. školske godine ističu da su njihovi programi potpuno usklađeni sa „bolonjskim procesom“ i da se ostvaruju u skladu sa „evropskim normama i standardima“. „Bolonjski standardi“ su često veoma bitan deo marketinga fakulteta u privlačenju novih studenata. U brošuri Fakulteta političkih nauka (upis 2007/2008), namenjenoj informisanju kandidata za upis 2007/2008. godine se kaže da su „svi studijski programi (FPN) usklađeni sa bolonjskim procesom“. U Informatoru Megatrend univerziteta za upis novih studenata na Fakultet za kulturu i medije ističe se da su „koncept studija i studijski programi u potpunosti usklađeni sa Bolonjskom deklaracijom“. U Informatoru za upis studenata (2006/2007) Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru navodi se da je „koncept studija utemeljen na Bolonjskoj deklaraciji, po modelu zapadnoevropskih zemalja“.

Međutim, bolonjski principi nisu u potpunosti implementirani ni na jednom srpskom univerzitetu. Dok neke od nabrojanih oblasti jesu usklađene sa Bolonjskom deklaracijom, neke gotovo uopšte nisu.

Analiza studijskih programa novinarstva i uslova studiranja pokazuje da je reforma često samo formalna, a da su suštinske promene ostvarene u malom obimu.

Nezavršena akreditacija

Studijski programi novinarstva definišu se kao reformski i kao „bolonjski“ samo na osnovu tvrdnji svojih kreatora. Prema Zakonu o visokom obrazovanju, proces usklađivanja sa bolonjskim principima trebalo je da bude završen nakon dve godine od donošenja zakona (do kraja 2007. godine). Sve ustanove i programi treba da prođu kroz akreditacioni proces, odnosno biće procenjena usklađenost uslova kako same institucije, tako i njenih studijskih programa s postavljenim standardima. Međutim, tokom 2007. godine okončan je samo proces akreditacije bivših viših škola. Fakulteti i studijski programi akademskih osnovnih, diplomskih i doktorskih studija biće akreditovani u periodu od 2007. do 2009. godine. Očekuje se da će se akreditacija obavljati u nekoliko talasa, tako da je moguće da neki fakulteti funkcionišu bez usklađenosti sa bolonjskim principima praktično do 2009. godine.

Postoje opravdane dileme o tome da li će proces akreditacije studijskih programa novinarstva i fakulteta koji ih realizuju obezbediti željene promene koje su cilj bolonjske reforme. Naime, standardi prema kojima će se procenjivati kvalitet programa i uslova koje ustanova nudi za njihovu realizaciju su veoma formalizovani i opšti (pošto važe za sve programe osnovnih studija), pa postoji bojazan da se njima neće moći proceniti realna usklađenost specifičnih programa novinarstva sa zahtevima Bolonjske deklaracije. Struktura kurikuluma, koja po ovim standardima zahteva, u odnosu na ukupan broj bodova, oko 15% aka-

demskih –opšteobrazovnih predmeta, oko 20% teorijsko-metodoloških, 35% naučno-stručnih i 30% stručno-aplikativnih nije dovoljno precizna u pogledu kriterijuma za razlikovanje između ove četiri grupe predmeta, pa je moguće da se kao validni akredituju programi koji se međusobno znatno razlikuju po udelu opšteobrazovnih i stručnih predmeta, kao što već jeste slučaj u programima realizovanim tokom 2006/2007. godine.

Drugi problematični aspekt akreditacije odnosi se na standarde tehničke opremljenosti fakulteta za izvođenje nastave. U okviru specifičnih zahteva tehničke opremljenosti za određena naučna polja, nema posebnih zahteva za oblast društveno-humanističkih nauka, kojima pripadaju studije novinarstva. Time je stvorena opasnost da ocena potrebne opremljenosti fakulteta za izvođenje praktične nastave (digitalizovani radio i TV studio i sl.) bude rezultat arbitrarne procene. Realno je očekivati da će aktuelno loše stanje tehničke opremljenosti fakulteta, koji ostvaruju studijske programe novinarstva, sniziti očekivanja komisije i akreditovati programe opremljene iznad niskog minimuma.

Sledeća dilema o efikasnosti procesa akreditacije odnosi se na model akreditacije za koji se opredelilo Ministarstvo obrazovanja Srbije. Naime, ovaj model podrazumeva rad opšte akreditacione komisije a ne agencije (organizacije, tela) koja je specijalizovana za područje novinarskih, komunikoloških ili medijskih studija. U velikom broju zemalja je uobičajeno da studijske programe akredituju agencije, specijalizovane za određene oblasti.

Četvorogodišnje ili trogodišnje osnovne studije novinarstva?

Većina fakulteta bolonjske promene svodi na promene kurikuluma. Ipak, ovaj deo usaglašavanja sa Bolonjskom deklaracijom još uvek nije dovršen. Osnovne akademske studije (3 ili 4 godine) strukturisane su prema bolonjskim principima. Drugi ciklus, diplomske i specijalističke studije, osmišljen je tek delimično. Treći ciklus, doktorske studije, koje su suštinska programska novina, jer programi doktorskih studija do sada nisu postojali ni na jednom univerzitetu u Srbiji, još uvek nije u potpunosti osmišljen ni na onim fakultetima koji su se već sada opredelili da ga imaju u ukupnom programu.

Ogromna većina fakulteta je prva dva ciklusa akademskih studija organizovala po sistemu 4+1, što uključuje četvorogodišnje trajanje osnovnih studija (240 bodova) i jednogodišnje trajanje diplomskih studija (60 bodova). Samo dva od postojećih osam programa – studije novinarstva na Filozofskom fakultetu u Nišu i na Fakultetu za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum primenjuju sistem 3+2, odnosno trogodišnje osnovne studije (180 bodova) i dvogodišnje master studije (120 bodova).

Uprave fakulteta koji imaju sistem studija 4+1 navode sledeće razloge za ovaj izbor:

- Potrebno je da novinari u formativnoj fazi svog obrazovanja steknu što više bazičnog i širokog znanja i činjenica, a to nije moguće uraditi na „instant“ način, posebno kada se ima na umu da studenti dolaze sa lošim predznanjem iz srednje škole. Samo oni koji steknu široko osnovno obrazovanje mogu ići na dalju specijalizaciju u drugom ciklusu studija.

- Trogodišnje osnovne studije bi morale da se sastoje od manjeg broja ispita, ali veće „težine“ i zahtevnosti da bi diploma bila priznata u međunarodnim okvirima. Zahtevni ispiti nisu pogodni za domaće studente pošto u srednjim školama studenti nisu osposobljeni za samostalan rad.

Uprave fakulteta koje su odabrale sistem studija 3+2 navode sledeće razloge za ovaj izbor:

- Studenti treba što pre da završe studije kako bi što pre bili uključeni u svet rada

- Prioritet na osnovnim studijama treba da ima stručno obrazovanje, koje treba da osposobi novinare za bavljenje jednostavnim novinarskim poslovima. Akademska specijalizacija treba da se ostvari nakon trogodišnjih studija samo za one koji to žele.

Većinsko opredeljenje za duže, četvorogodišnje osnovne studije dovodi u pitanje jedan od ciljeva reforme – kraće i efikasnije studiranje. Iskustva Fakulteta političkih nauka, za sada još uvek jedinom relevantnom za donošenje zaključka o prosečnom trajanju obrazovanja novinara, pokazuju da studiranje traje gotovo duplo duže od predviđenog četvorogodišnjeg trajanja. Realno je očekivati da bi kraće trajanje osnovnih studija – od 3 godine – omogućilo brže završavanje studija i uključivanje u svet rada, odnosno stimulisalo veći broj ljudi da se opredele za studiranje. S obzirom na to da je veliki broj studenata koji su proteklih godina napustili studije i počeli da rade u medijima, nakon jedne, dve ili tri godine na fakultetu, takođe je realno očekivati da bi ih kraće trajanje osnovnih studija stimulisalo da nastave studije i steknu osnovni akademski stepen. U prilog ovom zaključku govori veliko interesovanje studenata za prelazak sa državnih fakulteta na jedini privatni fakultet (Fakultet za medije i komunikacije) koji nudi trogodišnje studije novinarstva (2006/2007. godine upisano je 70 studenata na treću, završnu godinu novinarstva i komunikologije na ovom fakultetu). Kraće trajanje studija moglo bi biti stimulatívno i za novinare koji su već zaposleni u medijima, a nemaju fakultetsko obrazovanje (takvih je samo među medijskim urednicima gotovo polovina) da se odluče za započinjanje akademskih studija, što bi rezultiralo boljom obrazovnom strukturom medijskih profesionalaca.

Na nekim fakultetima još uvek postoje dileme o tome da li treba promeniti koncept i preći na sistem 3+2. Glavni razlozi za aktuelne dileme jesu dugotrajno studiranje i postojanje kategorije nesvršenih studenata koji su zaposleni kao novinari a kojima bi se mogla ponuditi jednostavnija varijanta sticanja diplome. Jedan broj tih studenata ove godine je već otišao na privatne fakultete koji su nudili trogodišnje studije.

Većina studenata privatnih fakulteta, čiji su stavovi ispitivani u fokus grupama, smatra da je sistem studija 3+2 prihvatljiviji, a to misle i neki studenti koji su na četvorogodišnjem programu osnovnih studija. Studenti navode sledeće razloge za ovo opredeljenje:

- Potrebno je staviti naglasak na stručni deo studija, a ko želi može da ide dalje u akademsko bavljenje materijom;

- Tri godine je dovoljno da se savlada građivo i steknu veštine;

- Tri godine skraćuju vreme izlaska na tržište rada.

Većina anketiranih studenata na četvorogodišnjim studijama ipak smatra da su četiri godine studija optimalne za balansiranu kombinaciju stručnih i opšteobrazovnih studija, koje smatraju neophodnim u obrazovanju novinara.

Većina urednika u medijima (51%) smatra sistem 4+1 optimalnijim s obzirom na specifičnosti novinarstva kao profesije. Ipak, jedna trećina anketiranih urednika (36%) daje prednost trogodišnjim osnovnim studijama.

Osnovna razlika između fakulteta koji nude trogodišnje i četvorogodišnje studije novinarstva tiče se broja opšteobrazovnih, a ne stručnih predmeta, koji su i po broju i po sadržaju veoma slični (izuzetak je Filozofski fakultet u Novom Sadu i donekle Fakultet humanističkih nauka u Novom Pazaru). Iako modeli organizovanja sistema 3+2 i 4+1 pružaju mogućnost raznovrsnih kombinovanja opštih i stručnih studija (trogodišnje opšte i komunikološke studije i dvogodišnje stručno-novinarske, sa mogućnošću dalje specijalizacije ili obrnuto, četvorogodišnje opšte i komunikološko-medijske i jednogodišnje stručne i specijalističke), svi fakulteti su se opredelili za sličnu kombinaciju opštih i stručnih oblasti u oba ciklusa studija. Novi studijski programi su time samo modifikovali već postojeći tradicionalni model studija novinarstva, koji je decenijama realizovan na Fakultetu političkih nauka, dok ni na jednom fakultetu reformaska šansa nije iskorišćena za dizajniranje novog modela studija novinarstva.

Preporuka

Novi režim studiranja omogućuje da studije novinarstva traju tri, četiri ili pet godina, što dozvoljava različite kombinacije stručnih i opšteobrazovnih nastavnih oblasti. Poželjno je da studijski programi ponude raznovrsne kombinacije ovih oblasti kako bi se povećala diverzifikacija visokog obrazovanja novinara. Potrebna je pažljiva razrada koncepta trogodišnjih osnovnih studija, kako on ne bi bio kopija četvorogodišnjih studija u skraćenom izdanju. U operacionalizaciji programa potrebno je predvideti mogućnosti transfera s jednog na drugi program nakon svake godine. Programi master studija posebno treba da budu raznovrsni, kako bi se omogućio što veći izbor studentima koji su završili osnovne studije.

Sistem ESPB bodova

Poređenje studijskih programa novinarstva pokazuje da kriterijumi za bodovanje kurseva u okviru ukupnog broja planiranih bodova celokupnog programa ili pojedinačnih godina studija nisu dovoljno etablirani. Bodovi bi trebalo da odražavaju fond časova nastave, opterećenje studenata, složenost građe predmeta. Međutim, u bodovanju kurseva se obično polazi od potreba nastavnog kadra, pa se bodovi usklađuju sa fondom časova nastavnika, a ne obratno. Rezultat toga je da između pojedinih fakulteta postoje velike razlike u bodovanju istih predmeta čak i kada oni obuhvataju isti broj časova nastave ili sličan sadržaj građe.

Neki fakulteti bodovnu prednost daju opšteobrazovnim kursevima nasuprot stručnim, rukovodeći se složnošću nastavne građe, dok je kod drugih princip upravo obrnut i zasniva se na broju časova nastave. Kursevi stranog jezika, koji obično imaju isti broj časova nastave, negde su vrednovani sa četiri ili pet, a negde sa dva boda. Neki fakulteti uključuju medijsku praksu u ukupan broj bodova, a drugi je ne prihvataju. Najveća sličnost postoji u vrednovanju konceptualnih komunikološko-medijskih kurseva.

Preinačavanje kurikuluma u bodovnu strukturu uvedeno je u Evropi kako bi se obezbedila mobilnost studenata i uporedivost programa. Budući da kod nas mobilnost studenata, kako između domaćih univerziteta, tako i između domaćih i stranih univerziteta, još uvek nailazi na velike prepreke, bodovanje je, očigledno, izvedeno formalno, da bi se zadovoljile odredbe zakona. Opšta ocena je da pretvaranje predmeta u bodove nije donelo veliki napredak u strukturisanju kurikuluma. Svi fakulteti nastojali su da obezbede 60 bodova godišnje, umesto da vode računa o opterećenju studenata i broju i važnosti pojedinih kurseva na nivou celog programa. "Bodovanje" kurseva je formalizovano, često predimenzionirano ili izvedeno proizvoljno, i time u velikoj meri obesmišljeno.

Dok neki fakulteti usmeravaju napore da obezbede uzajamno priznavanje diploma sa nekim stranim univerzitetima, između postojećih domaćih fakulteta još ne postoji odgovarajuća saradnja niti sporazumi o međusobnom priznavanju ispita, pa studenti imaju problema prilikom prelaska na druge fakultete.

Mobilnost studenata u okviru univerzitetskog prostora EU je minimalna (zbog problema viza, složenog procesa nostrifikacija i ekvivalencija isprava, finansijskih kapaciteta fakulteta i samih studenata). Novi fakulteti još uvek ne mogu da garantuju priznatost svojih diploma na stranim fakultetima, čak i kada imaju ugovore o uzajamnom priznavanju, jer strani fakulteti očekuju da vide efekte realizacije celokupnog programa akademskih studija.

Preporuka

Potrebno je uskladiti opterećenje studenata sa standardima od 1500 sati godišnje, odnosno nastavne programe treba prilagoditi objektivnim mogućnostima stu-

denata. Ukupan broj sati uključuje predavanja i vežbe, samostalan rad, učenje i pripremu projekata i ispita. U skladu sa ovim, neophodno je utvrditi jasne kriterijume za vrednovanje kurseva u ESPB bodovima, koji treba da odražavaju fond časova nastave, opterećenje studenata, složenost građe predmeta i budu u skladu sa međunarodnom praksom. Neophodna je komunikacija i saradnja između fakulteta koji se bave obrazovanjem novinara u cilju uspostavljanja zajedničkih kriterijuma za bodovanje kurseva, čime bi se automatski obezbedila mobilnost studenata, kako između domaćih univerziteta, tako i između domaćih i stranih.

Prednost obaveznim ili izbornim predmetima, opšteobrazovnim ili stručnim?

U ovom trenutku, udeo izbornih predmeta u studijskim programima novinarstva ne dostiže propisanih najmanje 20% predmeta (akreditacioni standard) u odnosu na ukupan broj bodova na osnovnim studijama, osim u slučaju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu i Fakulteta za medije i komunikacije (Singidunum). Realno je očekivati da će ostali fakulteti modifikovati svoje programe u periodu do početka procesa akreditacije programa u pravcu dostizanja ovog standarda, ali je pitanje kako će to biti izvedeno.

Izborni predmeti omogućavaju studentima da sami u velikoj meri kreiraju program svog obrazovanja, rukovodeći se ličnim preferencijama, mogućnostima i željama. Ovo obezbeđuje bolju motivisanost za studiranje i može biti snažan podsticaj bržem završavanju studija. S druge strane, postojanje izbornih predmeta nameće potrebu savetovanja studenata o mogućnostima, ali i posledicama napravljenih izbora, za šta domaći fakulteti još uvek nisu osposobljeni.

Dva fakulteta sa najvećim brojem izbornih kurseva nude različita rešenja u pogledu vrste izbornih kurseva. U studijskom programu Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, većina izbornih predmeta pripada grupi opšteobrazovnih predmeta, dok ih je najmanje u grupi komunikološko-medijskih. Od 10 kurseva iz grupe opšteobrazovnih predmeta (ne računajući kurseve jezika), dva su obavezna, dok se osam može birati između dva ili tri ponuđena na svim godinama studija. Izborne opcije, međutim, tiču se bazičnih kurseva (na primer, *Osnovi ekonomije*, *Osnovi sociologije*, *Osnovi prava*) na nižim godinama studija, a ne onih koji su nadogradnja na osnovna znanja na višim godinama (na primer nekoliko naprednih kurseva iz ekonomije), što ugrožava koncept opšteobrazovnog jezgra obrazovanja novinara. U oblasti uskostručnih novinarskih predmeta postoje tri izborna među 15 planiranih.

Fakultet za medije i komunikacije (Singidunum) pruža mogućnost izbora u sve tri vrste kurseva – opšteobrazovnim, komunikološko-medijskim i praktičnim novinarskim. Između ukupno 48 ponuđenih kurseva moguć je takav izbor

koji uključuje samo tri komunikološka i sedam praktičnih novinarskih predmeta od 23 ponuđena, što umanjuje značaj stručnog dela obrazovanja.

Drugi fakulteti još uvek su u fazi definisanja izbornih kurseva kako bi odgovorili akreditacionom zahtevu. S obzirom na to da postoji akutni nedostatak kvalifikovanog specijalizovanog kadra, realno je očekivati da će se izborni kursevi češće odnositi na opšteobrazovne i specifične – matične oblasti, nego na novinarske i medijske oblasti, što ne bi poboljšalo nisku postojeću ponudu stručnih kurseva.

Preporuka

Potreban je dalji radi na modularizaciji kurikuluma, u kojoj će jasno biti definisani bazični kursevi (“jezgro”) i izborni kursevi. Izborni modularni kursevi treba da se pažljivo kategorizuju po grupama kako ne bi došlo do neuravnoteženog odabira predmeta koji će studentu uskratiti neka bazična znanja iz opšteobrazovnih oblasti. Kako između studijskih programa novinarstva na različitim fakultetima postoje značajne razlike u nastavi opšteobrazovnih oblasti, koje su odraz razlika u centralnom naučnom polju kojim se fakulteti bave, studenti već biranjem fakulteta biraju različite naučno-teorijske okvire svog komunikološko-medijskog-novinarskog znanja. Poželjno je stoga da studijski programi ponude što veći broj izbornih kurseva koji se odnose na stručnu oblast i tako nadoknade postojeću nisku ponudu obaveznih novinarsko-praktičnih specijalističkih kurseva.

Osiguranje kvaliteta

Kod svih fakulteta koji se bave obrazovanjem novinara postoje tek začeci sistema osiguranja kvaliteta. Ovo je očekivano, budući da ni na sistemskom nivou ne postoje razvijene sve bitne dimenzije osiguranja kvaliteta. Eksterni segment osiguranja kvaliteta (agencije, tela za proveru kvaliteta) tek je u fazi ustanovljavanja. U skladu s tim, ne iznenađuje niska razvijenost internih aspekata osiguranja kvaliteta.

U odnosu na standarde ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education), fakulteti koji nude programe novinarstva uveli su samo neke aspekte unutrašnjeg sistema osiguranja kvaliteta.

Većina fakulteta je uvela nove načine ocenjivanja studenata. Struktura ocene se sastoji od raznih elemenata, uključujući prisustvo na času, redovnu aktivnost tokom predavanja i vežbi, izradu seminarskih radova ili javnih prezentacija, rezultate testova za proveru znanja, kvalitet praktičnih radova, itd.

Stalno praćenje i revizija studijskih programa (kurikuluma) je u početnoj fazi, budući da je većina fakulteta nedavno usvojila nove programe, a neki ih dorađuju za predstojeći proces akreditacije. Usklađivanje nastavnih metoda s

predviđenim ishodima učenja (timski rad, simulacije) još uvek nema prioritet u odnosu na usaglašavanje kurikuluma sa raspoloživim aktuelnim kadrovskim i tehničkim kapacitetima (nedostatak nastavnika ili opreme direktno se odražava na kurikulum ili sadržaj samih kurseva). Uvođenje izbornih kurseva i individualizacija nastave zahtevaće razvijanje savetodavnih službi za usmeravanja studenata tokom studija.

Nastavna sredstva i razne vrste podrške koja je potrebna za rad studenata dostupne su u ograničenoj meri, iako na većini fakulteta postoje planovi za unapređivanje stanja u ovom pogledu.

Na domaćim fakultetima još uvek su veoma nerazvijeni sledeći aspekti osiguranja kvaliteta: procedure za osiguranje kvaliteta, osiguranje kvaliteta nastavnog osoblja, informacioni sistem za osiguranje kvaliteta i javnost i transparentnost.

Od procedura za osiguranje kvaliteta postoje samo studentske evaluacije. Međutim, one su uglavnom sporadične i neefektivne, iako su neki fakulteti uveli opštu studentsku evaluaciju nakon prvog semestra primene novog programa (FPN, FF, Novi Sad). Neki fakulteti obavljaju anonimne studentske evaluacije na nivou univerziteta (Fakultet za kulturu i medije Megatrend univerziteta). Na nekim fakultetima evaluacije se obavljaju samo za pojedine predmete i to na inicijativu predavača tih predmeta, dok im se drugi predavači protive jer ih smatraju subjektivnim, nepouzdanim, studentskim kažnjavanjem zahtevnijih predmeta itd., dok negde postoje samo kroz eventualni usmeni razgovor studenata i predavača.

Niski kadrovski resursi većine fakulteta za obrazovanje novinara ne pogoduju razvoju osiguranja kvaliteta nastavnog osoblja. Kadrovska politika na fakultetima još uvek je bazirana na starim principima i još nisu razvijeni standardi u vezi sa specijalističkim usavršavanjem nastavnika niti razvojem njihovih pedagoških veština.

Informacioni sistem za osiguranje kvaliteta, tj. praćenje studenata tokom studija i nakon studija, još uvek nigde nije predviđen kao redovna aktivnost fakulteta. Indikatori za praćenje uspeha studiranja retko su gde dostupni u gotovom obliku (Fakultet političkih nauka je jedan od retkih koji ima bazu podataka o aktuelnim studentima, ali ne i o njihovom napredovanju nakon završetka studija), a neki fakulteti nemaju čak ni najosnovnije statističke podatke o svojim studentima (na primer, o njihovoj polnoj strukturi).

Javnost i transparentnost ne obuhvata neke od najvažnijih aspekata rada fakulteta koji omogućavaju da se kvalitet prati i unapredi. Nastavni programi i bodovanje nisu uvek dostupni. Na nekim fakultetima postoji stav da silabusi kurseva treba da budu “tajna” za sve aktere izvan fakulteta ili se čak naplaćuje dobijanje plana rada za posebne predmete, ako ovi dokumenti uopšte postoje.

Preporuka

U upravama fakulteta neophodno je prvo razviti svest o potrebi i o načinima osiguranja kvaliteta raznovrsnih aspekata rada fakulteta kao o načinu unapređivanja kvaliteta studija novinarstva. Rad fakulteta treba da bude transparentan u svim aspektima, a njihovi dokumenti i podaci o akterima obrazovanja dostupni javnosti. Neophodno je što pre uvesti procedure osiguranja kvaliteta nastavnog osoblja, što može doprineti kadrovskom osnaživanju fakulteta. Potrebno je što pre uvesti redovne i sistematske studentske evaluacije nastave koje će služiti kao korektivni faktor u dizajniranju nastavnih programa i nagrađivanju nastavnih kadrova.

Veliki ili mali broj studijskih programa novinarstva?

Postojeći fakultetski programi obrazovanja novinara su veoma slični u mnogim aspektima. Ako je društveno opravdano da postoji veliki broj fakultetskih oblika obrazovanja novinara (posmatrajući potrebe medija, interesovanje potencijalnih studenata, raspoloživost nastavnčkog kadra, utvrđene standarde kvaliteta nastave, itd.), neophodna je diverzifikacija obrazovne ponude, odnosno jasno formulisane ciljeve i specifičnih karakteristika pojedinačnih obrazovnih programa. Pored obrazovanja novinara kao glavnog cilja, jasno definisana specifična „misijska” pomaže fakultetima da razviju svoj poseban identitet i poziciju i da odgovore na različite potrebe medija i studenata.

Novi studijski programi novinarstva nisu do sada jasno definisali svoje specifične ciljeve koji bi osnivanje potpuno novih institucija nedvosmisleno označili kao značajno podizanje kvaliteta univerzitetskog obrazovanja novinara.

Većina postojećih programa formulisala je svoje posebne „misijske” kao ponudu specifičnih polja znanja koja nude budućim novinarima, odnosno seta disciplina koje čine teorijski bekgraund praktičnih znanja i vještina. Međutim, njihove sličnosti u nekim važnim aspektima nastave (usmerenost na univerzalno novinarsko obrazovanje, niska specijalizacija, zanemarivanje tehnoloških promena i novih medija, kadrovske slabosti, sporo uvođenje modernih metoda nastave itd.), veće su od međusobnih razlika i nijedan nije uspeo da prevlada već uočene slabosti ranijeg obrazovanja novinara. Fakulteti izvan Beograda uspeli su da se afirmišu samo kao regionalne institucije. Fakulteti u Novom Sadu, Nišu i Kosovskoj Mitrovici lakše su pristupačni potencijalnim studentima u svojim geografskim oblastima i obezbeđuju veću ponudu fakultetski obrazovanih ljudi lokalnim i regionalnim medijima. Fakultet u Novom Sadu ima dodatnu misiju i odgovornost u školovanju kadra za medije na jezicima nacionalnih manjina u Vojvodini. Međutim, i ova uloga fakulteta je značajna samo u okviru njegovog

regionalnog karaktera i do sada je realizovana u meri manjoj od planirane: pripadnicima nacionalnih manjina je garantovano 10 mesta godišnje (deseti deo upisne kvote), ali se upisuje manje od ovog broja. Fakultet u Novom Pazaru, sa najvećim potencijalnim regionalnim značajem, nije uspeo da se etablira kao značajan izvor kadrova u medijski nerazvijenoj sredini Sandžaka, a paradoksalno, kao vodeće odeljenje Fakulteta uspostavljen je centar u Beogradu, u kome je inače najveća koncentracija studijskih programa novinarskog obrazovanja.

Privatni fakulteti, koji nemaju značajnu regionalnu komponentu (gotovo svi su u Beogradu), definisali su svoje ciljeve pre svega kao odgovor na tražnju među potencijalnim studentima spremnim da sami finansiraju svoje obrazovanje. Svi privatni fakulteti su dobro prepoznali potrebe ljudi koji su napustili studiranje na državnim fakultetima, pa su od osnivanja prihvatili studente na drugu ili treću godinu studija. Veliki deo ovih studenata su zaposleni novinari koji nisu završili fakultetske studije, a žele (ili poslodavac zahteva) da imaju neki oblik akademske diplome. Oni su nastavu prilagodili slobodnom vremenu zaposlenih novinara, uvažili njihovo prethodno obrazovanje i dozvolili im da se odmah upišu na treću godinu studija.

Najstarija institucija visokog obrazovanja novinara, Fakultet političkih nauka u Beogradu, nije odgovorio na povećanu konkurenciju značajnim izmenama svog studijskog programa. Na Fakultetu, međutim, postoji svest da Odeljenju za novinarstvo i komunikologiju nedostaje vizija strateškog razvoja i plan donošenja strateških odluka.

Urednici u medijima nisu dovoljno upoznati sa problemima diverzifikacije obrazovanja novinara jer mnogi i ne znaju za postojanje novih obrazovnih institucija. Svega trećina urednika (36%) zna da se studije novinarstva ostvaruju na tri ili više fakulteta, dok nijedan od 100 anketiranih urednika nije naveo sve fakultete na kojima postoje studije novinarstva (maksimum je šest pomenutih). Najveći broj urednika (34%) zna za postojanje dva takva fakulteta.

Urednici smatraju da mediji i njihove potrebe nisu dovoljno konsultovani pri koncipiranju novih ili reformi starih studijskih programa novinarstva. Tri četvrtine anketiranih urednika (74%) smatra da bi jača veza između medijske industrije i fakulteta u dizajniranju sadržaja nastave poboljšala kvalitet studija novinarstva.

Studenti generalno opravdavaju postojanje većeg broja obrazovnih institucija. Njihovi motivi pri opredeljivanju za određeni fakultet su veoma raznovrsni. Ipak, motivi retko uključuju jasan obrazovni profil jednog fakulteta u odnosu na druge. Studenti državnih fakulteta imaju izražene predrasude o misiji i ciljevima privatnih fakulteta. Većina smatra da su ovi fakulteti stvoreni radi profita, da imaju niske standarde znanja i da njihovi studenti veoma lako dolaze do diplome.

Preporuka

Radi diverzifikacije obrazovne ponude, poželjno je da svi postojeći studijski programi jasno definišu svoju strategiju razvoja, svoje ciljeve i „misije”, na osnovu poznavanja ciljeva drugih i na osnovu sopstvenih diferencijalnih prednosti. Ciljeve studijskog programa treba definisati u odnosu na centralni teorijski background novinarske obuke, udeo praktične nastave i korišćenje modernih tehnologija, kadrovske potencijale, ulogu istraživačkog rada u nastavi, posebne potrebe tržišta, veze sa medijskom industrijom i mogućnosti zapošljavanja, regionalnu ulogu i značaj, jezik na kome se ostvaruje nastava, vrstu angažmana u odnosu na stanje u novinarstvu, odnos prema profesionalnoj etici, shvatanje uloge medija u društvu itd. Da bi se ovo postiglo, neophodna je saradnja između fakulteta i međusobno poznavanje studijskih programa i potencijala za razvoj.

Pri profilisanju studijskih programa novinarstva potrebno je podstaći uključivanje profesionalnih udruženja i organizacija, kao i istaknutih predstavnika medijske industrije i time prekinuti štetnu praksu nesaradnje između institucija zainteresovanih za unapređivanje kvaliteta obrazovanja novinara.

Osobnosti svakog studijskog programa treba da budu jasno objašnjene i široko i lako dostupne potencijalnim studentima. O ciljevima i sadržajima obrazovanja redovno treba da budu informisani i medijski vlasnici i urednici.

Poželjno je da bar jedna obrazovna institucija za školovanje novinara u strategiju razvoja uključi značaj koji prevazilazi nacionalne okvire i specijalizuje se za prihvatanje studenata iz okruženja.

Da li u Srbiji ima dovoljno nastavnog kadra za obrazovanje 1670 studenata osnovnih akademskih studija novinarstva u 11 univerzitetskih institucija?

Brzo umnožavanje fakulteta na kojima se studira novinarstvo – povećanje od jednog na devet (računajući i strukovne studije) za pet godina – stvorilo je kritičan manjak nastavnog kadra. Nedostatak ljudi sa zvanjima koji su stručni za oblast novinarstva, medijskih i komunikoloških studija predstavlja akutan problem kako za državne tako i za privatne fakultete, nezavisno od toga da li su pokrenuti pre četiri, tri ili samo jedne godine.

Trenutni „prelazni period” do formalne akreditacije studijskih programa novinarstva rezultirao je nepoštovanjem ranije postojećih kadrovskih standarda u realizaciji fakultetskih programa. Glavne žrtve loše kadrovske popunjenosti studija novinarstva su studenti. Nedostatak nastavnika utiče na to da se nastava ostvaruje u veoma velikim studentskim grupama, da su nastavnici preopterećeni i nemaju vremena za druge aktivnosti (istraživanja, pripremanje udžbenika) i da se generalno snižava kvalitet nastave.

Trenutna kadrovska slika fakulteta na kojima se studira novinarstvo pokazuje da Srbija nema kapaciteta da kadrovski kvalitetno opsluži osam osnovnih akademskih studija novinarstva i 1680 studenata novinarstva. Departman za žurnalistiku Filozofskog fakulteta u Nišu ima dva stalno zaposlena nastavnika. Odsek za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu zapošljava šest nastavnika. Fakultet za kulturu i medije (Megatrend) ima 11 stalno zaposlenih, od toga pet sa profesorskim zvanjem. Problem će postati još složeniji kada neki od ovih fakulteta počnu da realizuju master i doktorske studije, što neće mimoići ni trenutno kadrovski najopremljenije fakultete, kakav je Fakultet političkih nauka.

Realno je očekivati da će pitanje nastavnog kadra biti najteže rešiti u skladu sa akreditacionim standardima (70% stalno zaposlenih sa zvanjem doktora nauka).

Fakultetske uprave rešavaju aktuelni problem kadrovskog manjka na različite načine. Oni angažuju nastavnike koji predaju na drugim osecima istih fakulteta, nastavnike koji predaju na drugim fakultetima, gostujuće predavače iz raznih organizacija, predavače koji su spremni da sadržaje koje već predaju prilagode potrebama novih predmeta, predavače koji imaju bar neka znanja o novom predmetu koji treba da predaju, predavače koji još uvek nemaju odgovarajuće kvalifikacije ali su na putu da ih steknu, doktorante, studente-postdiplomce, najbolje diplomirane studente, a nije retko ni da se određeni časovi nastave uopšte ne drže ili se koncentrišu u određene periode mimo planiranog rasporeda.

Neki nastavnici predaju po nekoliko stručnih komunikoloških, medijskih ili novinarskih predmeta i na po tri fakulteta.

Na fakultetima je prepoznata potreba da se problem predavača stručnih praktičnih predmeta reši angažovanjem medijskih profesionalaca. Dok je na većini fakulteta uobičajeno da istaknuti novinari budu angažovani kao predavači za pojedina predavanja, samo nekoliko fakulteta ih angažuju i kao stalne predavače (FPN, novosadski i novopazarski fakultet). Predavači se biraju na osnovu raznih kriterijuma: uspešnost u bavljenju novinarskom profesijom, pedagoško iskustvo ili znanja, predavači sa kojima je ostvarena dobra saradnja. Najviše predavača bez akademskog zvanja ima na FPN (sedam).

Predavači veština se, međutim, ne osećaju prijatno među kolegama sa akademskih zvanjima, jer se njihove radne kulture bitno razlikuju. Oni osećaju da su manje cenjeni, da nemaju iste uslove za napredak u karijeri, da se ne nagrađuju njihove pedagoške sposobnosti ili inovativne ideje u nastavi.

Ekspanzija obrazovnog tržišta i bolonjski proces reforme visokog obrazovanja imali su efekat „buđenja” nastavnika sa „starih” fakulteta i intenziviranje njihovog kretanja unutar univerzitetskog prostora. Ovaj proces nije isključivo pozitivan. S jedne strane, uvođenje evaluacije kvaliteta, gubljenje obrazovnog monopola i borba za studente nužno su doveli do nekih inovacija u nastavi, veće zainteresovanosti nastavnika i entuzijazma u radu sa studentima. Ovo je posebno izraženo kod „novih” fakulteta kao što je Fakultet za medije i komunikacije (Singidunum). S druge strane, borba za katedre i pozicije u akademskoj struktu-

ri „starih“ fakulteta dovela je do zanemarivanja obrazovnih principa i ciljeva radi ličnih ili katedarskih interesa („krojenje“ kurikuluma prema potrebama fonda časova nastavnika, a ne obrnuto).

Preporuka

U cilju očuvanja kvaliteta nastave neophodno je da fakulteti nađu balans između svojih raspoloživih kadrovskih resursa i broja studenata. Ovo je posebno važno s obzirom na to da se očekuje da proces akreditacije može da traje do kraja 2009. godine. Potrebno je da fakulteti dugoročno planiraju razvoj nastavnog kadra, da ulažu u njihov razvoj, podstiču mlade potencijalne predavače na studije u inostranstvu, kao i da se aktivno angažuju u regrutovanju novih kvalifikovanih nastavnika među visoko obrazovanim mladim ljudima koji su studije završili ili završavaju u inostranstvu.

Za nastavu praktičnih stručnih predmeta poželjno je angažovati novinare sa iskustvom profesionalnog rada u medijima i sa akademskim zvanjima, ali i istaknute novinare bez akademskih zvanja, koji imaju izražene pedagoške sposobnosti. Ovim nastavnicima treba obezbediti uslove za napredak u novoj karijeri.

Fragmentacija ili integracija novinarskog obrazovanja?

U svetu postoje različita mišljenja o tome da li studije komunikacije i medija, kao i menadžmenta, treba da budu integrisane u jedan program sa studijama novinarstva. U razvijenim društvima, naime, još uvek nije definitivno razrešena dilema da li novinarsko obrazovanje treba da ide u pravcu fragmentacije – rane i sve veće specijalizacije za određene tipove medija (npr. samo za štampane i samo za elektronske medije) i dalje, za određene vrste sadržaja (informativni, dokumentaristički, popularni, multimedijalni), tj. za posebne tematske oblasti (na primer, nacionalne vesti, poslovne vesti, izveštavanje u kriznim situacijama, izveštavanje o razvoju nauke i tehnologije, ili o kulturi, itd.), ili u pravcu integracije – pružanje znanja i veština iz menadžmenta informacijama, komunikacije sa ciljnim grupama, upravljanja medijima, medijskog marketinga ili analize medijske kulture, tj. znanja za potrebe drugih medijskih zanimanja, pored novinarskog (producentški poslovi, marketinški i menadžerski poslovi, odnosi sa javnošću i advertajzing, istraživačko-naučni poslovi, itd.).

Modernu dilemu novinarskog obrazovanja fakulteti u Srbiji su rešili na tri načina. Dva fakulteta (Fakultet političkih nauka i Fakultet za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum) opredelili su se da uvedu dva odvojena studijska programa – novinarstvo i komunikologiju. Druga dva (Fakultet za kulturu i medije Megatrend univerziteta i Akademija lepih umetnosti), razdvojila su pro-

gram novinarstva od programa medijskog menadžmenta. Ostala četiri fakulteta imaju samo program novinarstva.

Međutim, opredeljenje za razdvajanje studija novinarstva od studija za druge vrste komunikatora nije donelo koristi studijama novinarstva. Razlike između programa novinarstva i komunikologije, na primer, su veoma male (dva predmeta na FPN, 10% na FMK). Specijalizacija unutar korpusa stručnih novinarskih disciplina je i dalje niskog stepena – na FPN trenutno postoji samo jedan kurs novinarske specijalizacije, dok se svi drugi odnose na bazične kurseve novinarstva u posebnim vrstama medija (agencija, štampa, radio, televizija, internet). Studenti novinarstva su i dalje obavezni da pohađaju veliki broj komunikoloških kurseva, koji čine srž obrazovanja na programu komunikologije. Razdvajanje studijskih programa je, dakle, više formalno nego suštinsko, bez očekivanog efekta povećanja mogućnosti za veću novinarsku specijalizaciju.

Slična je situacija i na fakultetima koji su novinarstvo razdvojili od studija menadžmenta. Fakultet za kulturu i medije Megatrend univerziteta, i pored toga što ima posebne programe za menadžment u medijima i za odnose s javnošću, uključio je u program studija novinarstva mnoštvo predmeta iz oblasti poslovnih studija (biznis, marketing, menadžment, odnosi s javnošću). Namera je da se i studentima novinarstva omogući da se zapošljavaju u medijima koji sve više postaju složena poslovna preduzeća, kako na novinarskim, tako i na marketinškim i menadžerskim poslovima, ali i u drugim organizacijama koje se bave delatnostima u vezi sa informacijama. Simbioza studija novinarstva sa biznis studijama, međutim, ostvarena je na štetu novinarstva, koje se predaje kroz mali broj novinarskih kurseva.

Do sada se jedino Filozofski fakultet u Novom Sadu opredelio da svoj program novinarstva usmeri pre svega na veću specijalizaciju unutar novinarskog zanimanja. Studenti se na višim godinama studija ohrabruju da se opredeljuju za jedan tip medija i da se pripreme za tematske specijalizacije (privredno novinarstvo, političko novinarstvo, sportsko novinarstvo, mediji za decu, itd). Predmeti koji omogućuju znanja za druge poslove komunikatora (Odnosi s javnošću, na primer) su izborni, a ne obavezni. Efekte obrazovne specijalizacije, međutim, još nije moguće sagledati, jer prva generacija studenata nije završila studije.

Drugi fakulteti koji imaju samo program novinarstva (Fakultet humanističkih nauka u Novom Pazaru, Filozofski fakultet u Nišu), opredelili su se za srednje rešenje, pa nude zajedno i kurseve novinarstva i drugih disciplina u programu samo za zvanje novinara.

U uredničkom kadru u medijima, postoji svest o dilemi između fragmentacije i integracije obrazovanja za medije, ali o tome nije formulisano većinsko mišljenje. Medijski urednici su podeljeni u tome da li fakulteti treba da se usmere na veću specijalizaciju budućih novinara za različite tipove medija i tema (podržava je 47% urednika) ili za pripremanje studenata i za novinarsko i za njemu srodna zanimanja (podržava 40%).

Mišljenje studenata novinarstva je takođe podeljeno. Neki studenti završne godine već su opredeljeni da neće raditi novinarske poslove, ali nisu sigurni da li je njihovo obrazovanje dovoljno da im omogući zapošljavanje u drugim zanimanjima u vezi s marketingom, advertajzingom ili istraživačkim poslovima. Određen broj studenata, gde su razlike između studijskog programa novinarstva i drugih programa relativno male, već sada planira da nakon završetka novinarskog programa završi i drugi (odnosi sa javnošću, menadžment ili komunikologija).

Preporuka

Neophodno je među zainteresovanim subjektima (univerziteti, medijske organizacije, profesionalna udruženja) otvoriti debatu o strategiji razvoja univerzitetskog obrazovanja za novinare. Ova debata treba da odgovori na pitanje da li u Srbiji 21. veka – u vreme ubrzanog razvoja informacionih tehnologija, pojave novih vrsta medija, razvoja medija kao složenih poslovnih preduzeća, dominacije privatnih medija – novinari treba da se osposobe za razne poslove upravljanja informacijama i medijima ili treba da se usko specijalizuju za obavljanje određenih vrsta novinarskih poslova, i da li bi različita fakultetska opredeljenja za moguća rešenja poboljšala kvalitet drugačije usmerenih studijskih programa.

Prednost opštem ili stručnom obrazovanju?

Reforma visokog obrazovanja novinara suočava se sa protivurečnim pritiscima – da se prilagodi zahtevima tržišta i medija, koji insistiraju na većem udelu praktičnog rada u nastavi, ali isto tako žele novinare sposobne za kritično i kreativno mišljenje.

Pravilnik Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje predviđa da studijski programi na osnovnim akademskim studijama, u odnosu na ukupan broj bodova, treba da imaju oko 35% akademskih opšteobrazovnih i teorijsko-metodoloških kurseva, a oko 65% naučno-stručnih i stručno-aplikativnih. Međutim, kriterijumi za klasifikaciju kurseva u ove kategorije nisu definisani, tako da fakulteti sami mogu da kurseve definišu kao naučno-stručne, teorijsko-metodološke ili opšteobrazovne. Pitanje je, na primer, da li predmet *Informatika* za studente novinarstva predstavlja opšteobrazovni ili stručni predmet.

I u svetu i kod nas postoji opšta saglasnost da studije novinarstva treba da obuhvate opšte obrazovanje, pored stručnog i praktičnog. Međutim, mišljenje o poželjnom odnosu između opšteobrazovnih i stručnih nastavnih oblasti, te između teorijskih i praktičnih predmeta je podeljeno. Postoje programi koji daju znatnu prednost teorijskim predmetima, dok drugi naglašavaju značaj razvoja profesionalnih i tehničkih veština studenata. Bez obzira na razlike, tvrde se da pro-

grami moraju da razvijaju kreativne, intelektualne, analitičke i istraživačke veštine i kapacitete studenata.

Američki Akreditacioni savet za obrazovanje u oblasti novinarstva i masovnih komunikacija je dugo godina bio kritikovan zbog nefleksibilnosti pravila 75/25 po kome bi kurikulum fakultetskih studija novinarstva i masovnih komunikacija trebalo da čini 75% opšteobrazovnih predmeta (*liberal arts*), dok bi ostalih 25% činili stručni predmeti. Zbog pritiska fakulteta i industrije, 1989. godine je počela primena novog pravila 90/65, a najnoviji standardi obrazovanja u oblasti masovnih komunikacija i novinarstva, koje je Savet usvojio 2003. godine, podrazumevaju pravilo 80/65. Ovo pravilo zahteva od studenata da od 120 bodova potrebnih za diplomiranje, 80 bodova, tj. dve trećine budu teorijski predmeti, a da u okviru njih, najmanje 65 bodova (54%) budu opšteobrazovni predmeti (ACEJMC, 2003). Stručni praktični predmeti, dakle, treba da čine najviše jednu trećinu programa. Uslovi za druge oblike studija (koledže) dozvoljavaju znatno veći udeo praktične nastave u programu.

U studijskim programima novinarstva u Srbiji, razmera između stručnih i opšteobrazovnih nastavnih oblasti se kreće od 33% broja kurseva u korist stručnog obrazovanja do 65%, a u bodovima od 31% do 72% u korist stručnog obrazovanja.

Stručna oblast obuhvata komunikološko-medijske kurseve i praktične novinarske. Na domaćim fakultetima više su zastupljeni teorijski komunikološki predmeti nego praktični novinarski. U proseku, jedan studijski program novinarstva pored 24 opšteobrazovna kursa nudi 10 praktičnih novinarskih i 10 konceptualnih komunikološko-medijskih kurseva. Razlike između fakulteta su velike, pa negde ima dvostruko više komunikoloških kurseva u odnosu na praktične novinarske (ALU, Kosovska Mitrovica), a negde dvostruko više novinarskih (Fakultet humanističkih nauka, Novi Pazar). Na većini fakulteta, međutim, broj praktičnih novinarskih kurseva je manji od broja komunikološko-medijskih, i u stvari najmanji od tri dela studijskog programa.

Mali udeo praktične nastave predmet je oštre kritike studijskih programa novinarstva koje dolaze i iz medijske industrije i od većine studenata novinarstva. Kritičari aktuelne prakse obrazovanja ne insistiraju na potrebi da studije novinarstva budu dominantno praktično usmerene. Po njima, univerzitet mora da razvija raznovrsne opšteobrazovne kompetencije studenata pored praktičnih veština. Ipak, mišljenje da je jedan od tri najvažnja preduslova boljeg kvaliteta novinarskog obrazovanja od sadašnjeg više praktične nastave zastupa 61% urednika (sledeći najčešći predlog je rad predavača sa malim studentskim grupama, što predlaže 48% urednika). Bivši i sadašnji studenti novinarstva misle na isti način – najveći broj (68%) smatra da je najvažniji uslov poboljšanja studija novinarstva povećanje udela praktične nastave (a 59% ističe i rad sa malim grupama). Niske srednje ocene kvaliteta studija novinarstva koje daju anketirani urednici (2,4) i bivši stu-

denti novinarstva na Fakultetu političkih nauka (između jedan i dva), ponajviše se odnose na lošu osposobljenost studenata za praktičan rad.

Kvalitet stručnog obrazovanja, međutim, ne zavisi samo od udela praktične nastave (broja predmeta, broja časova nastave ili broja bodova) u ukupnom studijskom programu, već je u velikoj meri uslovljen metodama nastave, raspoloživom tehničkom opremom, kvalitetom nastavnog kadra, dostupnošću literature, itd. Kroz neke od ovih aspekata, domaći univerziteti takođe daju veću prednost opštem nego stručnom obrazovanju.

Metode nastave razvijene za opšteobrazovne predmete su model koji se koristi i u stručnom obrazovanju, pri čemu se zanemaruju njegove specifičnosti. Vežbe, kao dopuna teorijskim predavanjima, i za opšte i za stručne predmete održavaju se sa veoma velikim studentskim grupama koje onemogućavaju interaktivnost. Individualne konsultacije su u istoj meri prisutne u nastavi i opštih i stručnih predmeta. Fakulteti više pažnje poklanjaju formalnim procedurama obezbeđenja i provere akademskih zvanja svojih profesora nego proveri kvaliteta nastavnika veština koje angažuju za nastavu stručnih predmeta. Kriterijumi za ocenjivanje stručnih predmeta su blaži nego za ocenjivanje drugih predmeta. Studenti se žale da im je literatura iz stručnih predmeta ređe dostupna i manje kvalitetna od literature za druge predmete.

S druge strane pak postoji bojazan da će se fakulteti davanjem prednosti stručnom obrazovanju od centara otvorenog i kritičkog mišljenja pretvoriti u centre za profesionalni trening i da će se univerziteti usmeriti na ispunjavanje kvantitativnih standarda efikasnosti i produktivnosti umesto podizanja opštih kompetencija studenata.

Idealna opšta formula balansa između opštih i stručnih predmeta novinarstva nije nađena. Cilj fakultetskih studija novinarstva, međutim, je uglavnom svuda isti – obezbediti studentima kritički i teorijski dobro zasnovan okvir njihove buduće novinarske prakse. Iskustva u svetu u pogledu novih studijskih programa pokazuju da se balans najbolje nalazi ako se u kreiranju studijskog programa krene od definisanja ishoda učenja i liste kompetencija i veština koje studenti treba da steknu tokom studiranja, nego od bilo kojih drugih početnih elemenata.

Preporuka

Studijski programi novinarstva moraju da uspostave neku vrstu ravnoteže između opšteg i stručnog obrazovanja. Za nju nije presudan samo broj kurseva i bodova koji se odnose na opšteobrazovne i stručne oblasti, već i čitav niz drugih aspekata obrazovanja – metode nastave, kvalitet nastavnog kadra, kriterijumi ocenjivanja, kvalitet literature. Diverzifikacija obrazovanja za novinare će sigurno značiti različite naglaske na opštem i stručnom obrazovanju, ali je u njihovom definisanju potrebno poći od utvrđivanja kompetencija i veština koje studenti novinarstva treba da steknu tokom studiranja.

Minimum zajedničkog opšteg obrazovanja novinara – da ili ne?

Na fakultetima koji obrazuju novinare ne postoji saglasnost o tome koja znanja, mimo stručnih, mora da ima univerzitetski obrazovan novinar. Programi univerzitetskih studija novinarstva najviše se razlikuju upravo po vrsti opštih znanja i kompetencija koje nude i čiji se razvitak potencira mogućnošću studenata da izaberu odgovarajuće kurseve.

Lista predmeta koji su teorijska i naučno-metodološka potpora stručnom novinarskom obrazovanju odražava centralno naučno polje kojim se bave fakulteti na kojima se odvijaju studije novinarstva. Na Fakultetu političkih nauka glavno jezgro potpornih kurseva čine discipline političkih nauka koje na drugim fakultetima ili ne postoje ili se javljaju u vidu izolovanih kurseva. Na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu to su lingvističke i društveno-humanističke nauke. Opšta orijentacija Fakulteta za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum je humanističko-komunikološka (književna teorija, filozofija, studije kulture i roda), a Fakulteta za kulturu i medije Megatrend univerziteta komunikološko-medijске studije i studije marketinga i menadžmenta. Na Fakultetu humanističkih nauka u Novom Pazaru, društveno-humanističke nauke se takođe kombinuju s poslovnim studijama.

U SAD, više od polovine studija novinarstva uključuje kurseve iz šest predmeta: maternji jezik, tj. engleski (94%), istorija (75%), političke nauke (70%), ekonomija (66%), književnost (61%) i sociologija (51%); (Dickson, 2000: 140).

U Srbiji, više od polovine studija novinarstva sadrži samo dva zajednička obavezna predmeta – strani jezik i informatiku, koje ima svih osam programa osnovnih akademskih studija novinarstva (100%), a polovini programa zajednička su još tri predmeta – sociologija (50%), sociologija kulture (50%) i jedan predmet iz oblasti političkih nauka (50%).

Drugi opšteobrazovni predmeti iz oblasti društvenih i humanističkih nauka koji su uobičajeni sadržaj programa novinarstva u drugim zemljama, predviđeni su kao obavezni tek na po tri ili dva fakulteta: književnost (37%), filozofija (37%), pravopis maternjeg jezika (25%), pravo (25%), ekonomija (25%), istorija (25%). Svaki od ovih predmeta, međutim, ponuđen je bar na još po dva ili na jednom fakultetu kao predmet koji se može studirati po želji, tj. kao izborni predmet. Umesto pravopisa, prava, ekonomije ili istorije, po tri fakulteta (37%) kao obavezne predmete za svoje studente propisuju drugi strani jezik, socijalnu psihologiju, teoriju kulture, istoriju kulture, međunarodne odnose, menadžment i kadrovski menadžment.

Dok su neke razlike u opšteobrazovnom profilu studenata novinarstva uglavnom kvantitativne (lingvističke discipline se, na primer, razlikuju po ukupnom broju kurseva i ukupnom broju časova), najznačajnije razlike su kvalitativne. Studije novinarstva školuju veoma različite profile novinara u pogledu njihovog nestručnog obrazovanja.

Iako bolonjska reforma ima cilj da program studija učini što fleksibilnijim i što više prilagođenim individualnim preferencijama studenata, kako bi oni sami mogli da dizajniraju svoj obrazovni profil, praksa studija novinarstva u svetu pokazuje da je poželjno postojanje određenog zajedničkog jezgra opšteg obrazovanja za buduće novinare, pre svega u pogledu obezbeđenja vrsta znanja i kompetencija koje su neophodne za posao novinara.

Po mišljenju medijskih urednika, razvijanje ovih opštih kompetencija bi trebalo da predstavlja srž programa studija novinarstva. Kao najvažnije, ogromna većina urednika ističe: sposobnost analitičkog i kritičkog mišljenja (86% urednika ovo smatra veoma važnim u obrazovnom profilu novinara), poznavanje maternjeg jezika (mišljenje 85% urednika) i poznavanje jednog stranog jezika (81%). Više od polovine urednika veoma važnim smatra društveno-humanistička i politikološka znanja – razumevanje fenomena u društveno-istorijskom kontekstu (66%), poznavanje ekonomskih i političkih procesa u savremenom svetu (55%) – kao i kompjutersku pismenost (59%). Manje od polovine urednika (39%) u neophodna znanja ubraja i poznavanje savremenih kulturnih procesa.

Mišljenje studenata novinarstva se, sa aspekta važnosti opštih znanja, u velikoj meri podudara sa stavovima urednika. Aktivno znanje stranog jezika (87% studenata ga smatra veoma važnim), poznavanje maternjeg jezika (83%), sposobnost analitičkog i kritičkog mišljenja (74%) i kompjuterska pismenost (60%) – i za same studente predstavljaju najvažnije kompetencije koje treba steći univerzitetskim obrazovanjem. Studenti nešto niže vrednuju važnost društveno-humanističkih i politikoloških znanja nego anketirani urednici, ali značajan broj ipak smatra veoma važnim poznavanje ekonomskih i političkih procesa u savremenom svetu (51%), razumevanje fenomena u društveno-istorijskom kontekstu (41%) i poznavanje savremenih kulturnih procesa (40%).

Dilemu o potrebi postojanja zajedničkog jezgra opšteg obrazovanja novinara aktuelizuju ocene anketiranih urednika da su kod novinara početnika, sa kojima su imali dodira u radu, najslabije razvijene neke od kompetencija koje oni smatraju upravo najvažnijim: sposobnost analitičkog i kritičkog mišljenja (55% urednika ističe ovo kao najslabije razvijenu kompetenciju), poznavanje maternjeg jezika (25%) i razumevanje fenomena u društveno-istorijskom kontekstu (25%). Urednici smatraju da su od najvažnijih opšteobrazovnih kompetencija kod novinara početnika najbolje razvijene kompjuterska pismenost (68%) i poznavanje stranog jezika (41%).

Najveći izazov studijskim programima novinarstva predstavlja razvijanje sposobnosti analitičkog i kritičkog mišljenja, koje kao presudnu karakteristiku univerzitetskog obrazovanja ističu svi njegovi akteri. Naime, u pitanju je više forma mišljenja (sfera metakognicije) nego njegov sadržaj (konkretna znanja i informacije), ali i sposobnost čiji je razvitak trebalo da bude podstican znatno pre započinjanja fakultetskih studija. Samo jedan studijski program novinarstva (Filozofski fakultet, Niš) sadrži kurs koji, bar po nazivu, pokušava da reši ovaj

problem – kurs *Kritičko mišljenje i problemi 21. veka*. S druge strane, iskustva u obrazovanju pokazuju da na razvitak ove sposobnosti više utiču određene metode nastave – interaktivnost, argumentovana diskusija, analiziranje problema iz različitih uglova, kritički prikazi određenih tema, dovođenje klasičnih teorijskih shvatanja u kontekst sadašnjice i sl. S obzirom na to da je prisutnost tradicionalnih metoda nastave još uvek veoma naglašena, produktivnost studijskih programa u ovom pogledu je problematična.

Preporuka

Studijski programi novinarstva treba da budu dizajnirani tako da istovremeno omogućе fleksibilnost obrazovanja ali i da obezbede sticanje nekih opštih kompetencija koje su neophodne u radu novinara. Poželjno je da programi novinarstva kao obavezni minimum sadrže one predmete koji kod studenata razvijaju analitičko i kritičko mišljenje, poznavanje maternjeg jezika, stranog jezika, razumevanje fenomena u društveno-istorijskom kontekstu, poznavanje ekonomskih i političkih procesa u savremenom svetu i kompjutersku pismenost. Razvijanje analitičkog i kritičkog mišljenja treba da bude glavni cilj opšteobrazovnih predmeta, što podrazumeva pre svega inoviranje metoda nastave.

Univerzalni ili specijalizovani novinar?

Svi fakulteti u Srbiji obrazuju “univerzalnog novinara“, tj. novinara za više različitih tipova medija. Studijski programi imaju cilj da osposobe studente da se odmah po završetku studija uključe u rad bilo kojeg tipa medija (agencija, dnevna ili periodična štampa, radio, televizija, internet), na jednostavnim novinarskim poslovima. Nijedan od postojećih studijskih programa nije se odlučio da ponudi rano usmerenje specijalizacije samo za novinarstvo u štampanim ili samo u elektronskim medijima, što je uobičajena praksa u svetu.

Ako uopšte postoji, specijalizacija za posebne tipove medija je niskog stepena i ostvaruje se na višim godinama osnovnih studija ili na diplomskim studijama. Novopazarski studijski program daje izvesnu prednost štampanim medijima nad drugima. U njemu se najveći broj časova praktičnih novinarskih kurseva odnosi na novinarstvo u štampi, dok su radijsko i televizijsko novinarstvo zastupljeni samo sa po jednim časom vežbe nedeljno. Ovakav fokus studijskog programa može se objasniti nedostatkom tehničkih resursa za viši nivo specijalizacije u okviru radijskog i TV novinarstva, a delimično i kadrovskom strukturom nastavnog osoblja koja je specijalizovana više za štampane nego za druge vrste medija.

Novosadski program tretira obuku za agencije, štampu, radio i televiziju gotovo na jednak način – na osnovnim studijama je sa 15 časova manje zastu-

pljeno agencijsko, a sa 15 časova više TV novinarstvo, u odnosu na ostale. Tek na četvrtoj godini studija, u okviru kursa *Istraživačko novinarstvo*, studenti mogu da se opredele za štampu, radio ili televiziju. U okviru izbornih predmeta, ponuđena je i specijalizacija za određene uže tematske oblasti (privredno i političko novinarstvo, izveštavanje o kulturi i obrazovanju, zabavni i sportski programi, gradske vesti, sportski mediji, mediji za decu, itd.).

Program Fakulteta političkih nauka značajniju specijalizaciju nudi tek u okviru master studija – u okviru dva kursa (*Novinske dokumentarne forme* i *Uređivanje medija*) studenti mogu da se opredele za štampu, radio ili televiziju, a kao izborni predmet nudi im se i *Retorika u elektronskim medijima*. Na osnovnim studijama, svi studenti su obavezni da pohađaju kruseve iz štampanog, radijskog i TV novinarstva, a kao i u Novom Sadu, samo u okviru *Istraživačkog novinarstva* studenti mogu da biraju između specijalizovanih sadržaja u odnosu na štampu, radio i televiziju.

Kreatori studijskih programa smatraju da studenti imaju veće šanse za zapošljavanje ako su osposobljeni za jednostavne novinarske poslove u svim tipovima medija, nego za složene vrste poslova samo u jednom. Po njihovom mišljenju, najveći broj profesionalnih novinara radi na manje složenim poslovima, dok se specijalizacija postiže kroz rad i na radnom mestu, pa je ne treba ostvarivati na fakultetu. Postoji i uverenje da brze promene komunikacionih tehnologija zahtevaju da studenti budu pripremljeni za novinarski rad bez obzira na "medijsku platformu", tj. vrstu medija i da će vlasnici medija i medijske organizacije upravo iz razloga tehnoloških promena više vrednovati "univerzalnog" nego specijalizovanog novinara.

Ogromna većina urednika (92%) smatra da novinari-početnici treba da budu obučeni za pravljenje nisko složenih medijskih sadržaja za različite tipove medija. Međutim, veliki broj (87%) istovremeno smatra da kada izađu sa fakulteta, oni treba da imaju i veštinu pravljenja složenih formi za jedan tip medija. Ovaj nalaz mogao bi se tumačiti kao urednička podrška orijentaciji prema većoj specijalizaciji. Međutim, većina urednika smatra da novinari-početnici nisu dovoljno obučeni ni za jednostavne novinarske poslove (samo 14% urednika ovu veštinu ocenjuje kao najbolje razvijenu kod novinara-početnika), pa bi urednici možda pre bili za podizanje kvaliteta obuke „univerzalnog novinara” nego za izraženiju specijalizaciju.

Mišljenja bivših i sadašnjih studenata su podeljena. Dok neki smatraju da na studijama još ne mogu da se opredele u kom mediju će raditi i da je bolje da nauče od svega pomalo, drugi smatraju da je neophodna visoka specijalizacija tako da student na kraju školovanja ume da rukuje video kamerom i radi montažu snimljenog materijala, ako ga zanima samo taj medij.

Sve dok elektronski mediji funkcionišu u okviru poslovno integrisanih radio i TV stanica, obuka i iz radijskog i TV novinarstva ima opravdanja. Pravna regulativa u Srbiji, koja se usmerava u pravcu onemogućavanja koncentracija

vlasništva posebno u različitim vrstama medija (štampe i elektronskih medija, na primer), međutim, umanjuje racionalnost dominantne orijentacije na spajanje obuke za agencijsko i štampano novinarstvo sa obukom za rad u elektronskim medijima.

Rešenje dileme između obrazovanja univerzalnog i specijalizovanog novinara na domaćim fakultetima, ipak, mnogo više zavisi od tehničkih i kadrovskih resursa obrazovnih institucija nego od uvažavanja medijskih potreba i novih zahteva koje sa sobom nosi razvoj komunikacionih tehnologija. Većina fakulteta u Srbiji jedva raspolaže opremom i kvalifikovanim kadrovima da obezbedi studentima sticanje veština za obavljanje najjednostavnijih zadataka radijskog ili TV novinara. Nastava novinarskih kurseva po pravilu se odvija u suviše velikim grupama, studenti uspeju da tokom celih studija proizvedu tek po nekoliko radijskih ili TV radova i to samo na onim fakultetima koji imaju sopstvenu produkcionu opremu (Fakultet političkih nauka, Filozofski fakultet u Novom Sadu), nastavnici ne učestvuju u njihovoj produkciji već ih ocenjuju samo retroaktivno. Specijalizacija predmeta za tehnološki složene medije zahteva mnogo bolje resurse na fakultetima od postojećih.

Preporuka

Ako se uzmu u obzir razvijenost različitih tipova medija u Srbiji, očekivane promene u tehnologiji (digitalni elektronski mediji), razlike u praktičnim veštinama koje su neophodne za rad u drugačijim tipovima medija, kao i veliki broj postojećih univerzitetskih programa novinarstva (za koji se očekuje dalji porast), celishodna je diverzifikacija ponude u oblasti obrazovanja novinara. Pored programa koji bi sačuvali orijentaciju ka obrazovanju „univerzalnog novinara”, poželjna je specijalizacija pojedinih studijskih programa za obučavanje kadrova za pojedine tipove medija. Time bi se bolje zadovoljile potrebe medija, fakulteti bi jasnije opredelili svoju misiju i ciljeve, a studenti bi bili u mogućnosti da biraju između obrazovnih profila „univerzalnog” i „specijalizovanog” novinara (za štampane, elektronske ili druge tipove medija). Preduslov ovakvog razvoja je znatno bolja tehnička i kadrovska opremljenost fakulteta, koja treba da bude primarni cilj razvojnih planova.

Tradicionalni ili novi mediji?

Na svim fakultetima koji školuju novinare glavni cilj obrazovanja je priprema budućih novinara za rad u tradicionalnim medijima – štampi, na radiju i televiziji. Novi mediji – interaktivni i multimedijalni, veoma su malo zastupljeni u studijskim programima.

Mogućnosti i izazovi novih tehnologija u novinarstvu najdirektnije su prisutni u nastavi kursa *Internetsko novinarstvo*, koji još uvek nije deo svih studijskih programa – imaju ga samo FPN, novosadski i novopazarski fakultet.

Teorijski aspekti razvoja informaciono-komunikacionih tehnologija i karakteristika novih globalnih medija najčešće se obrađuju u okviru komunikoloških kurseva (*Komunikologija, Mediji i društvo, Globalni mediji*), gde se studenti upoznaju sa pojmovima „informaciono društvo”, „virtuelno komuniciranje”, „novi medij”, „multimedij” itd. Novi mediji su ovde ipak samo mali deo nastavnih sadržaja, dok su u centru pažnje tradicionalni mediji.

U većini studijskih programa prisutan je aplikativni aspekt kompjuterske tehnologije. U okviru kursa *Informatika* studenti vežbaju korišćenje kompjutera i eventualno posebnih softverskih programa za primenu u novinarskom radu, dok neki od ovih kurseva pružaju i teorijski uvid u informacione sisteme i tehnologije.

Samo jedan od ukupno 154 registrovana kursa na svim studijskim programima novinarstva, naslovljen je sintagmom „novi mediji”. To je kurs *Pravo novih medija* koji je sastavni deo programa na Fakultetu političkih nauka. U njemu se razmatraju teorija i moderna regulatorna praksa u pogledu novih oblika izražavanja mišljenja, kao što su blog, Internet forumi, pretraživači, Internet poruke (chat) itd.

U studijskim programima novinarstva u drugim zemljama, posebno u razvijenim, novi mediji su u najvećem broju slučajeva punopravni deo nastave, kao i štampa, radio i televizija, dok se neke novoformirane i praktično orijentisane, visokoškolske ustanove specijalizuju upravo za obrazovanje kadrova koji će proizvoditi multimedijske sadržaje (T. Rantanen i dr., 2002). Cilj takvih studija je obrazovanje kadrova sposobnih da proizvode sadržaje za nove, “konvergentne” medije.

Preporuka

Novinarsko obrazovanje treba da sistematski prati savremene tehnološke promene. Oslanjajući se na raširenu primenu digitalne tehnologije u medijskoj industriji i na planove o potpunoj zameni analogne tehnologije, studijski programi novinarstva moraju posvetiti veću pažnju novim medijima i uključiti ih u program obrazovanja, bar u istoj meri kao i tradicionalne. Studentima novinarstva su neophodna i teorijska znanja o fenomenima novih informaciono-komunikacionih tehnologija i praktične veštine u korišćenju ovih tehnologija, kao i stručna obuka o posebnim vrstama proizvodnje sadržaja za nove medije.

Obavezna ili samo poželjna praksa u medijima?

Većina postojećih programa studija novinarstva predviđa obaveznu praksu u medijima. Studentska praksa predstavlja priliku za proveru i primenu fakultetskih znanja u uslovima sveta rada kao i mogućnost usvajanja dodatnih (praktičnih) znanja i veština. To je i prilika da se studenti upoznaju sa realnom situacijom u medijima, uslovima u kojima se novinarski posao obavlja, da ostvare kontakte sa kolegama, donesu ili provere odluku o vrsti medija u kojoj bi želeli da rade, eventualno dobiju ponudu za budući posao.

U međunarodnim evaluacijama studija novinarstva, način na koji je organizovana studentska medijska praksa i njena dužina ocenjuju se kao važan pozitivan ili negativan aspekt studija (T. Rantanen i dr., 2002). Većina domaćih fakulteta, međutim, još uvek ne shvata medijsku praksu značajnim delom svojih programa koji bi predstavljao njihovu diferencijalnu prednost. Ona je više nužno zlo kojim se nadoknađuje nedostatak uslova za ozbiljnu praktičnu nastavu na fakultetu, usled nedostatka tehničke opreme za izvođenje nastave ili kvalifikovanog nastavnog kadra.

Medijska praksa se najviše vrednuje na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Studenti imaju obavezu da tokom druge, treće i četvrte godine rade po nedelju dana u svakoj od tri vrste medija (štampa, radio, TV) i to sa posebno izabranim i plaćenim mentorima u određenim medijima sa kojima Fakultet ima sporazume o saradnji. Na Fakultetu političkih nauka, praksa već niz godina nije obavezna, niti je uključena u program novog bodovnog sistema studija, ali je ličnim zalaganjem profesora stručnih predmeta omogućena studentima koji to žele. Fakultet za kulturu i medije (Megatrend) ima aranžman sa RTS-om i planove o praksi koja bi se ubuduće obavljala jednom godišnje. Fakultet za medije i komunikacije (Singidunum) propisuje obavezu stažiranja na trećoj, završnoj godini studija (sporazum sa Studiom B) u trajanju od najmanje tri nedelje ili dva puta po dve nedelje. Program novopazarskog fakulteta predviđa obaveznu praksu u trajanju od 10 dana (Blic, Standard, Politika, RTS).

Studentska praksa je, međutim, visoko cenjena među urednicima u medijima. Po njihovom mišljenju, praktičan rad u medijima treba da bude obavezni deo studiranja i to tokom svake godine studiranja. Većina urednika (69%) smatra da studentsku praksu ne treba ograničavati na jedan period tokom studiranja – čak ni na ceo jedan semestar, koji bi ulazio u konačan zbir kredita, što inače ne nudi nijedan od postojećih studijskih programa – već da treba kontinuirano da se izvodi tokom celog studiranja. Ovo mišljenje je u skladu sa viđenjem urednika da je mali udeo praktične nastave na fakultetu najslabija strana fakultetskog obrazovanja novinara.

Studenti novinarstva imaju različite poglede o potrebi i korisnosti medijske prakse. Studenti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu praksu smatraju veoma korisnom i zadovoljni su što njihov fakultet tom aspektu nastave poklanja odgo-

varajuću pažnju. Studenti Fakulteta političkih nauka imali su i pozitivna i negativna iskustva tokom prakse. Neki su se osećali kao da su na teretu i smetnji novinarima, posebno tamo gde niko nije imao vremena ili želje da se njima bavi, ali smatraju da im je praksa bila važna da steknu uvid u realne uslove novinarskog rada. Studenti privatnih fakulteta nisu previše kritični prema svojim fakultetima zbog pridavanja malog značaja praksi.

Trenutna organizacija i zastupljenost prakse u studijskim programima pati od ozbiljnih nedostataka. Praksa traje svega po nekoliko dana u jednoj vrsti medija, ili ako je jednokratna, najviše tri nedelje. Ona se često ne odvija neposredno nakon izučavanja određenih nastavnih sadržaja, naročito kada je kao obavezna predviđena samo na jednoj godini studija. Spisak medija na koje se studenti upućuju na praksu je uglavnom unapred utvrđen, a u većini slučajeva ograničen, što studentima ne daje mogućnost da biraju medij u kome će praktično raditi, a ponekad ni vrstu medija.

Preporuka

Oslanjajući se na raznovrsne korisne aspekte studentske prakse u medijima (mogućnost provere znanja, sticanja novih praktičnih znanja, upoznavanje sa realnim uslovima novinarskog rada, upoznavanje drugih novinara, provera ličnih sklonosti ka određenoj vrsti medija, upoznavanje sa mogućnostima zapošljavanja, itd.), poželjno je da studentski praktičan rad u medijima bude sastavni deo studija novinarstva i vrednovan kao oblik studentskog učenja. Budući da praksa ima najbolje efekte ako je dobro pripremljena i organizovana, poželjno je da fakulteti sklope ugovore sa medijima o obavljanju studentske prakse i njenim uslovima. Fakultetima se preporučuje da u medijima angažuju mentore koji će raditi sa studentima, koji će za taj rad dobiti finansijsku naknadu (ovaj trošak bi mogao da bude sastavni deo školarine za samofinansirajuće studente). Za same fakultete studentska praksa može biti dobar izvor informacija za izbor kvalitetnih gostujućih predavača ili eventualno predavača stručnih novinarskih predmeta.

Specijalističke studije novinarstva?

Većina fakulteta koji ostvaruju studije novinarstva nije još doavršila proces usaglašavanja i strukturisanja studija drugog i trećeg ciklusa. Ipak, prva „master“ generacija studija novinarstva upisana je školske 2006/2007. godine na Fakultet političkih nauka. Nekoliko fakulteta ima u planu da realizuje i master i doktorske studije, iako u društvu ne postoji saglasnost o potrebi uvođenja postdiplomskih studija novinarstva.

Nijedan od postojećih fakulteta, međutim, nije se opredelio da ponudi specijalističke studije novinarstva. Ovo se može objasniti problemima u obezbe-

đivanju kadrovskih resursa za postojeće planove ostvarivanja drugih oblika studija. Ipak, specijalističke studije novinarstva mogle bi biti oblik specijalističkog obrazovanja dizajniran za svršene diplomce različitih profila. Naime, master studije novinarstva nisu pogodne za one koji prethodno nisu imali nikakvo novinarsko obrazovanje, jer nude oblike stručne specijalizacije za već obrazovane novinare.

Preporuka

Fakulteti treba da predvide mogućnost da novinarstvo bude dodatna kvalifikacija nakon završenih studija nekog drugog profila. Ovo bi mogle da budu stručne studije novinarstva, koje bi pohađali oni koji do tada nisu imali nikakvo novinarsko obrazovanje. Uzimajući u obzir nepovoljnu obrazovnu strukturu novinara u Srbiji, a na osnovu pozitivnih iskustava drugih zemalja, fakulteti bi mogli da uvedu i programe doškoloavanja za novinare koji nemaju odgovarajuće obrazovanje.

Potreba za permanentnim obrazovanjem

Brz tehnološki razvoj, posebno u domenu medijske produkcije, zahteva stalno obrazovno usavršavanje. Ono se dosad gotovo isključivo obavljalo na radnom mestu ili kroz lične napore ambicioznijih novinara. Stalan proces učenja, usavršavanja i prilagođavanja promenama u medijskoj sferi, zahteva znatno angažovanje samih novinara ali i organizovane aktivnosti u medijskim kućama na tom planu. Potreba za permanentnim obrazovanjem svakako postoji i kada je reč o univerzitetkim nastavnicima, ali se ona dosad više implicirala nego što je planski i sistematski sprovedena. Danas čak i studenti uočavaju da postoje velike razlike između profesora u tom pogledu, posebno kada je reč o predmetima koji uključuju praktična znanja i poznavanje tehnoloških inovacija.

Nijedan od ispitivanih fakulteta na kojima se studira novinarstvo ne nudi kurseve ili specijalizacije koji bi bili namenjeni profesionalnom usavršavanju, doškoloavanju, eventualno prekvalifikaciji diplomiranih novinara koji već rade u struci, ili izvan struke, ili u novinarstvu srodnim profesijama, ili su pak u statusu nezaposlenih. Ovo je posebno važno ako se ima u vidu da su odavno objavljene procene UN da se ciklus zastarevanja profesionalnih znanja ubrzava i da se za pojedine oblasti javlja potreba gotovo kompletne inovacije znanja svake decenije, pa čak i svakih sedam godina, a za neke tehničke profesije ova granica se već spustila na manje od pola decenije. Brzo zastarevanje znanja ili pojava novih sadržaja se nesumnjivo odnosi i na novinarstvo, imajući u vidu tempo relevantnih promena, pre svega tehnoloških, ali i brzog razvijanja novih standarda u domenu etike novinarskog poziva, medijskog prava, komuniciranja sa publikom, itd.

Reforma visokog obrazovanja u skladu sa Bolonjskom deklaracijom takođe nalaže da se proces permanentnog obrazovanja nastavlja i nakon diplomiranja. Ovo nije samo obaveza koja se postavlja pred nosioce univerzitetskog obrazovanja novinara, već i šansa za fakultete da obogate i prošire svoju ponudu, uključivši i šansu za izvesno poboljšanje materijalnog položaja nastavnika i uslova za izvođenje nastave, kao i da upravo putem institucionalizacije permanentnog obrazovanja uspostave tešnju saradnju sa medijskom industrijom, koja se inače sada na obe strane doživljava nedovoljnom, ali i veoma potrebnom.

Urednici u medijima su gotovo jedinstveni u oceni značaja i potrebe za permanentnim usavršavanjem novinara u periodu posle njihovog završetka redovnih studija. Od 100 intervjuisanih urednika, 93 smatra da je permanentno obrazovanje za novinare „veoma važno” (75%) ili „prilično važno” (18%). U poređenju sa drugim aspektima reforme visokog obrazovanja novinara, urednici su značaju permanentnog obrazovanja u svojoj profesiji dali jedan od najviših rangova.

Studenti novinarstva takođe su svesni značaja permanentnog obrazovanja novinara. Studenti, međutim, ističu da se potreba za permanentnim usavršavanjem mora odnositi i na profesore i ostale saradnike u nastavi novinarstva, jer se dešava da bolje informisani studenti raspolažu izvesnim znanjima (stečenim preko Interneta, samostalnim radom, iskustvom rada u redakcijama) koja prevazilaze fond obaveštenosti nosilaca nastave, naročito kada je reč o poznavanju novih tehnologija ili o kompjuterskim korisničkim programima.

Dakle, postoji znatna saglasnost, gotovo homogenost, u pogledu shvatanja potrebe permanentnog obrazovanja u novinarskoj profesiji. Ipak, ovo je saglasnost samo u okviru verbalnog, deklarativnog izjašnjavanja, ali o realizaciji načela permanentnog usavršavanja (sve češće se koristi termin „doživotno” i to s pravom) postoje prilične razlike, ponekad eksplicitne, a ponekad, doduše, tek implicitne. Naime, i danas postoje pristalice shvatanja da se ovaj princip najbolje ostvaruje autodidaktički, tj. putem pregnuća samog pojedinca, uz obrazloženje da to jedino garantuje pravu motivisanost, odnosno intrinzičku ili unutrašnju motivaciju, koja je superiorna u odnosu na sve oblike ekstrinzičke motivacije. Drugi autori smatraju da permanentno obrazovanje novinara treba da se realizuje kroz praktično, zanatsko usavršavanje u redakcijama (poznato „usavršavanje uz rad”). Treći veruju da najbolje rezultate pružaju kursevi, seminari i drugi oblici vanškolskog „osvežavanja” postojećih i sticanja novih znanja i veština za poziv novinara. Četvrti ističu da permanentno obrazovanje treba locirati na univerzitetu u formi posebnih specijalizacija i kurseva na komercijalnoj osnovi. Verovatno nema idealnog rešenja, a možda bi optimalno bilo kombinovanje nekoliko pomenutih načina, mada to nije jednostavno sprovesti, ni iz ugla pojedinaca zainteresovanih za usavršavanje, ni iz pozicije obrazovnih ustanova koje treba da takvo usavršavanje planiraju i organizuju.

Izostanak permanentnog obrazovanja u formi poslediplomskih kraćih kurseva ukazuje na nedovoljnu fleksibilnost studijskih programa novinarstva i

neiskorišćene mogućnosti za angažovanje iskusnih i istaknutih predstavnika medijske industrije koji bi bili pozvani da vode neke od takvih inovativnih kurseva, ili njihove delove, zajedno sa redovnim nastavnicima, ili bi držali samo pojedinačna predavanja o određenim – za struku važnim temama.

Preporuka

Poželjno je da se na fakultetima koji obrazuju novinare na neki način institucionalizuje permanentno obrazovanje. Fakulteti bi trebalo da ponude posebnu paletu kurseva, ako ne i kompletnih programa za inoviranje znanja već zaposlenih novinara, ali i onih koji čekaju na posao ili su prinuđeni da rade u drugim strukama. Ova ponuda bi mogla da ima raznovrsne forme i sadržaje i svakako bi doprinela boljoj saradnji fakulteta sa medijskom industrijom. Time bi fakulteti odgovorili na evidentnu potrebu iz same prakse, ali bi ujedno operacionalizovali i jedan od zahteva koji proizlazi iz Bolonjske deklaracije.

Stručni skup „Univerzitetsko obrazovanje novinara“

Sve visokoškolske ustanove koje realizuju studije novinarstva upoznate su sa rezultatima istraživanja o univerzitetskom obrazovanju novinara u Srbiji, a njihovi predstavnici pozvani da učestvuju u stručnoj raspravi. Skup je održan 30. oktobra 2007. godine u Institutu društvenih nauka u Beogradu. Pored predstavnika realizatora projekta – Instituta, Centra za profesionalizaciju medija i Fonda za otvoreno društvo Srbija, skupu su prisustvovali predstavnici šest fakulteta na kojima se obrazuju novinari – Fakulteta političkih nauka (Univerzitet u Beogradu), novosadskog Filozofskog fakulteta (Univerzitet u Novom Sadu), niškog Filozofskog fakulteta (Univerzitet u Nišu), Fakulteta za kulturu i medije (Megatrend univerzitet), Fakulteta za medije i komunikacije (Univerzitet Singidunum) i Akademije lepih umetnosti.

Ciljevi skupa

Stručna rasprava je imala dva glavna cilja – evaluaciju istraživanja i diskusiju o akcionoj dimenziji projekta.

Namera organizatora je bila da se kroz otvorenu dijalošku formu omogući stručna evaluacija istraživanja pre nego što se njegovi rezultati predstavljaju široj javnosti. Rasprava je obuhvatila proveru svih elemenata istraživanja: tačnosti osnovnih podataka o visokoškolskim ustanovama za obrazovanje novinara, opravdanosti najvažnijih zaključaka, održivosti preporuka i prikladnosti metodologije istraživanja.

Istovremeno, učesnici su podstaknuti da iznesu svoje viđenje stanja u visokom obrazovanju novinara i konkretne predloge, inicijative i ideje za njegovo unapređivanje. Umesto kao „predmet istraživanja“, predstavnici univerziteta su pozicionirani kao mogući akteri daljih akcija na poboljšanje kvaliteta studija novinarstva, što je jedan od ciljeva projekta.

Učesnici skupa su pozitivno ocenili istraživanje u celini. Kao dobre strane istraživanja naglašene su metodološka fundiranost projekta, podrobnost u izno-

šenju relevantnih informacija, validnost osnovnih zaključaka i preporuka. Po mišljenju nekih učesnika, projekat sadrži analitički model kojeg je moguće koristiti za istraživanje drugih studijskih programa i institucija univerzitetskog obrazovanja. Realizatorima je upućena primedba da u studiji nisu dovoljno naglašeni nedostaci regulative visokog obrazovanja kao okvira za rešavanje aktuelnih problema s kojima se suočavaju univerziteti, kao i da nije data detaljna analiza akademske kompetentnosti nastavnčkog kadra na fakultetima.

Rasprava u vezi sa zaključcima istraživanja je pokazala da među učesnicima postoji različit stepen artikulacije stavova o konceptualnim dilemama studija novinarstva. Na osnovu toka rasprave se mogao steći utisak da su neka suštinska pitanja prvi put prepoznata kao dileme o kojima se može raspravljati na načelnom nivou. S druge strane, najveći stepen saglasnosti i jasnoće stavova učesnici pokazuju o problemima u vezi s tekućom reformom visokog obrazovanja, posebno zakonodavnim aspektima i implementaciji novog zakona.

Koncept i kurikulum studija novinarstva

Diskusija u vezi s konceptom studija novinarstva je ukazala da je udeo stručnog obrazovanja u studijskim programima novinarstva jedna od neuralgičnih tačaka visokog obrazovanja novinara. Učesnici skupa su prihvatili ocenu istraživanja da *programi sadrže nedovoljno praktične nastave*. Oni uzroke ovakvog stanja objašnjavaju nedostatkom tehničkih sredstava, nedostatkom kadrova, odnosno teškoćama u realizaciji programa a ne konceptualnim nedostacima samih programa.

Druga kurikularna dilema „*univerzalni ili specijalizovani novinar*”, odnosi se na izbor između modela studija novinarstva koji daje prednost obrazovanju novinara za sve vrste medija i specijalizacije za jednu vrstu medija. Većina prisutnih je zastupala model obrazovanja univerzalnog novinara. Prvi razlog za ovakvo opredeljenje je veličina medijskog tržišta u Srbiji – ono obezbeđuje dugoročnu „zapošljivost” novinarima sa osnovnim znanjima iz svih oblasti medijske prakse i ima veću potrebu za novinarima koji su sposobni da prave jednostavne žurnalističke forme nego za onima koji su visoko specijalizovani. Zatim, predstavnici fakulteta smatraju i da studenti nisu dovoljno zreli i sposobni da se specijalizuju u ranom dobu studiranja. Kao treći razlog isticani su ograničeni kapaciteti ustanova za obrazovanje isključivo određenih profila novinara. Po mišljenju učesnika, specijalizacija je moguća, a i poželjna, na master studijama.

Rasprava je pokazala da *tehnološke promene* u medijskoj industriji nisu shvaćene kao faktor koji treba presudno da određuje program studija novinarstva. U raspravi se nametnulo pitanje da li fakulteti spremaju novinara za 21. vek, budući da je jedan od nalaza istraživanja taj da obrazovanje za „nove medije” nije previše zastupljeno u programima. Prema mišljenju većine učesnika, osnovu obrazovanja novinara treba da predstavlja pravljenje medijskih sadržaja, u kojima postoje nepromenljivi principi i pravila, bez obzira na tehnološki aspekt. Prema učesnicima,

za dobrog novinara nije presudno važno da fakulteti u stopu prate tehnološke inovacije vezane za medije. Međutim, učesnici su istakli da fakulteti osavremenjuju nastavu time što uvode predmete posvećene „novim medijima”.

Predstavnici fakulteta su došli i do zajedničke ocene da njihovi *kurikulumi nisu dobro osmišljeni*. U toku prethodne školske godine, predstavnici univerziteta priznaju da su pravili kompromise u vezi sa brojem časova i programom. Prepoznato je da proporcija obaveznih i izbornih kurseva nije najbolje definisana, kao i da su izborni kursevi veoma retki i ne dozvoljavaju veću slobodu studentima u kreiranju „sopstvenog kurikuluma”. Svi predstavnici su se saglasili da se područje izbornih kurseva mora unaprediti, povezati sa obaveznim delom kurikuluma i pažljivo planirati da studenti ne bi bili oštećeni.

Bolonjski proces

Učesnici rasprave su saglasni u oceni da bolonjski proces ne teče onako kako su očekivali za aktuelnu fazu reforme (početak akreditacije). Najviše zamerki izrečeno je na ulogu države u ovom procesu, posebno na nezadovoljavajući regulativni okvir i nedovoljno ulaganje dodatnih sredstava. Sopstveni udeo aktivnosti u reformskom procesu predstavnici fakulteta objašnjavaju nepovoljnim okolnostima, kao što su nedovoljan broj raspoloživih nastavnika, mala finansijska sredstva, nerazumevanje uprave fakulteta i univerziteta.

Svi učesnici su saglasni da njihov rad otežavaju neki aspekti reformskog procesa: odstupanja od bolonjskih principa (spuštanje kriterijuma za prenos bodova u narednu godinu), česte *ad hoc* promene kursa reforme na samim fakultetima, postojanje haotičnog stanja u kome studiraju razne kategorije studenata istovremeno i preklapanje raznih faza reforme („Bolonja 1”, „Bolonja 2”, „Bolonja 3”).

Najvažnije primedbe na regulativu odnose se na *teškoće u zadovoljavanju postavljenih akreditacionih standarda*. Predstavnici fakulteta su najčešće pominjali zahteve za formalno ispunjavanje norme broja stalno zaposlenih nastavnika. Nepreciznosti akreditacionih standarda za specifične tehničke uslove za kvalitetnu nastavu studija novinarstva i nejasnoće kod kurikularnih standarda nisu prepoznate kao problem, osim kao deo prethodnog problema postizanja tražene formalne strukture kadrova. Prema akreditacionim standardima, struktura kurikuluma se sastoji od četiri grupe predmeta koje treba da čine određeni procenat programa u ukupnom fondu kurseva. Učesnici kažu da se fakulteti suočavaju s problemom „uglavljivanja” tih procenata u zadati fond časova. Tako dolazi do nekih odstupanja od principa da naučno-stručni predmeti, koji treba da čine dominantni deo kurikuluma, postanu manje zastupljeni od neke druge grupe predmeta.

Ovo pitanje je direktno povezano sa brojem nastavnika i teškoćama ispunjavanja zahteva za određeni fond časova. Jedan od problema se tiče zadovoljavanja postavljenog standarda za broj stalno zaposlenih nastavnika sa zvanjima (problem postaje akutan s obzirom na to da je aktuelan proces akreditacije ustanova i programa).

Navedeni su i neki predlozi u vezi sa izmenama programa nakon akreditacije. Predložena je izmena zahteva koji nalaže prijavu i akreditaciju svake izmene u programu. Neki predstavnici su predložili smanjenje na 10% studijskog programa koji bi mogao biti izmenjen na nivou fakulteta bez dodatne državne provere.

Veza univerziteta i medijske industrije

Odnos predstavnika fakulteta prema medijskoj industriji bio je ambivalentan. S jedne strane, postoji svest o potrebi da kurikulumi novinarstva bolje korespondiraju sa zahtevima tržišta. S druge strane, većina priznaje da prilikom pravljenja programa nisu dovoljno konsultovali aktere na tržištu medija. Ovaj nedostatak kurikuluma posebno su naglasili nastavnici koji su došli iz medijske sfere u akademiju.

Generalni stav prema medijima i medijskoj produkciji Srbije je veoma kritičan. Posebno su pomenuti nezadovoljavajuće niski nivo obrazovanja urednika, njihov stav da se „novinarstvo uči u praksi” i nisko vrednovanje univerzitetski obrazovanih novinara. Nekompetentnost urednika je takođe navedena kao objašnjenje nalaza istraživanja o negativnoj uredničkoj oceni kvaliteta fakultetskog obrazovanja novinara.

Zajednički problemi fakulteta

Kao jedan od glavnih problema koji opredeljuje stanje u visokom obrazovanju novinara učesnici rasprave su istakli *ulogu države* u reformi obrazovanja. Kritikovana je posebno regulativna funkcija države, nepreciznost zakonodavnog okvira i propisa u visokom obrazovanju, kao i neresponzivnost kada je reč o zahtevima fakulteta.

Drugi problem jeste nedostatak nastavnika za stručne, komunikološko-medijske i novinarske kurseve, budući da broj adekvatnih predavača iz ovih oblasti ne može da zadovolji potrebe postojećih studijskih programa. Na skupu je izneto mišljenje da će akreditacionim procesom verovatno neki fakulteti „otpaсти” zbog nezadovoljavanja kadrovskih zahteva, tj. da trenutni način rešavanja ovog problema – zapošljavanja penzionisanih profesora i angažovanje istih nastavnika na dva ili tri fakulteta neće biti dugo održiv.

Sa ovim je tesno povezano *pitanje pozicije „predavača – medijskog profesionalca”* kao bitnog aktera koji predstavlja sponu industrije i akademije u obuci studenata. Uglavnom se naglašava zakonski nezadovoljavajuća pozicija ove kategorije. Oni nemaju mogućnost napredovanja u akademskoj hijerarhiji pošto je ona vezana za klasičnu putanju sticanja naučnih zvanja i ne mogu da učestvuju u izvođenju doktorskih studija.

Zajednički problem fakulteta je i *nedovoljna pedagoška osposobljenost nastavnika* koji predaju na studijama novinarstva i nepostojanje sistemskog rešenja (obuka na nivou univerziteta) koje bi nastavnicima omogućilo da steknu pedagoške veštine.

Predstavnici fakulteta su se žalili i na *kvalitet predznanja studenata* novinarstva. Oni smatraju da loše znanje koje studenti stiču na preduniverzitetskim nivoima školovanja (osnovna i srednja škola) deluje kao ograničavajući faktor za postizanje dobrih ishoda nastavnog procesa.

Specifični problemi fakulteta

Rasprava je ukazala na neke probleme koji su vezani za pojedine fakultete ili grupe fakulteta.

Broj studenata i kvalitet nastave – Problem postizanja odgovarajućeg odnosa između broja upisanih studenata i kvaliteta nastave naročito naglašavaju predstavnici državnih fakulteta. Ovo pitanje je postalo aktuelno i za neke privatne fakultete koji upisuju sve veći broj studenata poslednjih godina. Nastavnici imaju teškoće da održe dobar kvalitet nastave budući da rade sa velikim brojem studenata. Na osnovu iznetih mišljenja, očekuje se da će pitanje usaglašavanja maksimizacije kvaliteta nastave i održanja nivoa prihoda od školarina na prihvatljivom nivou za studente, biti ključno pitanje velikih fakulteta u narednom periodu.

Odnos prema „konkurentskim fakultetima” – Državni fakulteti imaju posebnu politiku odnosa prema drugim fakultetima na kojima se studira novinarstvo i neke od njih posmatraju kao “konkurentske”, pa ne dozvoljavaju svojim nastavnicima da istovremeno drže nastavu na njima. Kao takvi su obično definisani srodni fakulteti s nekog drugog univerziteta. Ovaj princip otežava obezbeđivanje dovoljnog broja nastavnika, posebno za zahtevnije programe, kao što su doktorske studije.

Položaj studija novinarstva na matičnim fakultetima – Državni fakulteti se suočavaju s problemom definisanja pozicije novinarskih studija na matičnim fakultetima u odnosu na druge studijske programe, tj. odseke, smerove ili odeljenja. Problem se manifestuje kao „borba” novinarskih odseka sa drugima u korišćenju zajedničkih resursa, finansijskih, kadrovskih i infrastrukturnih. Postojeći budžetski sistem finansiranja bazira se na finansiranju celih fakulteta a ne samih programa. Budući da je lakše obezbediti normu časova za nastavnike koji mogu da predaju na celom fakultetu (npr. profesori stranih jezika) nego za nastavnike koji predaju samo stručne kurseve, novinarski smerovi i odseci su u nepovoljnijem položaju prilikom zapošljavanja nastavnika. Predstavnici privatnih fakulteta nisu imali ove organizacione probleme, budući da su studije novinarstva uklapali u postojeće ili matične profile fakulteta (umetnost, studije kulture, menadžment).

Akcioni potencijal projekta

Predstavnicima realizatora projekta su učesnicima rasprave obrazložili svoju ideju da organizuju široku stručnu i društvenu raspravu o visokom obrazovanju novinara u kojoj je ovaj skup samo prvi korak i podsticaj za nastavak saradnje među univerzitetima. Učesnici skupa su se saglasili da istraživanje predstavlja dobar materijal za dalji rad na reformi programa i razvijanje saradnje između aktera obrazovanja, uključujući medijsku industriju, profesionalna udruženja i državna tela koja definišu opšti okvir delovanja u sferi obrazovanja i informisanja. Predstavnicima fakulteta smatraju da podsticaji za saradnju i zajednički rad na unapređivanju obrazovanja moraju doći i od drugih aktera, posebno iz medijske sfere.

Literatura

ACEJMC (2003) CEJMC Accrediting Standards. Dostupno na: <http://www2.ku.edu/~acejmc/PROGRAM/STANDARDS.SHTML>.

Bierhoff, J. (1997) Brave New Media World; The Era of Online Journalism. U: Bierhoff, S. (ur.) European Journalism Training in Transition; The Inside View. European Journalism Centre, Maastricht.

Bowers, T. (2004) Journalism Education in Europe and North America Mass Communication Education. Journalism and Mass Communication Quarterly, 81 (1).

Confederation of EU Rectors' Conferences and the Association of European Universities (2000). The Bologna Declaration on the European Space for Higher Education: An Explanation. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf>

Department for Education and Skills (2007) Bologna Process Stocktaking. London.

Dickinson, T. (2000) Mass Media Education in Transition; Preparing for the 21st Century. Lawrence Erlbaum Associates, London.

EJTA (2006) The Tartu Declaration. Dostupno na: <http://www.ejta.eu/index.php/website/projects>.

ENQA (2005) Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. Helsinki.

European Commission. The Bologna Process; Make Higher Education Systems in Europe Converge. Dostupno na: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11088.htm>.

Gomery, D. (1989). Media Economics; Terms of Analysis. Critical Studies in Mass Communication, 6 (1).

Gurevitch, M; Blumler, J.(1990) Political Communication Systems and Democratic Values. U: Lichtenberg, J. (ur.) Democracy and the Mass Media. Cambridge University Press, Cambridge.

Hilgert, I. (1997) A General or Specialist Training. U: Bierhoff, S. (ur.) European Journalism Training in Transition: The Inside View. European Journalism Centre, Maastricht.

Ignjatović, S. (2006) Etika i obrazovanje novinara. U: Matić, J. i dr. Obrazovanje za medije: iskustva, iskušenja, perspektive. Centar za profesionalizaciju medija i Institut društvenih nauka, Beograd.

Journalism Training Forum (2002) Journalists at Work. London.

University Journalism Education in Serbia

Lichtenberg, J. (1990) *Foundations and Limits of Freedom of the Press*. U: Lichtenberg, J. (ur.) *Democracy and the Mass Media*. Cambridge University Press, Cambridge.

Matić, J. (2006) *Nefakultetski programi novinarskog/medijskog obrazovanja*. U: Matić, J. i dr. *Obrazovanje za medije: iskustva, iskušenja, perspektive*. Centar za profesionalizaciju medija i Institut društvenih nauka, Beograd.

Matić, J., D. Pantić, M. Milošević, Z. Slavujević i S. Ignjatović (2006) *Obrazovanje za medije: iskustva, iskušenja, perspektive*. Centar za profesionalizaciju medija i Institut društvenih nauka, Beograd.

Milošević, M. (2006) *Fakultetsko obrazovanje novinara i medijskih profesionalaca*. U: Matić, J. i dr. *Obrazovanje za medije: iskustva, iskušenja, perspektive*. Centar za profesionalizaciju medija i Institut društvenih nauka, Beograd.

Plavšak, K. (2002) *Reform of the Curriculum for Students of Journalism and Media Studies; A Comparative Study on Austria, France, Bosnia and Herzegovina and Slovenia*. Faculty of Social Sciences, Ljubljana.

Rantanen, T., H. Ellä, L.-Å Engblom, J. Heinonen, T. Laaksovirta, L. Pohjanpalo, T. Rajamäki i J. Woodman (2002) *Evaluation of Media and Communication Studies in Higher Education in Finland*. The Finnish Higher Education Evaluation Council, Helsinki.

Strategic Marketing (2007) *Novinari i novinarstvo u očima građana i novinara Srbije*. Dostupno na: <http://www.anem.org.yu/cms/item/medscena/sr/Istrazivanja?articleId=8808&type=istrazivanje&view=view>

The Quality Assurance Agency for Higher Education (2002) *Academic Standards - Communication, Media, Film and Cultural Studies*. Dostupno na: <http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/benchmark/honours/communications.asp>.

UNESCO (2005) *Report. Experts Consultative Meeting on Journalism Education*. Paris.

Zakon o visokom obrazovanju. Službeni glasnik Republike Srbije 76/05. Dostupno na: <http://www.parlament.sr.gov.yu/content/cir/akta/zakoni.asp>.

Winston, B. (1997) *What Shall We Teach? Mapping the Curriculum*. U: Bierhoff, S. (ur.) *European Journalism Training in Transition; The Inside View*. European Journalism Centre, Maastricht.

The project „University Journalism Education in Serbia” is the product of joint efforts of three organizations – Centre for Professionalisation of Media (CPM), Fund for an Open Society Serbia and Institute of Social Sciences (ISS), i.e. its Centre for Political Studies and Public Opinion Research.

Ever since its foundation, CPM has dealt with the development and promotion of the professional journalistic standards in the Serbian media through education of the domestic media professionals. Fund for an Open Society in Serbia has been engaged for years in the creation of optimal environment for the development of professional journalism, as well as in animating the democratic potentials in Serbia for educational reform, and especially in endeavouring to synchronize the domestic educational programs with the contemporary European educational standards. ISS has been the leading scientific institution in the country in the field of social research, with large experience in the field of political studies, and especially in media and public opinion research.

These three organizations conducted jointly the research on various kinds of education for media professions in 2005.. The results of this research were published in the book entitled “Education for Media Professionals”. The new research project conducted during 2007 is the continuation of the previous one, with the addition that now university education itself is in focus and it is the university education of journalists only.

The research had the following aims:

- to provide an insight into general situation in higher journalism education regarding the institutions which practice it, their teaching staff and students;
- to determine the synchronization of journalism study programs with the goals of the Bologna Reform;
- to determine the similarities and differences in the existing journalism study programs;
- to determine the conditions in which these programs are accomplished;
- to establish the points of dispute in journalism education studies in Serbia from the viewpoint of the needs of the society, media and students;

- to map the needs of the media for the kind of journalism education and the competences and skills which are necessary for the modern journalist in the fast developing media industry;

- to support the process of defining the standards in university education and quality control and to point out to the positive sides and fields in which improvement is possible;

- to help spread good practice.

Several research methods and techniques were used in this project in order for these aims to be accomplished – in-depth interviews with faculty management and teachers, content analysis of journalism study programs, focus group discussions with students of journalism and the survey with media editors. The findings obtained by the usage of each of these methods and groups of respondents are shown synthetically in the conclusions and recommendations, with the aim of promoting journalism studies.

In-depth interview technique was used for conducting the interviews with 28 employees from eight faculties and with six journalists and editors. Content analysis was used for gaining insight into journalism study programs (curricula), for their comparison and for gaining insight into the content of individual courses (syllabi), wherever it was possible. This analysis comprised eight programs of undergraduate academic journalism studies.

Four focus group interviews were organized, comprising 38 participants in total – journalism students from the Faculty of Political Sciences in Belgrade, Faculty of Philosophy in Novi Sad, the students from three private faculties and the young employed journalists who have graduated from journalism studies at the Faculty of Political Sciences in Belgrade during the last couple of years. The survey included 100 prominent editors and journalists from different media across Serbia, who are experienced in working with young journalists.

Undergraduate journalism studies

The number of journalism study programs in Serbia has significantly increased during the last five years. Until 2002, journalism could be studied only at one place – at the Faculty of Political Sciences in Belgrade.

During the academic year 2006/2007, there were nine programs of undergraduate journalism studies, eight of which were undergraduate academic studies and one program of undergraduate vocational studies.

Undergraduate academic journalism studies are carried out at eight faculties. Out of them, four are state faculties – Faculty of Political Sciences in Belgrade, Faculty of Philosophy in Novi Sad, Faculty of Philosophy in Nis and Faculty of Philosophy in Kosovska Mitrovica, and four are private faculties – Faculty of Humanistic Sciences in Novi Pazar, Faculty for Culture and Media (Megatrend

University) in Belgrade, Faculty for Media and Communication (Singidunum University) in Belgrade, and Academy of Fine Arts in Belgrade. Including the departments outside the seat of the faculty (the departments in Belgrade, Nis and Subotica, which all belong to the Faculty of Humanistic Sciences from Novi Pazar), undergraduate academic journalism studies were conducted at 11 university institutions and units.

The only program of undergraduate vocational studies exists at the state Faculty of Sport and Physical Culture in Belgrade, and it refers to sport journalism.

The existing journalism study programs offer to students the choice regarding the level of qualification, content of study programs, and place of studying. It is possible to study journalism in six city centres: in Belgrade (four undergraduate academic study programs and undergraduate vocational study program), Nis (two programs), Novi Sad, Kosovska Mitrovica, Novi Pazar and Subotica (one program in each of these).

Six out of eight undergraduate academic study programs last for four years, i.e. have 240 ECTS credits, while two programs (at the Faculty of Philosophy in Nis and the Faculty for Media and Communication of Singidunum University) last for three years (180 ECTS credits). The scope of undergraduate vocational studies comprises three years, which is 180 ECTS credits.

The new study programs developed long after the tremendous increase in the number of the media during the 1990s, which caused large market demand for professional staff. The establishment of new studies and faculties followed the consolidation of economic-political situation in the society and the liberalization of the university education sector, which enabled the foundation of private educational institutions. Since university education is increasingly becoming more of a market than a social category, the foundation of new private faculties is a consequence of the increased demands of the educational market itself, but also of the slow reform of state universities.

Post-graduate and doctoral journalism studies

The possibility of post-graduate (master) journalism studies was introduced in Serbia for the first time in study programs adopted in 2006.

Study programs of post-graduate journalism studies exist at the Faculty of Political Sciences in Belgrade, Faculty of Philosophy in Novi Sad and Faculty of Philosophy in Nis. During the academic year of 2006/2007, master studies were carried out only at the Faculty of Political Sciences in Belgrade. They will be completed by the acquisition of the degree “graduate political scientist – master in the field of journalism”. The two abovementioned faculties of philosophy plan to begin master studies after their first generation of students has graduated from the first cycle studies (undergraduate studies), and bachelors will get the degree

of “graduate journalist”. Other faculties which plan to organize master studies will focus on media and communication studies rather than on journalism.

Master studies at the Faculty of Political Sciences and the Faculty of Philosophy in Novi Sad will last for one year (60 ECTS credits). At the Faculty of Philosophy in Nis, master studies will last for two years (120 ECTS credits), since undergraduate studies last for three years.

None of the faculties where journalism can be studied has so far planned specialist journalism studies, as a possible form of post-graduate journalism studies (second cycle studies).

The third cycle studies - doctoral studies – are planned by the Faculty of Political Sciences and the Faculty for Culture and Media of Megatrend University. However, doctoral study programs, which are supposed to last for three years (180 ECTS credits) are still in the process of construction and it is not clear whether these will be journalism studies.

Students of undergraduate academic journalism studies

In September 2006, the total number of students at undergraduate academic journalism studies (at all years of study) was approximately 1670. If students of undergraduate vocational journalism studies are included, around 1710 students studied journalism in Serbia.

On the average, one academic program was attended by 210 students. The number of students at different universities varies significantly, which is the result of differences in the length of programs’ existence, resources regarding space and teaching staff and their regional peculiarities. The oldest academic journalism study program at the Faculty of Political Sciences in Belgrade is attended by the largest number of students (750), while the youngest among them, at the Academy of Fine Arts, has only 28 students. Faculty of Philosophy in Novi Sad has 298 students, Faculty in Nis 123, Faculty for Culture and Media has 150, and Faculty for Media and Communication has 80 students. At all its departments, Faculty in Novi Pazar has 185 students and Faculty in Kosovska Mitrovica is attended by 54 students.

Female students are markedly dominant in the total number of students. At each university, female students are more numerous than male. At the Faculty of Political Sciences, out of 100 attendants, 82 are girls. The gender ratio of students in favour of females is approximately 75:25 and 85:15 at the Faculty for Culture and Media (Megatrend) and at the Academy of Fine Arts, respectively.

At the beginning of the academic year 2006/2007, approximately 630 students were enrolled at the first year of undergraduate academic journalism studies. About 60% (373) attended the state faculties, and 40% (257) enrolled at the private ones.

The largest number of new places was offered in Belgrade (around 430), the majority of which at the Faculty of Political Sciences (209 students enrolled). The next largest journalism program is the program of the Faculty of Philosophy in Novi Sad (101 student). Faculty of Philosophy in Kosovska Mitrovica and Faculty of Humanistic Sciences in Novi Pazar registered a decline in the number of new students.

Total enrolment quota for the academic year 2007/2008 are similar to the last year’s quota: around 650 new students are planned, that is, about 20 more than the last year. The increase in the number of new students is planned primarily by private faculties. State faculties plan to enrol 320 students, while private ones have 325 new openings, which would lead to the equal number of students of journalism at the state and private faculties. The largest competition is for enrolment at the Faculty of Political Sciences – on the average, two candidates apply for one place.

The comparison of the number of newly enrolled students during the last several years indicates that interest for journalism studies is on the increase. Compared to the year 2002, the number of students enrolled at the first year has increased by almost three times – from 220 to approximately 630 students enrolled in 2006 and about 650 planned in 2007.

The trend of increase in the number of students enrolled at the first year comprises only those students who finance their education themselves. The same number of new students has been financed from the state budget for several years in a row – around 110 (40 at FPS, between 40 and 50 at the Faculty of Philosophy in Novi Sad, 20 at the Faculty of Philosophy in Nis, and less than 5 at the Faculty in Kosovska Mitrovica). There is no university program of journalism education in Serbia which is completely free of charge. Out of the whole number of new students in 2006, 82% paid for their studies, and 18% did not.

Tuition fees for journalism studies are very different and vary from 33,000 dinars to around 160,000 dinars for one year of studies. They are not equalized either at state faculties (there is a triple difference between the lowest and the highest amount of annual tuition fee) or at private faculties (double difference). In the academic year 2006/2007, the lowest tuition fees were at the two state faculties (Faculty of Philosophy in Kosovska Mitrovica – 33,000 dinars and in Nis – 50,000 dinars), and the highest tuition fee was demanded at the two new study programs in Belgrade – at the Faculty for Media and Communication of the Singidunum University (1900 euros, which is 161,500 dinars), and at the Academy of Fine Arts (1200 euros, which is 102,000 dinars). At four faculties the tuition fee amount was between 900 and 1100 euros, and it was higher at two state faculties (96,000 dinars at the Faculty of Philosophy in Novi Sad and 90,000 at the Faculty of Political Sciences) than at two private faculties (76,000, i.e. 85,000 dinars at the Faculty in Novi Pazar and Faculty for Culture and Media of Megatrend University).

For the next academic year, state faculties have preserved the amount of tuition fee from the previous year, while private faculties have increased it, with the exception of the Faculty in Novi Pazar.

The data about the average length of studying are available only for the Faculty of Political Sciences. The first generation of students has not graduated yet at other faculties founded in 2003 and later. In the period from 2003 to 2007, the average time for obtaining a diploma was 7,4 years. On the average, 80 students graduated annually.

The prerequisites for applying for journalism studies are the same. All faculties demand the candidate to have complete four-year secondary school. There is an entrance exam at all faculties as well.

In the academic year 2006/2007, 22 students were enrolled at post-graduate journalism studies. All of them studied for master's degree at the Faculty of Political Sciences in Belgrade. The prerequisites for applying for master studies were complete four-year university studies and knowledge of one global language. Tuition fee for master studies was 80,000 dinars, that is, 10,000 dinars less than for undergraduate academic studies at the same faculty.

Teaching staff at journalism studies

Fast development of journalism studies in the last few years resulted in the significant shortage of the appropriate teaching staff, especially for journalism and communication-media courses. They have been schooled only at one faculty in the country for decades. Journalism faculties in particular suffer from the shortage in permanently employed teachers. A large number of teachers with titles of senior lecturers or professors teaches at two or more faculties.

At the beginning of the academic year 2006/2007, many faculties did not meet the criterion prescribed for program accreditation to have at least 70% full time employed teachers out of the complete number of subjects at study program. However, there were significant differences between them regarding the number of hired teachers. As a rule, the number of teachers is larger at the faculties which were founded earlier, while those founded later are facing huge problems regarding the shortage of staff.

As far as permanently employed teachers are concerned, the most equipped, staff-wise, is the Faculty of Political Sciences, which has been the only institution for education of journalists for decades and, thereby, the natural place for hiring specialized teaching staff. Out of 80 teachers who are hired at the four departments of the Faculty of Political Sciences, 47 are engaged in journalism studies, 31 of whom teach only at this program. This Faculty, however, has a very large number of students and therefore the ratio of the number of teachers and the number of students is unfavourable: there are 16 times more students than teachers. The groups in which tuition is performed (130 to 200), that is, seminars (30-40), are large and do not make possible the application of the modern teaching methods.

At the Department for Media Studies of the Faculty of Philosophy in Novi Sad, there are six permanently employed teachers. Journalism studies, however, rely upon the teaching staff base comprising 138 teachers who work at this faculty. Excluding the foreign language courses, during the academic 2006/2007, there were 57 teachers who were hired for teaching process at the Department for Media Studies. Department for Journalism of the Faculty of Philosophy in Nis has only two teachers who are permanently employed there, while the announcements for vacancies for new teachers are ongoing. Teaching process is performed by hiring teachers and associates from other faculty departments, as well as from other faculties of the universities of Nis, Belgrade and Novi Sad.

Journalism studies at the Belgrade department of the Faculty of Humanistic Sciences from Novi Pazar have 32 teachers. However, the faculty department (Department for Political Studies) which comprises journalism studies has 52 teachers and associates in total. Faculty for Culture and Media of Megatrend University has 29 teachers, 11 of whom are permanently employed. Around twenty teachers teach at the Faculty for Media and Communication of the Singidunum University, out of whom more than half are employed at other faculties of this university or state faculties.

All faculties hire experienced journalists as permanent or guest lecturers, teaching at courses intended for acquisition of practical journalistic skills. At the Faculty of Political Sciences, there are seven permanent teachers with long-standing professional experience, who are also appreciated professionals in their fields. Faculty of Philosophy in Novi Sad has three such permanent teachers who are prominent journalists, while two experienced professionals teach at the Belgrade department of the Faculty of Humanistic Sciences from Novi Pazar. Teachers who have both long media experience and high academic titles are very rare among the teaching staff.

Curricula of undergraduate academic journalism studies

The increase in the number of faculties where journalism is studied did not bring about the improvement of the quality of journalism studies. Journalism segments of undergraduate studies are very similar. The majority of universities kept the previous weaknesses of journalism studies: a small number of profession-oriented courses, low share of practical instruction, the absence of specialization for different kinds of media, the lack of technical equipment, large groups of students, the inadequate teaching staff, the traditional teaching methods.

The main novelty in university journalism education is the new theoretical background, in which professional journalistic education is placed. Until now, these have been political sciences, and now these are language studies, various combinations of social and humanistic sciences business, management and mar-

keting studies, culture and art studies. Besides that, the faculties outside Belgrade have managed to gain reputation of regional institutions.

The majority of faculties assign priority to general education contents as opposed to professional. The ratio of general education courses and professional courses in the overall educational offer is 62% : 38% in favour of general courses. All journalism programs, taken together, contain 154 different courses in total, both mandatory and elective. Out of those, 95 (62%) are general-education courses, while there are three times less practical journalistic (31 or 20%) and communication-media courses (28 or 18%). On the average, one study program of journalism contains 24 general education courses, 10 communication-media courses and 10 practical journalistic courses.

Two faculties (Faculties of Philosophy in Nis and Novi Sad) assign priority to the professional field (65-58%) regarding the number of subjects. At the Faculty of Political Sciences, these two fields are approximately equal (53% general education subjects), while others have more general education subjects than professional (67% at the Faculty of Humanistic Sciences in Novi Pazar, 60% at the Faculty for Culture and Media of Megatrend University).

The greatest difference between journalism study programs is observed in the contents of general education fields which complement the professional journalistic education. There is no common core of mandatory general education subjects focused upon developing general intellectual competences of a university educated journalist.

Out of 95 courses in total, there are only two subjects outside the professional field common for all journalism programs – foreign language and computer science. Three more subjects are taught at one half of study programs – sociology, sociology of culture and a subject from the field of political sciences.

Mother tongue is taught at three out of eight study programs (37%), and only at the faculties of philosophy. At three programs, second foreign language, social psychology, theory of culture, management and human resources management are taught as mandatory subjects.

Among the creators of study programs, there is also no concurrence regarding the theoretical-conceptual knowledge necessary for journalists to obtain in the fields of communication and media studies. Curricula contain 31 courses in total about communications and media. Only one of them is common for all faculties – *Communication science*, which provides to students the theoretical knowledge on information, characteristics of the process of mass communications, media and kinds of media messages. Additional two courses are included in the 75% of programs: introduction to the area of communication, media and journalism and *Journalism Ethics*.

All programs are characterized by low share of practical instruction in the program – around one fifth, and mostly up to one third. The program of the Faculty of Philosophy in Nis contains 35% practically-oriented courses, and the

program of the Faculty in Novi Sad 32%. At the Faculty of Political Sciences, that percentage is 29%, at the Faculty in Novi Pazar 23%, and at the Faculty for Culture and Media (Megatrend) 15%.

In contrast to a great variety of general education subjects, the offer of practical journalism courses is very similar: all programs contain the courses in journalistic genres, journalism in press, radio, television and courses in stylistics and rhetoric. Some programs include the course in agency journalism (four of them), internet journalism (three programs) and investigative journalism (three). The program of the Faculty in Nis contains the courses in radio and TV editing, and Faculty for Media and Communication offers the courses in video production and graphic design. The largest number of professional courses is offered by the Faculty of Philosophy in Novi Sad (32), and the smallest by the Faculty for Culture and Media of Megatrend University (13) and Academy of Fine Arts (12).

All faculties educate an “all-round” journalist, that is, a journalist for several different types of media. The aim of study programs is to enable students to be ready, as soon as they have graduated from university, to get involved in work of any kind of media (agency, daily or periodical press, radio, television, the internet) on simple journalistic tasks.

The educational offer for widening the basic professional skills through specialized journalist courses is very scarce. If it exists at all, specialization for special types of media is of low degree and it is accomplished at senior years of undergraduate studies or at post-graduate studies. Possibilities for practical journalist specialization exist, in significant measure, only at the Faculty of Philosophy in Novi Sad, which offers thematic specialization – political reporting, sport journalism, reporting on catastrophes and accidents, reporting in crisis conditions, reporting on “otherness”. The Faculty of Humanistic Sciences from Novi Pazar assigns certain priority to press media through practical courses. The majority of courses intended for specialization are optional.

All faculties are focused upon preparing future journalists for working in traditional media – press, radio and television. New media – interactive and multimedia, are included in study programs in a very small measure. Only one out of 154 registered courses at all journalism study programs contains the notion of “new media” in its title. It is the course *The Law of New Media* which is an integral part of the program at the Faculty of Political Sciences. The possibilities and challenges of the new technologies in journalism are present in the more direct way in the course *Internet Journalism*, which is still not a part of all study programs – the only faculties that include it are the Faculty of Political Sciences and the faculties from Novi Sad and Novi Pazar.

The conditions in which tuition of practical journalist subjects is performed are problematic, both with regard to the staff and the space and technical capacities of the faculties.

Apart from the Faculty of Political Science and the Faculty of Philosophy in Novi Sad, other faculties do not have at their disposal the necessary equipment

for practical instruction, especially regarding the courses of radio and TV journalism. Even at the two abovementioned faculties, the students manage to make only a few radio and TV works during their studies. One teacher works with 30 to 40 people, which makes mentorship impossible, so teachers only take part in assessing student work, but not in the process of production. Besides, there is not enough technical staff, capable of serving the needs of students for radio and TV editing, which are not part of the program.

The majority of faculties do not think that media practice is a significant part of journalism studies. It is more of a necessary evil used to compensate for the lack of conditions for serious practical training at the faculty, due to the lack of technical equipment for performing tuition or qualified teaching staff. Media practice is valued most at the Faculty of Philosophy in Novi Sad. During the second, third and fourth year of studies, it is obligatory for students to spend one week working in each of the three kinds of media (press, radio, TV), with particularly chosen and paid mentors in certain media houses with which the Faculty has an agreement on cooperation. At the Faculty of Political Sciences, practice has not been obligatory for years, nor it is included in the program of the new credit system of studies, but it is at disposal to those students who want it, due to the individual efforts of teachers of professional subjects. At other faculties, practice is envisaged as one period of internship in the duration from 10 to 15 days.

Bologna reform

Bologna principles are not completely implemented at any of the faculties where it is possible to study journalism. The reform is often just formal, and essential changes are accomplished in a very small degree.

All journalism study programs are defined as reformed and as adjusted to “Bologna” principles by their creators. However, all faculties and their programs have yet to pass the accreditation process which has to confirm these statements. A peculiar problem related to the future accreditation process of the programs in the field of social-humanistic studies, to which journalism studies belong, is the lack of standards for assessing the necessary technical equipment. The future reviewers are left to make their own assessments regarding this matter.

Common characteristics of all faculties are non-existence of systems of evaluation, quality control and mutual acknowledgement of diplomas, insufficient mobility of students and mutual acknowledgement of diplomas, the lack of capacity to ensure a high quality teaching due to a large number of students and insufficient innovations in teaching methods.

The criteria for assigning credits to courses within the whole number of planned credits for the entire program or separate years of studies are not consistent and clear. Curricula do not reflect the planned educational profile, and

determining the number of ECTS credits for courses is often formal. The majority of faculties created curricula in such a way as to primarily take care of the need for securing the “fund of teaching hours” for teachers, and not of the program concept and desirable educational outcomes which should be achieved through the process of studying.

The decision of the majority of faculties to choose the model of longer, four-year undergraduate studies, calls into question one of the goals of the reform – shorter and more efficient studies.

The proportion of elective subjects in journalism programs is negligible, except at the Faculty of Philosophy in Novi Sad and Faculty for Media and Communication (Singidunum).

Although Bologna reform is based on the principle of overcoming the borders between faculties and universities, there is no faculty that offers the journalism module at undergraduate studies, which could be attended by students of other faculties, except their own, or graduated students from other faculties. The need for permanent education and advancement of graduate journalists and those who work in the media is not recognized as an area for larger reform interventions at universities. Insufficiently developed concept of permanent education is closely connected with the lack of cooperation with media industry and journalist associations in the creation of curricula.

Evaluations of media editors

This research comprised the survey of 100 editors and prominent journalists from entire Serbia who are experienced in working with young journalists. Based on that experience, the editors who participated in the survey evaluated the quality of journalism studies, their upsides and downsides and suggested the measures for their improvement.

The editors are not well informed about the existing journalism studies. Only one third of them (36%) know of three or more faculties where journalism can be studied, while there was not a single respondent who mentioned all nine institutions. The majority of editors know of the Faculty of Political Sciences (88%), while less than half of them (44%) know of the second most known faculty (Faculty of Philosophy in Novi Sad).

The editors are not satisfied with the quality of journalism studies in Serbia. The average grade given to journalism studies as a whole, at the scale from 1 (the lowest grade) to 5, is 2,4.

In editors’ opinion, the weakest side of university journalism education is the small share of practical tuition at the faculty (claimed by 47% of editors), and its best side is high level of general education which students acquire when they complete the studies (50%).

More than 80% of editors think that the most important skills and knowledge which study programs should develop are knowledge of mother tongue, foreign language, correct and effective written and oral expression, analytical and critical thinking, knowledge about and acceptance of ethic rules of journalist profession and more than half of them (66%) also include the skill of understanding phenomena in socio-historical context. However, the editors think that some of these skills and knowledge are also the ones which are least developed in beginner journalists – first and foremost, the ability of analytical and critical thinking (55% of editors), and 25% of them have the same opinion about correct and effective written and oral expression, knowledge of mother tongue, understanding phenomena in socio-historical context, as well as the skill of making more complex items in one kind of media. Computer literacy (68%), the skill to use contemporary information technologies (49%) and knowledge of one foreign language are well developed in beginner journalists.

The majority of editors (74%) consider that strengthening of connections between faculties and media industry is of vital importance for improvement of the quality of journalism studies, especially during the creation of study programs. In their opinion, this is a more important factor than the reform of studies in accordance with Bologna declaration (34% of editors say so). As far as concrete measures are concerned, the editors suggest more practical tuition (61%), conducting tuition in small student groups (48%) and guest lectures by media professionals (30%).

One third of editors (37%) consider that university education is an imperative for journalist profession nowadays, while approximately the same number thinks that university education is desirable, but not necessary, while every fifth editor (21%) assigns greater importance to talent and motivation than to education. Regarding the choice of studies deemed best for future journalists, the editors are divided – 28% of them think that it is better to study some other faculty, while 32% think that the choice of faculty is not important. As factors of a successful journalist career, the editors prefer professional advancement through practice, permanent professional education and personal motivation to mere university education as such.

Evaluations of journalism students

Attitudes and evaluations of journalism students regarding the quality of studies were obtained by the technique of focus group discussions. Four focus groups were organized, comprising eight to ten students each. The participants were the journalists who have graduated from the Faculty of Political Sciences in the last several years, and now work as journalists, the students of the Faculty of Political Sciences, the students of the Faculty of Philosophy in Novi Sad, while one group included the students of the three private universities (Megatrend, Singidunum, Novi Pazar).

The students of private faculties provided the most favourable evaluation of the general quality of the studies they attend. The students of the Faculty of Philosophy also gave favourable marks to their studies, while the employed graduates and students of the Faculty of Political Sciences evaluated it at the lowest.

The students of different faculties single out several identical characteristics of journalism studies as their weakest aspects. As far as curriculum is concerned, it is the low level of acquisition of experience in practical journalistic work (except for the curriculum of the Faculty of Philosophy in Novi Sad). As far as teaching staff is concerned, the weakest aspects are the unfavourable number of teachers, insufficient contact with the teachers who are experienced in working in the media, or the lack of pedagogical skills in teachers. As far as methods and conditions in which tuition takes place are concerned, those are the emphasis on memorizing as the chief outcome of learning and the lack of encouragement of analytical and critical thinking, too large student groups, inadequate technical equipment for practically-oriented courses or low intensity of its usage and the problems with the space for holding lectures.

Students' evaluations of the positive sides of journalism studies are different. They are the same only with regard to the positive estimation of innovations introduced in accordance with the Bologna principles – one-term courses, different principles for giving grades to students, which include presence in classes and regular activities.

The students of the Faculty of Political Sciences think that the curriculum enables them to get a very extensive general education and good theoretical background for further independent specialization. They are especially satisfied with the quality of some of the political science courses and the majority of conceptual communication science courses, with high professional quality of certain professors and hiring of the reputable media professionals in teaching process.

The students from Novi Sad think that their study program is mostly characterized by a good proportion between general education courses and professional courses and a large number of elective subjects, detailed studies of mother tongue and a good choice of communication courses, through which ethics of journalism profession is promoted.

The students of private faculties are satisfied because their curriculum is adjusted to the students who are currently employed. They think their curricula are consistent and modern. They also assess as advantageous the organization of studies which comprises easy and direct communication with faculty management, student service and teachers. The students of the Faculty for Media and Communication (Singidunum) especially appreciate a large number of elective subjects in their curriculum.

The majority thinks that the most important general competences – the ability of analytical and critical thinking, knowledge of maternal and foreign

language and contemporary economic and political processes – are well developed in them, except for computer literacy.

As far as professional skills are concerned, they single out as well developed just one skill – making simple items for different kinds of media. Among the well developed professional competences, some of those that students consider less important (knowledge of marketing and public relations and the difference between the commercial and public media) are mentioned more frequently than those considered to be very important (knowledge of professional ethics). In addition to this, the two competences which are considered to be very important are mentioned by the majority of students as the least developed – knowledge of media legislation and regulation and the skill of making complex items for one kind of media.

Translated by Tijana Vesic

Authors of the study

Jovanka Matic

Doctor of political science, communication expert, researcher of a media system, media policy and media reporting, research associate at the Institute of Social Sciences, project coordinator.

Suzana Ignjatovic

Sociologist, researcher of education policy, sociology of family and sociology of knowledge, research assistant at the Institute of Social Sciences.

Zoran Pavlovic

Social psychologist, researcher of values and political culture, research assistant at the Institute of Social Sciences.

Dragomir Pantic

Doctor of psychology, social psychologist, researcher of values, public opinion, political culture and social science methodology, senior research fellow at the Institute of Social Sciences.

Mirjana Milosevic

Master of communication, researcher of media economy, media transition and journalism ethics, director of Media Centre in Belgrade.

Fokus grupa:

Bivši studenti novinarstva na FPN, sada aktivni novinari

Opšti podaci o učesnicima fokus grupe

- Zaposleni u raznim vrstama medija, većina počela da radi još tokom studija;
- Rođeni između 1975. i 1983. godine;
- Upisali studije novinarstva na FPN između 1999. i 2001. godine;
- Prosečna ocena tokom studija je oko osam;
- Diplomirali između 2002. i 2007. godine, neki još uvek apsolventi.

Fakultet	Radni status	Medij	Pol	Godina rođenja	Srednja ocena	God. upisa	Godina diplomiranja
FPN	stalno zaposlena	radio	ženski	1975	8 do 9	1997	2002
FPN	honorarni saradnik	TV	muški	1980	7 do 8	1999	2005
FPN	honorarni saradnik	radio	muški	1978	7 do 8	1999	apsolvent
FPN	stalni, po ugovoru	TV	ženski	1981	8 do 9	2000	2006
FPN	stalno zaposlena	agencija	ženski			2000	2007
FPN	honorarni saradnik	štampa	muški	1981	7 do 8	2000	2006
FPN	stalno zaposlena	štampa	ženski	1981	8 do 9	2000	apsolvent
FPN	honorarni saradnik	štampa	ženski			2001	2007
FPN	honorarni saradnik	štampa	muški	1982	8 do 9	2001	2007
FPN	stalni, po ugovoru	štampa	ženski	1983	7 do 8	2002	apsolvent

Razlozi za upis studija novinarstva

- Većina imala želju da studira novinarstvo pre upisa na fakultet;
- Kod nekih postojala želja da se bave političkim novinarstvom, dok su neki bili zainteresovani za sportsko ili druge vrste novinarstva;
- Mnogi se amaterski ili profesionalno bavili novinarstvom pre upisa;
- U vreme kada su upisivali studije (period kraja devedesetih, početka 2000), bilo je rašireno mišljenje da se novinarstvom može baviti sa bilo kojom fakultetskom diplomom, ali je većina verovala da će im studiranje novinarstva omogućiti da postanu bolji novinari.

Zašto ste odlučili da studirate novinarstvo?

Ž – U osnovnoj školi sam bila urednica školskog lista. I u gimnazijskim danima sam to radila. Meni je pravda u genima i htela sam da tu pravdu isteram kao novinarka. U vreme upisivanja fakulteta, imala sam jaku želju da budem novinaraka i jedva sam čekala da završim fakultet kako bih počela da se bavim tim poslom.

Ž – Ja sam u srednjoj školi imala želju da se bavim novinarstvom, ali tada nisam bila preterano politički zainteresovana jer sam odrastala u vreme ratova. Roditelji su me sprečili da upišem FPN 1994. godine i zahvalna sam im na tome, jer bih ga verovatno brzo napustila. Definitivno sam prelomila 1997, posle studentskih demonstracija. Te demonstracije su mi jasno pokazale da sam zainteresovana za društveni angažman i želim da se bavim novinarstvom.

M – Tada se nije mogao upisati nijedan drugi fakultet osim FPN ako si hteo da budeš novinar. Ja sam hteo da budem sportski komentator. Tada su sportski komentatori pričali svašta. Mislio sam da ću biti mnogo bolji sportski komentator od njih ako završim FPN.

M - Kao klinac sam se interesovao za muziku i moja početna ideja je bila da budem muzički novinar. Bilo je tu nekih neuspešnih pokušaja pisanja muzičkih recenzija. Posle sam došao da nekog informatora o fakultetima, iz koga sam saznao da je FPN jedina opcija ako hoću da se bavim novinarstvom, a da ne idem na Pravni fakultet. Znao sam dosta ljudi koji su se bavili novinarstvom, a završili su prava, i to se nekako podrazumevalo kod nas iz nekog razloga.

Ž – Počela sam da se bavim novinarstvom sa 16 godina. Moj otac je novinar. Dok sam rasla, znala sam da ću studirati novinarstvo. Nisam razmišljala ni o jednom drugom fakultetu, osim FPN.

Ž – Volela sam da pišem, pa mi je novinarstvo bio neki prirodni izbor. Nisam htela neki dosadan činovnički posao. Nikada nisam razmišljala o TV ili radio novinarstvu. Upisala sam se na FPN jer je bio jedini fakultet na kome se studiralo novinarstvo.

Opšte ocene i stavovi o studijskom programu

- Opšta ocena studija novinarstva na FPN niska – 1,8 (na skali od 1 do 5);
- Veliki broj razočaran nakon početka studija jer nisu bili upućeni u program studija, sastav profesora, način izvođenja nastave.

Kako biste ocenili kvalitet studija na FPN na skali od 1 do 5?

Ž – Dva

Ž – Dva plus

M – Jedan plus

Ž – Jedan

M – Između dva i tri

M – Tri minus

Ž – Jedan

Ž – Jedan plus

M – Nedostaje praksa. To je kao, recimo, da u školi za šustere na dijaprojektoru gledamo kako se to radi...

Dobre strane studija novinarstva na FPN

- Dobro utemeljeno znanje za praćenje svakodnevnih društveno-političkih događaja i pojava kao najvažnija kompetencija sa kojom se završi FPN;
- Dobra osnova za samostalno i brzo učenje kroz praksu;
- Pojedinačni dobri profesori koji su dobri stručnjaci u svojim oblastima;
- Dobar koncept i sadržaj pojedinačnih politikoloških i stručnih kurseva;
- Uvođenje novinara profesionalaca za predavanje praktičnih novinarskih predmeta koji su studentima pomagali u nalaženju posla u medijima;
- Pomoć nastavnika stručnih predmeta u upućivanju studenata na praktičnu obuku koja se organizuje van fakulteta;
- Dobri odnosi i druženje sa kolegama.

Koje su dobre strane studija novinarstva na FPN?

M – Dobili smo neka osnovna znanja za praćenje svakodnevnih društvenopolitičkih pojava i da možemo da imamo neki adekvatan stav prema tome.

Ž – Fakultet nam je dao potpuno dovoljno da bismo mogli posle dva-tri meseca samostalnog intenzivnog rada i učenja da se potpuno snađemo na poslu.

Ž – Sada mi je veoma korisno ono što smo učili iz političke sociologije. To druge kolege ne znaju.

Ž – Ima na tom fakultetu ljudi koje zaista cenim i bilo mi je zadovoljstvo da mi budu profesori. Čast mi je da im se danas javim i drago mi je što znam da mogu da im se obratim, da im postavim neko pitanje.

Ž – Najviše me je radovao predmet Fotožurnalizam. Lep, stručan predmet. Naučili smo svašta. Evo, izvolite aparate i hajde da radimo.

Ž – Ja sam bila prva generacija kojoj su radio i TV novinarstvo predavali profesionalni novinari. Oni su za nas bili pravo otkriće. Oni su bili jedini koji su pokušali na bilo koji način da nam približe praksu, ali nam to ipak nije bilo dovoljno, jer su oni držali samo po jedan semestar.

Ž – Imali smo kurs radio novinarstva u ANEM-u. Fakultet je odabrao 10 studenata koje je poslao na kurs. Meni je to mnogo pomoglo.

Ž – Druženje je bilo najbolja strana studiranja.

Loše strane studija novinarstva na FPN

- Opšte karakteristike:
 - Osećaj da se ne napreduje tokom studija;
 - Mirenje sa činjenicom da će novinarstvo naučiti tek kasnije u redakciji, nastavljaju studije da bi dobili diplomu;
 - Loš imidž FPN u profesiji.

Koje su loše strane studija novinarstva na FPN?

M - Ono prvo što smo videli kada smo došli na fakultet je bila gomila lažnih autoriteta. Kada smo imali prve stručne predmete, video sam da tu nešto nije u redu, da sporo napredujemo. Moji radovi su bili veoma slični onima iz srednje škole. Kada sam jednom otišao u jedan nedeljni list, shvatio sam da na fakultetu ništa nisam

naučio. Kada danas pogledam ono što sam na fakultetu pisao kao vesti, intervju, članak, za šta sam dobio dobre ocene – sve to još uvek čuvam – sramota me je. Tek kad dođeš u redakciju, vidiš kako to treba da se radi.

Ž – Kad sam počela da radim, mislila sam da znam sve. Pre toga sam uradila TV prilog kao diplomski ispit i on je prošao veoma solidno. Montaža mog prvog 5-minutnog priloga je trajala tri dana. Ukapirala sam da sam potpuni duduk. Mogla sam da se setim svega o čemu je nastavnica TV novinarstva pokušala da nas nauči – ali bez praktičnog iskustva to je bilo beskorisno.

Ž – Ljudi su rano odustajali od fakulteta kao mesta gde će nešto da nauče što se tiče novinarstva. Bilo je cenjenih drugih profesora, ali je stav bio – naučiću te važne stvari kada počnem negde da radim. Nastavnici nisu znali da motivišu studente.

M – Dosta ljudi već na četvrtoj godini shvati da su studirali uzalud, da ništa konkretno neće da ponesu sa fakulteta. Znam mnogo ljudi koji su se tada demotivisali, a da pri tom nisu ni otišli u neku redakciju da vide kako sve to izgleda.

Nastavni program:

- Marginalizovani stručni predmeti u odnosu na opšteobrazovne predmete koji oduzimaju ogromnu količinu energije i vremena za pripremanje ispita;

- Nedovoljno praktične nastave;

- Prezahtevne studije, posebno politikoloških predmeta;

- Odsustvo predmeta o novinarskoj etici, odsustvo kritičkog stava prema ponašanju medija u nedavnoj prošlosti;

- Praksa u medijima nije bila obavezna, zavisila je od zainteresovanosti i inicijative studenata.

Nastavni kadar:

- Nedovoljno kompetentni nastavnici stručnih predmeta, pedagoški i stručno;

- Više su demotivisali nego motivisali studente;

- Inertni, plaše se inovacija i plaše se konkurencije.

Organizacija i metode nastave:

- Snažan naglasak na memorisanju kao glavnom ishodu učenja;

- Odsustvo koordinacije među profesorima u nastavi, nedostatak kriterijuma u ocenjivanju pri polaganju ispita iz novinarskih predmeta (isti rad se ocenjuje različito kod različitih profesora);

- Suviše velike studentske grupe;

- Neadekvatna tehnička oprema;

- Zastarela literatura;

- Nerazvijene aktivne metode nastave i obuka za kritičko i analitičko mišljenje i za primenu teorijskih znanja.

Koje su loše strane studija novinarstva na FPN?

Ž – Klima na fakultetu je bila takva da retardirani majmun može da se bavi novinarstvom i da ta znanja nisu ništa posebno – da je vrlo lako postaviti pitanje, vrlo

lako uključiti kameru, vrlo lako je uzeti izjavu, a da je najvažnije da mi treba da budemo teorijski potkovani.

Ž – Predmeti koji su bili u vezi sa novinarstvom su se najlakše polagali, dok su nam predmeti koji nisu bili baš mnogo u vezi sa ovim čime se sada bavimo oduzimali i poslednji atom energije. Ocena iz pisanog novinarstva je podizala prosek, i to je bilo jedino pozitivno tokom studiranja, jer su dobre ocene radovale naše roditelje.

Ž – Na fakultetu su nas naučili da memorišemo. Nisu nas naučili da nađemo knjigu koja nas zanima, da nađemo osobu koja nas zanima i da kritički prosudujemo. Kad mi je nešto delovalo nelogično, pitala sam profesorku, a ona mi kaže: „Čuti, valjda ja to znam, ja sam to pisala“. I tako sam naučila da memorišem, ali nisam naučila da prosudujem koja je informacija validna.

Ž – Najveći problem kod profesora je kada je teška materija koju predaju, a teški su i oni sami, teški su sami za sebe, a tek za studente! To što oni traže nije realno.

Ž – Govorili su nam: „Evo, ovo su pravila kako se piše izveštaj i idite sada i napravite ga.“ Ali nas nisu učili kako se dolazi do podataka koji će da čine izveštaj.

M – Glavni problem u nastavi je bio preveliki broj ljudi. Imaš sat vremena da uradiš prilog i da ga izmontiraš. Nije postojala mogućnost da sami naučimo da montiramo.

Ž – Kad završiš fakultet, jasno ti je kako funkcioniše država, šta radi parlament, šta radi vlada, kako se bira skupština, šta su prava građana... Mislim, sistem je jasan i to je u redu, to čovek može da prati, ali što se tiče recimo ekonomije mimo politike, primenjena znanja ne postoje.

M – Mi smo učili savremene ekonomske sisteme iz knjige u kojoj se govorilo o argentinskom privrednom čudu iz 1967. godine. Za neke predmete literatura je potpuno zastarela i neažurna.

Ž – Bila sam na nekim BBC-jevim kursevima. Fascinantno je koliko pažnje oni posvećuju etici u novinarstvu, a mi nikad čuli za to.

Ž – FPN nije iskoristio ova jeziva vremena koja smo imali iza sebe da kod studenata izgradi takav stav da nam se to nikada ne ponovi. Nisu nam potrebni neki primeri iz vremena II svetskog rata, Hitler i njegova propaganda, kada smo imali primere propagande ovde. Na fakultetu nije bilo pravog odnosa prema prošlosti, bar ne u medijskim predmetima. Ti učiš kako da napraviš radijski prilog, učiš da napraviš tekst za novine, ali ne učiš na greškama koje su ovde veoma skupo plaćene.

Profesionalna karijera

• Nisko vrednovanje diplome FPN pri zapošljavanju;

• Nisko vrednovanje studija novinarstva na FPN među kolegama novinarima;

• Lako dolaženje do posla ali s razvijenom svešću da je to loše plaćena, malo cenjena i teška profesija;

• Problematična korisnost znanja i veština stečenih tokom studija:

- Beskorisna znanja iz filozofije, istorije političkih teorija;

- Neadekvatna znanja iz ekonomije, političkih sistema (suviše teorije, slaba praktična primena), metodologije (suviše teorije, neprimenljivo u praksi);

- Nedostajuća znanja – poznavanje srpskog jezika (pravilno izražavanje), specijalizacija za tematske oblasti (npr. sportsko novinarstvo).

Koliko su vam za karijeru bila korisna znanja koja ste stekli na fakultetu?

Ž – Prvo što vam kažu kada konkurišete za posao jeste da fakultet „ništa“ ne vredi. Znam mnogo ljudi kojima su rekli: „Pustite vi taj fakultet...”

Ž – Nisam još diplomirala, ostalo mi je još nekoliko ispita, ali znam da kada budem diplomirala, neću dobiti bolji posao, niti veću platu, niti išta više od onoga što imam danas bez tog papira.

Ž – Ne postoji nijedan predmet gde se uči srpski jezik. Na fakultet se upisuju polupismeni i nepismeni. A onda kada oni jednom počnu da rade, dobijate vesti i izveštaje koji su totalno nepismeni.

M – Po meni je beskorisno 90% onoga što smo morali da učimo na fakultetu. Evo, na primer, filozofija. To je pitanje opšte kulture koju smo već imali u srednjoj školi. Ali na fakultetu, u tom obimu i sa takvim konceptom i profesorima, mislim da ne da nije obimna, već je bolje da se potpuno ukine.

Ž – Ja sam ekonomski novinar. Na fakultetu smo imali tri ekonomska predmeta. A pošto sam se zaposlila, poslali su me na kurs koji je trajao tri meseca u CLDS. Tamo sam nučila više nego na fakultetu. Mi samo učimo teoretičare a nemamo pojma o tome kako se recimo obara inflacija.

Stavovi o reformi, novom programu FPN, predlozi za promene

- Podeljena su mišljenja oko aktuelnih promena na FPN; neki učesnici veruju da je to značajno i žao im je što sada nisu studenti, dok drugi misle da su to kozmetičke promene jer su predavači ostali isti;

- Predlozi za promene: više prakse, da se napravi bolji prelaz između studija i ulaska u posao;

- Kurikulum za obrazovanje univerzalnog ili specijalizovanog novinara: 3 ili 4 godine treba da služe tome da se nauči ono osnovno, a onda se specijalizovati kroz master za neku vrstu medija;

- Postdiplomske studije: uglavnom su saglasni da treba da postoje iz komunikologije, ali podeljeni oko toga da li treba da postoje za novinarstvo; ako postoji, onda novinarski master treba da donese neku usku specijalizaciju;

- Profilisanje fakulteta na obrazovnom tržištu u Srbiji ocenjeno je kao veoma pozitivno, smatraju da ne treba svi fakulteti da budu orijentisani ka političkom novinarstvu već da treba da postoji raznovrsnost;

- Opšti stav o privatnim fakultetima negativan: profitno su orijentisani, niski standardi znanja;

- Ne vide značaj permanentnog obrazovanja za svoju karijeru jer nije sigurno da bi ga poslodavci priznali i vrednovali), misle da FPN još uvek ne nudi ništa novo ni zanimljivo u tom pogledu;

- Predlozi izbornih kurseva: uređivanje u medijima, načini dolaženja do informacija i ostvarivanja kontakata, ponašanje prema javnim institucijama, dikcija, ponašanje pred mikrofonom, ponašanje pred kamerom.

Kako ocenjujete novi program studija FPN? Šta biste promenili?

M – Kada gledam taj program, žao mi je što nisam mlađi. To dobro izgleda.

Ž – Ako će isti ljudi da predaju te nove predmete, onda nema nikakve svrhe.

Ž – Studije treba da traju četiri godine. Treba da pruže znanja o svemu, pa da se posle bira pravac za master studije, ali da i one budu specijalizovane – za ekonomiju, kulturu...

M – Tri godine studija novinarstva je dovoljno da naučiš ono osnovno. Dalje usavršavanje, naročito za elektronske medije, treba da traje do master studija. Na petoj godini mora da se nauči rad kamerom i montaža. Na master studijama treba da bude bar 15 novih predavača i sve što studenti rade treba i da se objavljuje.

Ž – Studije treba da traju i tri i četiri, i pet godina. U tri godine da se nauči pravopis, četiri su za nekoga ko ima veće ambicije, a pet za onoga ko želi da se bavi naučnim radom. Ja sam sada na master novinarstvu, ali ništa novo nisam naučila.

Ž – Ja znam mnogo ljudi koji imaju para pa ipak idu na državni fakultet. To mi ipak govori da su privatni fakulteti loši. Oni svakako misle da će na državnom fakultetu dobiti više znanja. U svetu su državni fakulteti poslednja varijanta. Mislim da su privatni fakulteti kod nas stvarno smešni.

Fokus grupa:

Studenti novinarstva Fakulteta političkih nauka u Beogradu

Opšti podaci o učesnicima fokus grupe

- Svi studenti četvrte godine, upisani po starom programu (2003)
- Neki rade uz studije, neki ne
- Prosečna ocena tokom studija 8,4

Fakultet	Radni status	Pol	Godina rođenja	Srednja ocena
FPN	ne radi	ženski	1985	9 do 10
FPN	ne radi	ženski	1985	8 do 9
FPN	radi	ženski	1985	8 do 9
FPN	radi	ženski	1982	8 do 9
FPN	ne radi	ženski	1985	8 do 9
FPN	radi	ženski	1985	8 do 9
FPN	radi	muški	1985	8 do 9
FPN	ne radi	muški	1985	7 do 8
FPN	ne radi	muški	1985	8 do 9

Razlozi za upis studija novinarstva

- Raznovrsni motivi pri upisu, snažno vezani za lično interesovanje za politiku i želju za društvenim angažmanom ili za filološke i druge društvene nauke, kao i uverenje da će im novinarstvo omogućiti da se brzo zaposle i da je to dinamična i zanimljiva profesija i da odgovara osobinama ličnosti;

• Mnogi su uvereni da imaju talenta za novinarstvo, ili sa iskustvom rada u školskim listovima ili lokalnim medijima.

Zašto ste odlučili da studirate novinarstvo?

M – Spojio sam ljubav prema jeziku i književnosti i ljubav prema politici. Potičem iz sredine koja je tradicionalno opoziciono usmerena i gde su novinari uglavnom bili politički angažovani.

Ž – U gimnaziju smo stalno nešto štrajkovali. Bili smo veoma angažovani. Razmišljala sam između istorije i novinarstva. Novinarstvo mi je izgledalo zanimljivije, dinamičnije.

Ž – Mene su interesovale pre svega političke nauke, novinarstvo samo po sebi me nikada, pa čak ni sada, nije preterano interesovalo. Upisala sam se na novinarstvo jer sam htela da imam neki zanat u rukama, misleći da će mi ovaj fakultet pružiti neku praksu i neka praktična znanja. Oduvek sam pisala... Političke nauke su mi super, ali ako se ne snađem u tome, bar ću naći posao kao novinar.

M – Dvoumio sam se između književnosti i sociologije, ali me nijedna nije zaista privlačila. Novinarstvo mi je izgledalo bolje jer sam imao ideju da će se tu izučiti zanat pa će se lakše naći posao. S druge strane, tu se studiraju društvene nauke i dobija potrebno teorijsko znanje

Ž – Pročitala sam jednom negde da najviše studenata ETF i FPN odlazi u inostranstvo. A volela sam istoriju i sociologiju i mislila sam da dobro pišem pa me je to opredelilo za ovaj fakultet.

Ž – Dok sam bila u gimnaziji, išla sam na neki seminar, na kome se govorilo i o medijima. Tu su bili neki profesori sa FPN, za koji ranije nisam ni čula. Jedna od vežbi na seminaru je bila da sami pravimo vesti i meni su tada rekli da mi „leži” novinarski posao. Posle sam se angažovala u školskom časopisu, pa u lokalnoj radio-stanici i svideo mi se taj posao.

Opšte ocene i stavovi o studijskom programu

• Opšta ocena kvaliteta studija novinarstva 2,9 (na skali od 1 do 5);
• Različita mišljenja u pogledu ispunjenosti prethodnih očekivanja: razočarani oni koji su očekivali više stručnih sadržaja u nastavi, zadovoljni oni koji su očekivali dominaciju teorijskih (politikoloških i drugih) sadržaja.

Kako biste generalno ocenili kvalitet studija?

Ž – Tri.

M – Tri plus.

Ž – Tri.

M – Tri.

Ž – Tri.

M – Četiri minus.

Ž – Dva.

Ž – Dva plus.

M – Ja imam utisak da mi glumimo da studiramo novinarstvo.

Ž – Mi ćemo biti najbolji politikolozi među novinarima i najbolji novinari među politikolozima.

Da li su ispunjena vaša očekivanja od studija?

M – Očekivao sam nešto sasvim drugo na fakultetu. Kada su na prvoj godini počeli da nam nabrajaju svu potrebnu literaturu, ja sam se skroz pogubio.

Ž – Znala sam ponešto od onoga šta me očekuje, bar na prvoj i drugoj godini, ali sam smatrala da ćemo kada dobijemo stručne predmete, najviše to raditi. Nisam očekivala da ćemo imati toliko politikoloških predmeta, da će stručni predmeti biti potisnuti.

Ž – Videla sam koje predmete ću učiti i to mi se sviđalo. Bilo mi je jasno da tu neće biti mnogo prakse. Ja ne mislim da je to loše, zato što se novinarstvo može naučiti za šest meseci u redakciji i mislim da nije potrebno fakultetsko obrazovanje za tehničku stranu novinarstva, za zanat. Mislim da je važno da novinar ima širi pogled i to je ono što meni daje fakultet, a sama praksa se može steći.

M – Ja nikada nisam zamišljao FPN kao neki kurs novinarstva. To što mi imamo mnogo teorije je po meni OK.

Dobre strane studija novinarstva na FPN

- Pružanje studentima širokog opšteg obrazovanja i dobre teorijske osnove za budući posao;

- Veliki broj dobrih profesora opštih predmeta;

- Dobri i korisni komunikološki kursevi;

- Korisna predavanja gostujućih novinara;

- Dobar sadržaj pojedinih stručnih predmeta;

- Mogućnost prakse u medijima, ali čiji rezultati zavise od mnogih okolnosti;

- Dobri, solidarni i prijateljski odnosi između četrdesetak studenata koji najaktivnije posećuju nastavu.

Koje su dobre strane studija novinarstva na FPN?

Ž – Dobra je široka teorijska osnova koju dobijamo. Ja smatram da sve to treba znati.

M – Ja mislim da imam šansu da budem dobar novinar posle svega što sam učio na fakultetu, iako to nema usku vezu sa novinarstvom. To opšte politikološko znanje nam daje neku sigurnost.

M – Komunikološki predmeti su interesantni i korisni. Dobijamo sliku savremenih teorija i savremenih medijskih sistema.

Ž – Od profesionalaca, kada nam dolaze novinari kao gosti na predavanju, dobijamo razne smernice o etičkom ponašanju novinara.

Ž – *Stilistika* je fenomenalan predmet. To treba da imamo sve četiri godine. Tu naučiš kako stilski da pišeš. To je prava stvar.

Ž – I vežbe su na tom predmetu odlične – i što se tiče stila i što se tiče dikcije.

Ž – Imala sam super iskustvo na praksi na Drugom programu Radio Beograda. Pitali su me šta želim da radim, objasnili koje su mogućnosti i dali mi da učestvujem u pripremi nekih emisija. Bili su veoma predusretljivi, i stalno mi govorili da pitam o onome što me interesuje. A mene je sve interesovalo.

Ž – Mi kao generacija odlično funkcionišemo jer smo spremni jedni drugima da pomognemo.

Loše strane studija novinarstva na FPN

Opšte karakteristike:

- Nesrazmera između politikoloških i novinarskih predmeta;
- Studiranje je veoma zahtevno i teško;
- Studenti se ne osećaju dovoljno pripremljenim za profesionalni novinarski rad, zapošljavanje je teško, fakultet nema dobar ugled u profesiji, mnogi odustaju od namere da se bave novinarstvom.

Nastavni program:

- Mali udeo praktičnog rada na novinarskim predmetima;
- Velika prisutnost nastavnih sadržaja koji nemaju praktičnu primenu;
- Nesavremeni sadržaji teorijskih (politikoloških) predmeta, bez referenci na savremeni život i na savremene teoretičare;
- Odsustvo predmeta o medijskoj regulativi, o etici profesije, odsustvo kritičkog odnosa prema medijskoj praksi iz nedavne prošlosti.

Nastavni kadar:

- Nezainteresovani nastavnici, prezauzeti svojim obavezama, suviše zahtevni prema studentima, neki suviše autoritativni, nema otvorenosti prema studentima, neki bez pedagoških sposobnosti;
- Nedoslednost pojedinih nastavnika praktičnih novinarskih predmeta u ocenjivanju.

Organizacija i metode nastave:

- Nizak kvalitet nastave novinarskih predmeta;
- Suviše velike studentske grupe;
- Odsustvo podsticanja kritičkog mišljenja kod studenata;
- Propuštena šansa da se praksom u medijima nadoknadi manjak praktične nastave.

Koje su loše strane studija novinarstva na FPN?

M – Ti praktično uletiš u političku teoriju od samog starta. Dvanaesti ispit je prvi novinarski ispit, koji je pri tom imao dva sata nastave nedeljno. Čak i da hoćeš da mu se posvetiš, od hiljade i hiljade drugih strana, fizički ne možeš to da postigneš.

M – Neki predmeti se uče samo na nivou teorije. Praktično su neprimenljivi i svode se samo na bubanje onoga što je napisano u udžbeniku, a traže mnogo vremena za spremanje ispita.

M – Možemo reći da postoje tri grupe predmeta – opšteobrazovni, praktični i još jedna grupa gde spadaju kibernetika, osnovi prava, politička ekonomija sa prve godine, metodologija, iz kojih ništa nismo naučili i koji su, ovakvi kakvi su, potpuno suvišni.

Ž – Radili smo godinu dana Sokrata, Platona i Loka, a ja ni ne znam ko su današnji važni teoretičari.

Ž – Profesori opštih i politikoloških predmeta treba više da nam daju. Na primer, da nam govore o nekim aktuelnim i konkretnim stvarima, da predavanja povezuju sa sadašnjošću a ne da govore o nečemu od pre 25 godina.

Ž – Kritičko mišljenje se veoma malo kod nas razvija a to mnogo zavisi od tog autoritativnog stava koji imaju profesori i zatvorenosti na fakultetu uopšte prema studentima.

M – Na fakultetu se ne priča o tome šta se događalo sa medijima pre 10 godina. Nije da nema kritičkog odnosa – nema nikakvog odnosa, jednostavno se o tome ne govori.

M – Naš fakultet nema kredibilitet. Kad nekog nazoveš i kažeš „ja sam student FPN”, čuješ ga kako se smeje.

M – Ono što je problem, po meni, jeste kvalitet nastave na tih 30% novinarskih predmeta, a ne sam njihov broj.

Ž – Problem je što nas 100 radi sa jednim profesorom. U grupi nas ima oko 40. Čak i u srednjoj školi smo radili u manjim grupama, na časovima jezika se odeljenje od 24 učenika delilo na dve grupe. Definitivno je potrebno da radimo u manjim grupama.

Ž – Po nazivima, izgleda da su novinarski predmeti u redu. Problem je što oni ne sadrže ono što ti nazivi kažu. Kako je moguće naučiti nekoga da napravi vest ili izveštaj, kad on ima samo jednu priliku da to uradi? Napravite izveštaj, on se pregleda i to je to.

M – Za godinu dana smo napisali petnaestak tekstova. To nije dovoljno.

Ž – Nas ima mnogo i nastavnici ne mogu da stignu da pregledaju naše novinarske radove. Kriterijumi za ocenjivanje su smešni. Stalno se dešavaju urnebesne stvari oko tih radova – gube se, nestaju, vraćaju se, sa različitim ocenama istih radova.

Ž – Mi osećamo strahopoštovanje prema profesorima, a više je to strah nego poštovanje. Neki profesori su umeli baš da se izviču. Da nam govore: „Vi nikada nećete biti novinar!“ I vi krenete kući uplakani, a tek ste počeli da studirate. Na prvom novinarskom predmetu vas totalno ubiju u pojam. Neki profesori baš nemaju pedagoškog dara.

M – Najveći propust je što nastavnici praktičnih novinarskih predmeta ne učestvuju u procesu izrade radova, ne daju nam praktične savete tokom rada, već samo retroaktivno. Sve se svodi na naknadne primedbe i ocenjivanje.

Ž – Jasno mi je da praktične stvari mogu da se nauče u redakciji za šest meseci, ali ja sam upisala ovaj fakultet da bih to naučila na fakultetu. Ovde treba da nas nauče kako da uzmemo mikrofon i da napravimo prilog, da nam pruže priliku da se izvežbamo.

M – Pri organizovanju prakse, trebalo bi medije nekako obavezati da nam posvete pažnju a ne da im budemo teret i problem. Ja sam imao utisak da sam morao svakoga da vučem za rukav da bih nešto naučio.

Ž – Diploma služi samo da se popuni CV. Mnogo više znači praksa koju smo sprovedi negde nego diploma. Zato mnogi studenti volontiraju u medijima, gde ih strašno izrabljuju.

Ž – Bar 80% studenata kaže da neće da se bavi novinarstvom.

Stavovi o reformi, novom programu FPN, predlozi za promene

• Mišljenja o novom programu su podeljena; neki učesnici ga ocenjuju veoma pozitivno, zbog većeg udela stručnih predmeta i njihovog boljeg rasporeda, smanjenja gradiva i novog načina ocenjivanja, dok drugi smatraju da novi program još uvek nema novu ideju i ne rešava slabosti starog programa;

• Daju prednost master studijama komunikologije u odnosu na novinarstvo, koje eventualno mogu da ponude usku specijalizaciju za jednu oblast. Negativan je stav o potrebi doktorskih studija novinarstva;

• Predlozi za promene: više praktične nastave, manje studentske grupe, češći gosti-predavači;

• Različita mišljenja o kvalitetu studija na privatnim fakultetima: neki smatraju da imaju niske standarde, dok drugi misle da su im programi intenzivniji i zanimljiviji i obezbeđuju bolje uslove za zaposlenje zbog veze fakulteta sa medijima;

• Postoji shvatanje o značaju permanentnog obrazovanja, pre svega zbog tehnološke revolucije, ali se ne vidi jasna uloga fakulteta u tome.

Kako ocenjuete novi program studija FPN? Šta biste promenili?

Ž – Novi program izgleda sjajno. Prepolovili su neke predmete i izbacili neke koji su bili suvišni za novinare. Novinarski predmeti su lepo raspodeljeni po godinama i počinju od prve godine. Sve ide lepo po redu – prvo štampa, pa radio, pa TV...

Ž – Predmeti su sada manji, a organizacija programa i nastave bolja. Sviđa mi se što studenti moraju da prisustvuju predavanjima. Meni je to nedostajalo u školovanju na fakultetu – to što me niko nije gurao da radim.

Ž – Mislim da novi program donosi velike promene u odnosu na naš. Ja sam kao novinar usmerena na neka teorijska politikološka znanja, a novi studenti su usmereniji na praktične stručne predmete.

M – Ja nisam oduševljen ovom reformom. Meni se čini da ona nije dovoljno osmišljena, nego se nasumice ubacuju stručni predmeti jer se zna da ih ima malo. Slučajno znam da dve nedelje pred početak nastave prvog stručnog predmeta na prvoj godini nije bilo ni profesora koji će da ga predaje ni knjige za taj predmet. Meni ne smeta mali udeo stručnih predmeta u nastavi već njihov kvalitet. Ostalo je onih postojećih 30% stručnih predmeta i dodato im je još 20%, ali kvalitet nije promenjen. Meni se čini da su te bolonjske promene kod nas samo kozmetičke.

Ž – Moj utisak je da je fakultet zakonom nateran na promene, i da se sve radi po sistemu „haj'mo, haj'mo", a da nije bilo vremena da se promene smisljeno uvedu. Ja mislim da tržište ne traži master studije, ali fakultet ima dovoljno profesora i zato pravi master studije. Imam utisak da su ljudi na fakultetu potpuno zbunjeni Bolonjom i ne znaju šta da rade. Ovaj program bi bio dobar kada bi stvarno mogao da se sprovede, kada bi bilo pravih stručnjaka da ga ostvare.

Ž – Master studije treba da postoje za komunikologiju. Za novinare, eventualno bi to bila neka uža specijalizacija za jednu oblast.

Ž – Ne vidim potrebu za master studijama novinarstva. Master mogu da budu specijalističke studije za teoriju kulture, komunikologiju, menadžment u medijima.

Ž – Ideja o doktorskim studijama novinarstva je smešna. Meni to liči na doktorat pekarstva.

M – Ja sam vrlo skeptičan prema privatnim fakultetima uopšte. Imam neke prijatelje koji studiraju na privatnim fakultetima. Oni tamo uče manje nego što su učili u gimnaziji.

Ž – Čini mi se da su neki programi privatnih fakulteta mnogo brži, intenzivniji i zanimljiviji nego naš. A kako se tamo polažu ispiti, to je već druga priča.

Ž – Meni su pričali da na nekim privatnim fakultetima od početka postoji praksa u redakciji. Tako se studenti upoznaju sa drugim novinarima i većini je zagarantovano mesto kad diplomiraju. A mi kada diplomiramo prvi put uđemo u pravi studio.

Ž – Mislim da je permanentno učenje veoma važno. Prošlo je to vreme da čovek 30 godina radi na jednom radnom mestu, za istog poslodavca i da nema potrebu da uči nešto novo. Informacione tehnologije su veoma važne ovde i zbog toga što omogućavaju da se neko stalno obrazuje. Svako znanje je nadohvat ruke.

Ž – Fakultet treba da se uključi u obrazovanje nakon formalnog školovanja. To je glavna obrazovna institucija. Nažalost, to nijedan fakultet sada ne radi.

M – Ja mislim da fakultet treba da nauči studente da sami nastave proces učenja i dolaženja do novih znanja. Ne samo da servira određene teorije, nego da kaže šta možete s tim da radite i gde možete dalje o tome da se obrazujete.

Fokus grupa:

Studenti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu

Opšti podaci o učesnicima fokus grupe

- Svi studenti treće godine, prva generacija upisanih (2004);
- Neki rade uz studije, neki ne;
- Prosečna ocena tokom studija 8,4.

Fakultet	Radni status	Pol	Godina rođenja	Srednja ocena
FF, NS	ne radi	ženski	1985	9 do 10
FF, NS	ne radi	ženski	1985	8 do 9
FF, NS	radi	ženski	1985	8 do 9
FF, NS	radi	ženski	1982	8 do 9
FF, NS	ne radi	ženski	1985	8 do 9
FF, NS	radi	ženski	1985	8 do 9
FF, NS	radi	muški	1985	8 do 9
FF, NS	ne radi	muški	1985	7 do 8
FF, NS	ne radi	muški	1985	8 do 9

Razlozi za upis studija novinarstva

- Za većinu, odlučujući faktor pri izboru fakulteta bio je otvaranje novih studija novinarstva u Novom Sadu;
- Raznovrsni motivi pri upisu: želja da se bave novinarstvom jer odgovara njihovoj prirodi, jer omogućuje društveni angažman, jer je profesija kreativna, uverenje da studijski program nudi nešto novo i moderno, mišljenje da novinarstvo može da poveže njihova različita interesovanja;
- Neki su se bavili pisanjem ili novinarstvom amaterski pre upisa na fakultet;
- Pozitivno opšte mišljenje o prvom programu studija, kao specijalističkom, kod većine uverenje da status prve generacije ima više dobiti nego slabih strana.

Zašto ste odlučili da studirate novinarstvo?

Ž – Želela sam da upišem žurnalistiku još od osnovne škole. Planirala sam da upišem FPN u Beogradu, ali nisam imala sredstava da se tamo školujem. U četvrtoj godini gimnazije sam saznala da će se otvoriti novi smer kod nas... Uvek su mi govorili da sam veoma radoznala, da volim da branim druge... Odmalena sam želela da budem novinar, ali ne da se pojavljujem na TV, nego da istražujem.

Ž – U gimnaziji, prilikom jednog susreta srpske i albanske grupe srednjoškolaca, shvatila sam koliko monopol nad informacijama i manipulacija informacijama ima uticaj na svakodnevni život ljudi. Tada sam odlučila da se bavim novinarstvom.

Ž – Ja sam još u srednjoj školi mnogo pisala. Pisala sam sastave iz srpskog za pola razreda. Pisala sam i za školski list. Jednom sam 2000. godine pobjegla iz škole da bih išla na demonstracije. Kada se nešto važno dešava, želim da budem deo toga, da vidim svojim očima. Mislim da je novinarstvo veoma kreativno. Otići u Beograd na studije je finansijski teško... Kada sam čula da se otvara ovaj fakultet, odmah sam poželela da se upišem.

M – Saznao sam da se otvara nešto novo, reformsko i evropsko. Kad sam video program žurnalistike, bio sam oduševljen, pogotovo nazivima predmeta. Ali, već u prvom semestru sam se pitao šta ću ja ovde.

M – Hteo sam da upišem elektrotehniku, nešto u vezi s računarima. U srednjoj školi ponešto sam pisao za neke časopise o računarima, onako amaterski. Ali ja mnogo volim sport i stalno ga pratim. Jednog vikenda, dok sam ceo dan gledao utakmice, moja mama je bila ljuta i pitala me zašto ne učim, kako ću da se upišem na fakultet, i ja sam joj tada mrtav hladan rekao da ću da studiram sportsko novinarstvo, u Beogradu. Neki ljudi su me tada nagovarali da upišem sociologiju. Ali ja sam mrzeo sociologiju u gimnaziji. Tada sam saznao da će verovatno biti otvoren novi odsek na Filozofskom fakultetu i dve nedelje pred prijemni ispit definitivno sam odlučio da se upišem na žurnalistiku. Želim da se bavim sportskim novinarstvom.

Ž – Meni se dopalo što je to potpuno nov fakultet. Saznala sam da na FPN ima mnogo predmeta koji se tiču politike, a mene politika ne interesuje baš mnogo.

Ž – Želela sam da studiram u Beogradu baš zbog tradicije koju ima FPN. S druge strane, smatrala sam da i fakultet u Novom Sadu ima kredibilitet. Upisala sam se ovde iz praktičnih razloga, bilo bi komplikovano studirati u Beogradu.

Opšte ocene i stavovi o studijskom programu

- Opšta ocena kvaliteta studija novinarstva povoljna – 3,55 (na skali od 1 do 5);
- Filozofski fakultet vide kao prirodno okruženje za studijski program novinarstva, jer ima kadrove i tradiciju u nastavi filoloških i društveno-humanističkih nauka.

Kako biste generalno ocenili kvalitet studija?

Ž: Tri.

M: Četiri.

Ž: Tri.

M: Četiri.

Ž: Četiri.

Ž: Četiri.

Ž: Četiri.

M: Tri.

Ž: Tri.

Koliko vam je prirodno da se novinarstvo studira na Filozofskom fakultetu?

Ž – Novinarstvo podrazumeva opšte znanje, i najprirodnije je da se uči na Filozofskom fakultetu. Studije žurnalistike moraju da imaju i pravne i filozofske i druge društvene predmete.

M – Za obrazovanje novinara su potrebne društvene nauke. Filozofski fakultet je tu najbliži, možda još i Pravni i Fakultet političkih nauka.

Ž – Kapaciteti Filozofskog fakulteta su najveći. To je zajedno i filozofski i filološki fakultet.

Dobre strane studija novinarstva na Filozofskom fakultetu

Opšte karakteristike:

- Usmerenost programa na stručne i praktične predmete;
- Studiranje nije teško;
- Studenti osećaju da su naučili mnogo korisnog, mogu već sada potpuno da se uključe u rad u medijima.

Nastavni program:

- Dobra proporcija između opšteobrazovnih i stručnih predmeta;
- Veliki broj izbornih predmeta, uvažavanje studentskog interesovanja;
- Detaljno izučavanje maternjeg jezika;
- Jednosemestralni kursevi, dovoljni da se savladaju osnove pojedinačnih disciplina;
- Veoma dobri komunikološki kursevi, dobar izbor, dobar koncept, zanimljivi predavači;
- Veliki udeo praktične nastave iz svih vrsta novinarstva (agencijsko, štampano, radijsko, TV, internetsko);

- Insistiranje na etici profesije, kritički odnos prema prošlosti;
- Pridavanje važnosti praksi u medijima, rad u malim grupama, dobijanje ocene od mentora na praksi, mogućnost da se u datom mediju dobije ponuda za zaposlenje, sticanje realnog uvida u stanje u medijima, organizacije rada u redakcijama.

Nastavni kadar:

- Značajan broj dobrih akademskih nastavnika, dobri stručni predavači, sa velikim profesionalnim iskustvom, posvećeni studentima;
- Pomoć studentima i upućivanje najboljih i najzainteresovanijih na mogućnosti sticanja znanja van fakulteta.

Metode nastave:

- Interaktivna predavanja;
- Povezivanje teorije sa primerima iz savremenog života;
- Dobra komunikacija sa nastavnicima;
- Dobra tehnička opremljenost nastave.

Koje su dobre strane studija novinarstva na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu?

Ž – Novinarski posao je praktičan i usmerenje programa je praktično.

Ž – Na praksi smo pokazali visok nivo znanja i veština. Dobro smo se snašli i u štampi i na radiju. Odmah smo mogli da se uključimo u praktičan rad.

M – Mi smo znali kakav je program pre nego što smo se upisali. Imali smo odlične predmete, neke odlične predavače, odlične stručne predavače. Mnogo smo naučili.

M – Studiranje nije bilo teško. Naučili smo mnogo toga korisnog. Ja sam učio ono što me interesuje, za ono što me ne interesuje dobio sam šest, i to mi je dovoljno.

M – I nama i profesorima su to bili prvi ispiti. Nije bilo teško. I brojke to pokazuju, upisalo nas je 100, a na trećoj godini nas ima 80. Čak mi nije jasno kako tih 20 nije prošlo. Nije prošao samo onaj ko baš nije hteo.

Ž – Proporcija između opštih i stručnih predmeta je veoma dobro napravljena. Sviđa mi se što imamo dosta izbornih predmeta. Iako ne postoje smerovi, ljudi mogu dobro da se profilišu prema svojim interesovanjima. Dobro je što svi moramo da prođemo i radijsko i TV i štampano novinarstvo. Imamo mnogo kurseva iz maternjeg jezika, a to je dobro jer je jezik glavno sredstvo kojim ćemo da se služimo.

Ž – Ja sam oduševljena izbornim predmetima: Evropska kulturna istorija, Postmodernizam u književnosti, Usmena i pisana kultura, to su sve bili odlični izborni predmeti.

M – Nastava maternjeg jezika je nešto čime fakultet može da se ponosi. Jezik masovnih medija je takođe odličan predmet, kao i Analiza medijskog diskursa.

Ž – Najbolji su komunikološki predmeti, zatim opšteobrazovni, pa praktični.

Ž – Profesori nas podstiču da se kritički odnosimo prema realnosti, a ne samo da učimo tehnike pisanja.

Ž – Ranije nisam uopšte razumela šta se zbivalo sa medijima tokom 90-ih godina. Zahvaljujući stručnim predavačima, koji nas ne uče samo praktičnim veštinama, sada shvatam kako i zašto se nešto dešavalo.

Ž – U nastavi se uvek referira na aktuelna dešavanja. Za sve se daju primeri i osvrćemo se na ono što se danas dešava.

Ž – Profesori se trude da nas upute na razne seminare i treninge koji se održavaju van fakulteta, a koji su korisni za nas.

M – Imamo veoma dobru komunikaciju sa profesorima. Sve je moguće na bazi dogovora. Oni su veoma tolerantni prema nama. Možemo sve da ih pitamo, otvoreni su za konsultacije.

Ž – Profesorima je stalo da znaju šta mi želimo i da zadovolje naše potrebe. Ako kažemo da nam se neki izborni predmet više sviđa od drugog, oni će ga staviti u program za sledeću godinu.

M – Dobro je što Odsek ulaže finansijska sredstva u opremu, u radio i TV studio. Za tri godina postojanja, fakultet je dobro opremljen, ako se ima u vidu da u početku nije bilo ničega. Znam da neki fakulteti nemaju ni deo naše opreme za praktičan rad... Doduše, kompjuteri su zastareli.

Loše strane studija novinarstva na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu

Opšte karakteristike:

- Nedostatak tradicije, problemi koji prate osnivanje novog studijskog programa (nerazdrađenost, neuhodanost).

Nastavni program:

- Neusklađenost pojedinih predmeta, ponavljanje sadržaja.

Nastavni kadar:

- Akademski nastavni kadar: nedovoljan, veliki teret nose saradnici u nastavi, profesori sa drugih odseka nisu finansijski motivisani da obavljaju nastavu, nisu dovoljno zainteresovani;

- Stručni nastavni kadar – ima mnogo profesionalnog iskustva, ali neki nemaju pedagoške sposobnosti, imaju svoje favorite među studentima.

Literatura:

- Nedostatak literature iz pojedinih predmeta;
- Neusklađenost udžbenika sa sadržajem kursa.

Nastavne metode

- Rad u velikim grupama, nemogućnost za kritičko i analitičko mišljenje;
- Polovična promena u odnosu na tradicionalne metode, izvestan broj profesora koji čitaju predavanja iz knjige;
- Nedovoljno tehničkog kadra za opsluživanje radio i TV studija;
- Ograničen broj medija u kojima se može obavljati praksa.

Pomoć studentima pri zapošljavanju
- Nejasni kriterijumi u predlaganju studenata za zapošljavanje, što je stvorilo razdor među studentima.

Koje su loše strane studija novinarstva na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu?

Ž – Tri godine je kratko vreme da se studije razrade i sve uhoda. Najveći problem je nastavni kadar.

M – Na Fakultetu znaju da smo mi nezadovoljni, ali ne razumeju zašto smo nezadovoljni.

M – Nije dobro da se zbog manjka nastavnika previše opterećuju asistenti ili studenti postdiplomci. To je opterećenje i za njih i za nas... U drugoj godini sam dolazio kod jednog asistenta na vežbe za četiri različita predmeta.

Ž – Opšti predmeti su dobro izabrani, imaju dobar koncept, ali sam primetila nezainteresovanost predavača da nam to prenesu. Kod stručnih nedostaje malo bolji kadar i jasni planovi šta treba da se radi na času.

M – Izbor stručnih predavača nije savršen. Neki od njih imaju veliko iskustvo, ali ne umeju da prenesu znanja. Ipak, mnogo se može naučiti iz njihovog iskustva.

Ž – Ne treba ići logikom da je dobar novinar i dobar predavač. Čini mi se da je u tome bila greška pri izboru nekih predavača. Ne mora svaki dobar novinar da bude dobar pedagog ili da ume da prenese svoje znanje.

Ž – Pojedini predmeti se preklapaju i gradivo se ponavlja: iz Uvoda u pravo, Političkog sistema i Državnog uređenja smo učili neke poptuno iste stvari.

M – A pri tome nema nijednog predmeta o Evropskoj uniji.

M – Učimo o javnom mnjenju iz nekoliko predmeta – Sociologije, Filozofije, Sociologije masovnih komunikacija, Psihologije javnog mnjenja.

M – Opšteobrazovni predmeti su teži od stručnih. Neki akademski profesori su veoma strogi, a nemaju izgrađene kriterijume pri ocenjivanju. Neki profesori prave razliku između nas i svojih matičnih studijskih grupa, mi smo im manje važni.

Ž – Profesori opšteobrazovnih predmeta su iskusni, ali su starog kova. Njihova literatura nije prilagođena našim kursevima.

Ž – Literatura je veliki problem. Ali mislim da će naredne generacije proći bolje od nas. Poseban je problem stručna literatura. Dobijamo skripta, hand-out-e, neki profesori se prilagođavaju našim potrebama, ali neki ne. Dogodilo se da izađemo na ispit, a profesor nam kaže – ta literatura više ne važi, a da nama to niko nije rekao.

Ž – Imamo tri pravna predmeta koji bi morali da se objedine, a nemate ono što vam je neophodno za rad: diktija.

M – Iz pojedinih predmeta nismo imali nikakvu literaturu. Profesor nam je na kraju nastave rekao da će nam pripremiti mala skripta, a onda nam nedelju dana pred ispit da knjigu od 250 strana. Naravno da nismo iz nje učili. Iz jednog predmeta smo dobili knjigu od 500 strana, a da pre toga nismo imali nikakvu literaturu.

M – Sve mi je nekako polovično: nije ni sasvim staro ni sasvim novo. Bolonjski sistem jeste uveden, ali ne dosledno. Jednosemestralni predmeti su površni, ne radi se stuidozno.

M – Imamo kameru, plaćamo snimatelja. Imamo jednog radio-montažera, što nije dovoljno, iako se mora znati da je ovo dobro jer na početku nije bilo ničega. Za TV studio fale tehničari.

Stavovi o reformi, novom programu, predlozi za promene

- Većina je zadovoljna novim načinom studiranja koji se kod njih primenjuje od početka, posebno jednosemestralnim kursevima, velikim brojem izbornih predmeta, novim načinom ocenjivanja;

- Primećuju promene u programu koje ga čine konzistentnijim;

- Preferiraju četvorogodišnje studije u odnosu na trogodišnje, kako bi se steklo dovoljno i stručnog i opšteg znanja;

- Predlozi za promene: stručniji predavači, češće gostovanje istaknutih novinara, rešenje problema prostora, bolji vremenski raspored nastave, uvođenje predmeta radio i TV montaža.

Kako ocenjujete novi program studija FF? Šta biste promenili?

Ž – Generacijama koje dolaze biće još bolje nego nama. Stalno se unose izmene u program, redukovan je broj predmeta. Izborni predmeti su drugačiji, tj. drugačije raspoređeni.

M – Bio sam jednom na kursu koji su držali novinari iz BBC. Video sam tamo da se uči sve ovo što i mi ovde učimo. Naš program prati moderne trendove.

M – Ja sam bio oduševljen kad sam prvi put video nazive svih predmeta. Izgledalo je sve kao potpuno novo i evropski... Ali, ispostavilo se da to nije ono što sam očekivao. Jednosemestralni kursevi su površni.

M – U pogledu promena, stavio bih akcenat na stručnost predavača. Pitali su nas ko su nam novinarski uzori ali nikada te ljude nismo videli. Voleo bih da vidim neke od istaknutih novinara, naročito iz Beograda, ali nam objašnjavaju da je skupo dovesti predavača iz Beograda.

Ž – Veliki problem celog fakulteta je prostor. Zbog nedostatka prostora imamo velike rupe u rasporedu, a imamo nastavu i subotom. Po čitav dan provodimo na fakultetu.

Ž – Potrebna su veća sredstva iz budžeta, i to mnogo veća.

M – Trebalo bi da učimo radio i TV montažu. To nije teško naučiti, a potrebno nam je za rad u medijima. Tamo se podrazumeva da mi to znamo.

Fokus grupa: Studenti privatnih fakulteta

Opšti podaci o studentima

- Svi su upisani između 2004. i 2006. godine;
- Većina je zaposlena, ali ne rade svi u medijima;
- Pripadaju različitim generacijama, rođeni su između 1973. i 1985. godine;

• Neki su ranije studirali na državnim fakultetima, i upisali se na drugu ili treću godinu privatnog fakulteta.

Fakultet	Radni status	Medij	Pol	Godina rođenja	Prosečna ocena	Godina upisa
NP	radi	štampa	muški	1980	7 do 8	2004
NP	radi	štampa	muški	1973	8 do 9	2004
FKM	ne radi	/	muški	1985	8 do 9	2005
FKM	ne radi	/	ženski	1985		2006
FKM	radi	ne u medijima	ženski			2004
FMK	radi	TV	ženski	1975		2006
FMK	radi	ne u medijima	ženski	1978		2006
FMK	radi	ne u medijima	muški			2006

Razlozi za upis studija novinarstva

• Većina već radi na novinarskim ili sličnim poslovima. Neki su opredeljeni da nastave novinarsku karijeru i žele da unaprede znanje i steknu diplomu jer će im omogućiti napredovanje na poslu ili je to zahtev ili očekivanje poslodavca.

• Neki imaju svest da se možda neće baviti novinarstvom jednog dana, ali smatraju da im diploma obezbeđuje veće šanse na tržištu rada i znanja za druge poslove u sektoru odnosa sa javnošću, marketinga, itd.

• Novoupisani studenti zainteresovani za rad u medijima i u vezi s medijima. Razmatraju opciju da diplomiraju na još jednom smeru pored novinarstva, (*Komunikologija* ili *Odnosi sa javnošću*), tamo gde je to moguće a razlika u broju ispita mala, jer će time imati bolje šanse za zaposlenje.

Da li su studije novinarstva vaše glavno opredeljenje?

Ž – Zainteresovana sam podjednako za novinarstvo i za komunikologiju.

Ž – Bez obzira koju diplomu dobijemo, bavićemo se medijima. Smerovi se razlikuju za veoma mali broj predmeta, tako da je praktično završiti dva smera i dobiti dve diplome.

M – Nameravam da završim dva smera.

Razlozi za upis novinarstva na privatnom fakultetu

• Nekoliko razloga za odlučivanje za privatni fakultet, pri čemu je obično delovalo nekoliko činilaca:

1. Efikasnost – očekivanje da će se studije završiti u relativno kratkom roku (ušteda novca i vremena);

2. Negativna predstava o državnim fakultetima (lično iskustvo, loše iskustvo drugih);

3. Program – Stručno orijentisan program ili zanimljivija ponuda kurseva nego na drugim fakultetima;

4. Organizacija – prilagođena nastava zaposlenim studentima, angažovanje profesora izvan nastave, dobar kontakt sa upravom (predusretljivost, dobra komunikacija, zainteresovanost);

5. Preporuke kolega koji su upisali određeni privatni fakultet ili prethodno iskustvo sa predavačima fakulteta.

• Kod nekih odluka nije bila laka, jer su imali negativne predrasude prema privatnim fakultetima (validnost diplome, način studiranja, nesigurnost i renome), sumnje u regularnost i priznatost institucije (dileme oko buduće akreditacije, opstanka fakulteta, njegove pozicije u inostranstvu) ili moralne dileme u vezi sa nekim ljudima iz uprave fakulteta.

Čime ste se opredeljivali pri izboru fakulteta?

M – Pri izboru fakulteta najznačajnije mi je bilo da imam funkcionalnu diplomu koja se relativno lako dobija.

Ž – Isto, samo ne bih rekla da se diploma „lako“ nego „normalno“ dobija.

M – Pogledao sam program i video da ima mnogo stručnih predmeta. To mi je bilo presudno.

Ž – Najvažnije je bilo da program sadrži predmete koji su primenljivi u praksi.

M – Program FPN je totalna monotonija.

Ž – Ja sam napustila FPN u trenutku kad sam stekla uslov za upis četvrte godine studija. FPN je temeljan fakultet, nudi široko znanje, ali, tamo se ne postaje novinar. Tamo se mnogo sedi i bubači. Nije mi to bilo teško, jer me je zanimala materija, ali to nije dovoljno ni da se bude politički novinar. Zapitala sam se zašto da učim još tih 10 ispita iz četvrte godine, kada oni nemaju veze sa onim čime želim da se bavim i odlučila sam da pređem na drugi fakultet.

M – Ovde je mnogo bolji i lakši kontakt sa profesorima.

Ž – Ovde mi više odgovaraju organizacija i metode nastave nego na fakultetu na kome sam ranije bila. Svakog dana idem na predavanja, nema praznog hoda, ja teram sebe da radim i drugi me teraju. Postoji direktna komunikacija, studenti su aktivni, grupe su male. Učimo da razmišljamo i razvijamo kritičko mišljenje.

Opšte ocene i stavovi o studijskom programu

• Opšta ocena kvaliteta studija novinarstva povoljna – 4 (na skali od 1 do 5);

• Smatraju da su dobili obrazovnu uslugu vrednu onoliko koliko su za nju platili, dok neki ističu da su dobili više nego što su očekivali.

Dobre strane studija novinarstva na privatnim fakultetima

Opšte karakteristike:

- Nastava je prilagođena potrebama studenata koji su zaposleni;

- Nema problema oko priznavanja ispita položenih na drugim fakultetima;

- Izgubili negativne predrasude koje su imali pre upisa o kvalitetu studija, validnosti diplome, renomeu fakulteta;

- Među studentima postoji duh zajedništva, podstiče se stvaranje identiteta i imidža fakulteta, kao i povezivanje i umrežavanje sadašnjih, bivših i budućih studenata.

Nastavni program:

- Programi FMK (Singidunum) i FKM (Megatrend) su konzistentni, kursevi su međusobno usaglašeni, gradivo se aktuelizuje i studenti uče da povezuju teoriju sa aktuelnim događajima i trendovima;

- Program FHN (Novi Pazar) je usmeren na pisano novinarstvo, što omogućuje neku vrstu specijalizacije za rad u štampanim medijima;

- Programi novinarstva na FMK i FKM se malo razlikuju od programa drugih smerova, pa je uz nekoliko dodatnih ispita moguće steći diplomu studija komunikologije (FMK, Singidunum), tj. odnosa sa javnošću (FKM, Megatrend), što povećava mogućnosti zaposlenja;

- Veliki broj izbornih predmeta na FMK (Singidunum), uvažavanje studentskog interesovanja.

Nastavni kadar:

- Dobar stručni kvalitet većine nastavnika;

- Drugačiji odnos nastavnika FMK (Singidunum) prema studentima od onoga na koji su ranije navikli – stalna komunikacija, dostupnost, zajedničke vannastavne aktivnosti;

- Angažovanje novinara sa dugim profesionalnim iskustvom za predavačke stručnih novinarskih predmeta na FHN (Novi Pazar).

Metode nastave:

- Raznovrsne i moderne metode nastave u malim studentskim grupama na FMK (Singidunum) – interaktivna predavanja, grupni rad, kolaborativno učenja, izrada projekata, diskusije, projekcije filmova, studiranje literature a ne udžbenika;

- Uključivanje raznih studentskih aktivnosti u ocenjivanje (prisustvo na časovima, aktivnost u nastavi, radovi i projekti), dok ispit nosi samo jedan deo ocene na FMK (Singidunum) i FKM (Megatrend);

- Dobra tehnička opremljenost FKM (Megatrend) – biblioteka, kompjuteri, prostor, slušaonice.

Loše strane studija novinarstva na privatnim fakultetima

Opšte karakteristike:

- Na FMK (Singidunum) i FKM (Megatrend) nastava stručnih predmeta tek na kasnijim godinama studija, studenti nemaju osećaj da su dovoljno obučeni za bavljenje novinarskim poslom;

- Ne postoji pomoć fakulteta u povezivanju studenata sa mogućim poslodavcima, osim ličnih napora pojedinih profesora.

Da li imate osećaj da ste već stekli neke veštine novinarskog zanata?

M – Još uvek nismo imali praktične novinarske predmete, jer oni počinju tek u trećoj godini.

Ž – Za sada se bavimo samo teorijom, sklapamo znanja o medijima. Tek od treće godine počinjemo konkretno da radimo. Postoji mogućnost da se radi mimo nastave, na primer u književnom klubu.

M – Kada sam se upisao, bila je priča da ćemo moći da radimo na fakultetskoj televiziji, ali za sada još uvek nema ništa od toga.

M – Nismo još išli na praksu, iako je ona predviđena za ovu godinu. Tek ćemo da vidimo kako će to biti organizovano.

Nastavni program:

- Mali udeo praktičnog rada na novinarskim predmetima Na FMK (Singidunum) i FKM (Megatrend);

- U programu FHN (Novi Pazar) neki od opšteobrazovnih predmeta suvišni, a neki nisu prilagođeni praktičnoj primeni, literatura iz opšteobrazovnih predmeta nije prilagođena studentima novinarstva.

Nastavni kadar:

- Na FMK (Singidunum) i FKM (Megatrend) među nastavnicima praktičnih novinarskih predmeta nema istaknutih novinara;

- Mali broj gostujućih predavača u nastavi praktičnih novinarskih predmeta na FMK (Singidunum) i FKM (Megatrend);

- Nedostatak pedagoških veština kod nekih profesora.

Organizacija i metode nastave:

- Nedovoljna tehnička opremljenost za praktične novinarske predmete;

- Suviše velike studentske grupe na FKM (Megatrend) i na FHN (Novi Pazar);

- Nezadovoljena potreba studenata koji nemaju praktičnog novinarskog iskustva za praksom u medijima; Praksa je obavezna na FMK (Singidunum), ali ne nužno u medijima; Na FHN (Novi Pazar) praksa još nije obavljena; Na FKM (Megatrend) mogućnost obuke u TV Metropolis, koja pripada univerzitetu, ne postoji za sve studente.

Stavovi o reformi, predlozi za promene

• Većina studenata je sklonija sistemu studija 3+2 (čak i oni koji su na studijskom programu 4+1), jer smatraju da on stavlja naglasak na stručne studije, pruža dovoljno vremena za sticanje potrebnih znanja i veština i obezbeđuje brži izlazak na tržište rada;

• Fakultet komunikološke orijentacije ili isključivo novinarske orijentacije se vidi kao pogodniji za studije novinarstva nego fakulteti orijentisani na druge obrazovno-naučne oblasti;

• Većina smatra da fakultet treba da omogući univerzalno novinarsko obrazovanje, ne i specijalizaciju, budući da se proces učenja nastavlja u medijima,

na radnom mestu, i da razne uređivačke politike zahtevaju prilagođavanja, što se ne može naučiti na fakultetu;

- Predlozi za promene: više praktične nastave i pažnje zanatskim veština-ma, rad u manjim grupama.

Koliko treba da traju studije novinarstva?

M – Tri godine za osnovne studije je realno dovoljno vremena da se steknu osnovne veštine i poznavanje materije. Neko ko želi da se akademski usavršava treba da ima tu mogućnost.

M – Tri godine je sasvim dovoljno, ako ima dosta praktične nastave i prak-se u medijima.

M – Primat treba da ima stručni deo programa, a nastavak je za one koji žele akademski da se usavrše.

Ž – Mislim da će većina studenata ići na master studije. Za ovaj način kako mi radimo, tri godine su dovoljne, a za neko usavršavanje treba ići na master stu-dije. Ipak je važna mogućnost da posle tri godine dobijete odgovarajuću diplomu.

Ž – Više mi se sviđa opcija 4+1, jer daje više prostora da se poradi do detalja na nekim stvarima, da se uradi kako treba.

Nastavni program Odeljenja za novinarstvo i komunikologiju Fakulteta političkih nauka u Beogradu

Semestar	Obavezni fakultetski "core" kursevi	ESPB	Opšteobrazovni kursevi	ESPB	Smerski kursevi	ESPB
I godina						
I semestar	Uvod u političku teoriju	6	Sociologija	5	Medijski sistem Srbije	4
	Istorija političkih teorija I	6				
	Politička ekonomija	6				
	Strani jezik	2				
II godina						
II semestar	Istorija političkih teorija II	6	Filozofija	5	Informatika	4
	Savremena politička ekonomija	6			Stilistika	4
	Strani jezik	2			Teorija i tehnika novinarstva I	4
III godina						
III semestar	Uporedna politika	6			Teorija i tehnika novinarstva II	5
	Politički sistem Srbije	6			Mediji i društvo	5
	Osnovi metodologije političkih nauka	6				
	Strani jezik	2				
IV godina						
IV semestar	Politička sociologija	6			Agencijsko novinarstvo	2
	Savremena politička teorija	6			Novinarstvo u štampi	3
	Metodologija politikoloških istraživanja sa statistikom	6	Socijalna psihologija	5		
	Strani jezik	2				

Semestar	Obavezni fakultetski "core" kursevi	ESPB	Opšteobrazovni kursevi	ESPB	Smerski kursevi	ESPB
III godina						
V semestar	Pol. sociologija savremenog društva	6	Politička antropologija	5		
	Međunarodni odnosi	6			Radio novinarstvo	4
	Strani jezik	2			TV novinarstvo	4
VI semestar	Javna uprava	6	Teorija kulture	5	Komunikologija	6
	Politički sistem EU	6			Istraživačko novinarstvo (Š*, R*, TV*) – *bira 1 od 3	2
	Strani jezik	2			Javno mnjenje	6
Obrazovni profil: Novinar						
IV godina						
VII semestar			Obavezni kursevi	ESPB		ESPB
	Strani jezik	2	Političko komuniciranje	5		
			Medijska regulativa i etika	5		
			On-line novinarstvo	5		
			Menadžment medija	6		
			Analiza medija	5		
VIII semestar			Retorika	5		
			Mediji i različitost	6		
			Odnosi s javnošću	6		
			Politički marketing	5		
			Pravo novih medija	5		
			Informaciono-komunikacioni sistemi	6		

**Nastavni program Odseka za medijske studije
Filozofskog fakulteta u Novom Sadu**

Semestar	Naziv predmeta	Broj časova	ESPB
I godina			
I semestar	Maternji jezik 1	45	5
	Strani jezik I/1	60	3
	Uvod u novinarstvo	60	6
	Komunikologija 1	60	6
	Informatička pismenost	30	3
	Izborni predmet 1	45	5
	<i>Uvod u književnost</i>		
	<i>Istorija Balkana i srednje Evrope</i>		
	<i>Osnovi ekonomije</i>		
II semestar	Maternji jezik 2	45	5
	Strani jezik I/2	60	3
	Novinarski žanrovi 1	60	6
	Komunikologija 2	60	6
	Novinarska etika	30	4
	Sociologija masovnih komunikacija	45	5
	Izborni predmet 2	30	3
	<i>Osnovi filozofije</i>		
	<i>Osnovi sociologije</i>		
	<i>Osnovi prava</i>		
Ukupno časova aktivne nastave		630	
Ukupno ESPB			60
II godina			
III semestar	Maternji jezik 3	45	5
	Strani jezik I/3	60	3
	Novinarski žanrovi 2	60	6
	Retorika	45	5
	Državno uređenje Srbije	30	3
	Izborni predmet 3	45	4
	Usmena i pisana kultura		
	Verske zajednice u Srbiji		
	Istorija srpske kulture		
	Tokovi kulturne istorije u višenacionalnoj Vojvodini od 18. do kraja 20. veka		
	Uvod u romologiju		
	Izborni predmet 4	45	4
	Socijalna antropologija		
	Evropska kulturna istorija		

Semestar	Naziv predmeta	Broj časova	ESPB
IV semestar	Maternji jezik 4	45	5
	Strani jezik I/4	60	3
	Novinarstvo u štampanim medijima	90	9
	Stilistika	45	5
	Savremeni politički sistemi	30	4
	Izborni predmet 5	45	4
	Psihologija javnog mnjenja		
	Metodologija socijalnih istraživanja		
Ukupno časova aktivne nastave		645	
		Ukupno ESPB	60
III godina			
V semestar	Strani jezik II/1	60	3
	Radijsko novinarstvo	90	9
	Agencijsko novinarstvo	60	6
	Izborni predmet 6	45	4
	Politička geografija		
	Osnovni principi ekologije i zaštite životne sredine		
	Uvod u rodne studije		
	Novinarska praksa I	30	5
VI semestar	Strani jezik II/2	60	3
	Televizijsko novinarstvo	105	10
	Internetsko novinarstvo	45	6
	Analiza medijskog diskursa	45	5
	Izborni predmet 7	45	4
	Vizuelna kultura		
	Kultura i književnost postmodernizma		
	Istorija pozorišta		
	Jezik masovnih medija i redaktura teksta		
	Novinarska praksa II	30	5
Ukupno časova aktivne nastave		615	
		Ukupno ESPB	60

Semestar	Naziv predmeta	Broj časova	ESPB
IV godina			
VII semestar	Desk i redakcije	120	9
	Menadžment medija	60	4
	Izborni predmet 8	45	3
	Novinarstvo i politika		
	Sport i mediji		
	Mediji za decu		
	Izborni predmet 9	45	3
	Odnosi s javnošću		
	Izveštavanje u kriznim i ratnim uslovima		
	Novinarska praksa III	30	3
VIII semestar	Istraživačko novinarstvo	105	9
	Medijsko pravo	30	4
	Izborni predmet 10	45	4
	Prikriveno oglašavanje		
	Debata		
	Izveštavanje o drugom		
	Izborni predmet 11	45	4
	Politički marketing		
	Izveštavanje o katastrofama i nesrećama		
	Mediji i nacionalne manjine		
	Novinarska praksa IV	45	3
	Završni rad	30	15
Ukupno časova aktivne nastave		615	
		UKUPNO ESPB	60

**Nastavni program Departmana za žurnalistiku
Filozofskog fakulteta u Nišu**

Semestar	Naziv predmeta	Broj časova	ESPB
I godina			
I semestar	Teorije društvenog komuniciranja	6	6
	Uvod u novinarstvo sa istorijom novinarstva	6	6
	Pravopis	3	4
	Prvi strani jezik I	3	4
	Uvod u pravo sa medijskim pravom	6	6
	Izborni kurs: Osnovi ekonomije ili <i>Sociokulturna antropologija</i>	4	4
II semestar	Novinarski žanrovi	6	6
	Uvod u računarstvo	4	5
	Uvod u sociologiju	4	5
	Prvi strani jezik II	3	4
	Savremeni medijski sistemi	6	6
	Kultura komuniciranja	3	4
II godina			
III semestar	Savremene medijske tehnologije I	4	5
	Novinarska stilistika	6	6
	Novinarska etika	6	6
	Socijalna psihologija	4	5
	Prvi strani jezik III	3	4
	Izborni kurs: Savremena istorija Balkana ili <i>Socijalna ekologija</i>	4	4
IV semestar	Novinarstvo u štampanim medijima	6	6
	Radijsko novinarstvo	6	6
	Sociologija medijske produkcije	6	6
	Prvi strani jezik IV	3	4
	Novinarska radionica I	3	2
	Praksa u medijima I	20	2
	Izborni kurs: Kritičko mišljenje ili <i>Retorika</i>	4	4
III godina			
V semestar	TV novinarstvo	6	6
	Agencijsko novinarstvo	6	6
	Interkulturalno komuniciranje i mediji	6	6
	Desk i redakcija	4	4
	Novinarska radionica II	3	2
	Praksa u medijima II	20	2
	Izborni kurs: Fotožurnalizam ili <i>Radio montaža</i>	4	4

Semestar	Naziv predmeta	Broj časova	ESPB
VI semestar	Istraživačko novinarstvo	6	6
	Religije savremenog sveta	4	4
	Redaktura teksta i uređivanje u medijima	4	4
	Novinarska radionica III	3	2
	Praksa u medijima III	20	2
	Izborni kurs: TV montaža <i>Neverbalno komuniciranje</i>	4	4
	Realizacija samostalnog novinarskog priloga	120	8

**Nastavni program Smera novinarstvo Odseka za političke nauke
Fakulteta humanističkih nauka u Novom Pazaru**

Semestar	Nastavni programi	Sadržaji	ESPB
I godina			
<i>I semestar</i>	Žurnalistika I	Struktura pisanja	2
		Pisanje vesti	3
	Mas-mediji I	Uvod u mas-medije	5
	Engleski jezik I	Uvod u studije anglistike	5
	Marketing I	Osnovi	5
	Informatika I	Računarske tehnologije	5
	Sociologija I	Osnovi	5
Ukupno ESPB			30
II godina			
<i>II semestar</i>	Žurnalistika II	Izveštavanje	5
		Član redakcije novina	2
	Mas-mediji II	Komunikologija	3
	Engleski jezik II	Gramatika i ortografija	5
	Marketing II	Strategija marketinga	5
	Informatika II	Informacioni sistemi	5
	Sociologija II	Sociologija kulture	5
Ukupno ESPB			30
III godina			
<i>III semestar</i>	Žurnalistika III	Obrada vesti	4
		Pisanje fičera	3
	Mas-mediji III	Istorija mas-medija	3
	Engleski jezik III	Prevođenje	5
	Marketing III	Ekonomika poslovanja	5
	Menadžment I	Osnovi	5
Istorija umetnosti I	Stari i srednji vek	5	
Ukupno ESPB			30
IV godina			
<i>IV semestar</i>	Žurnalistika IV	Napredno izveštavanje	4
		Član redakcije za periodiku	3
	Mas-mediji IV	Istorija srpskog novinarstva	3
	Engleski jezik IV	Novinarska terminologija	5
	Marketing IV	Biznis plan	5
	Menadžment II	Kadrovski menadžment	5
Istorija umetnosti II	Novi vek	5	
Ukupno ESPB			30

Semestar	Nastavni programi	Sadržaji	ESPB
III godina			
<i>V semestar</i>	Žurnalistika V	Poseban izveštaj ili Izveštavanje o javnim događajima	4
		Stručna praksa ili Fotožurnalizam	3
	Mas-mediji V	Radio novinarstvo	3
	Engleski jezik V	Kultura anglojezičkih zemalja	5
	Etnologija I	Uvod – Antropogeografija	5
	Antropologija I	Osnove	5
Izborni predmet I	Međunarodna ekonomska politika ili Demografija	5	
Ukupno ESPB			30
IV godina			
<i>VI semestar</i>	Žurnalistika VI	Uređivanje	4
		Urednik novina ili Urednik periodike	3
	Mas-mediji VI	TV novinarstvo	3
	Engleski jezik VI	Engleska književnost	5
	Etnologija II	Narodi Starog kontinenta	5
	Antropologija II	Rase, jezici, kulture	5
Izborni predmet II	Međunarodni odnosi ili Uvod u političke nauke	5	
Ukupno ESPB			30
IV godina			
<i>VII semestar</i>	Žurnalistika VII	Tekući problemi ili Posebne teme	4
		Istraživanje kampanje	3
	Mas-mediji VII	Internet novinarstvo	3
	Engleski jezik VII	Uvod u studije amerikanistike	5
	Etnologija III	Narodi Novog kontinenta	3
		Nacionalne manjine	2
	Pravo	Osnovi	5
	Književnost I	Književnost novinarstva (XIX vek)	5
Ukupno ESPB			30
IV godina			
<i>VIII semestar</i>	Žurnalistika VIII	Ljudska prava – Seminar	5
	Mas-mediji VIII	Novinarska etika	5
	Engleski jezik VIII	Američka književnost	5
	Književnost II	Književnost novinarstva (XX vek)	5
	Diplomski ispit	Odabrana tema	10
Ukupno ESPB			30

**Nastavni program Fakulteta za kulturu i medije
Megatrend univerziteta u Beogradu**

Zajednički kursevi	Novinarstvo	Odnosi s javnošću	Menadžment u medijima	Menadžment u kulturi
I godina				
Estetika Istorija kulture i civilizacije Komunikologija Osnovi menadžmenta Sociologija kulture i umetnosti Teorija stvaralaštva Engleski 1 Drugi strani jezik 1				
II godina				
Ekonomija Marketing u kulturi i medijima Uvod u mediologiju Engleski jezik 2 Drugi strani jezik 2	Globalni mediji Istorija novinarstva Stilistika i retorika	Istorija novinarstva Sociologija masovnih komunikacija Teorija javnog mnjenja	Istorija novinarstva Uvod u menadžment medija Finansijski menadžment u medijima	Antropologija Modeli kulturne politike Finansijski menadžment u kulturi
III godina				
Poslovna informatika Poslovna korespondencija Poslovno pravo Pravo intelektualne svojine Engleski jezik 3 Drugi strani jezik 3	Medijska analitika Novinarstvo u štampi Radio i TV-novinarstvo Teorija žanrova	Medijska analitika Novinarstvo u štampi Radio i TV-novinarstvo Savremeni međunarodni odnosi	Ekonomika i organizacija poslovanja Komparativni politički sistemi Medijska analitika Menadžment informaciono-komunikacionih sistema	Ekonomika i organizacija poslovanja Komunikacija i kultura Menadžment pozorišne i muzejske delatnosti Uvod u vizuelnu kulturu
IV godina				
Interkulturalni menadžment Odnosi s javnošću (PR) Upravljanje istraživanjem i razvojem Upravljanje ljudskim resursima	Digitalne komunikacije Etika javnog komuniciranja Kreativno pisanje, čitanje i interpretacija	Etika javnog komuniciranja Korporativni identitet Metodologija primenjenih istraživanja	Menadžment u elektronskim medijima Menadžment u izdavaštvu i štampi Poslovna etika	Menadžment u likovnoj i muzičkoj umetnosti Poslovna etika Statistika u kulturi

Plan i program studijskog programa novinarstva za I i II godinu

Semestar	Novinarstvo	ESPB	Broj časova nedeljno	Nedeljno opterećenje
I godina				
<i>I semestar</i>	Teorija stvaralaštva	7	4+4	30 časova nedeljno
	Istorija kulture i civilizacije	8	2+2	
	Komunikologija	10	4+4	
	Engleski jezik		2+3	
	Drugi strani jezik 1	4	2+3	
<i>II semestar</i>	Osnovi menadžmenta	10	4+3	22 časa nedeljno
	Estetika	8	4+2	
	Sociologija kulture i umetnosti	7	2+2	
	Engleski jezik	6	2+3	
Ukupno ESPB		60		
II godina				
<i>III semestar</i>	Uvod u mediologiju	10	4+2	28 časova nedeljno
	Drugi strani jezik 2	4	2+2	
	Stilistika i retorika	8	4+4	
	Globalni mediji	8	2+2	
<i>IV semestar</i>	Marketing u kulturi i medijima	10	2+2	16 časova nedeljno
	Ekonomija	7	2+2	
	Istorija novinarstva	7	2+2	
	Engleski jezik	6	2+2	
Ukupno ESPB		60		

**Nastavni program Fakulteta za medije i komunikacije
Univerziteta Singidunum u Beogradu**

Zajednički predmeti			
I godina	ESPB	II i III godina	ESPB
Remek-dela svetske književnosti	10	Remek-dela evropske filozofije	10
Retorika i topika	5	Pisati i izveštavati	10
Struktura i stil	5	Analiza medijskog govora	10
Znaci, slika i značenje	5	Jezik umetnosti	5
Od znaka do smisla	5	Umetnost u kontekstu	5
Uvod u teorije informacije i komunikacije	5	Reklama	5
Sociologija mas-medija i novinarstva	5	Marketing i komunikacija marketinga	5
Psihologija medija	5	Pravo medija	10
Engleski jezik	5	Komunikacija i kultura	10
Drugi strani jezik	5	Međunarodna politika	10
		Javno mnjenje i mediji	10
		Jezik i društvo	5
		Uvod u procese informacija	10
		Politički marketing	5
		Engleski jezik	5
		Drugi strani jezik	5
Smer: NOVINARSTVO		Smer: KOMUNIKOLOGIJA	
Profesionalna specijalizacija			
Pisana štampa		Metode analize informacije i komunikacije	
Radio		Metode ekonomske i finansijske analize	
Obavezan staž u redakcijama		Obavezan staž u reklamnim agencijama i velikim korporacijama	
SEMINARI			
		Svet muzike	5
		Moderna pop muzika	5
		Turbo folk	5
		Kultura pisane reči	5
		Metodologija nauka	5
		Popularizacija nauke i mediji	5
		Kreativno pisanje	5
		Javni govor	5
		Veština pregovaranja	5
PRAKTIČNI MODULI		TEORIJSKI MODULI	
Video produkcija	5	Teorija filma	5
Fotografija	5	Ženske studije i studije roda	5
Grafički dizajn	5	Drama i pozorišne umetnosti	5

Nastavni program Akademije lepih umetnosti u Beogradu

Predmeti	Broj časova	ESPB bodovi
I godina		
Osnovi računarstva	48	4
Mediji I (Teorija medija)	96	10
Novinarstvo I (Osnovi novinarstva)	96	10
Kadrovski menadžment	72	8
Osnovi menadžmenta	72	8
Organizacija marketinga	60	6
Marketing	60	6
Engleski jezik I	48	4
Pregled istorije umetnosti	48	4
Ukupno broj časova	600	
	Ukupno ESPB	60
II godina		
Književnost	60	6
Osnovi politike	72	8
Mediji II	84	8
Poslovno planiranje	48	4
Poslovna etika	48	4
Poslovna informatika	60	6
Novinarstvo II	84	10
Engleski jezik II	48	4
Sociologija kulture	36	4
Dramska umetnost	60	6
Ukupno broj časova	600	
	Ukupno ESPB	60
III godina		
Odnosi s javnošću	36	4
Međunarodni menadžment	24	2
Međunarodni odnosi	60	6
Nacionalna istorija	84	8
Retorika i stilistika	90	10
Novinarstvo III	90	10
Mediji III	60	6
Informacioni sistemi	60	6
Filmska umetnost	24	2
Muzička umetnost	24	2
Izborni predmet 1	48	4
Ukupno broj časova	600	
	Ukupno ESPB	60

Predmeti	Broj časova	ESPB bodovi
IV godina		
Marketing-menadžment u umetnosti	60	6
Komunikologija	90	8
Novinarstvo IV	96	10
Mediji IV	84	8
Umetnost i pravo	66	6
Estetika	60	6
Izborni predmet 2	72	8
Izborni predmet 3	72	8
Ukupan broj časova	600	
	Ukupno ESPB	60

Institut društvenih nauka

Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje

- Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje je akademska naučna i komercijalna radna jedinica u okviru Instituta društvenih nauka.
- Osnovan je 1963. godine. U okviru istraživačkih programa sprovode se ispitivanja na jugoslovenskom, republičkim i regionalnim uzorcima. Ona obuhvataju redovna istraživanja javnog mnjenja o ekonomskim, političkim i etničkim problemima; specijalna istraživanja vrednosti, korišćenja, efekata, sadržaja i kredibiliteta medija, političkog i izbornog ponašanja, političkog marketinga, omladine, društvene elite, korišćenja slobodnog vremena, kao i istraživanja tržišta.
- Rezultati i analize javno-mnjenjskih i drugih istraživanja Centra objavljuju se i citiraju u domaćim i stranim naučnim i stručnim publikacijama i u medijima.
- Centar se smatra najuglednijom jugoslovenskom institucijom u pogledu kvaliteta javno-mnjenjskih i ostalih empirijskih istraživanja. U radu se primenjuje najnovija saznanja sa područja metodologije, zasnovana na najvišim svetskim standardima.
- Teorijska postignuća saradnika Centra objavljuju se u knjigama i naučnim časopisima.
- Od osnivanja Centar saraduje sa naučnim i istraživačkim institucijama iz inostranstva, bilo kao partner (Kolumbija univerzitet, Njujork; Univerzitet Kalifornije, Berkli; Državni univerzitet Floride, Talahasi; Gradski univerzitet Njujorka, Njujork; Mičigenski univerzitet, En Arbor; Ruska akademija nauka, Moskva; Univerzitet u Berlinu, Berlin), bilo kao član međunarodnih konzorcijuma (Svetski konzorcijum za istraživanje vrednosti; Svetski konzorcijum za komparativnu analizu izbornih sistema).
- Centar sprovodi istraživanja javnog mnjenja i medija u Jugoslaviji i za klijente iz inostranstva na komercijalnoj osnovi (Intermedija institut, Vašington; Fond za otvoreno društvo; Fondacija "Fridrih Ebert", Bon, itd.).
- Od uvođenja višepartijskog sistema u Jugoslaviji, Centar je redovno sprovodio predizborna istraživanja i saopštavao izborne prognoze za Jugoslaviju, Srbiju i Crnu Goru. Prognoze su bile veoma tačne, sa minimalnim odstupanjima od rezultata izbora, bolje nego prognoze ostalih institucija.

Adresa: Narodnog Fronta 45, **P. fah:** 605, 11 001 Beograd, Jugoslavija
Telefon i faks: 011/ 3614-057; 011/ 3067-591; **Telefoni:** 011/ 3614-047
E-mail: cpijm@EUnet.yu **Home-page:** www.cpijm.org.yu

Centar za profesionalizaciju medija

0 autorima

- Centar za profesionalizaciju medija (CPM) je neprofitna organizacija, registrovana kao fond kojeg su 2004. godine – u saradnji sa domaćim medijskim organizacijama – osnovali Danska škola novinarstva i beogradski Medija centar.
- CPM radi na uspostavljanju profesionalnih standarda u medijima i novinarstvu u Srbiji. Organizuje različite oblike obrazovanja i stručnog usavršavanja medijskih profesionalaca, izdaje stručnu literaturu namenjenu obrazovanju i stručnom usavršavanju i radi na utvrđivanju strategije obrazovanja za rad u medijima.
- Strategija i programi rada CPM utvrđeni su na osnovu potreba medija u Srbiji, čiji predstavnici neposredno učestvuju u upravljanju ovim fondom.
- Na čelu CPM nalazi se Upravni odbor u kojem su zastupljeni predstavnici dnevnih i nedeljnih listova, novinarskih agencija i medijskih asocijacija, kao i istaknuti predstavnici civilnog društva čije su aktivnosti povezane sa medijima i novinarstvom.
- Stručni saradnici CPM, angažovani u obrazovnim i drugim programima ove organizacije, regrutovani su iz kruga istaknutih stručnjaka i medijskih profesionalaca u Srbiji, sa bogatim profesionalnim iskustvom i visokim etičkim standardima.

Adresa: Kraljica Marija 1, 11 000 Beograd, Srbija

Telefon/fax: 011 3334635, 3334634

E-mail: office@cpm.edu.yu **Home page:** www.cpm.edu.yu

Jovanka Matić

Doktor političkih nauka, komunikolog, istraživač medijskog sistema, medijske politike i medijskog izveštavanja, naučni saradnik u Centru za politikološka istraživanja i javno mnjenje, Institut društvenih nauka, koordinator istraživanja.

Suzana Ignjatović

Sociolog, istraživač politike obrazovanja, sociologije porodice i sociologije saznanja, istraživač u Centru za politikološka istraživanja i javno mnjenje, Institut društvenih nauka.

Zoran Pavlović

Socijalni psiholog, istraživač vrednosti i političke kulture, istraživač u Centru za politikološka istraživanja i javno mnjenje, Institut društvenih nauka.

Dragomir Pantić

Doktor psiholoških nauka, socijalni psiholog, istraživač vrednosti, javnog mnjenja, političke kulture i metodoloških problema, naučni savetnik u Centru za politikološka istraživanja i javno mnjenje, Institut društvenih nauka.

Mirjana Milošević

Magistar komunikologije, istraživač političke ekonomije medija, tranzicije medijskog sistema i novinarske etike, direktorka Medija centra u Beogradu.

Ova studija je realizovana u okviru rada na projektima finansiranim od strane Ministarstva nauke Republike Srbije i to:

(1) „Demokratski modeli unapređivanja društvene kohezije, tolerancije, ljudskih prava i privrednog razvitka u političkim i institucionalnim procesima evropskih integracija Srbije” – 149017;

(2) „Razvoj srpskog društva u savremenim svetskim integrativnim procesima: perspektive, alternative i implikacije” – 149020.

Izdavanje ove knjige finansijski je pomoglo
Ministarstvo nauke Republike Srbije